

รูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

ประไพรัตน์ ลำใจ

วิทยานิพนธ์เสนอมหาวิทยาลัยพะเยา เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

หลักสูตรปริญญาการศึกษาดุขฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

ธันวาคม 2557

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยพะเยา

รูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

ประไพรัตน์ ลำใจ

วิทยานิพนธ์เสนอมหาวิทยาลัยพะเยา เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

หลักสูตรปริญญาการศึกษาดุขฎิบัณฑิต

สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

ธันวาคม 2557

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยพะเยา

รูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

ประไพรัตน์ ลำใจ

วิทยานิพนธ์เสนอมหาวิทยาลัยพะเยา เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

หลักสูตรปริญญาการศึกษาดุขฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

ธันวาคม 2557

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยพะเยา

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

รูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม นักเรียนระดับมัธยมศึกษา

ของ ประไพรัตน์ ลำไฉ

ได้รับการพิจารณาอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

หลักสูตรปริญญาการศึกษาดุขฎิบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

ของมหาวิทยาลัยพะเยา

.....ประธาน

(รองศาสตราจารย์ ดร.เทียมจันทร์ พานิชย์ผลินไชย)

.....กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ฉลอง ชาตฐประชีวิน)

.....กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.วิทยา จันท์ศิลา)

.....กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ นพรัถ)

.....กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สำราญ มีแจ่ง)

.....กรรมการ

(ดร.สันติ บุรณะชาติ)

อนุมัติ

.....

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ นพรัถ)

คณบดีวิทยาลัยการศึกษา

สิงหาคม 2557

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความกรุณาของ รองศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ นพรัก ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.วิทยา จันทร์ศิลา ที่ได้กรุณาเสียสละเวลาให้คำปรึกษา แนะนำ ตรวจสอบ แก้ไขด้วยความเอาใจใส่และจิตเมตตาอย่างยิ่ง ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.สำราญ มีแจ้ง กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษา แนะนำ ช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกจนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้อย่างสมบูรณ์

ขอขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร.ธีระ รุณเจริญ รองศาสตราจารย์ ดร.ชาญชัย อินทรประวัติ พระเทพปริยัติเมธี และท่านพระครูวิสิฐนนทวุฒิ ดร. ที่ได้กรุณาเป็นผู้ทรงคุณวุฒิให้สัมภาษณ์เพื่อเป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการวิจัยครั้งนี้เป็นอย่างดี

ขอขอบพระคุณ ดร.อาจอง ชุมสาย ณ อยุธยา นายวิเชียร ไชยบัง และ นายมานพ เกตุเมฆ ที่ได้กรุณาให้สัมภาษณ์เพื่อเป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการวิจัยครั้งนี้เป็นอย่างดี

ขอขอบพระคุณ นายมานพ ตีมี นายณัฐพล แสงสีจันทร์ นายทองปอนด์ สาดอ่อน และ นายศิริพันธ์ ขวัญอ่อน ที่ได้กรุณาอำนวยความสะดวกและช่วยประสานงานในการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยครั้งนี้เป็นอย่างดี

ขอขอบพระคุณ นายกฤษดา นันทวาสน์ ผู้อำนวยการโรงเรียนนานาชาติ ให้ความอนุเคราะห์ทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ตลอดจนรองผู้อำนวยการโรงเรียน คณะครู นักเรียน โรงเรียนนานาชาติทุกคนที่มีส่วนช่วยให้การทดลองใช้รูปแบบครั้งนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี

ขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดา ผู้ให้กำเนิด พี่สาวที่ได้เลี้ยงดูอุปการะ ให้กำลังใจ และเอื้ออาทรตลอดมา และกราบขอบพระคุณ ครู อาจารย์ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ จนทำให้ผู้วิจัยประสบความสำเร็จในชีวิตในวันนี้

คุณประโยชน์อันพึงมีจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบและอุทิศแด่ผู้มีพระคุณ ทุก ๆ ท่าน และหวังเป็นอย่างยิ่งว่า วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพ การศึกษาสำหรับสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาต่อไป

ประไพรัตน์ ลำไฉ

เรื่อง: รูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

ผู้วิจัย: ประไพรัตน์ ลำไจ, วิทยานิพนธ์: กศ.ด. (การบริหารการศึกษา), มหาวิทยาลัยพะเยา, 2557

ประธานที่ปรึกษา: รองศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ นพรัก **กรรมการที่ปรึกษา:** รองศาสตราจารย์ ดร.วิทยา จันทร์ศิลา,
รองศาสตราจารย์ ดร.ลำราญ มีแจ้ง

คำสำคัญ: รูปแบบ, คุณธรรม, จริยธรรม

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา และมีวัตถุประสงค์เฉพาะ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานและแนวทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา 2) เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา 3) เพื่อทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา 4) เพื่อประเมินรูปแบบการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ผลการวิจัยสรุปได้ ดังนี้

1. ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานและแนวทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา พบว่า การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาที่พัฒนา 3 ประการ ได้แก่ ความมีวินัย ความซื่อสัตย์ และความมีจิตสาธารณะ

2. รูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ประกอบด้วย 1) สภาพปัญหาและความจำเป็น 2) หลักการและเหตุผลของรูปแบบ 3) แนวคิดพื้นฐาน 4) วัตถุประสงค์ 5) โครงสร้างของรูปแบบ 6) กิจกรรมการพัฒนา 7) สื่อและแหล่งเรียนรู้ 8) การวัดและประเมินผล

3. ผลการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา พบว่านักเรียนมีพฤติกรรมการมีคุณธรรม จริยธรรม และมีเหตุผลเชิงจริยธรรม หลังการทดลองใช้รูปแบบสูงกว่าก่อนการทดลองใช้รูปแบบ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4. ผลการประเมินรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา นักเรียนมีความพึงพอใจในภาพรวมอยู่ในระดับมาก

Title: THE MODEL OF MORAL AND ETHICAL DEVELOPMENT FOR SECONDARY STUDENTS

Author: Prapairat LumJai, **Academic Paper:** Thesis Ph.D. (Educational Administration),
University of Phayao, 2014

Advisor: Associate Professor Dr.Sombut Nopparug **Co–advisor:** Associate Professor Dr.Vithaya Jansila
Associate Professor Dr.Samran Mejang

Keywords: Model, Moral, Ethical

ABSTRACT

The main objective of this research is the model of moral and ethical development for secondary students. The specific purpose of this study are 1) to study the basic data and the development of moral ethical process for secondary students 2) to create a model of moral and ethics for secondary students 3) to test the model developed moral ethical with secondary students and 4) to assess the moral development model and ethical for secondary students.

The results shows that:

1. Secondary students found that the development of moral virtues. This development model were discipline, integrity and the Public Mind.
2. The model of moral and ethical secondary students development include: 1) The problem and the need 2) Rationale of the model 3) Basic concept 4) Objective 5) Structure of the model 6) Development activities 7) Media and learning 8) Measurement and evaluate.
3. The result of ethical and moral from the secondary student found that: Students have moral and ethical behavior are discipline, loyalty, the public mind and moral reasoning after used higher than before used with statistically significant at .05.
4. Evaluation result of the model of moral and ethical secondary students development found that overall students have satisfaction in the model of moral and ethical secondary students development high level.

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
คำถามการวิจัย.....	5
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	5
ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย.....	5
ขอบเขตของการวิจัย.....	6
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	9
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	12
แนวคิดการบริหารสถานศึกษา.....	13
แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม	22
แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบและการพัฒนารูปแบบ	78
แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินความต้องการจำเป็น.....	93
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	117
3 วิธีดำเนินการวิจัย	125
ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐานและแนวทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา	127
ขั้นตอนที่ 2 การสร้างรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน ระดับมัธยมศึกษา.....	134
ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน ระดับมัธยมศึกษา.....	138
ขั้นตอนที่ 4 การประเมินรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน ระดับมัธยมศึกษา.....	143

สารบัญ (ต่อ)

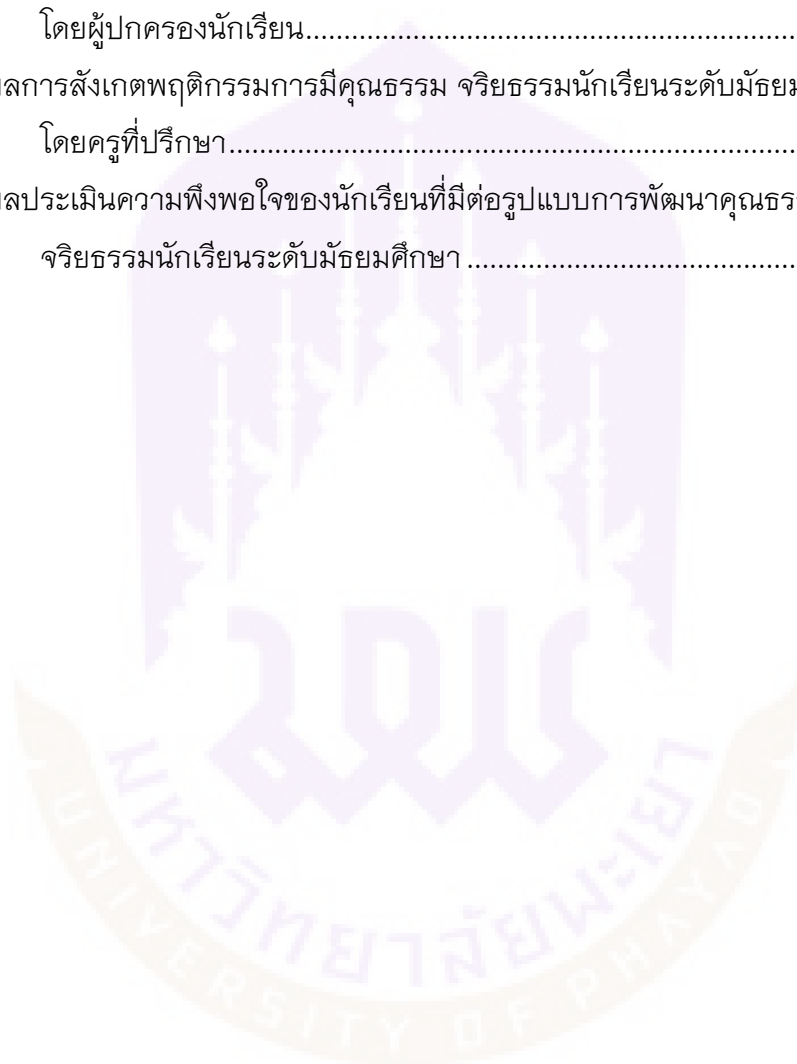
บทที่	หน้า
4 ผลการวิจัย	145
ตอนที่ 1 ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานและแนวทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา	146
ตอนที่ 2 ผลการสร้างรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน ระดับมัธยมศึกษา.....	169
ตอนที่ 3 ผลการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน ระดับมัธยมศึกษา.....	182
ตอนที่ 4 ผลการประเมินรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน ระดับมัธยมศึกษา.....	190
5 บทสรุป	192
สรุปผลการวิจัย	197
อภิปรายผลการวิจัย.....	201
ข้อเสนอแนะ	205
บรรณานุกรม	206
ภาคผนวก	220
ภาคผนวก ก รายนามผู้เชี่ยวชาญ.....	221
ภาคผนวก ข เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	222
ภาคผนวก ค รูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน ระดับมัธยมศึกษา	259
ประวัติผู้วิจัย	282

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
1 การสังเคราะห์คุณธรรม จริยธรรมสำหรับนักเรียน.....	33
2 เหตุผลเชิงจริยธรรม 6 ชั้น แบ่งออกเป็น 3 ระดับ ตามทฤษฎีพัฒนาการทาง จริยธรรมของโคลเบอร์ก	50
3 การตัดสินใจเชิงจริยธรรม โดยใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม	63
4 กำหนดการใช้รูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา...	141
5 ความถี่และร้อยละของข้อมูลทั่วไปของแบบสอบถาม.....	147
6 ผลการศึกษาความต้องการจำเป็นและการจัดลำดับความสำคัญในภาพรวม.....	148
7 ผลการศึกษาความต้องการจำเป็นและการจัดลำดับความสำคัญ ด้านเทคนิค วิธีการจัดกิจกรรมการพัฒนาความมีวินัย ความซื่อสัตย์ และความมี จิตสาธารณะ.....	149
8 ผลการศึกษาความต้องการจำเป็นและการจัดลำดับความสำคัญ ด้านสื่อ วัสดุ อุปกรณ์และแหล่งเรียนรู้ที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการพัฒนาความมีวินัย ความซื่อสัตย์ และความมีจิตสาธารณะ	150
9 ผลการศึกษาความต้องการจำเป็นและการจัดลำดับความสำคัญด้านการวัดผล ประเมินผลความมีวินัย ความซื่อสัตย์ และความมีจิตสาธารณะ	151
10 ผลการสังเคราะห์เอกสารของสถานศึกษาที่มีวิธีการปฏิบัติที่ดี (Best Practice)....	152
11 ผลการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีวิธีการปฏิบัติที่ดี (Best Practice).....	156
12 ผลการศึกษาแนวทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน ระดับมัธยมศึกษา โดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ	165
13 ผลการตรวจสอบความเหมาะสมรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม นักเรียนระดับมัธยมศึกษา	180
14 ผลการวัดเหตุผลเชิงจริยธรรมนักเรียนระดับมัศึกษาก่อนและหลัง การพัฒนา	182
15 ผลการประเมินเหตุผลเชิงจริยธรรมนักเรียนระดับมัศึกษาก่อนและหลัง การพัฒนา	183

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง		หน้า
16	ผลการสังเกตพฤติกรรมการมีคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา โดยผู้ปกครองนักเรียน.....	184
17	ผลการสังเกตพฤติกรรมการมีคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา โดยครูที่ปรึกษา.....	187
18	ผลประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา	190

สารบัญภาพ

ภาพ	หน้า
1 วงจรคุณภาพ (Quality Control Cycle: PDCA)	16
2 รูปแบบระบบพื้นฐานขององค์การ	19
3 โรงเรียนในฐานะเป็นระบบทางสังคม (The School as a Social System).....	21
4 ตัวอย่างแบบสอบถาม	62
5 แผน 3 ระยะสำหรับการประเมินความต้องการจำเป็น.....	107
6 กรอบความคิดในการวิจัยรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน ระดับมัธยมศึกษา.....	124
7 ขั้นตอนในการดำเนินการพัฒนารูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน ระดับมัธยมศึกษา.....	126
8 ตัวอย่างแบบสังเกตพฤติกรรมการมีคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน ระดับมัธยมศึกษา.....	139
9 รูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา	179

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

“...การพัฒนาบ้านเมืองให้เจริญยิ่งขึ้นไปนั้นย่อมต้องพัฒนาบุคคลก่อน เพราะบุคคลอันเป็นองค์ประกอบของส่วนรวมไม่ได้รับการพัฒนาแล้ว ส่วนรวมจะเจริญและมั่นคงได้ยากยิ่ง การที่บุคคลจะพัฒนาได้ก็ด้วยปัจจัยประการเดียว คือ การศึกษา การศึกษานั้นแบ่งเป็นสองส่วน คือ การศึกษาด้านวิชาการส่วนหนึ่ง กับการอบรมปณิธานให้เป็นผู้มีจิตใจใฝ่ดีใฝ่เจริญ ละอายชั่ว กลัวบาปส่วนหนึ่ง การพัฒนาบุคคลจะต้องพัฒนาให้ครบถ้วนทั้งสองส่วน เพื่อให้บุคคลได้มีความรู้ไว้ใช้ประกอบการและมีความดีไว้เกื้อหนุนการประพฤติปฏิบัติทุกอย่าง ให้เป็นไปในทางที่ถูกที่ควรและอำนวยผลประโยชน์ที่พึงประสงค์...” พระบรมราชาวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เมื่อวันที่ 25 มกราคม 2540 (สำนักงานคณะกรรมการการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, 2551, หน้า 115)

สถานการณ์ปัจจุบันในสังคมไทยเกิดปัญหาความเสื่อมถอยด้านศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามระบบวิถีชีวิตที่ดั่งงามของคนไทย จากการพัฒนาที่ขาดความสมดุลระหว่างการพัฒนาวัตถุกับจิตใจ ความเจริญทางเศรษฐกิจ กระจุกตัวในเมือง ส่งผลสืบเนื่องต่อปัญหาสังคมอื่น ๆ อาทิ ความยากจน ความไม่รู้ ความเจ็บป่วย การขาดโอกาสรับบริการสาธารณสุขที่มีคุณภาพ การหย่าร้าง ปัญหาเด็กและเยาวชน กระแสสังคมโดยเฉพาะกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียกับการจัดการศึกษาเริ่มเรียกร้องให้โรงเรียนพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมากขึ้น กรอบด้วย พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน 2549 (พระเทพคุณาภรณ์ (โสภณ โสภณจิตฺโต), 2554, หน้า 23) แก่ปวงชนชาวไทย ดังนี้ “...คุณธรรม ซึ่งเป็นที่ตั้งของความรัก ความสามัคคี ทำให้คนไทยเราสามารถร่วมมือร่วมใจกันรักษาและพัฒนาชาติ บ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรืองสืบต่อกันมาได้ตลอดรอดฝั่ง มี 4 ประการ ดังนี้

1. ประการแรก คือ การที่ทุกคน คิด พูด ทำ ด้วยความเมตตา มุ่งดี มุ่งเจริญต่อกัน
2. ประการที่สอง คือ การที่แต่ละคนต่างช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ประสานงาน ประสานประโยชน์กันให้งานที่ทำสำเร็จผล ทั้งแก่ตน แก่ผู้อื่น และแก่ประเทศชาติ
3. ประการที่สาม คือ การที่ทุกคนประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในความสุจริต ในกฎกติกา และในระเบียบแบบแผนโดยเท่าเทียมกันเสมอ

4. ประการที่สี่ คือ การที่ต่างคนต่างพยายามทำความคิด ความเห็นของตนให้ถูกต้องเที่ยงตรงและมั่นคงอยู่ในเหตุในผล

หากความคิด จิตใจ และการประพฤติปฏิบัติที่ลงรอยเดียวกันในทางที่ดีที่เจริญนี้ ยังมีพร้อมมูลอยู่ในกาย ในใจ คนไทยก็มั่นใจได้ว่า ประเทศไทยจะดำรงอยู่ได้ตลอดไป...” ทำให้เกิดการขับเคลื่อนให้องค์การระดับนโยบายมีความตื่นตัวและสนใจการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้กำหนดวิสัยทัศน์ การพัฒนาประเทศไทยไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) ที่มุ่งพัฒนาสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขด้วยความเสมอภาค เป็นธรรม และมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง พัฒนาคนไทยให้มีคุณธรรม เรียนรู้ตลอดชีวิต มีทักษะ และการดำรงชีวิตอย่างเหมาะสมในแต่ละช่วงวัย รวมทั้งสร้างสมดุลการพัฒนาในทุกมิติ เสริมสร้างศีลธรรมและสำนึกในคุณธรรม จริยธรรม ในการปฏิบัติหน้าที่และดำเนินชีวิต ด้วยความเพียรจะเป็นภูมิคุ้มกันให้ดี พร้อมเผชิญการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2545-2559) ได้กำหนดวิสัยทัศน์เพื่อมุ่งพัฒนาให้คนไทยเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี คนเก่ง มีความสุข พึ่งพาตนเองได้ มีจิตสำนึก ในความเป็นชาติไทย มีหลักศาสนาและวัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิต มีส่วนร่วมในการเสริมสร้าง ประชาคมไทยและประชาคมโลกที่มีความสุข สร้างสังคมแห่งปัญญา สังคมเอื้ออาทร และ สังคมคุณภาพ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545, หน้า 30) นอกจากนี้ ยังมีความจำเป็นในการปรับเปลี่ยนจุดเน้นในการพัฒนาคุณภาพคนในสังคมไทยให้มีคุณธรรม และมีความรอบรู้อย่างเท่าทัน ให้มีความพร้อมทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และศีลธรรม สามารถก้าวทันการเปลี่ยนแปลง เพื่อนำไปสู่สังคมฐานความรู้ได้อย่างมั่นคง แนวการพัฒนาดังกล่าว มุ่งเตรียมเด็กและเยาวชนให้มีพื้นฐานจิตใจที่ดีงาม มีจิตสาธารณะ พร้อมทั้งมีสมรรถนะ ทักษะ และความรู้พื้นฐานที่จำเป็นในการดำรงชีวิต อันจะส่งผลต่อ การพัฒนาประเทศแบบยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550, หน้า 2) ซึ่งแนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ ในการพัฒนาเยาวชนของชาติเข้าสู่โลกยุคศตวรรษที่ 21 โดยมุ่งส่งเสริมผู้เรียนมีคุณธรรม รักความเป็นไทย ให้มีทักษะการคิดวิเคราะห์ สร้างสรรค์ มีทักษะด้านเทคโนโลยี สามารถ ทำงานร่วมกับผู้อื่น และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมโลกได้อย่างสันติ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ครั้งที่ 2) พ.ศ. 2545 และแก้ไขเพิ่มเติม (ครั้งที่ 3) พ.ศ. 2553 ได้มีจุดมุ่งหมายกำหนดไว้ในมาตรา 6 ว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถ

อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาของชาติเกี่ยวกับคุณลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์ทั้งในฐานะพลเมืองและพลโลก มีตัวบ่งชี้คุณธรรม จิตสาธารณะและจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก คนไทยดำเนินชีวิตโดยกายสุจริต วาสุจริต และมะโนสุจริต คนไทยมีความรับผิดชอบทางศีลธรรมและสังคม มีจิตสำนึกในเกียรติภูมิของความเป็นไทย มีความภูมิใจในชนชาติไทย รักแผ่นดินไทย และปฏิบัติตามตามระบอบประชาธิปไตย เป็นสมาชิกที่ดี เป็นอาสาสมัครเพื่อชุมชนและสังคม ในฐานะพลเมืองไทยและพลโลก กรอบกับมาตรฐานการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มาตรฐานการศึกษาของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) หรือ สมศ. ได้กำหนดมาตรฐานด้านผู้เรียนว่า ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ เป็นข้อกำหนดเกี่ยวกับคุณลักษณะคุณภาพที่พึงประสงค์และมาตรฐานที่ต้องการให้เกิดขึ้นในสถานศึกษาทุกแห่ง และเพื่อใช้เป็นหลักในการเทียบเคียงสำหรับการส่งเสริมและกำกับดูแล การตรวจสอบ การประเมินผลและการประกันคุณภาพการศึกษา (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2547, หน้า 6) ในส่วนนโยบายของรัฐบาลโดยกระทรวงศึกษาธิการ ที่มุ่งให้มีการพัฒนาคุณธรรม นำความรู้ ในลักษณะสังคมคุณธรรม อุดมปัญญาและอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน นั่นคือ การเป็นคนดี มีความรู้และมีความสุขนั่นเอง ด้วยการเร่งรัดการปฏิรูปการศึกษา โดยยึดคุณธรรมนำความรู้ สร้างความตระหนักและสำนึกในคุณค่าของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความสมานฉันท์ สันติวิธี วิถีชีวิตประชาธิปไตย พัฒนาคนไทยโดยใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงร่วมมือของสถาบันครอบครัว ชุมชน สถาบันสถานศึกษาด้วย 3 เรื่อง ได้แก่ การปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทุกระดับและพัฒนาครู คณาจารย์ จัดหลักสูตรเพื่อพัฒนาคุณธรรมคน (วิจิตร ศรีสอาน, 2549, หน้า 2)

จากการรายงานโครงการวิจัยเพื่อพัฒนาประชาคมด้านเด็กและประเมินสถานการณ์และกระบวนการแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนของจังหวัดเชียงราย (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2547, หน้า 130) พบว่า เด็กและเยาวชนที่กระทำผิดมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น โดย พ.ศ. 2544 มีจำนวน 322 คดี พ.ศ. 2546 มีจำนวน 449 คดี เพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ 39.44 ซึ่งเป็นคดีลักทรัพย์ 350 คดี คิดเป็นร้อยละ 77.95 และจากจำนวนคดีเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2555 ที่ถูกดำเนินคดีโดยสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนทั่วประเทศ จำแนกตามระดับการศึกษา พบว่า คดีส่วนใหญ่เป็นคดีที่ผู้กระทำความผิดมีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นมากที่สุด คือ มีจำนวน 15,212 คดี คิดเป็นร้อยละ 44.38 ของคดีทั้งหมด รองลงมา เป็นคดีที่ผู้กระทำความผิดมีการศึกษาระดับประถมศึกษา คือ มีจำนวน 9,946 คดี คิดเป็นร้อยละ 29.02 นอกจากนั้นเป็นคดีที่ผู้กระทำความผิดมีการศึกษาระดับมัธยมศึกษา

ตอนปลายและสูงกว่า จำนวน 7,951 คดี คิดเป็นร้อยละ 23.20 (กรมพินิจและคุ้มครองเด็ก และเยาวชน, 2555, หน้า 93) และจากรายงานการพัฒนาเด็กและเยาวชนไทย ประจำปี 2554 พบว่า เด็กและเยาวชนมีมาตรฐานทางจริยธรรมค่อนข้างต่ำ เด็กอายุ 1-5 ปี ไม่อยู่ในกตিকাและไม่อยู่ในวินัย วัย 6-9 ปี ไม่มีการควบคุมอารมณ์ สมาธิ และไร้เมตตา วัย 10-14 ปี ขาดการวิเคราะห์ หากมีโอกาสโกงก็พร้อมจะโกง นักเรียนนักศึกษาต่ำกว่า 20 ปี เป็นกลุ่มที่ยอมรับได้มากที่สุดกับรัฐบาลทุจริตคอร์รัปชัน ถ้าตนเองได้ประโยชน์ด้วย (ร้อยละ 68.2) และมีความรู้และสนใจในเรื่องพุทธศาสนาน้อย ซึ่งควรปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนมีความผูกพันกับครอบครัว ภาคภูมิใจในความเป็นไทย มีคุณธรรม จริยธรรม รู้จักคิด อย่างมีเหตุผลและมีจิตสาธารณะ (สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ, 2556, หน้า 7)

นักเรียนประพฤติตัวไม่เหมาะสม ถอดเสื้อโปสเตอร์ทำหวามโชว์ใน “เฟซบุ๊ก” เผยแพร่ในโลกอินเทอร์เน็ตกระทัดรัด ซึ่งผู้คนเห็นภาพแล้วแสนสลดหดหู่ใจ จนสำนักเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมกระทรวงวัฒนธรรม (วธ.) ผู้อำนวยการสำนักเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม กล่าวหาที่ผ่านมาได้รับข้อมูลการเผยแพร่ภาพเด็กและเยาวชนโชว์สรีระตนเองในทางที่ไม่เหมาะสมในเว็บไซต์อีกมาก สะท้อนให้เห็นว่า ปัจจุบันเด็กใช้สื่อโดยขาดความระมัดระวังใช้ด้วยความตึกคะนอง เรียกร้องความสนใจจากผู้อื่น เด็กที่มีพฤติกรรมลักษณะนี้ จัดเป็นเด็กกลุ่มเสี่ยงของสังคม (ทีมข่าวหน้า 1, 2555ก, หน้า 1)

จากข้อมูล กระทรวงสาธารณสุขเปิดเผยสถิตินำห้วงเด็กหญิงวัยรุ่นไทยท้องก่อนวัยมากขึ้น ถึงขั้นเข้าทำคลอดกันในโรงพยาบาลวันละ 336 คน หรือร้อยละ 16 ของหญิงไทยทั่วประเทศ ซึ่งสถิตินี้ถือว่าสูงกว่าที่ทางองค์การอนามัยโลกกำหนดไว้ที่จะต้องไม่เกินร้อยละ 10 ของการตั้งครรภ์ของหญิงทั่วประเทศ เพราะอ่อนด้อยความรู้เรื่องเพศถึงขั้นบอกหมอทำคลอดว่า “แค่จิ้ม ๆ ไม่คิดว่าจะท้อง” ด้านนักวิจัยตะลึง พบความทุกข์ใจของเด็กหญิงวัยรุ่นสมัยใหม่ คือ “กลัวผิวไปมีก๊าก” กระตุ้นพ่อ แม่ ผู้ปกครอง เร่งเฝ้าระวัง ภาวะสุขภาพสัมพันธ์ด้วยการรับฟังเหตุผลลูกมากกว่าจ้องจับผิด (ทีมข่าวหน้า 1, 2555ข, หน้า 1)

จากสภาพปัญหาพฤติกรรมนักเรียนในปัจจุบันและความสำคัญของการแสวงหาแนวทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ครั้งที่ 2) พ.ศ. 2545 และแก้ไขเพิ่มเติม (ครั้งที่ 3) พ.ศ. 2553 ตลอดจนแนวทางการจัดการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีความจำเป็นในการพัฒนาบุคคลในสังคมให้เป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม ดังนั้น ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาสามารถทำให้ประสบ

ความสำเร็จได้ จำเป็นต้องมีการกำหนดรูปแบบในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาเพื่อสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันและอนาคต

คำถามการวิจัย

1. ข้อมูลพื้นฐานและแนวทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา มีอะไรบ้าง และเป็นอย่างไร
2. รูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ควรเป็นอย่างไร
3. การทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ได้ผลอย่างไร
4. ผลการประเมินรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา เป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

วัตถุประสงค์หลัก

เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

วัตถุประสงค์เฉพาะ

1. เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานและแนวทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา
2. เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา
3. เพื่อทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา
4. เพื่อประเมินรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

ประโยชน์ที่จะได้รับการวิจัย

1. รูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาเป็นแบบอย่างสำหรับสถานศึกษาที่จัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้มีคุณธรรม จริยธรรมมากขึ้น
2. ทำให้ทราบองค์ประกอบของรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ที่สามารถพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา และสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสามารถนำรูปแบบ

การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนไปรับและประยุกต์ใช้ในการบริหารสถานศึกษา และพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยตามขั้นตอนการวิจัย แบ่งเป็น 4 ขั้นตอน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐานและแนวทางในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

การศึกษาข้อมูลพื้นฐานและแนวทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน ระดับมัธยมศึกษา แบ่งออกเป็น 4 ชั้น ดังนี้

ชั้นที่ 1.1 การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

1.1.1 แหล่งข้อมูล

แหล่งข้อมูล คือ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดเป็นกรอบแนวคิดเบื้องต้นในการวิจัย โดยการศึกษาลักษณะ แนวคิด และสาระสำคัญที่เกี่ยวข้อง ดังนี้ 1) แนวคิดในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา 2) แนวคิดและทฤษฎีทางการบริหารสถานศึกษา

1.1.2 ประเด็นที่ศึกษา

ข้อมูลพื้นฐานและแนวทางในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

ชั้นที่ 1.2 การศึกษาความต้องการจำเป็นในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

1.2.1 กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

1) ประชากร ได้แก่ ครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตภาคเหนือตอนบน ประกอบด้วย 8 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดลำปาง จังหวัดลำพูน จังหวัดเชียงราย จังหวัดพะเยา จังหวัดแพร่ และจังหวัดน่าน จำนวน 9,476 คน

2) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตภาคเหนือตอนบน ประกอบด้วย 8 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดลำปาง จังหวัดลำพูน จังหวัดเชียงราย จังหวัดพะเยา จังหวัดแพร่ และจังหวัดน่าน

จำนวน 370 คน โดยกำหนดขนาดตัวอย่างด้วยการเปิดตารางของ Krejcie and Morgan และ
 สุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-Stage Sampling)

1.2.2 ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่ ความต้องการจำเป็นในการ
 พัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาใน 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านเทคนิควิธี
 ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 2) ด้านสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ 3) ด้านการวัดและประเมินผล

ขั้นที่ 1.3 การศึกษาพหุกรณีเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานและแนวทางในการ
 พัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาที่มีวิธีการปฏิบัติที่ดี (Best Practice)

1.3.1 แหล่งข้อมูล

แหล่งข้อมูล คือ สถานศึกษาที่จัดการศึกษาระดับ
 มัธยมศึกษาที่มีวิธีการปฏิบัติที่ดี (Best Practice) ได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive
 Sampling) ตามเกณฑ์ที่กำหนด จำนวน 3 แห่ง

1.3.2 ตัวแปรที่ศึกษา

ข้อมูลพื้นฐานและแนวทางในการพัฒนาคุณธรรม
 จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี (Best Practice)

ขั้นที่ 1.4 การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนา
 คุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

1.4.1 กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และ
 ประสบการณ์เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนได้มาโดยวิธีการเลือก
 แบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 3 คน

1.4.2 ตัวแปรที่ศึกษา

แนวทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน
 ระดับมัธยมศึกษา

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน ระดับมัธยมศึกษา

ในการสร้างรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน
 ระดับมัธยมศึกษา แบ่งออกเป็น 2 ชั้น ดังนี้

ขั้นที่ 2.1 การยกร่างรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน
 ระดับมัธยมศึกษา

2.1.1 ผู้วิจัยนำข้อมูลพื้นฐานและแนวทางการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมที่ได้จากการศึกษาในขั้นตอนที่ 1 มากร่างรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

2.1.2 ผู้วิจัยนำร่างรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาที่สร้างขึ้น เสนออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อพิจารณาความเหมาะสมและการใช้ภาษา

2.1.3 ผู้วิจัยนำข้อเสนอแนะจากอาจารย์ที่ปรึกษาไปดำเนินการปรับปรุงแก้ไขจัดทำเป็นร่างรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สำหรับนำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

ขั้นที่ 2.2 การตรวจสอบรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน ระดับมัธยมศึกษา

2.2.1 กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา จำนวน 9 คน

2.2.2 ตัวแปรที่ศึกษา

ความเหมาะสมขององค์ประกอบรูปแบบการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

การทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

3.1 แหล่งข้อมูล

การทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ซึ่งมีวิธีการได้มาของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 75 คน โดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ประกอบด้วย

3.1.1 ครูที่ปรึกษา จำนวน 1 คน

3.1.2 นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 37 คน

3.1.3 ผู้ปกครองนักเรียน จำนวน 37 คน

3.2 ตัวแปรที่ศึกษา

เหตุผลเชิงจริยธรรมและพฤติกรรมการมีคุณธรรม จริยธรรม นักเรียนระดับมัธยมศึกษาจากการจัดกิจกรรมตามรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม นักเรียนระดับมัธยมศึกษา

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

การประเมินในขั้นตอนนี้เป็นการประเมินรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

4.1 แหล่งข้อมูล

แหล่งข้อมูลเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 37 คน โรงเรียนน่าน้อย อำเภอพาน้อย จังหวัดน่าน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

4.2 ตัวแปรที่ศึกษา

ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

นิยามศัพท์เฉพาะ

คุณธรรม หมายถึง สิ่งที่มีคุณค่า มีประโยชน์เป็นความดี เป็นความคิดดี ที่กระตุ้นให้มีการประพฤติปฏิบัติอยู่ในกรอบที่ดีงามและสามารถจำแนกความถูกผิด มีความตั้งใจ และเจตนาที่ดีงาม

จริยธรรม หมายถึง การประพฤติปฏิบัติตนของนักเรียนให้เป็นคนดีเพื่อประโยชน์สุขของตนเองและสังคมส่วนรวม ในการวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดประเด็นคุณธรรม จริยธรรม ตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 3 ประการ ได้แก่

1. **ความมีวินัย** หมายถึง นักเรียนแสดงออกถึงการให้ความสำคัญ ความเคารพ การยอมรับและปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ ระเบียบ ข้อบังคับ กฎหมาย ค่านิยมที่ดี ตลอดจนจรรยาบรรณของสังคม รู้จักหน้าที่ตามสิทธิและหน้าที่ของตน เคารพกฎหมายและสิทธิของผู้อื่น

2. **ความซื่อสัตย์** หมายถึง นักเรียนแสดงออกถึงการทำตามข้อตกลง ตรงไปตรงมา ไม่มีเล่ห์เหลี่ยม ไม่คดโกง พุดตามความเป็นจริง ไม่เสแสร้ง รักษาสัจจะ

3. ความมีจิตสาธารณะ หมายถึง นักเรียนแสดงออกถึงการเป็นผู้ให้และช่วยเหลือผู้อื่นแบ่งปันความสุขส่วนตัว เพื่อทำประโยชน์ส่วนรวม เข้าใจ เห็นใจ ผู้ที่มีความเดือดร้อน อาสาช่วยเหลือสังคม อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมด้วยร่างกาย สติปัญญา ลงมือปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหา หรือร่วมสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามให้เกิดในชุมชน โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน

ข้อมูลพื้นฐานการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน หมายถึง เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนและความต้องการจำเป็นในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน โดยเป็นความแตกต่างของสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ในด้าน 1) เทคนิควิธีการจัดกิจกรรมการพัฒนาความมีวินัย ความซื่อสัตย์ และความมีจิตสาธารณะ 2) สื่อ วัสดุ อุปกรณ์และแหล่งเรียนรู้ที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการพัฒนาความมีวินัย ความซื่อสัตย์และความมีจิตสาธารณะ 3) การวัดผลประเมินผล ความมีวินัย ความซื่อสัตย์และความมีจิตสาธารณะ

แนวทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา หมายถึง วิธีดำเนินการหรือวิธีการปฏิบัติทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติในสถานศึกษาเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในเขตภาคเหนือตอนบน

รูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา หมายถึง แนวทางการดำเนินงานของสถานศึกษาเพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน ประกอบด้วย 1) สภาพปัญหาและความจำเป็น 2) หลักการและเหตุผลของรูปแบบ 3) แนวคิดพื้นฐาน 4) วัตถุประสงค์ 5) โครงสร้างของรูปแบบ 6) กิจกรรมการพัฒนา 7) สื่อและแหล่งเรียนรู้ 8) การวัดและประเมินผล

ความเหมาะสมของรูปแบบ หมายถึง รูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาเพื่อให้สามารถตอบสนองต่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา

เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียน หมายถึง การใช้เหตุผลในการเลือกที่จะกระทำหรือไม่กระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง แสดงให้เห็นถึงเหตุจูงใจหรือแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลังการกระทำต่าง ๆ ของนักเรียน

พฤติกรรมการมีคุณธรรม จริยธรรม หมายถึง การแสดงออกของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาด้านความมีวินัย ความซื่อสัตย์และความมีจิตสาธารณะ

ความพึงพอใจที่มีต่อรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา หมายถึง ความรู้สึกของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา 3 ด้าน ประกอบด้วย

1. ปัจจัยในการพัฒนา (Input) ได้แก่ จุดมุ่งหมายและเนื้อหาของรูปแบบคู่มือรูปแบบเอกสารประกอบการพัฒนาและคุณลักษณะของวิทยากร
2. กระบวนการพัฒนา (Process) ได้แก่ การประเมินความเหมาะสมของการใช้รูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา
3. ผลผลิตของการพัฒนา (Output) ได้แก่ ความคิดเห็นต่อการจัดกิจกรรมตามรูปแบบและพฤติกรรมด้านคุณธรรม จริยธรรมที่แสดงออกของนักเรียน

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ผู้วิจัยได้นำเสนอเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดการบริหารสถานศึกษา

- 1.1 แนวคิดกระบวนการบริหารด้วยวงจรคุณภาพ
- 1.2 แนวคิดทฤษฎีระบบ

2. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม

- 2.1 ความหมายของคุณธรรม จริยธรรม
- 2.2 ความสำคัญของการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม
- 2.3 องค์ประกอบในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน
- 2.4 ทฤษฎีพัฒนาการทางคุณธรรม จริยธรรม
- 2.5 การวัดคุณธรรม จริยธรรม
- 2.6 การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม
- 2.7 แนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรมในพระพุทธศาสนา

3. แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบและการพัฒนารูปแบบ

- 3.1 ความหมายของรูปแบบ
- 3.2 องค์ประกอบของรูปแบบ
- 3.3 การพัฒนารูปแบบ
- 3.4 การตรวจสอบรูปแบบ
- 3.5 เทคนิคการพัฒนาของรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน

ระดับมัธยมศึกษา

4. แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินความต้องการจำเป็น

- 4.1 ความหมายของความต้องการจำเป็น
- 4.2 ประเภทของความต้องการจำเป็น
- 4.3 การประเมินของความต้องการจำเป็น
- 4.4 ประโยชน์ของความต้องการจำเป็น

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

5.1 งานวิจัยในประเทศ

5.2 งานวิจัยต่างประเทศ

แนวคิดการบริหารสถานศึกษา

แนวคิดและทฤษฎีทางการบริหารสถานศึกษาที่ผู้วิจัยนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนารูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ประกอบด้วย แนวคิดกระบวนการบริหารด้วยวงจรคุณภาพและแนวคิดทฤษฎีระบบ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. แนวคิดกระบวนการบริหารด้วยวงจรคุณภาพ

แนวคิดวงจรคุณภาพเดมมิ่ง (PDCA) วอลท์เตอร์ ชิวฮาร์ต เป็นผู้พัฒนาขึ้นเป็นคนแรก ในปี ค.ศ. 1939 และเอ็ดวาร์ด เดมมิ่ง เป็นผู้นำมาเผยแพร่ในประเทศญี่ปุ่น ในปี ค.ศ. 1950 จนเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายทำให้นิยมเรียกวงจรนี้อีกชื่อหนึ่งว่า “วงจรเดมมิ่ง” (Deming Cycle)

1.1 ความหมายของวงจรคุณภาพ

วิบูลย์ คงมั่น (2548, หน้า 14) วงจรคุณภาพ หมายถึง กระบวนการบริหารงาน หรือการจัดระบบการทำงานให้มีประสิทธิภาพ เพื่อให้ผลผลิตที่ออกมามีคุณภาพได้มาตรฐานตามเป้าหมายกำหนด

วรภัทร ภูเจริญ (2541, หน้า 27) กล่าวว่า วงจรคุณภาพ หมายถึง ระบบการบริหารงานที่มีคุณภาพ เป็นที่รู้จักแพร่หลายระบบหนึ่ง ประกอบด้วย ขั้นตอนการวางแผน (Plan) การปฏิบัติตามแผน (Do) การตรวจสอบหรือการประเมิน (Check) การนำผลการประเมินย้อนกลับไปปรับปรุงแก้ไขการทำงาน (Act) การใช้วงจรคุณภาพต้องดำเนินการอย่างมีวินัยให้ครบวงจรหมุนเวียนไปไม่มีหยุดหย่อนจึงเรียกกันย่อว่า **P D C A**

วีรพงษ์ เฉลิมจิระรัตน์ (2541, หน้า 14) ได้ให้ความหมายการควบคุมคุณภาพ คือ เทคนิคในเชิงระดับปฏิบัติการและกิจกรรมเกี่ยวเนื่องอื่น ๆ ที่จัดทำ หรือนำมาใช้เพื่อเป็นการบรรลุข้อกำหนดทางด้านคุณภาพ

จากความหมายดังกล่าว สรุปได้ว่า ความหมายของวงจรคุณภาพ หมายถึง กระบวนการบริหารการทำงานให้มีประสิทธิภาพที่ประกอบด้วย การวางแผน การปฏิบัติการตรวจสอบ และปรับปรุง

1.2 ขั้นตอนการบริหารงานตามวงจรคุณภาพ

เอ็ดวาร์ด เดมมิ่ง (Edwards Deming, 1950 อ้างอิงใน ชรินทร์ แสงแก้ว, 2546, หน้า 34) ได้เสนอขั้นตอนการบริหารงานคุณภาพ “วงจรเดมมิ่ง” (Deming Cycle) ไว้ 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 การจัดทำและการวางแผน (Plan)

1.1 ทำความเข้าใจวัตถุประสงค์ให้ชัดเจนแล้วกำหนดหัวข้อควบคุม (Control Item) ซึ่งตามปกติ ได้แก่ Q-C-D-S-M-E (Quality Cost Delivery Safety Morale Environment)

1.2 กำหนดค่าเป้าหมายที่ต้องการบรรลุให้แก่หัวข้อควบคุมแต่ละข้อ

1.3 กำหนดวิธีดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย

ขั้นตอนที่ 2 การปฏิบัติตามแผน (Do)

2.1 หาความรู้เกี่ยวกับวิธีดำเนินการนั้นด้วยวิธีการฝึกอบรมหรือศึกษาด้วยตนเอง

2.2 ดำเนินการตามวิธีการที่กำหนด

2.3 เก็บรวบรวมบันทึกข้อมูลที่เกี่ยวข้องและผลลัพธ์ของหัวข้อควบคุม

ขั้นตอนที่ 3 การตรวจสอบ ติดตามและประเมินผล (Check)

3.1 ตรวจสอบว่า การปฏิบัติงานเป็นไปตามวิธีการทำงานมาตรฐานหรือไม่

3.2 ตรวจสอบว่า ค่าที่วัดได้ (ของตัวแปรที่เกี่ยวข้อง) อยู่ในเกณฑ์มาตรฐานหรือไม่

3.3 ตรวจสอบว่า (ของหัวข้อควบคุม) ได้ตามเป้าหมายที่วางไว้หรือไม่

ขั้นตอนที่ 4 กำหนดมาตรฐานแก้ไขปัญหาและข้อเสนอแนะ (Act)

4.1 ถ้าการปฏิบัติงานไม่เป็นไปตามวิธีการทำงานมาตรฐานก็หามาตรการแก้ไข

4.2 ถ้าผลลัพธ์ที่ได้ไม่เป็นไปตามที่คาดหวังก็ค้นหาสาเหตุและแก้ไขที่ต้นตอ เพื่อมิให้เกิดปัญหาซ้ำขึ้นอีก

4.3 ปรับปรุงระบบการทำงานและเอกสารวิธีการทำงานมาตรฐาน

วีระพล บดีรัฐ (2543, หน้า 9-16) ได้เสนอขั้นตอนของวงจรควบคุมคุณภาพไว้ดังนี้

1. การวางแผน (Plan) เป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของวงจร เป็นขั้นตอนที่ต้องใช้เวลา เพราะจะช่วยให้ขั้นตอนต่อไปดำเนินได้อย่างง่ายดาย เนื่องจากได้คาดการณ์สิ่งที่จะเกิดขึ้นล่วงหน้าเอาไว้ก่อนแล้ว การวางแผนเพื่อให้เกิดการปรับปรุงงาน การทำกิจกรรมต่าง ๆ ให้ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง จำเป็นต้องเขียนแผนให้สมบูรณ์ที่สุด ดังรายละเอียดดังนี้ เลือกเรื่องที่ต้องการปรับปรุง หรือระบุปัญหาที่เกิดขึ้น ต้องเข้าใจสถานะในปัจจุบัน โดยการเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้อง และพยายามค้นหาสาเหตุของปัญหา กำหนดเป้าหมายที่ต้องการและตัวชี้วัดความสำเร็จและเขียนแผน

2. ปฏิบัติตามแผน (Do) ทำตามแนวทางที่ได้คิดและวางแผนไว้ตั้งแต่ต้น และก่อนที่จะลงมือปฏิบัติตามแผนนั้น ควรได้รับการฝึกฝนเพื่อให้มีความรู้หรือทักษะในวิธีการปฏิบัติให้ถูกต้องเสียก่อน และถ้าหากเวลาปฏิบัติจริงมีเหตุการณ์ผิดปกติ ซึ่งไม่สามารถควบคุมได้ การปรับเปลี่ยนแผนก็เป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถนำมาใช้ได้ เรียกว่า ใช้วงจร PDCA ย่อย ๆ ใน Do ด้วย

3. การตรวจสอบ (Check) คือ การเทียบดูผลลัพธ์กับแผนที่ได้ปฏิบัติ หรือเป็นการประเมินทางออกของปัญหาและอุปสรรคที่ได้ลองหาทางแก้ไขว่า วิธีที่เลือกนั้นเหมาะสมมากน้อยเพียงใด การตรวจสอบให้ได้ผลดีนั้น ควรทำดังนี้ เปรียบเทียบผลจากการปฏิบัติงานจริงกับแผนงานที่วางไว้ ตรวจสอบว่า มีข้อมูลอะไรใหม่ ๆ เกิดขึ้นบ้าง รวบรวมและบันทึกข้อมูลที่จำเป็น เพื่อประโยชน์ในการวิเคราะห์และปรับปรุงให้ดีขึ้นต่อไป

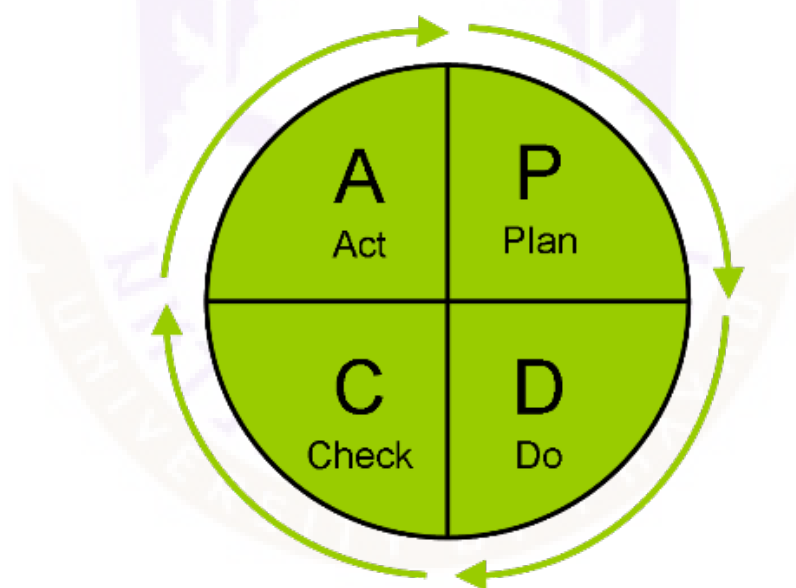
4. ดำเนินการให้เหมาะสม (Act) กรณีผลที่เกิดขึ้นเป็นไปตามแผนที่วางไว้ นำวิธีการหรือกระบวนการปฏิบัตินั้นมาปรับใช้ให้กลายเป็นนิสัยหรือมาตรฐานสำหรับใช้ปฏิบัติกับแผนอื่นที่มีลักษณะเดียวกัน นอกจากทำเป็นมาตรฐานแล้ว ยังต้องคิดหาทางปรับปรุงกระบวนการหรือวิธีการที่จะทำให้บรรลุแผนนั้น ๆ ให้ดียิ่งขึ้นไปอีก กรณีที่ผลกับแผนไม่เป็นไปตามความต้องการ ไม่ว่าจะมากหรือน้อย ให้นำข้อมูลมาวิเคราะห์มองหาแนวทางใหม่ และยังสามารถกล่าวได้ว่า วงจรควบคุมคุณภาพที่สมบูรณ์นั้น จะเกิดขึ้นเมื่อนำผลที่ได้จากขั้นตอนการดำเนินงานให้เหมาะสมไปสู่กระบวนการวางแผนอีกครั้งหนึ่ง และจะเป็นวงจรเช่นนี้ต่อไปเรื่อย ๆ ไม่มีสิ้นสุด

จากการศึกษาเกี่ยวกับวงจรคุณภาพ สรุปได้ว่า วงจรคุณภาพ ประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญ 4 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 การวางแผน ขั้นที่ 2 การปฏิบัติตามแผน ขั้นที่ 3 การตรวจสอบผลการปฏิบัติ และขั้นที่ 4 การแก้ไขปัญหา ลักษณะของวงจรควบคุมคุณภาพ

เป็นการดำเนินกิจกรรมแบบต่อเนื่องครบทุกขั้นตอน จะดำเนินการไปเรื่อย ๆ ไม่หยุดนิ่ง ซึ่งจะทำให้เกิดการปรับปรุงงานและการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ให้ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง

1.3 การนำวงจรคุณภาพมาใช้ในการบริหารการศึกษา

สมศักดิ์ สิ้นธุระเวชญ์ (2541, หน้า 39) ได้กล่าวว่า การบริหารจัดการคุณภาพภายในโรงเรียนนั้นควรใช้วงจรคุณภาพในทุก ๆ กิจกรรม และทุก ๆ ระดับ ไม่ว่าจะ เป็นกิจกรรมการเรียนการสอน กิจกรรมในฝ่ายปกครอง ฝ่ายบริหารและฝ่ายบริการ วัฏจักรของเดมมิ่ง (Deming Circle) หรือวงจรคุณภาพ PDCA ซึ่งย่อมาจากคำว่า Plan-Do-Check-Act และแปลว่า วางแผน-ปฏิบัติ-ตรวจสอบ-ปรับปรุง ซึ่งจะต้องดำเนินการอย่างมีวินัยให้ครบวงจร หมุนเวียนไปไม่มีหยุดหย่อน จุดมุ่งหมายที่แท้จริงของวงจรคุณภาพ ซึ่งเป็นกิจกรรมพื้นฐานในการบริหารคุณภาพนั้น มิใช่เพียงแค่ปรับแก้ผลลัพธ์เบี่ยงเบนออกจากเกณฑ์มาตรฐานให้กลับมาอยู่ในเกณฑ์ที่ต้องการเท่านั้น แต่เพื่อให้เกิดการปรับปรุงด้วยการป้องกันมิให้เกิดของเสียซ้ำซ้อน เรื้อรัง พร้อมกับการยกระดับมาตรฐานให้สูงขึ้นในแต่ละรอบของ P D C A ดังภาพ 1

ภาพ 1 วงจรคุณภาพ (Quality Control Cycle: PDCA)

ที่มา: สมศักดิ์ สิ้นธุระเวชญ์, 2541, หน้า 34-44

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543, หน้า 13) ได้กำหนด ขั้นตอนการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา โดยใช้วงจร PDCA ในการดำเนินการ มี 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. วางแผนการปฏิบัติงาน (P) กำหนดเป้าหมาย หรือมาตรฐานการศึกษา จัดลำดับความสำคัญของเป้าหมาย กำหนดแนวทางการดำเนินงาน กำหนดระยะเวลา กำหนดงบประมาณ กำหนดผู้รับผิดชอบ
2. ดำเนินการตามแผน (D) ส่งเสริมสนับสนุน จัดสิ่งอำนวยความสะดวก การสนับสนุนทรัพยากร การกำกับ ติดตาม ให้การนิเทศ
3. ตรวจสอบประเมินผล (C) วางกรอบการประเมิน จัดทำ หรือจัดทำ เครื่องมือเก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล แปลความหมาย ตรวจสอบ/ปรับปรุงคุณภาพการประเมิน
4. นำผลการประเมินมาปรับปรุงงาน (A) ปรับปรุงการปฏิบัติงานของ บุคลากร วางแผนในระยะต่อไป จัดทำข้อมูลสารสนเทศ

จากการศึกษากระบวนการบริหารตามวงจรคุณภาพ PDCA จึงทำให้ผู้วิจัย สนใจที่จะนำมาประยุกต์ใช้ในการศึกษาการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน เพื่อนำไปสู่ การพัฒนารูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาต่อไป

2. แนวคิดทฤษฎีระบบ

ทฤษฎีระบบเป็นทฤษฎีการศึกษาองค์การและการบริหารที่นำปัจจัยต่าง ๆ ประกอบเข้าด้วยกันเป็นระบบขององค์การหนึ่ง ๆ นั้น ต่างมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน สามารถ ส่งผลกระทบถึงกันได้ นอกจากนี้ในปัจจุบันนี้ ๆ จะต้องมียระบบเฉพาะภายในของตัวเอง ซึ่งมีลักษณะที่แตกต่างออกไปจากปัจจัยชนิดอื่น ๆ ซึ่ง Kast and Rosenzweig (1985, p. 102) ได้ให้ความหมายของระบบว่า หมายถึง องค์ประกอบ หรือระบบย่อยที่มีปฏิสัมพันธ์กัน เพื่อปฏิบัติหน้าที่ หรือทำกิจกรรมบางอย่างร่วมกัน เพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์ของระบบใหญ่ ที่เป็นภาพรวม

แนวคิดสำคัญของทฤษฎีระบบเกิดขึ้น โดย Bertalanffy (1973, pp. 26-48) นำเสนอทฤษฎีระบบและการประยุกต์ใช้ มีสาระสำคัญ สรุปได้ว่า ทฤษฎีระบบจะพิจารณา ปัญหาที่ข้อเท็จจริงว่า สิ่งต่าง ๆ มีความสัมพันธ์กัน และคุณค่าของการเปลี่ยนแปลง ในบรรยากาศสร้างสรรค์ทางปัญญา (Intellectual Climate) คือ การยอมรับในการมองปัญหา ใหม่ ๆ ที่มีอยู่เดิม แต่ถูกมองข้ามมาก่อน เป็นการพิจารณาปัญหาในแนวทางใหม่ ซึ่งเป็น วิธีทางสำคัญที่ช่วยอธิบายและคาดคะเนที่มีความตรงกับปัญหาที่อยู่รอบ ๆ ซึ่งได้รับการ ยอมรับในฐานะที่ให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลง โดยพื้นฐานของทฤษฎีระบบสำหรับ สิ่งมีชีวิตที่ไม่หยุดนิ่ง แม้ภายใต้เงื่อนไขที่สภาพแวดล้อมภายนอกคงที่ แต่ระบบภายในยังคงมี

ปฏิกริยาที่จะส่งผลสัมพันธ์กัน และทฤษฎีระบบสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์จริงต่าง ๆ ได้อย่างหลากหลายและเหมาะสม

องค์ประกอบของระบบตามแนวคิดของนักวิชาการหลายท่านมีความสอดคล้องกัน โดยเห็นว่า ระบบ ประกอบด้วย องค์ประกอบ 5 ประการ ซึ่งประกอบด้วย (Schoderbeck, P.P., Schoderbeck, C.G. and Kefalas, 1990, p. 22; Wilson, 1991, p. 62)

1. ปัจจัยนำเข้า (Input) หมายถึง ทรัพยากร หรือสิ่งที่จำเป็นที่ต้องนำเข้าสู่ระบบ เพื่อก่อให้เกิดการทำงาน ทั้งนี้ทรัพยากรของระบบจะมีรูปแบบที่แตกต่างกันขึ้นกับประเภทของระบบ สำหรับระบบของสถานศึกษา ปัจจัยนำเข้า อาจประกอบด้วย นักเรียน หลักสูตร วัสดุ อุปกรณ์ บุคลากร ฯลฯ

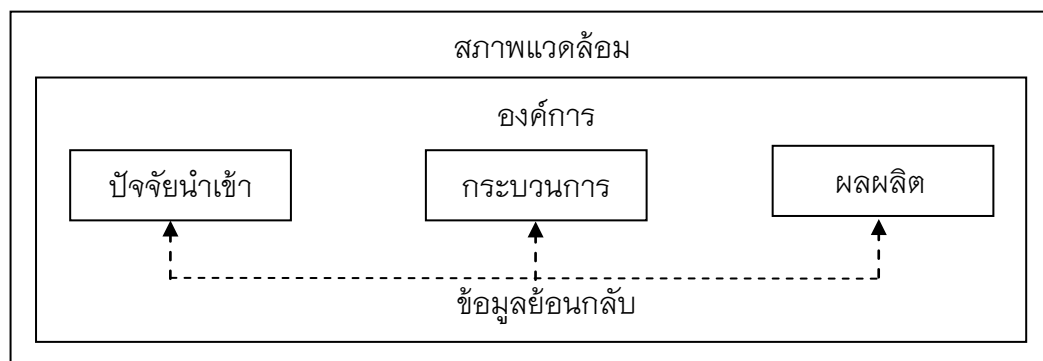
2. กระบวนการ (Process) หมายถึง การแปรสภาพปัจจัยนำเข้า หรือทรัพยากร ให้เปลี่ยนเป็นผลผลิต ทั้งนี้กระบวนการจะมีลักษณะใดขึ้นอยู่กับประเภทของระบบเช่นกัน โดยกระบวนการของระบบสถานศึกษา ได้แก่ การบริหารจัดการทรัพยากร การเรียนการสอน การวัดและประเมินผลการเรียน เป็นต้น

3. ผลผลิต (Output) คือ สิ่งที่ต้องการให้เกิดขึ้นตามวัตถุประสงค์ของระบบ โดยผลผลิตของระบบสถานศึกษา ได้แก่ ผู้เรียนที่มีคุณลักษณะพึงประสงค์ตามหลักสูตรและความพึงพอใจของนักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชนและบุคลากร เป็นต้น

4. ข้อมูลป้อนกลับ (Feedback) เป็นส่วนที่ส่งผลกระทบต่อระบบ โดยสามารถใช้เป็นกลไกในการควบคุมการทำงานของระบบให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ ข้อมูลป้อนกลับ จะชี้ให้เห็นถึงข้อดีและข้อบกพร่องของปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลผลิต และนำไปสู่การปรับปรุงคุณภาพได้ สำหรับข้อมูลป้อนกลับของระบบสถานศึกษา เช่น ผลการเรียนของนักเรียนและผลการปฏิบัติงานของบุคลากร เป็นต้น

5. สภาพแวดล้อม (Environment) หมายถึง สภาพที่อยู่แวดล้อมระบบ โดยสภาพแวดล้อมของระบบสถานศึกษา เช่น สถานที่ตั้ง บรรยากาศองค์การ ชุมชน และผู้ปกครอง เป็นต้น

องค์ประกอบของระบบทั้ง 5 องค์ประกอบ แสดงดังภาพ 2

ภาพ 2 รูปแบบระบบพื้นฐานขององค์การ

ที่มา: Kast and Rosenzweig, 1985, p. 112

Kast and Rosenzweig (1985, p. 112) อธิบายถึงแนวคิดระบบแบบบูรณาการ (Integrated System) ซึ่งมีลักษณะเป็นองค์การระบบเปิดที่ประกอบด้วย ระบบย่อยที่ปฏิสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่อง ระหว่างระบบ และระหว่างระบบกับสภาพแวดล้อม ทรายที่ยังสามารถคงความสามารถในการทำงาน หรือเปลี่ยนแปลงให้เป็นพลังงานได้ จะทำให้ระบบเกิดสภาวะสมดุล ซึ่งแต่ละระบบจะมีระบบย่อย (Subsystem) ยกเว้นระบบที่เล็กที่สุดแล้ว และระบบทุกระบบยกเว้นระบบที่ใหญ่ที่สุด จะมีระบบใหญ่ (Supers Stem) ครอบคลุมอีกทีหนึ่ง ระบบใหญ่นี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สภาพแวดล้อม สำหรับองค์ประกอบของระบบตามแนวคิดของ Kast และ Rosenzweig ประกอบด้วย 6 ส่วนที่สำคัญ ได้แก่

1. สภาพแวดล้อม (Environment) ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ สภาพแวดล้อมทั่วไประดับสังคมและสภาพแวดล้อมระดับภารกิจ โดยสภาพแวดล้อมทั้งสองลักษณะดังกล่าว มีผลกระทบต่อระบบภายในองค์การ ทั้งในด้านการรับรู้และกระบวนการบริหาร

2. ระบบย่อยเป้าหมายและค่านิยม (Goal and Values Subsystem) โดยเป้าหมายขององค์การที่กล่าวอย่างกว้าง ๆ จะไม่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติ จึงต้องมีการวิเคราะห์เป้าหมายด้วยวิธีต่าง ๆ เพื่อแปลงเป้าหมายไปสู่การปฏิบัติ

3. ระบบย่อยด้านโครงสร้าง (Structure Subsystem) ซึ่งโครงสร้างองค์การ คือ รูปแบบหรือแบบแผนที่สร้างขึ้น โดยทั่วไปโครงสร้างองค์การจะมีรายละเอียดใน 4 เรื่อง ได้แก่ 1) แบบแผนของความสัมพันธ์และหน้าที่ที่เป็นทางการในลักษณะแผนภูมิและรายละเอียด

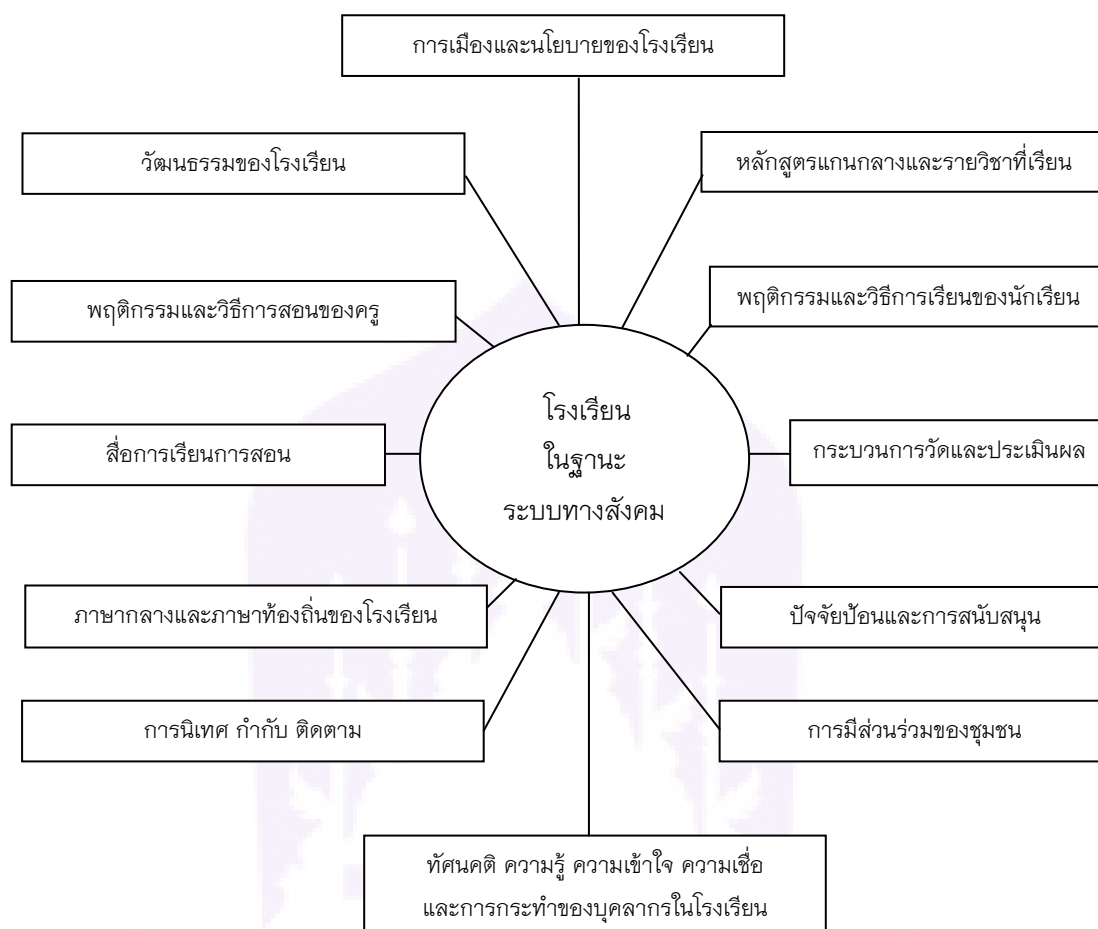
ของงาน 2) รายละเอียดเกี่ยวกับกิจกรรม หรือภารกิจที่หน่วยงาน หรือบุคคลในหน่วยงาน ต้องปฏิบัติ 3) วิธีการประสานงานระหว่างกิจกรรมหรือภารกิจต่าง ๆ และ 4) อำนาจ สถานภาพ (Status) และความสัมพันธ์ตามลำดับชั้นขององค์การ

4. ระบบย่อยเทคโนโลยี (Technological Subsystem) หมายถึง เทคโนโลยีที่จะนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดสัมฤทธิ์ผลตามวัตถุประสงค์ขององค์การ โดยเทคโนโลยีมีลักษณะ ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม เช่น ปัญญา ความรู้ และกระบวนการที่ใช้ในการแก้ปัญหา เพื่อให้ได้มาซึ่งผลผลิต เป็นต้น

5. ระบบย่อยจิต-สังคม (Psychosocial Subsystem) ประกอบด้วย ทรัพยากร มนุษย์ ทักษะ ทักษะ การรับรู้ แรงจูงใจ กระบวนการกลุ่ม ภาวะผู้นำ การสื่อสาร และ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

6. ระบบย่อยบริหารจัดการ (Managerial Subsystem) ถือเป็นระบบแกน ที่เชื่อมโยงระบบย่อยต่าง ๆ เข้าไว้ด้วยกัน โดยระบบย่อยการบริหารจัดการ ได้แก่ แนวทาง เทคนิค หรือวิธีที่ผู้บริหารใช้ในการปฏิบัติภารกิจให้ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ หรือเป้าหมาย

James and Cherry (2001, p. 24) ได้กล่าวถึง โรงเรียนในฐานะเป็นระบบ ทางสังคม (The School as a Social System) ที่ประกอบไปด้วยการเมืองและนโยบาย ของโรงเรียน วัฒนธรรมของโรงเรียน หลักสูตรแกนกลางและรายวิชาที่เรียน พฤติกรรมและ วิธีการสอนของครู พฤติกรรมและวิธีการเรียนของนักเรียน สื่อการเรียนการสอน กระบวนการ วัดและประเมินผลภาษากลางและภาษาท้องถิ่นของโรงเรียน ปัจจัยป้อนและการมีส่วนร่วมของ ชุมชน การนิเทศ กำกับ ติดตาม ทักษะ ทักษะ ความรู้ ความเข้าใจ ความเชื่อ และการกระทำของ บุคลากรในโรงเรียน ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นปัจจัยหรือเงื่อนไขที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง ในการที่จะทำให้การบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานประสบผลสำเร็จ ดังภาพ 3

ภาพ 3 โรงเรียนในฐานะเป็นระบบทางสังคม (The School as a Social System)

ที่มา: James and Cherry, 2001, p. 24

สรุปได้ว่า ทฤษฎีระบบเป็นทฤษฎีการบริหารที่นำปัจจัยต่าง ๆ ประกอบเข้าด้วยกันเป็นระบบองค์การหนึ่ง ๆ ประกอบด้วย ปัจจัยนำเข้า (Input) เป็นสิ่งที่จำเป็นต้องนำเข้าสู่ระบบเพื่อก่อให้เกิดการทำงาน กระบวนการ (Process) เป็นการแปรสภาพปัจจัยนำเข้าหรือทรัพยากรให้เปลี่ยนแปลงเป็นผลผลิตและผลผลิต (Output) เป็นสิ่งที่ต้องการให้เกิดขึ้นตามวัตถุประสงค์ของระบบ โดยผลผลิตของระบบสถานศึกษา ได้แก่ ผู้เรียนที่มีจริยธรรมตามมาตรฐานการศึกษา เป็นต้น

จากทฤษฎีการบริหารสถานศึกษาที่นำมาใช้ในรูปแบบการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดทฤษฎีระบบและแนวคิดกระบวนการ

บริหารด้วยวงจรมหาภาพเป็นกรอบหลักในการวิจัยเรื่องรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม
นักเรียนระดับมัธยมศึกษา

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม

1. ความหมายคุณธรรม จริยธรรม

คุณธรรมและจริยธรรมเป็นเครื่องมือในการจัดระเบียบสังคมให้บุคคลอยู่ร่วมกันได้
ในสังคมอย่างสันติสุข รู้จักเสียสละ รู้จักปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเรียบร้อย การอยู่ร่วมกันได้
ในสังคมอย่างมีสันติสุขนั้น เป็นเป้าหมายอันสูงสุดของชีวิต ได้มีนักปราชญ์ นักการศึกษา
นักจิตวิทยาและผู้ที่เกี่ยวข้องอีกหลายคนได้ให้ความหมายของคุณธรรมและจริยธรรมไว้
แตกต่างกัน ซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมความหมายไว้ ดังนี้

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2543, หน้า 115) กล่าวว่า คุณธรรม หมายถึง สิ่งที่
บุคคลยอมรับว่า เป็นสิ่งที่ดีงาม มีประโยชน์มาก และมีโทษน้อย สิ่งที่เป็นคุณธรรมในแต่ละ
สังคมอาจจะแตกต่างกัน เพราะเห็นสิ่งใดสิ่งหนึ่งว่า เป็นสิ่งดีหรือไม่ดีนั้น ขึ้นอยู่กับวัฒนธรรม
เศรษฐกิจ ศาสนา และการศึกษาของคนในสังคมนั้น

ธวัชชัย ชัยจิรฉายากุล และวราพรธณ น้อยสุวรรณ (2546, หน้า 67) กล่าวว่า
ในทางพุทธศาสนา พระไตรปิฎก และพุทธธรรม กล่าวว่า คุณธรรม หมายถึง ความรัก
ความรู้คิด

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (2544, หน้า 4) ให้ความหมายคำว่า
มาตรฐานคุณธรรม จริยธรรม หมายถึง สิ่งที่ต้องนำเป็นหลักเทียบทางสภาพคุณงามความดี
ที่อยู่ภายในโดยรู้ได้เฉพาะคนและการถือเอาเป็นหลักเทียบในการประพฤติปฏิบัติ หรือ
แสดงออกทางกริยาที่ควรประพฤติ ที่คนในสังคมนั้น องค์การนั้น หรือส่วนราชการนั้น
ได้ยอมรับนับถือกันมา หรือได้กำหนดร่วมกันว่า ความประพฤติใด เป็นสิ่งดี อะไรเป็นสิ่งที่ชั่ว
อะไรถูก อะไรผิด อะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ

สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา (2548, หน้า 1) ให้ความหมายของคำว่า คุณธรรม
จริยธรรมไว้ ดังนี้ คุณธรรม หมายถึง สภาพจิตใจที่ถูกฝังแน่นด้วยคุณงามความดีทั้งหลาย
ที่ควรปลูกฝังในตัวบุคคล จริยธรรมเป็นธรรมที่แสดงออกด้านความประพฤติ กริยา ท่วงที
วาจา ที่เกิดจากการสะสมคุณธรรม ดังนั้น คุณธรรมจริยธรรมจึงเป็นธรรมอันควรที่จะต้อง
ประพฤติปฏิบัติ เพราะเป็นสิ่งที่ยิ่งคุณค่าที่เป็นเอกลักษณ์ของชาติที่บรรพบุรุษได้สั่งสม
สืบทอดมาเป็นเวลายาวนาน สมควรอย่างยิ่งที่จะต้องหวงแหนและรักษาไว้กับความเป็นชาติ

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2548, หน้า 7-8) กล่าวว่า คุณธรรม หมายถึง สิ่ง
สังคมว่าดี ควรทำ จริยธรรมตามความหมายทางจิตวิทยา หมายถึง ระบบการทำความดี

ละเว้นความชั่ว นอกจากนี้คำว่า จริยธรรม ยังใช้ครอบคลุมคำว่า คุณธรรม ค่านิยม กฎหมาย กฎระเบียบ หลักศาสนา กฎจรรยา บรรทัดฐานของสังคม

จุมพล พูลภัทรชีวิน (2547, หน้า 11-12) กล่าวว่า คุณธรรมจริยธรรมจะเรียกโดยรวมหรือจะแยกคุณธรรมออกจากจริยธรรมก็ยังคงค่อนข้างจะเป็นนามธรรมสูง คุณธรรมโดยภาพรวมเป็นเรื่องของความดี ความงาม ความถูกต้อง ถ้าคุณธรรมเป็นตัวความคิด คดีดี คิดถูก จริยธรรมจะเป็นพฤติกรรมเป็นการปฏิบัติ คำคุณธรรมเน้นความคิด คดีดี คิดงาม คิดถูก ส่วนจริยธรรมเน้นการปฏิบัติ ปฏิบัติดี ปฏิบัติงาม ปฏิบัติถูก

ศุภย์สง เสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (2548, หน้า ง) สรุปความหมายของคุณธรรม จริยธรรมไว้ว่า คุณธรรม หมายถึง กรอบความประพฤติ ความคิดที่สังคม หรือบุคคลมีความเห็นร่วมกันว่า เป็นสิ่งดีมีประโยชน์มากกว่าโทษ ส่วนจริยธรรม หมายถึง การปฏิบัติ การทำดี ละเว้นความชั่ว อันเป็นผลมาจากการคิดดี

กระทรวงวัฒนธรรม (2550, หน้า 10, สื่อออนไลน์) ให้ความหมายว่า คุณธรรม หมายถึง การปฏิบัติตนและประพฤติตนตามศีลธรรมอันดีและยึดหลัก จริยธรรมความถูกต้อง และดีงามส่วน จริยธรรม หมายถึง กฎเกณฑ์ ความประพฤติที่ดีของมนุษย์ ซึ่งเกิดขึ้นตามธรรมชาติของมนุษย์เอง ได้แก่ ความเป็นผู้มีปัญญาและรู้จักไตร่ตรอง แยกแยะความดี ความชั่ว ถูก-ผิด ควร-ไม่ควร เป็นการควบคุมตนเองและเป็นการควบคุมกันเองในกลุ่ม หรือเป็นศีลธรรมเฉพาะกลุ่ม

สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา (2550) ให้ความหมายคุณธรรม หมายถึง ความประพฤติดีจนเคยชินในด้านใดด้านหนึ่ง เช่น คุณธรรมแห่งความยุติธรรม ความกตัญญู เมตตา กรุณา มุทิตาอุเบกขา

กระทรวงศึกษาธิการ (2550) ให้คุณธรรมเป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ ที่เชื่อมโยงความร่วมมือของสถาบันครอบครัว ชุมชน สถาบันศาสนาและสถาบันการศึกษา เพื่อพัฒนาเยาวชนให้เป็นคนดี มีความรู้และอยู่ดีมีสุข โดย 8 คุณธรรมพื้นฐาน ประกอบด้วย ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ มีวินัย สุภาพ สะอาด สามัคคีและมีน้ำใจ

กรมการศาสนา (2551) คุณธรรม หมายถึง สิ่งที่มีคุณค่า มีประโยชน์ เป็นความดี เป็นมโนธรรม เป็นเครื่องประดับประดาใจให้เกลียดความชั่ว กลัวบาป ใฝ่ความดี เป็นเครื่องกระตุ้นผลักดันให้เกิดความรู้สึกรับผิดชอบ เกิดจิตสำนึกที่ดี มีความสงบเย็นภายใน และเป็นสิ่งที่ต้องปลูกฝังโดยเฉพาะเพื่อให้เกิดขึ้นและให้เหมาะสมกับความต้องการในสังคมไทย

สรุปได้ว่า คุณธรรม หมายถึง สิ่งที่ดีงามยอมรับว่า เป็นสิ่งที่ดีงาม ซึ่งเกิดจากส่วนรวมและการศึกษา การปฏิบัติฝึกรอบรม การกระทำจนเคยชิน เกิดเป็นลักษณะนิสัย เป็นสิ่งที่ดี มีคุณประโยชน์ต่อตนเองและต่อผู้อื่น

คำว่า จริยธรรม มีรากศัพท์มาจากภาษาละตินว่า “Moralis” ในภาษาไทยเรียกว่า ศีลธรรม ซึ่งมีความหมายเกี่ยวข้องกับคำว่า “จริยธรรม” ซึ่งบางครั้งใช้แทนกันได้ ทั้งนี้ เนื่องจากความหมายต้นกำเนิดของคำว่า จริยธรรม (Moral) และศีลธรรม (Ethics) นั้น มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด คำว่า จริยธรรม มาจากภาษาละติน ส่วนคำว่าศีลธรรม มาจากภาษากรีก ซึ่งทั้ง 2 คำ มีความหมายว่า “ธรรมเนียมปฏิบัติหรือวิถีชีวิต” (The Custom or the Way of Life) ซึ่งปัจจุบันคำว่า จริยธรรม (Moral) หมายถึง การประพฤติตนหรือ การลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ส่วนคำว่า ศีลธรรม (Ethics) หมายถึง การศึกษาความประพฤติ ที่เป็นเรื่องจริยธรรม (กิริติ บุญเจือ, 2542, หน้า 3-4)

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2522, หน้า 3) ได้ให้ความหมายของคำว่า จริยธรรม หมายถึง ลักษณะทางสังคมหลายลักษณะของมนุษย์และมีขอบเขต รวมถึงพฤติกรรมทางสังคมประเภทต่าง ๆ พระราชวรมุนี (ประยูรช ษิต) (2530, หน้า 10) ได้อธิบาย ความหมายของจริยธรรมว่าหมายถึง การดำเนินชีวิต ความเป็นอยู่ การยังชีวิตให้เป็นไป การครองชีพ การใช้ชีวิต การเคลื่อนไหวของชีวิตทุกแง่ ทุกด้าน ทุกระดับ ทั้งทางกาย วาจา ใจ ทั้งด้านส่วนตัว สังคม อารมณ์ จิตใจปัญญา หรือแนวทางการดำเนินชีวิตของบุคคล ในสังคม

บุญมี แทนแก้ว (2539, หน้า 167) กล่าวว่า จริยธรรม คือ หลักแห่งความประพฤติ ที่ดีงามและถูกต้อง

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2542, หน้า 3) กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง ความถูกต้องที่ดีงาม สังคมทุกสังคมจะกำหนดกฎเกณฑ์ กติกา บรรทัดฐานของตนเองว่า อะไรคือสิ่งที่ดีงาม อะไรคือความถูกต้อง สิ่งที่เป็นความดี ความถูกต้องในความคิด ของแต่ละบุคคลจึงขึ้นอยู่กับพื้นฐาน การอบรมขัดเกลาของบุคคลในสังคมนั้น ๆ

ปราณี กล้าล้ม และปรีชา ช่างขวัญยืน (2533, หน้า 3) กล่าวว่า จริยธรรม คือ ธรรมอันเป็นหลักแห่งความประพฤติดี หรือหลักธรรมแห่งความประพฤติดี คำนี้มีความหมาย อย่างเดียวกับศีลธรรม คือ หลักหรือข้อกำหนดว่า อะไรควรละเว้น หรืออะไรควรปฏิบัติ ได้แก่ ละเว้นความชั่ว ทำความดี ศีลธรรมจริยธรรมผู้สอนที่สำคัญคือ ศาสดาของศาสนาต่าง ๆ ซึ่งได้แสวงหาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องนี้มาเป็นอย่างดี

ประภาศรี สีหอำไพ (2538, หน้า 3) ได้ให้ความหมายของจริยธรรม หมายถึง หลักความประพฤติที่อบรมกริยาและปลูกฝังลักษณะนิสัยให้อยู่ในครรลองของคุณธรรม หรือศีลธรรมที่ชี้ให้เห็นความเจริญอกงามในการดำรงชีวิตอย่างมีแบบแผนตามวัฒนธรรมของ บุคคลที่มีลักษณะทางจิตใจที่ดีงาม อยู่ในสภาพแวดล้อมที่โน้มนำให้บุคคลมุ่งทำความดี ละเว้นความชั่ว มีแนวทางความประพฤติอยู่ในเรื่องของความดี ความถูกต้อง ปฏิบัติตนเพื่ออยู่

ในสังคมได้อย่างสงบเรียบร้อย เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น มีคุณธรรมและมโนธรรมที่จะสร้าง ความสัมพันธ์อันดี โดยมีสำนึกที่จะใช้สิทธิและหน้าที่ของตนตามค่านิยมที่พึงประสงค์

ขณะที่ Rest (1969, p. 6) กล่าวถึง จริยธรรม ว่าเป็นมโนภาพที่เกี่ยวกับ หลักความยุติธรรมในการมีปฏิสัมพันธ์กันในสังคมไทย โดยไม่เกี่ยวข้องกับคุณค่าหรือ ความรู้สึกส่วนตัวของแต่ละบุคคล

Brown (1968, pp. 411-414) ให้ความหมายคำว่า จริยธรรม คือ ระเบียบ กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่บุคคลใช้ในการแยกแยะการกระทำที่ถูกต้องออกจากการกระทำผิด

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (2543, หน้า 9) ได้ให้ความหมายของจริยธรรม ไว้ว่า จริยธรรม คือ การนำความรู้ในความจริงหรือกฎของธรรมชาติมาใช้ให้เป็นประโยชน์ ต่อการดำรงชีวิตที่ดีงาม ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม

ธวัชชัย ชัยจิรฉายากุล และวราพรพรณ น้อยสุวรรณ (2546, หน้า 69) กล่าวถึง จริยธรรมว่า เป็นคำที่ใช้ควบคู่กับคุณธรรม เพราะมีความสัมพันธ์กัน ใกล้เคียงกัน

สมบุญ ชิตพงศ์ (2544, หน้า 6-7) ได้ให้ความหมายของจริยธรรม คือ สิ่ง ที่ปฏิบัติแล้วเกิดความสุข ความงาม ความสวย เป็นสิ่งที่เกี่ยวเนื่องและซ้อนทับกับคุณธรรม ซึ่งหมายถึงสิ่งที่ปฏิบัติแล้วเกิดประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น จริยธรรมจะเน้นในสิ่งที่เหนือกว่า คุณประโยชน์ การกำหนดจริยธรรมนั้นจะต้องดูที่เจตนาของผู้กระทำ ผู้กระทำรู้คนเดียว การให้คนมีจริยธรรม คือ การทำให้คนมีศีลธรรม (Moral) ซึ่งหัวใจของศีลธรรมของทุกศาสนา ก็คือ การทำดี ละเว้นชั่ว การสอนให้บุคคลเกิดจริยธรรมก็คือ สอนให้รู้จักทำความดี ละเว้น ความชั่วตามฐานะหรือบทบาทที่บุคคลนั้นเป็น เช่น เป็นลูก นักเรียน สมาชิกในสังคม ในโรงเรียน

สรุปได้ว่า คุณธรรม จริยธรรม หมายถึง การประพฤติปฏิบัติ การกระทำของ บุคคลที่ดีอันสูงสุดที่ปลูกฝังอยู่ในอุปนิสัยอันดีงามของคน ตลอดจนความรู้สึกนึกคิดอันถูกต้อง ของบุคคลที่ควรในสิ่งนั้น ๆ เพื่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองแก่ตนเองและบุคคลอื่นโดยทั่วไป ในสังคม ซึ่งอยู่ในจิตสำนึกอยู่ในความรับผิดชอบชั่วหรือดีของบุคคลนั้น ๆ อันเป็น เครื่องเหนี่ยวรั้งและควบคุมความประพฤติของบุคคลที่แสดงออกเพื่อสนองในสิ่งที่ปรารถนา ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยศึกษาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา 3 ประการ ได้แก่ ความมีวินัย ความซื่อสัตย์ และความมีจิตสาธารณะ

2. ความสำคัญของการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดความมุ่งหมายและ หลักการของการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นคุณภาพมาตรฐาน โดยกำหนดไว้ในหมวด 6 ว่าด้วย มาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา ให้หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาจัดให้มี

การประกันคุณภาพในสถานศึกษาให้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาเพื่อขอรับการประกันคุณภาพภายนอกจำนวน 15 มาตรฐาน 65 ตัวบ่งชี้ ประกอบด้วย มาตรฐานด้านคุณภาพผู้เรียน ด้านการจัดการศึกษา ด้านการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้และด้านอัตลักษณ์ของสถานศึกษา มีรายละเอียดและสาระสำคัญครบถ้วนพร้อมจะนำไปปฏิบัติตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542, หน้า 35) และหนึ่งในมาตรฐานที่ได้ถูกกำหนดเป็นตัวบ่งชี้เพื่อการประเมินคุณภาพก็คือ ยึดการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ตามที่ระบุไว้ในหลักสูตรเป็นหลัก โดยกำหนดคุณภาพผู้เรียนเป็น 6 ส่วน คือ มีสุขภาพที่ดีและมีสุนทรียภาพ มีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ มีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง มีความสามารถในการคิดอย่างเป็นระบบ คิดสร้างสรรค์ ตัดสินใจ แก้ปัญหาได้อย่างมีสติสมเหตุผล มีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร มีทักษะในการทำงาน รักการทำงาน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต (สำนักทดสอบทางการศึกษา, 2554, หน้า 5) และกระทรวงศึกษาธิการ (2552) ยังได้กล่าวถึงความสำคัญและจำเป็นของการศึกษาว่า การจัดการศึกษามีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน กระบวนการจัดการศึกษาที่สมบูรณ์จึงเปรียบเสมือนเหรียญสองด้าน คือ ด้านหนึ่งเป็นการจัดการเรียนการสอนและจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรการศึกษา แต่ละช่วงชั้น เพื่อสร้างองค์ความรู้ กระบวนการคิดวิเคราะห์เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ มีทักษะการดำรงชีวิตที่เกิดจากการฝึกหัด สามารถใช้ความรู้ให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาตนเองและประกอบอาชีพ อีกด้านหนึ่งคือ เป็นการบ่มเพาะ กล่อมเกลา ปลูกฝังและปลูกจิตสำนึก เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม มีความรับผิดชอบ ต่อตนเอง สังคม ชุมชนและสิ่งแวดล้อม เกิดความตระหนักในบทบาทหน้าที่ที่ขึ้นในจิตใจ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถดำรงตนอยู่ในสังคมร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข โดยการจัดกิจกรรมที่มุ่งเน้นภารกิจ ทั้ง 3 ด้าน (3D) ได้แก่ ด้านประชาธิปไตย (Democracy) ด้านคุณธรรมจริยธรรมและความเป็นไทย (Decency) และด้านภูมิคุ้มกันภัยจากยาเสพติด (Drug-Free) และสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2550) ได้กล่าวว่า กระทรวงศึกษาธิการเน้นนโยบาย คุณธรรม นำความรู้ เพื่อสร้างเสริมสังคมคุณธรรมให้เกิดสันติสุข รู้รักสามัคคี วิถีประชาธิปไตย โดยกำหนดไว้ในหลักสูตรทุกระดับการศึกษา

2.1 ความสำคัญในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม

คุณธรรมและจริยธรรมเป็นข้อควรประพฤติที่มีความถูกต้องดีงาม เป็นแนวทางแห่งการถือประพฤติปฏิบัติแต่ลำพัง ในแนวทางแห่งความดีถูกต้องนั้น

ไม่เพียงพอที่จะจูงใจให้คนปฏิบัติหรือประพฤติตนให้เป็นคนดีได้ เรื่องการสร้างคุณธรรมและจริยธรรมเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก ความคิดเรื่องคุณธรรมเมื่อสัมพันธ์กับหน้าที่ ยกตัวอย่างได้ว่า เมื่อผู้ทำหน้าที่ไม่สมบูรณ์ ผู้นั้นมักกล่าวได้ว่าขาดคุณธรรม แต่ผู้ทำหน้าที่สมบูรณ์ยังไม่แน่ว่าจะเป็นผู้มีคุณธรรม อาจทำหน้าที่เพราะกลัวถูกลงโทษทางวินัย เพราะกลัวความผิด โดยไม่ใช่เพราะความรู้สึกในทางดีงามจากจิตใจที่แท้จริงของผู้นั้นได้ แต่ถ้าผู้นั้นมีความรู้สึกในทางดีงาม มีความยินดีพอใจในการปฏิบัติและเชื่อว่า การทำผิดหน้าที่เป็นสิ่งไม่ดี ไม่ทำผิดอย่างนี้จึงถือว่าผู้นั้นมีคุณธรรม คุณธรรมแสดงออกถึงหน้าที่คนที่มีคุณธรรม เป็นผู้ที่รักหน้าที่ของตนเองและทำหน้าที่อย่างดีที่สุด ทำหน้าที่ที่เขาทำอย่างดีจนเป็นนิสัยนั่นเอง นำไปสู่การสร้างสรรคคุณธรรมต่อไปและให้สูงส่งยิ่ง ๆ ขึ้นไป หน้าที่กับคุณธรรมจึงต้องอาศัยซึ่งกัน และเป็นเหตุผลของกันและกันอย่างแยกไม่ได้ มันเป็นเรื่องเดียวกันที่มี 2 ด้าน ด้านหนึ่งเป็นหน้าที่ อีกด้านหนึ่งเป็นคุณธรรม คุณธรรม คือ ความกล้าเลิศแห่งอุปนิสัยภายใน ส่วนหน้าที่คือ การแสดงออกภายนอกของอุปนิสัยอันดีงาม เพราะฉะนั้น คุณธรรม ก็คือ คุณภาพแห่งอุปนิสัยอันแสดงออกให้เห็นโดยการกระทำ ดังข้อความข้างต้นนั้นจะเห็นได้ว่า คุณธรรม จริยธรรม มีคุณค่าและมีความสำคัญทั้งต่อตัวบุคคลและต่อสังคมส่วนรวม เนื่องจากการดำเนินชีวิตให้อยู่ได้ในสังคมอย่างมีความสุขนั้น ต้องเริ่มต้นที่ตนเองก่อน และจากการคิดดีทำดีเป็นผลต่อเนื่องถึงสังคมดีและมีสันติภาพนั่นเอง

2.2 ความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม

คุณธรรมเป็นเครื่องส่งเสริมความสงบสุขและความเจริญ ฉะนั้น ผู้ต้องการความสงบสุขและความเจริญจึงต้องฝึกฝนตนเองให้มีคุณธรรม ทั้งนี้ มิใช่เพียงเพื่อให้ตนเองมีความสงบสุขและความเจริญเป็นการส่วนตัวแต่ผู้เดียว แต่เพื่อให้ชาติบ้านเมืองเป็นส่วนรวมมีความสงบสุขและความเจริญด้วย ทั้งนี้เพราะบุคคลกับส่วนรวมต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีความสงบสุขและความเจริญด้วยบุคคลก็ดี ขึ้นอยู่กับความมั่นคงปลอดภัยของชาติบ้านเมือง ด้วยความมั่นคงปลอดภัยของประเทศชาติ ขึ้นอยู่กับการกระทำของคนในชาติเป็นส่วนสำคัญ และการกระทำที่จะเป็นแนวทางส่งเสริมความมั่นคงปลอดภัยของประเทศชาติก็ย่อมจะเป็นการกระทำที่ประกอบด้วยคุณธรรม ฉะนั้น ผู้หวังความสงบ ความเจริญ และความมั่นคงปลอดภัยแก่ตัวเองและแก่ประเทศชาติ จึงต้องพัฒนาตนเองให้มีคุณธรรม จริยธรรม เป็นรากฐานแห่งความเจริญรุ่งเรือง มั่นคง และความสงบสุขของปัจเจกชน สังคมและประเทศชาติ รัฐทุกรัฐควรมีแนวนโยบายให้ประชาชนมีจริยธรรมอันดีเป็นหลักการแรก และถือเป็นอุดมคติที่เดียว ส่วนการพัฒนาทางเศรษฐกิจและอื่น ๆ ให้เป็นอันดับรองลงมา ทั้งนี้เพราะการพัฒนาทางเศรษฐกิจ การศึกษาทางวิชาการ การเมืองที่ไม่มีจริยธรรมเป็นแกนกลางหรือเป็นหลักยึดแล้วย่อมให้โทษมากกว่าให้คุณ ถ้าเปรียบสังคมเหมือนต้นไม้

มีแก่นจริยธรรมก็เหมือนแก่นความเจริญ นอกนั้นเหมือนเปลือกกระพี้ซึ่งห่อหุ้มแก่นเอาไว้ ถ้าเปรียบความรู้เหมือนดิน จริยธรรมย่อมเหมือนน้ำ ดินที่ไม่มีน้ำยึดเหนี่ยวเกาะกุมย่อมเป็นฝุ่นละออง ให้ความรำคาญมากกว่าให้ประโยชน์ คนมีความรู้ที่ไม่มีจริยธรรมจึงมักเป็นคนที่ก่อความรำคาญหรือความเดือดร้อนให้ผู้อื่นอยู่เนือง ๆ การพัฒนาบ้านเมืองต้องพัฒนาที่จิตใจของคนก่อน เมื่อจิตใจของคนดีแล้วเรื่องอื่น ๆ ก็จะพลอยดีตาม ดังนั้น จริยธรรมในสังคมจึงควรได้รับการพิจารณาเป็นอันดับแรก เศรษฐกิจและปากท้องของประชาชนจะดีขึ้นทันทีถ้าจริยธรรมของคนในสังคมดีขึ้น ที่เศรษฐกิจต้องเสื่อมโทรม ประชาชนบางส่วนต้องหิวโหยนั้น เพราะประชาชนชนบางส่วนของสังคมนั้นเองที่ละเลยจริยธรรม กอบโกยเอาทรัพย์สินไว้เป็นประโยชน์ส่วนตัวมากเกินไป ความเห็นแก่ตัว แล้งน้ำใจ ขาดเมตตาปราณีเป็นสัญลักษณ์ของการขาดจริยธรรม ถ้าจริยธรรมก้าวขึ้นมาเป็นอันดับหนึ่งในการพัฒนาบ้านเมืองก็ควรให้ได้เดินเคียงคู่ไปกับการพัฒนาด้านอื่น ๆ เช่น เศรษฐกิจ การศึกษา สังคมและการเมือง มิฉะนั้นแล้วความวุ่นวายในสังคมหาไม่สิ้นสุดลง พูดถึงจริยธรรม คนส่วนมากก็เพิ่งไปถึงการถือศีลกินเจ จำศีลภาวนา ไม่ทำอย่างอื่นจะช่วยให้สังคมก้าวหน้า แต่ความเป็นจริงแล้ว จริยธรรมหมายถึง ความประพฤติ การกระทำและความคิดที่ถูกต้องเหมาะสม การทำหน้าที่ของตนอย่างถูกต้องสมบูรณ์ เว้นสิ่งควรเว้น กระทำสิ่งควรกระทำ ด้วยความฉลาด รอบคอบ รู้เหตุผล ถูกต้องตามกาลเทศะและบุคคลจึงหมายถึงการมีจริยธรรมที่แท้จริง โดยนัยนี้ จริยธรรมจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับคนทุกคน ในทุกอาชีพ ทุกสังคม ให้สังคมเสื่อมโทรมนั้นมีสาเหตุที่แท้จริงมาจากการขาดจริยธรรม ทรัพยากรธรรมชาติในโลกที่น่าจะพอเลี้ยงพลโลกไปได้อีกนาน ถ้าพลโลกชวกรันละทิ้งความละโมภโลภมากเสีย แล้วมีชีวิตอยู่อย่างง่าย ๆ และช่วยกันสร้างสรรค์สังคม โดยยึดเอาจริยธรรมเป็นทางดำเนินเป็นแกนกลาง ไม่ใช่ยึดเอาโลภยธรรม (ลาภ ยศ ความมีหน้ามีตาในสังคม) เป็นจุดมุ่งหมาย ถ้าสิ่งนั้นจะเกิดขึ้นก็คือเป็นเพียงผลพลอยได้และนำมาใช้เป็นเครื่องมือในทางพฤติกรรม เช่น อาศัยลาภเป็นเครื่องมือในการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ อาศัยยศและความมีเกียรติในสังคมเป็นเครื่องมือจูงใจคนผู้เคารพนับถือ การเข้าหาธรรมจริยธรรมสอนให้เราเลิกดูหมิ่นกดขี่คนยากจน ให้เอาใจใส่ดูแลเอื้อเพื่อผู้สูงอายุซึ่งเป็นบุพการีของชาติ สอนให้เราถ่อมตนเพื่อเข้ากันได้ดีกับคนทั้งหลายไม่วางโตโอหัง อวดดีหรือก้าวร้าวผู้อื่น ลดทิฐิมานะลงให้มาก ๆ เพื่อจะได้มองเห็นสิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริง ไม่หลงตัวคิดวิปลาสไปว่า ตนสำคัญกว่าใคร ๆ รู้ดีและสามารถกว่าใคร ๆ ทั้งหมด ความแข็งแกร่งทางกำลังกาย กำลังทรัพย์และกำลังอาวุธนั้น ถ้าปราศจากความแข็งแกร่งทางจริยธรรมเสียแล้ว บุคคลหรือประเทศชาตินั้นย่อมพบกับความเจริญมั่นคงอยู่ได้ไม่นาน ถนนที่มั่นคง ดึกที่แข็งแกร่งทนทาน เขาใช้คอนกรีตเสริมเหล็กหรือมีเหล็กเป็นแกนฉันทิ สังคมที่เจริญมั่นคงก็ต้องมีจริยธรรมเป็นเครื่องรองรับหรือเป็นแกนกลางฉันทิ

แต่คนส่วนมากหาได้มองเห็นความแจ่มแจ้งว่า จริยธรรมสำคัญในสังคมอย่างไร เราต้องปลุกฝังคนของเราให้เห็นคุณค่าของจริยธรรมอย่างจริงจัง ให้เห็นคุณค่าภายใน (Intrinsic Value) มากกว่าคุณค่าภายนอก (Extrinsic Value) กล่าวคือ ให้เห็นคุณค่าของคุณธรรมมากกว่าความมั่งคั่ง ยศศักดิ์ และชื่อเสียง ให้เห็นความสุขอันเกิดจากสติปัญญาและคุณธรรมมีค่าเหนือความสุขทางผัสสะหรือโลกีย์สุข ปลุกฝังก็ด้วยการพร่ำสอนและทำตัวอย่างให้ดู เราต้องปลุกฝังคนของเราให้เห็นคุณค่าของบุคคลผู้มีความรู้ดี สามารถดีและมีจริยธรรมดี เขาจะเกิดในตระกูลไหนไม่สำคัญ เมื่อมีคุณสมบัติดังกล่าวก็ควรได้รับการยกย่องเชิดชู ปลุกฝังคนของเราให้เลิกริชยากัน ให้ถือคนดีเป็นตัวอย่างในสังคม ควรต้องปรับปรุงคนของเราให้รักหน้ายิ่งกว่าความสุขสบายส่วนตัว ให้รักความซื่อสัตย์สุจริตมากกว่าผลประโยชน์ส่วนตัว และให้รักชาติความดี ความสงบใจไว้เสมอ แม้คนเหล่านี้จะพากันละทิ้งความดี เป็นอยู่ด้วยความวุ่นวายก็ตาม ชาติที่มีบุคคลผู้ประกอบด้วยคุณสมบัติดังกล่าวมา ย่อมมีแต่ความเจริญ ไม่มีความเสื่อม จริยธรรมเป็นรากฐานแห่งความเจริญของชาติ การช่วยกันมีจริยธรรมจึงเท่ากับช่วยให้รากฐานแห่งความเจริญของชาติมั่นคง และจากความจำเป็นดังกล่าว ได้มีผู้ให้แนวคิดไว้ ดังนี้

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2541, หน้า 192-193) ได้ให้แนวทางการจัดการศึกษาในปัจจุบันไว้ว่า “ต้องเป็นการจัดการศึกษาที่เน้นคุณธรรม จริยธรรม เพราะคุณธรรม จริยธรรมเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับคนไทย หากได้รับการปลุกฝังคุณธรรม จริยธรรมอย่างสม่ำเสมอ ผู้เรียนจะเป็นคนที่มีคุณภาพ เป็นทั้งคนเก่งและคนดีที่มีแนวทางในการดำเนินชีวิตในสังคมที่ถูกต้อง ไม่ก่อให้เกิดปัญหาในสังคมและไม่ก่อปัญหาให้กับประเทศชาติในอนาคต” และแนวในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ควรมีนโยบายที่ชัดเจน โดยการจัดให้มีหลักสูตรการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมเชิงปฏิบัติการแก่ผู้เรียนด้วย ทั้งนี้ เพื่อให้สามารถนำไปปฏิบัติและนำความรู้ไปใช้ให้ถูกต้อง ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมและต่อประเทศชาติ คุณธรรมและจริยธรรมที่ควรสร้างให้แก่ผู้เรียนก็คือ ความซื่อสัตย์ ความอดทน และความอุทิศตน เป็นต้น

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (2542, หน้า 118) กล่าวถึง แนวทางการส่งเสริมจริยธรรมในสังคมไว้ว่า “สิ่งที่สังคมไทยต้องการอย่างมาก คือ พลังทางจริยธรรมที่ยึดเหนี่ยวผู้คนให้สัมพันธ์ต่อกันด้วยความเกื้อกูลและร่วมกันสร้างสังคมไทยให้น่าอยู่” และนอกจากนั้น ยังกล่าวถึงการส่งเสริมจริยธรรมเพื่อรับมือกับปัญหาของยุคโลกาภิวัตน์ ความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งสรุปได้ว่า จริยธรรมเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิตและสังคม ในยุคที่คนร่ำร้องถึงจริยธรรม ในสภาพสังคมที่เสื่อมโทรมทางจิตใจจำเป็นต้องเร่งรัดการส่งเสริมจริยธรรมและพัฒนาจิตใจเป็นพิเศษ รวมถึงการพัฒนาจริยธรรมชนิดที่ต้อง

เตรียมรับมือไว้ให้พร้อมกับการพัฒนายุคใหม่ที่กำลังจะมาถึงพร้อม ๆ กับความเจริญทางวัตถุต่าง ๆ ที่กำลังจะตามมาในอนาคต

2.3 หลักการพัฒนาผู้เรียนโดยใช้คุณธรรม จริยธรรมเป็นพื้นฐาน

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2550) ได้กล่าวว่า หลักการพัฒนาผู้เรียนโดยใช้คุณธรรมพื้นฐานนั้น กระทรวงศึกษาธิการจึงเน้นนโยบายคุณธรรมนำความรู้ เนื่องจากสถานการณ์ปัจจุบันได้เกิดปัญหาคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมประชาธิปไตย ความแตกแยก นำไปสู่การขาดความสามัคคี ขาดความสามานฉันท์ ดังนั้นจึงต้องเสริมสร้างคุณธรรม ความตระหนัก สำนึกในค่านิยมประชาธิปไตย การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขจึงได้กำหนดยุทธศาสตร์คุณธรรมนำความรู้เพื่อสร้างเสริมสังคมคุณธรรมให้เกิดสันติสุข รู้รักสามัคคี วิถีประชาธิปไตย โดยจัดไว้ในหลักสูตรทุกระดับการศึกษา เช่น ระดับอุดมศึกษา คือต้องประกอบสัมมาชีพและอยู่ในวิถีประชาธิปไตย ซึ่งมีรายละเอียดในการกำหนดแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

1. กำหนดยุทธศาสตร์คุณธรรมนำความรู้เพื่อสร้างเสริมสังคมคุณธรรมให้เกิดสันติสุข รู้รักสามัคคี วิถีประชาธิปไตยโดยกำหนดไว้ในหลักสูตรทุกระดับการศึกษา เช่น ระดับประถมศึกษาต้องมีคุณธรรม ความซื่อสัตย์ มีวินัย ระดับมัธยมศึกษาต้องมีความรับผิดชอบวิถีประชาธิปไตย ระดับอาชีวศึกษาต้องมีการทำงานเป็นทีมและเป็นผู้นำ ส่วนระดับอุดมศึกษาต้องประกอบสัมมาชีพและอยู่ในวิถีประชาธิปไตย นอกจากนี้ต้องกำหนดตัวชี้วัดที่ชัดเจนเพื่อเป็นกรอบแนวทางการดำเนินงานให้สถานศึกษาสามารถนำไปสู่การปฏิบัติ และสามารถจัดกิจกรรมในสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง

2. การศึกษาวิจัยหารูปแบบแนวทางจัดกิจกรรมที่ประสบความสำเร็จทั้งในและต่างประเทศ เพื่อเป็นแนวทางให้สถานศึกษานำไปปฏิบัติ รวมทั้งบูรณาการการดำเนินงานร่วมกับกระทรวงอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงการพัฒนาลังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงวัฒนธรรม

3. ระดมสมองนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญเพื่อกำหนดแนวทางการศึกษาอบรมให้คนมีคุณธรรมและแนวทางการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร อันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ยั่งยืนต่อไป

กรมการศาสนา (2543, หน้า 9-10) ได้กล่าวว่า การจัดหลักสูตรเพื่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม สถานศึกษาควรดำเนินการดังนี้ ให้จัดวิชาพุทธศาสนาไว้ในหลักสูตรการศึกษาทุกระดับจนถึงอุดมศึกษา ให้นำหลักธรรมที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน เช่น ความรัก ความเมตตา ความซื่อสัตย์ ความตรงต่อเวลา ความกตัญญูตต่อเวทียเป็นต้น ไปสอนให้เกิดการปฏิบัติจริงและถูกต้องตามหลักธรรม จัดทำหลักสูตร อบรมบุคลากร

ผู้สอน ทั้งหลักสูตรระยะสั้น ระยะยาว มีรูปแบบโครงสร้างชัดเจน สามารถติดตามผลและประเมินผลได้ พัฒนาเทคนิคการสอนให้บุคลากรผู้ทำหน้าที่เผยแพร่จัดสรรงบประมาณในการผลิตสื่อ จัดหลักสูตรตามแนวทาง 3 ประการ คือ ทฤษฎี ภาคปฏิบัติ และทดลอง ผลการปฏิบัติว่า มีผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมายหรือไม่ พัฒนาหลักสูตรให้ทันสมัยและบูรณาการเข้ากับวิชาสามัญ พร้อมมอบบรมครูให้รู้จักบูรณาการการสอนสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม หลักสูตรคุณธรรม จริยธรรม ควรปรับปรุงให้เหมาะสมกับวัยของเด็กแต่ละชั้น โดยเน้นปฏิบัติจริงจนเป็นกิจวัตรประจำวัน

ชัยณรงค์ ศรีสุข (2545) การปลูกฝังและสร้างเสริมศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรมและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในระบบวิถีชีวิตที่ดีงาม เพื่อให้ผู้เรียนมีความสมบูรณ์พร้อมทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม จริยธรรมในการดำรงชีวิต

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545, หน้า 51-54) ได้กำหนดแผนการศึกษาแห่งชาติ (2545-2559)

1. พัฒนาหลักสูตรให้มีสาระในส่วนที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและหลักธรรมของทุกศาสนา สภาพชุมชน และสังคม

2. จัดกระบวนการเรียนการสอนด้านศาสนาและหลักธรรมของศาสนา ในทุกระดับการศึกษาให้สอดคล้องและเหมาะสมกับศาสนาที่ผู้เรียนนับถือ ทั้งในด้านเนื้อหา การปฏิบัติ และการประยุกต์ใช้ รวมทั้งมีการบูรณาการการเรียนการสอน

3. สถานศึกษาจัดให้มีการเรียนการสอน โดยผสมผสานสาระความรู้ด้านศาสนาและความรู้ทั่วไปอย่างสมดุล รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา ตลอดจนจัดให้ครู พระภิกษุ นักบวช และผู้นำทางศาสนาที่มีความรู้ความเข้าใจศาสนาธรรมอย่างถ่องแท้มาช่วยสอนนักเรียน

4. จัดกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงสาระของความรู้ที่มีพื้นฐานทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้เข้ากับเทคโนโลยีสมัยใหม่

5. จัดกระบวนการเรียนรู้ด้านศิลปะเพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ และเห็นคุณค่าของความงามที่แท้จริงของชีวิต สิ่งแวดล้อม ธรรมชาติ และการสร้างสรรค์ของมนุษย์

6. ศาสนสถานและสถาบันวัฒนธรรมต่าง ๆ ในฐานะของสถานศึกษาต้องจัดหรือมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม

7. จัดให้มีการอบรม ประชุมกันอย่างสม่ำเสมอในหมู่ครู คณาจารย์และผู้บริหาร ในเรื่องความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมอย่างถูกต้อง

8. จัดให้มีแผนงาน โครงการที่สนับสนุนให้บุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ อย่างแท้จริงในศาสนาธรรมเป็นผู้สอนหรือเป็นวิทยากร

9. พัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา ให้มีความรู้ในการสอน และเผยแพร่ศาสนา ตลอดจนดำรงตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน นักศึกษาและประชาชน ได้อย่างแท้จริง

10. จัดกิจกรรมเพื่อยกย่อง เชิดชูเกียรติผู้เรียน ครู คณาจารย์ และบุคลากร ทางการศึกษา

11. จัดและพัฒนาสถานศึกษาให้เป็นแหล่งเรียนรู้และแบบอย่างของ การศึกษา ศาสนา ควบคู่กับความรู้วิสามันญ์

12. จัดให้มีกิจกรรมการฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรมแก่ผู้เรียนในโอกาส ต่าง ๆ ทุกภาคเรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้เข้าถึงแก่นธรรมและการปฏิบัติของศาสนา

13. กำหนดนโยบาย แผนงาน โครงการ ให้ครูภูมิปัญญาไทยสามารถ มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอนเพื่อเชื่อมโยงความรู้ในหลักสูตรกับความรู้ของชุมชน

14. จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมวิถีชีวิตตามระบอบประชาธิปไตยที่แท้จริง ให้เกิดขึ้นในสังคมไทย เพื่อให้นโยบายการปลูกฝังและสร้างเสริมศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในระบบวิถีชีวิตที่ดั่งาม ควรมีการปฏิบัติ คือ การกำหนดนโยบาย เนื่องจากนโยบายเป็นทิศทางสู่เป้าหมายความสำเร็จ สถานศึกษาก็เช่นเดียวกัน จะดำเนินการ เป็นผลสำเร็จมากน้อยเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับผู้บริหารสถานศึกษาและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ที่จะกำหนดนโยบายของสถานศึกษา หลักการพัฒนาผู้เรียนโดยใช้คุณธรรม จริยธรรม เป็นพื้นฐาน สรุปได้ว่า หลักสูตรหรือแนวปฏิบัติเพื่อให้ผู้เรียนมีความสมบูรณ์พร้อมทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม จริยธรรมในการดำรงชีวิต สถานศึกษาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ และแบบอย่างของการพัฒนาผู้เรียน

2.4 คุณธรรม จริยธรรมที่จำเป็นสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาที่ส่งเสริมให้เป็น คนดี ประพฤติปฏิบัติอยู่ในกรอบที่ดั่งาม สามารถจำแนกถูกผิด มีอุปนิสัยและเจตนาที่ดั่งามนั้น มีหน่วยงาน นักวิชาการได้ศึกษาวิจัยและพัฒนาหลายประการ ดังตาราง 1

ตาราง 1 การสังเคราะห์คุณธรรม จริยธรรมสำหรับนักเรียน

หน่วยงาน/ผู้ศึกษา	คุณธรรม จริยธรรม										
	สำนึก	ซื่อสัตย์	ขยัน	อดทน	ประหยัด	สุขภาพ	สำนึก	มุ่งมั่นในการทำงาน	รับผิดชอบ	มีจิตสาธารณะ	อื่น ๆ
1. กระทรวงศึกษาธิการ (คุณธรรมพื้นฐาน)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓				สะอาด
2. หลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551	✓	✓						✓		✓	รักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์, ใฝ่เรียนรู้, อยู่อย่างพอเพียง, รักความเป็นไทย
3. สุนทรียวรรณ ดันตริจนาวงค์	✓	✓	✓	✓	✓				✓		การข่มใจ, เสียสละ, มีสติ, กตัญญู, สามัคคี, พอเพียง
4. จักรพงษ์ นิลพงษ์		✓			✓				✓		อุสาหะ, สามัคคี, มีระเบียบ, เสียสละ, ยุติธรรม เมตตากรุณา, มีเหตุผล, กตัญญู
5. ภัทร ยันตรกร	✓		✓						✓		
6. นवलลอย แสงสุข	✓	✓	✓								การพึ่งตนเอง, เสียสละ
7. สุนทรินทร์ แหยมรักษา									✓		
8. หัสยา สารสิทธิ์	✓										
9. พรทิพย์ นิมแสง									✓		

ตาราง 1 (ต่อ)

หน่วยงาน/ผู้ศึกษา	คุณธรรม จริยธรรม										
	สำนึก	ซื่อสัตย์	ขยัน	อดทน	ประหยัด	สุภาพ	สามัคคี	มุ่งมั่นในการทำงาน	รับผิดชอบ	มีจิตสาธารณะ	อื่น ๆ
10. พระครูวิสิฐนนทวุฒิ	✓	✓			✓				✓		เมตตา กรุณา, เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ กตัญญู, ค่านิยมแห่งความเป็นไทย
11. มัลลวีร์ อุดลวัฒน์ศิริ	✓	✓	✓		✓				✓		
12. รณชัย บุญลือ									✓		
13. ปาริชาติ บัวเจริญ	✓	✓						✓		✓	รักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์, ใฝ่เรียนรู้, อยู่อย่างพอเพียง, รักความเป็นไทย
14. ไพโรจน์ เนียมนาค	✓										
15. อัคพงศ์ สุขมาตย์										✓	
16. นันทวัฒน์ รอดทัศนาศ	✓										
17. บุญยฤทธิ์ มีทรวงศ์		✓									
18. ชูศิลป์ นาราหนองแวง										✓	
19. ดนุพล สุนทรรัตน์	✓	✓	✓		✓				✓		
20. สุขุม คำแหง	✓	✓	✓	✓					✓		กรุณาเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่, กตัญญู, เสียสละ, สามัคคี, ยุติธรรม, รักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์, ตรงต่อเวลา, มีเหตุผล
รวม	13*	11*	7	3	6	1	1	2	10	4*	

สรุปได้ว่า คุณธรรม จริยธรรมที่จำเป็นสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษา มีหลายประการ สำหรับการศึกษาวิจัยครั้งนี้ มุ่งพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมที่สำคัญที่สุด 3 ประการ ได้แก่ ความมีวินัย ความซื่อสัตย์ และความมีจิตสาธารณะ

2.4.1 ความมีวินัย

1) ความหมายของความมีวินัย

กรมวิชาการ (2543, หน้า 55) บัญญัติว่า ความมีวินัย หมายถึง คุณลักษณะจิตใจและพฤติกรรมที่ช่วยให้บุคคลนั้น สามารถควบคุมตนเองและปฏิบัติตนตามระเบียบ กฎ กติกาของสังคม เพื่อประโยชน์สุขของตนเองและของส่วนรวม พฤติกรรมที่บ่งชี้ถึงความมีวินัย มีดังนี้

1. สนใจใฝ่รู้
2. ควบคุมตนเอง
3. รับผิดชอบ
4. มีเหตุผล
5. ซื่อสัตย์
6. ชยัน
7. ตรงต่อเวลา
8. เชื้อมั่นในตนเอง
9. อุตุน
10. เป็นผู้นำ
11. ความร่วมมือ
12. การรับฟัง เคารพความคิดเห็นผู้อื่น
13. การเคารพในสิทธิของผู้อื่น
14. การช่วยเหลือพึ่งตนเอง
15. การยอมรับการกระทำของตน
16. การรู้จักเสียสละ และเห็นอกเห็นใจผู้อื่น
17. การช่วยเหลือผู้อื่นและส่วนรวม
18. การทำตามข้อตกลง
19. ความเชื่อมั่นในตนเองและผู้อื่น
20. การมีวินัยในการเรียนรู้

เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์ (2545, หน้า 101) กล่าวไว้ว่า คำว่า “วินัย” เป็นคำที่มีความหมายได้หลายอย่าง ผู้บริหารแต่ละคนก็อาจมีความคิดเห็นในเรื่องของวินัยไม่ตรงกัน บางคนอาจเข้าใจว่า วินัย หมายถึง ความสามารถที่จะควบคุมความประพฤติของนักเรียน บางคนอาจเข้าใจว่า วินัย หมายถึง การทำโทษนักเรียนในอดีตมักจะหมายถึง การทำโทษนักเรียนที่ประพฤติผิดไปจากแบบแผนของโรงเรียนวินัยกลายเป็นการบังคับ

ให้นักเรียนปฏิบัติในสิ่งที่ครูเห็นว่า เป็นของดีงาม ในปัจจุบันวินัยถือว่าเป็นกระบวนการอย่างหนึ่งของการศึกษา ในการที่จะปรับปรุงและส่งเสริมความประพฤติของนักเรียน แม้ว่าวินัยอาจเกี่ยวข้องข้องกับการปฏิบัติตนตามกฎหมายหรือข้อบังคับของโรงเรียน แต่ไม่ใช่เป็นการขู่เข็ญบังคับ แต่วินัยมุ่งที่จะให้นักเรียนควบคุมตนเอง (Self-Control) มีวินัยในตนเอง (Self-Discipline) และรู้จักปกครองตนเอง นักเรียนศึกษาในปัจจุบันอาจยอมรับว่า วินัยยังคงเกี่ยวข้องข้องกับการสร้างกฎข้อบังคับ แต่นักการศึกษาส่วนใหญ่ก็เน้นในการศึกษาเพื่อจะให้เกิดวินัยในตนเอง สังคมปัจจุบันเป็นสังคมที่ซับซ้อนจึงเห็นเป็นหน้าที่ของโรงเรียนที่จะพัฒนาความประพฤติให้นักเรียนมีวินัยในตนเอง ควบคุมตนเองจากภายใน (Within) มากกว่าที่จะให้กฎเกณฑ์หรือสิ่งแวดล้อมเป็นตัวบังคับของความประพฤติ

วินัยโรงเรียนที่สอดคล้องกับแนวคิดข้างต้น อาจมีคุณลักษณะดังนี้

1. พฤติกรรมของนักเรียนส่วนใหญ่เป็นการควบคุมตนเอง
2. อำนาจที่ใช้ขึ้นขึ้นกับหลักของเมตตาธรรมมากกว่าที่จะขึ้นกับ

ตัวบุคคล

3. การเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งหรือระเบียบ ควรจะขึ้นกับความเข้าใจในเหตุผลมากกว่าที่จะยอมรับโดยปราศจากเหตุผล

4. กิจกรรมของโรงเรียนและประสบการณ์ในชั้นเรียน ควรจะสร้างขึ้นเพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียนได้พัฒนาพฤติกรรมที่สังคมยอมรับและปรารถนา

5. ในการแก้ปัญหาเกี่ยวกับความประพฤติของนักเรียนนั้น ควรจะคำนึงถึงภูมิหลังของนักเรียนด้วย

ปรีชา ธรรมมา (2545, หน้า 33) ให้ความหมายว่า วินัยแห่งตนเอง (Self-Dicipline) หมายถึง การควบคุมพฤติกรรมของบุคคลด้วยความสามารถของตนเองได้เป็นผลสำเร็จตามเป้าหมายอันเป็นที่ยอมรับ โดยงดเว้นหรือระงับยับยั้งการกระทำอันไม่เหมาะสมและนำตนไปสู่การกระทำอันเหมาะสมยิ่งขึ้น

สรุปว่า ความมีวินัย หมายถึง การแสดงออกถึงการให้ความสำคัญ ความเคารพ การยอมรับ และปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ ระเบียบ ข้อบังคับ กฎหมาย ค่านิยมที่ดี ตลอดจนจารีตประเพณีของสังคม รู้จักหน้าที่ตามสิทธิและหน้าที่ของตน เคารพกฎหมายและสิทธิของผู้อื่น

2) ปัญหาทางวินัย

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (2554, หน้า 207) ให้ทัศนะไว้ในหนังสือวาทะธรรมเพื่อการพัฒนาตนว่า “ถ้าเราไม่สามารถสร้างวินัยให้แก่คนในชาติได้ การพัฒนาประชาธิปไตยก็หวังผลสำเร็จได้น้อย เพราะว่า ในประเทศประชาธิปไตยนั้น

สังคมอยู่ได้ด้วยกฎเกณฑ์และกติกา คนต้องเคารพหลักการ กฎเกณฑ์และกติกาของสังคมนั้นก็คือ ความหมายอย่างหนึ่งของการมีวินัย ไม่มีความเคารพกฎเกณฑ์กติกาของสังคมประชาธิปไตยก็ขาดรากฐานที่สำคัญ”

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2545, หน้า 102-105) อธิบายสาเหตุของปัญหาทางวินัยว่า สิ่งที่พึงปรารถนาเกี่ยวกับวินัยในโรงเรียน คือ การมีวินัยในตนเอง ตามแนวคิดทางสังคมวิทยาและจิตวิทยา ถ้าวินัยเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่บุคคลสามารถเรียนรู้ได้ โดยการพัฒนานิสัยการควบคุมตนเองและระลึกละเมอถึงความรับผิดชอบของตนที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม และบรรยากาศของโรงเรียนมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อปัญหาทางวินัยในโรงเรียน ถ้าหากโรงเรียนมีบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนการสอน ปัญหาทางวินัยในโรงเรียนจะลดน้อยลง โรงเรียนที่มีปัญหาทางวินัยค่อนข้างรุนแรง มักมีลักษณะดังนี้

1. ครู-อาจารย์ไม่ค่อยเอาใจใส่ติดตามพฤติกรรมของนักเรียน
2. การให้นักเรียนปฏิบัติตามกฎระเบียบอย่างไม่สม่ำเสมอ

มีการเลือกปฏิบัติ

3. นักเรียนไม่ทราบว่า โรงเรียนคาดหวังในความประพฤติของนักเรียนในลักษณะใดบ้าง

4. คณะครูรับรู้ตนเองไม่ได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายบริหาร
5. ผู้บริหารไม่กล้าตัดสินใจ ในกรณีที่นักเรียนมีปัญหาทางวินัย

อย่างร้ายแรง ความเห็นว่า ปัญหาทางวินัยอาจเกิดจากเหตุผลหลาย ๆ อย่าง สาเหตุสำคัญ เช่น

- 5.1 ความบกพร่องทางการฝึกหัดและการพัฒนาการ
- 5.2 ขาดความสนใจในวิชาการเรียน
- 5.3 กระบวนการสอนไม่ดี (Poor Teaching)
- 5.4 การบริหารโรงเรียนไม่ดีและขาดประสิทธิภาพ
- 5.5 มีปัญหาทางครอบครัว
- 5.6 มีความบกพร่องในการปรับตัวให้เข้ากับสังคม
- 5.7 คบเพื่อนที่เลว
- 5.8 มีความบกพร่องทางร่างกาย
- 5.9 ขาดความรับผิดชอบ
- 5.10 มีสาเหตุในการปรับตัวเมื่อเข้าสู่วัยรุ่น

สาเหตุของวินัยดังได้กล่าวข้างต้น การขาดความรับผิดชอบจะเป็นเรื่องสำคัญสำหรับในโรงเรียนมัธยมศึกษา การปรับตัวเข้าสู่วัยรุ่นเป็นปัญหาที่สำคัญไม่น้อยเลย ปัญหาของวินัยมีสาเหตุสำคัญ 3 ประการ ดังนี้

1. ปัญหาที่เกิดจากโรงเรียน ปัญหาประเภทนี้เกิดจาก
 - 1.1 การสอนไม่ดี ไม่มีคุณภาพ
 - 1.2 หลักสูตรไม่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียน
 - 1.3 ตารางสอนขาดความยืดหยุ่น
 - 1.4 โปรแกรมการเรียนไม่เหมาะสมกับพื้นฐานของนักเรียน
 2. ปัญหาที่เกิดจากตัวนักเรียน ปัญหาประเภทนี้เกิดจาก
 - 2.1 ไม่เข้าใจ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ
 - 2.2 นักเรียนไม่เข้าใจว่า ทำไมต้องมีการบังคับในสิ่งนั้น
 - 2.3 พื้นฐานทางการศึกษาของนักเรียนไม่ดี
 - 2.4 สัมพันธภาพระหว่างเพื่อนไม่ดี
 - 2.5 นักเรียนถูกระทบกระเทือนทางจิตใจ
 - 2.6 บุคลิกภาพระหว่างครูกับนักเรียนขัดแย้งกัน
 3. ปัญหาที่เกิดจากบ้านและสิ่งแวดล้อมของชุมชน ปัญหาประเภทนี้เกิดจาก
 - 3.1 บิดา มารดาใช้อำนาจมากกว่าเหตุผล
 - 3.2 บ้านอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสม มีอาชญากรรมบ่อย ๆ
 - 3.3 นักเรียนต้องทำงานหนักหลังเลิกเรียนแล้ว หรือต้องทำงานจนตึกเกินไป
- โดยสรุปแล้วปัญหาทางวินัยในโรงเรียนเกิดจากสาเหตุสำคัญ ดังนี้
1. บรรยากาศในโรงเรียนไม่เอื้อต่อการเรียนการสอน
 2. นักเรียนอาจเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์
 3. กลุ่มเพื่อน เพื่อนที่ไม่ดีย้อมสร้างปัญหาได้เสมอ
 4. ครู อาจเป็นผลมาจากการสอนไม่ดี ครูมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อนักเรียน ครูไม่ให้ความเป็นธรรมแก่นักเรียน
 5. บ้านอาจเป็นผลมาจากขาดความอบอุ่นภายในบ้าน บ้านตั้งอยู่ในสภาพแวดล้อมไม่ดี

6. สังคมอาจเป็นเพราะสังคมโดยทั่วไปขาดระเบียบวินัย บุคคลในสังคมไม่เคารพกฎ กติกา ไม่มีวินัยในตนเอง

3) แนวทางการพัฒนาวินัย

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (2544, หน้า 271) ให้ทัศนะไว้ในหนังสือวาทะธรรมเพื่อการพัฒนาตนว่า ความหมายของการมีวินัยเปลี่ยนไปตามการพัฒนาของมนุษย์ คนที่ยังไม่พัฒนา ไม่มีการศึกษา ก็มองวินัยเป็นเรื่องของการบังคับ พอเริ่มมีการพัฒนา ก็มองว่า เป็นเครื่องมือฝึกเพื่อชีวิตในสังคมที่ดั่งาม รับการฝึกด้วยใจ ยินดีเพื่อให้ชีวิตเจริญพัฒนาและสังคมมีสันติสุข พอพัฒนาดีแล้ว วินัยก็กลายเป็นเครื่องหมายรู้ร่วมกันสำหรับการเป็นอยู่ร่วมในสังคม เพื่อให้ชีวิตและสังคมประสานสอดคล้องและเกื้อกูลกลมกลืน

กรมวิชาการ (2544, หน้า 58) ให้แนวคิดว่าการสร้างวินัยให้ได้ผลต้องใช้ระบบสัมพันธขององค์รวม คือ

1. ด้านพฤติกรรม คือ ให้มีพฤติกรรมดีด้วยความเคยชิน
2. ด้านจิตใจ คือ มีความสุข ความพึงพอใจในการทำพฤติกรรมนั้น
3. ด้านปัญญา คือ มีความสุข ความเข้าใจเหตุผลเห็นคุณค่าของการกระทำจะสนับสนุนให้จิตใจต้องการทำพฤติกรรมนั้น ๆ มากยิ่งขึ้น การพัฒนาต้องเสริมสร้างให้ได้องค์ประกอบสัมพันธพร้อมกันทั้ง 3 ด้าน ปัจจัยในการเสริมสร้างวินัยได้แก่

3.1 กัลยาณมิตร ซึ่งเป็นบุคคลใกล้ชิด เช่น พ่อ แม่ ครู ญาติ เพื่อที่จะได้เป็นต้นแบบของพฤติกรรมให้ความรัก ความอบอุ่น ศรัทธา จิตใจ ตลอดจนความสุข ทางชี้แนะเหตุผลให้ใช้ปัญญาพิจารณา

3.2 การเสริมสร้างจิตใจให้มีอุดมคติมุ่งมั่นประพฤติโดยใช้ปัญญาไตร่ตรอง เมื่อปฏิบัติแล้วก็เกิดความภาคภูมิใจ

สรุปได้ว่า การพัฒนาวินัยต้องได้รับการฝึกด้วยใจยินดีเพื่อให้ชีวิตเจริญ เป็นคนมีวินัยในการดำเนินชีวิตและอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข

2.4.2 ความซื่อสัตย์

1) ความหมายของความซื่อสัตย์

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2542 (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542, หน้า 382) บัญญัติความหมายของความซื่อสัตย์ หมายถึง การประพฤติตรงและจริงใจ ไม่คิดคดทรยศ ไม่คดโกงและไม่หลอกลวง

ธีรนุช สุนทร (2549, หน้า 14) ให้ความหมายไว้ว่า ความซื่อสัตย์ หมายถึง การประพฤติอย่างเหมาะสมและตรงความเป็นจริง ประพฤติปฏิบัติอย่างตรงไปตรงมา ทั้งกาย วาจา ใจ ต่อตนเองและผู้อื่น

สรุป ความซื่อสัตย์ หมายถึง การประพฤติปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมตรงไปตรงมาตามความเป็นจริง ทั้งทางกาย วาจา ใจ โดยมีเจตนาที่บริสุทธิ์ทั้งต่อตนเอง ต่อผู้อื่นและต่อประเทศชาติ

2) ลักษณะและประเภทของความซื่อสัตย์

บุรุษย์ ศิริมหาสาคร (2546, หน้า 53-55) กล่าวว่า ความซื่อสัตย์สุจริตเป็นคุณธรรมที่จำเป็นในการอยู่ร่วมกันในสังคม เพราะถ้าทุกคนมีความซื่อสัตย์สุจริตต่อตนเองและผู้อื่น สังคมย่อมมีความสุข พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ทรงเน้นถึงความซื่อสัตย์สุจริตมาก ดังจะเห็นได้จากพระบรมราโชวาทซึ่งพระราชทานแก่ปวงชนชาวไทย 4 ประการ คือ

1. การรักษาความสัตย์ ความจริงใจต่อตัวเองที่จะประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นธรรม
2. การรู้จักข่มใจตนเองฝึกใจตนเองให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในความสัตย์
3. การอดทน อดกลั้นและอดออมที่จะไม่ประพฤติปฏิบัติล่วงความสัตย์สุจริต ไม่ว่าจะด้วยเหตุประการใด
4. การรู้จักละวางความชั่ว ความทุจริตและรู้จักเสียสละประโยชน์ส่วนน้อยของตนเพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง

ธีรนุช สุนทร (2549, หน้า 14) ได้วิเคราะห์โครงสร้างของความซื่อสัตย์ว่า แบ่งออกเป็น 4 ลักษณะ คือ

1. ความซื่อสัตย์ต่อตนเอง คือ ความรู้สึกรับผิดชอบชั่วดี มีความละเอียดและเกรงกลัวต่อการกระทำผิด พฤติกรรมที่บุคคลแสดงออก คือ
 - 1.1 ไม่ลับปลับกลับกลอก
 - 1.2 ไม่คล้อยตามพวกที่ลากหรือจูงไปทางที่เสื่อมเสีย
 - 1.3 มั่นคงต่อการกระทำดีของตน
 - 1.4 ไม่คดโกงมีความตั้งใจจริง
 - 1.5 ประพฤติตรงตามที่พูดและคิด
2. ความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่การงานพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออก คือ
 - 2.1 ไม่เอาเวลาทำงานในหน้าที่ไปใช้ทำประโยชน์ส่วนตัว

- 2.2 ไม่ใช้อำนาจหน้าที่ประโยชน์ส่วนตัว
3. ความซื่อสัตย์ต่อบุคคล คือ มีความซื่อตรงต่อผู้อื่น ต่อมิตร ต่อหัวหน้างาน ต่อผู้มีพระคุณ พฤติกรรมที่แสดงออก คือ
 - 3.1 ประพฤติตรงไปตรงมาไม่คิดคดต่อผู้อื่น
 - 3.2 ไม่ชักชวนไปทางที่เสื่อมเสีย
 - 3.3 ไม่สอพลอเพื่อหาประโยชน์ส่วนตัว
 - 3.4 ยินดีในความสำเร็จของผู้อื่น ไม่คิดริษยาหรือกลั่นแกล้ง
4. ความซื่อสัตย์ต่อหมู่คณะ สังคมและประเทศชาติ พฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออก คือ
 - 4.1 ร่วมมือร่วมใจกันทำงานด้วยความบริสุทธิ์ใจ
 - 4.2 ไม่เห็นแก่ประโยชน์ของตนหรือเอาดีเข้าตน
 - 4.3 ไม่ร่วมกันทำงานใด ๆ ที่ผิดกฎหมายหรือผิดระเบียบข้อบังคับของสังคมหรือหมู่คณะ

สรุปได้ว่า ลักษณะและประเภทของความซื่อสัตย์ ประกอบด้วย ความซื่อสัตย์ต่อตนเอง ความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่การงาน ความซื่อสัตย์ต่อบุคคลและความซื่อสัตย์ต่อสังคมและประเทศชาติ

2.4.3 ความมีจิตสาธารณะ

จิตสาธารณะ (Public Mind หรือ Public Consciousness) คือ จิตของคนที่มีรู้จักความเสียสละ ความร่วมมือร่วมใจในการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวมจะช่วยลดปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม ช่วยกันพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อเป็นหลักการในการดำเนินชีวิต ช่วยแก้ปัญหาและสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์สุขแก่สังคม เช่น การช่วยกันดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม โดยการไม่ทิ้งขยะลงในแหล่งน้ำ การดูแลรักษาสาธารณสมบัติ เช่น โทรศัพท์สาธารณะ หลอดไฟฟ้าที่ให้ความสว่างตามถนนหนทาง แม้แต่การประหยัดน้ำประปาหรือไฟฟ้าที่เป็นของส่วนรวม โดยใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่า ตลอดจนช่วยกันดูแลรักษาให้ความช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยากหรือผู้ที่ร้องขอความช่วยเหลือเท่าที่จะทำได้ ตลอดจนร่วมมือกันกระทำเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาหรือช่วยกันแก้ปัญหา แต่ต้องไม่ขัดต่อกฎหมายเพื่อรักษาประโยชน์ส่วนรวม

ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของจิตสำนึกทางสังคมหรือจิตสำนึกสาธารณะว่า คือ การตระหนักรู้และคำนึงถึงส่วนรวมร่วมกันหรือการคำนึงถึงผู้อื่นที่ร่วมสัมพันธ์เป็นกลุ่มเดียวกัน

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ได้ให้ความหมายว่า การรู้จักเอาใจใส่เป็นธุระและเข้าร่วมในเรื่องของส่วนรวมที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติ มีความสำนึกและยึดมั่นในระบบคุณธรรมและจริยธรรมที่ดีงาม ละอายต่อสิ่งผิด เน้นความเรียบร้อย ประหยัดและมีความสมดุลระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ

สรุปได้ว่า จิตสาธารณะหรือจิตสำนึกสาธารณะ คือ จิตสำนึก (Conscious) เป็นการตระหนักรู้ตัวหรือเป็นจิตส่วนที่รู้ตัว รู้ว่าทำอะไร อยู่ที่ไหน เป็นอย่างไร ขณะที่ยืนอยู่นั่นเอง ส่วนคำว่า สาธารณะ (Public) เป็นการแสดงออกเพื่อสังคมส่วนรวม เป็นการบริการชุมชน ทำประโยชน์เพื่อสังคม ถ้าเป็นสิ่งของก็ต้องใช้ประโยชน์ร่วมกัน เมื่อนำสองคำมารวม หมายถึง การแสดงออกถึงการเป็นผู้ให้และช่วยเหลือผู้อื่น แบ่งปันความสุขส่วนตัวเพื่อทำประโยชน์ส่วนรวม เข้าใจ เห็นใจผู้ที่มีความเดือดร้อน อาสาช่วยเหลือสังคม อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมด้วยร่างกาย สติปัญญา ลงมือปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหา หรือร่วมสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามให้เกิดในชุมชน โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน

3. องค์ประกอบในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน

สมบุรณ์ ศาลยาชีวิน (2525, หน้า 17) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบของ จริยธรรมว่า เป็นลักษณะพฤติกรรมทางจริยธรรมประกอบด้วยจริยธรรมต่าง ๆ เหมือนกับพฤติกรรมทั่วไป โดยแบ่งองค์ประกอบทางจริยธรรมเป็น 3 ประการ คือ

1. องค์ประกอบทางด้านความคิด (Cognitive) คือ ความสามารถในการตัดสินใจ พิจารณาว่า อะไรถูกต้อง อะไรไม่ถูกต้อง อะไรดี อะไรชั่ว ด้วยการใช้ปัญญาและเหตุผล

2. องค์ประกอบด้านอารมณ์ความรู้สึก (Affective) คือ ความนิยม ศรัทธา พอใจที่จะกระทำดี ความศรัทธาในธรรมะ ซึ่งเกิดจากการเรียนรู้จากประสบการณ์ที่เคยปฏิบัติมา จากการอบรมสั่งสอนของพ่อแม่

3. องค์ประกอบด้านจริยธรรมการแสดงออก (Moral Conduct) เช่น การปฏิบัติตามศีล 5 ซึ่งเชื่อว่า โดยปกติแล้วการปฏิบัติจะสืบเนื่องมาจากอิทธิพลขององค์ประกอบทั้ง 2 ประการที่กล่าวมาแล้ว แต่อาจจะมีการกระทำบางอย่างซึ่งตกอยู่ภายใต้สถานการณ์ที่ยั่วยุ บีบคั้นให้บุคคลนั้นต้องกระทำและอยู่ในพลังจิตของบุคคลด้วย ผู้มีพลังจิตเข้มแข็งย่อมชนะทุกสิ่งได้ ซึ่งสอดคล้องกับ ดวงเดือน พันธมนาวิน (2524, หน้า 2-5) ได้แบ่งระดับทางจริยธรรมเป็น 4 ระดับ ไว้ดังนี้

3.1 ความรู้เชิงจริยธรรม หมายถึง การมีความรู้ที่ในสังคมที่ตนอยู่นั้น การกระทำชนิดใดควรทำ และการกระทำชนิดใดควรงดเว้น ลักษณะใด และพฤติกรรมประเภทใดเหมาะสมหรือไม่ เหมาะสมมากน้อยเพียงใด ปริมาณความรู้หรือความรู้ที่เกี่ยวกับค่านิยมทางสังคมนี้ ขึ้นอยู่กับอายุ ระดับการศึกษา และพัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคล

ด้วยกฎเกณฑ์ทางสังคมและศาสนาเป็นส่วนใหญ่ เด็กจะเริ่มเรียนรู้ตั้งแต่เกิดและโดยเฉพาะในช่วงอายุ 2-10 ปี จะได้รับการปลูกฝังค่านิยมด้านนี้เป็นพิเศษ

3.2 เจตคติเชิงจริยธรรม หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลเกี่ยวกับลักษณะหรือพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่าง ๆ ว่า ชอบหรือไม่ชอบลักษณะนั้น ๆ เพียงใด เจตคติเชิงจริยธรรมของบุคคลส่วนมากจะสอดคล้องกับค่านิยมในสังคมนั้น แต่บุคคลบางคนในสถานการณ์ปกติ อาจมีเจตคติแตกต่างไปจากค่านิยมทางสังคมก็ได้ เจตคติเชิงจริยธรรมของบุคคลนั้น มีความหมายกว้างกว่าความรู้เชิงจริยธรรมของบุคคล เพราะเจตคตินั้นรวมทั้งความรู้และความรู้สึกในเรื่องนั้น ๆ เข้าด้วยกัน ฉะนั้น เจตคติเชิงจริยธรรมจึงมีคุณสมบัติที่สำคัญ สามารถทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรมได้แม่นยำกว่าการใช้ความรู้เกี่ยวกับค่านิยมทางสังคมของบุคคลแต่เพียงอย่างเดียว นอกจากนี้เจตคติเชิงจริยธรรมของบุคคลในเวลาหนึ่ง อาจเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมได้

3.3 เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลใช้เหตุผลในการเลือกที่จะกระทำหรือเลือกที่จะไม่กระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เหตุผลที่กล่าวถึงนี้จะแสดงให้เห็นถึงเหตุจูงใจหรือแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลังการกระทำต่าง ๆ ของบุคคล การศึกษาเหตุผลเชิงจริยธรรมจะทำให้ทราบว่า บุคคลผู้มีจริยธรรมในระดับแตกต่างกัน อาจมีการกระทำที่คล้ายคลึงกันได้ และบุคคลที่มีการกระทำเหมือนกัน อาจมีเบื้องหลังการกระทำแตกต่างกัน และท้ายสุดทำให้ทราบระดับจริยธรรมที่แตกต่างกันได้ ซึ่งเหตุผลของการกระทำต่อส่วนรวมจัดเป็นเหตุผลเชิงจริยธรรมในระดับสูงและส่งผลต่อพฤติกรรมที่สังคมพึงประสงค์ มากกว่าเหตุผลของการกระทำที่ตรงข้ามกัน

3.4 พฤติกรรมจริยธรรม คือ การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบหรือเว้นการแสดงพฤติกรรมที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์หรือค่านิยมสังคมนั้น พฤติกรรมเชิงจริยธรรมซึ่งเป็นการกระทำที่สังคมเห็นชอบและสนับสนุนมีหลายประเภท เช่น การให้ทาน การเสียสละเพื่อส่วนรวม และการช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก พฤติกรรมเชิงจริยธรรมเป็นสิ่งที่สังคมให้ความสำคัญมากกว่าด้านอื่น เพราะการทำดีหรือเลวส่งผลโดยตรงต่อความสุขหรือทุกข์ของสังคม เป็นต้น

สรุปได้ว่า องค์ประกอบทางจริยธรรม แบ่งเป็น 3 ประการ คือ องค์ประกอบทางด้านความคิด องค์ประกอบด้านอารมณ์ความรู้สึก และองค์ประกอบด้านจริยธรรมการแสดงออก

4. ทฤษฎีพัฒนาการทางคุณธรรม จริยธรรม

การศึกษาพัฒนาการทางจริยธรรม (Moral Development) เป็นประเด็นที่นักจิตวิทยาวิจัยกันมามากกว่า 60 ปี ในการพยายามหาข้อที่อธิบายว่า เด็กพัฒนาค่านิยม

ทางจริยธรรม (Moral Values) ด้วยกระบวนการที่เด็กได้รับและซึมซับ (Internalize) กฎเกณฑ์มาตรฐานต่าง ๆ ของพฤติกรรมตามที่สังคมคาดหวัง เมื่อเขาโตขึ้น ทฤษฎีที่ศึกษาและอธิบายพัฒนาการทางจริยธรรม แบ่งได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ คือ 1) ทฤษฎีการรู้คิดของเพียเจต์และโคลเบอร์ก 2) ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของสกินเนอร์และแบนดูรา และ 3) ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของ فروยด์ ในแต่ละทฤษฎีมีจุดเน้นที่แตกต่างกัน เช่น ทฤษฎีจิตวิเคราะห์จะสนใจลักษณะทางอารมณ์ของพัฒนาการทางจริยธรรม ขณะที่ทฤษฎีพัฒนาการรู้คิดจะเน้นจุดเชื่อมโยงระหว่างพัฒนาการทางสติปัญญากับระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของเด็ก ส่วนทฤษฎีการเรียนรู้เน้นบทบาทการเสริมแรง การลงโทษ และการเรียนรู้จากการสังเกต นอกจากนี้ นักค้นคว้าทางจริยธรรมส่วนมากลงความเห็นว่า ต้นกำเนิดและแหล่งที่เกิดการพัฒนาจริยธรรมอยู่ที่การเรียนรู้ทางสังคม แต่อย่างไรก็ตาม ยังมีความคิดที่แตกต่างกันดังเช่น

ทฤษฎีการรู้คิดของเพียเจต์ (Piaget, 1965, p. 1) เพียเจต์เป็นผู้ริเริ่มความคิดที่ว่า การพัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์ขึ้นอยู่กับพัฒนาทางสติปัญญาของบุคคล กล่าวคือ การมีวุฒิภาวะทางจริยธรรม (Moral Maturity) แสดงถึงการเชื่อถือปฏิบัติตามกฎและความยุติธรรมทางสังคม (Social Justice) ทุกคนจะได้รับความยุติธรรมและความเท่าเทียมกัน ภายใต้กฎระเบียบเพียเจต์ แบ่งขั้นตอนพัฒนาการทางสติปัญญาออกเป็น 4 ขั้น คือ

1. ขั้นการรับรู้จากประสาทสัมผัสและการเคลื่อนไหว (Sensor Motor Operation)
2. ขั้นคิดด้วยญาณ (Pre-Operational Thinking)
3. ขั้นคิดด้วยรูปธรรม (Concrete Operational Thinking)
4. ขั้นคิดตามแบบแผนของตรรกวิทยา (Formal Operational Thinking)

จากพัฒนาการทางสติปัญญาทั้ง 4 ขั้น เพียเจต์ นำมาเป็นหลักเกณฑ์ในการแบ่งขั้นพัฒนาการทางจริยธรรมออกเป็น 3 ขั้น คือ (Piaget, 1965, p. 2)

1. ขั้นก่อนจริยธรรม (The Premoral Period) เป็นขั้นพัฒนาการเด็กก่อนวัยเรียนหรือเด็กอนุบาล ขั้นนี้เด็กยังไม่มีความสามารถในการรับรู้สิ่งแวดล้อมอย่างละเอียด มีแต่ความอยาก ความต้องการทางร่างกาย ซึ่งต้องการที่จะรับการบำบัดโดยไม่คำนึงถึงกาลเทศะใด ๆ ทั้งสิ้น เด็กในวัยนี้ยังอยู่ในขั้นที่ยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง (Egoistic)
2. ขั้นจริยธรรมเชิงปรนัย (Moral Realism or Heteronomous Morality) หรือจริยธรรมจากภายนอก เด็กที่มีอายุประมาณ 6-10 ปี มีความเข้าใจว่า ต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ต่าง ๆ และทุก ๆ ครั้งด้วย โดยผู้มีอำนาจเป็นผู้จัดวางประเด็นปัญหาต่าง ๆ จะมีถูกและมีผิด ความถูกต้อง คือ การทำตามกฎเกณฑ์ที่วางไว้เท่านั้น

3. **ขั้นจริยธรรมเชิงอัตนัย (Moral Realism or Autonomous Morality)** หรือจริยธรรมจากภายใน เด็กอายุ 10-11 ปี จะพัฒนามาสู่ขั้นที่สองตามแนวคิดของเพียเจท์ คือขั้นจริยธรรมเชิงอัตนัยหรือการที่เด็กเข้าใจถึงความสัมพันธ์ของเหตุและผล เพียเจท์ใช้คำว่า Moral Relativism ซึ่งหมายถึง ความสัมพันธ์นิยมทางจริยธรรม โดยอธิบายว่า เด็กจะมีความรู้สึกที่ว่า กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ควรเปลี่ยนแปลงได้ตามความต้องการของคนในกลุ่ม การตัดสินใจว่า สิ่งใดถูกหรือสิ่งใดผิดจะต้องพิจารณาที่เจตนาของผู้กระทำมากกว่าผลของการกระทำ เด็กที่พัฒนาการถึงขั้นนี้จะเลือกการลงโทษแบบที่ต้องเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับ (Reciprocal Punishment) หรือการลงโทษทางสังคมจะไม่เชื่อในเรื่องการกระทำใดจะต้องถูกตอบแทนไปตามผลของการกระทำนั้นหรือกรรมตามสนอง เด็กจะมีความเชื่อเรื่องกรรมตามสนองตอนอยู่ในขั้นจริยธรรมเชิงปรนัยเท่านั้น และความเชื่อนี้จะยิ่งลดลงเมื่อเด็กมีอายุมากขึ้น

ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์กที่บางครั้งเรียกว่า ทฤษฎีพัฒนาการการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม โคลเบอร์กเชื่อว่า การบรรลุวุฒิภาวะเชิงจริยธรรมของบุคคลนั้นจะแสดงออกในทางการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมอย่างเด่นชัด เหตุผลเชิงจริยธรรมนี้ไม่ขึ้นอยู่กับกฎเกณฑ์ของสังคมใดสังคมหนึ่งโดยเฉพาะ (Kohlberg, 1975, p. 52) เพราะเหตุผลเชิงจริยธรรมมิใช่การประเมินค่าการกระทำไปในทำนองว่า ดีหรือเลว แต่จะเป็นการใช้เหตุผลที่ลึกซึ้งยากแก่การเข้าใจยิ่งขึ้นเป็นลำดับ เหตุผลจริยธรรมขั้นสูงสุด คือ ขั้นที่ 6 ของโคลเบอร์กนั้น ตรงกับสิ่งที่นักปราชญ์ยอมรับว่า เป็นเหตุผลเชิงจริยธรรมที่บริสุทธิ์ มิได้เจอเหตุผลประเภทอื่น ๆ เลย (ดวงเดือน พันธุมนาวิณ, 2538, หน้า 49)

ผลต่อสังคมของทฤษฎีเพียเจท์และทฤษฎีของโคลเบอร์ก ทั้งสองทฤษฎีนี้มีประโยชน์ต่อวิชาการทางจิตวิทยาและการศึกษาอย่างมากนักวิจัยหลายคนที่ใช้วิธีการของเพียเจท์เพื่อทดสอบข้อค้นพบของตน และผลการศึกษาส่วนใหญ่ก็สอดคล้องกัน โดยเฉพาะในวัฒนธรรมตะวันตก ผลการศึกษายืนยันว่า มีความสัมพันธ์ระหว่างอายุของเด็กกับขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมทฤษฎีของโคลเบอร์กได้รับการยอมรับว่า ขั้นพัฒนาการทางจริยธรรม มีความเป็นสากลและใช้ได้กับทุกวัฒนธรรม แม้ว่า นักวิชาการบางท่านได้แย้งก็ตาม แต่คุณประโยชน์ของทฤษฎีกระตุ้นให้เกิดการวิจัยทางจริยธรรมในหลายสังคม พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์ (2542, หน้า 151) ได้อธิบายถึงทฤษฎีของโคลเบอร์กว่า เป็นการจุดฉนวนให้นักจิตวิทยาและนักการศึกษาหันกลับมาดูในสิ่งที่ถูกลืมไปนานในโลกของวัตถุทุกวันนี้ เช่น เรื่องของจริยธรรมซึ่งในปัจจุบันนี้นักการศึกษาของเมืองไทยหันกลับมาศึกษาหาวิธีการสอนจริยธรรมให้ได้ประสิทธิผลในโรงเรียนมากขึ้น

นอกจากการนำทฤษฎีไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนแล้วยังระบุว่าระดับการศึกษาของเด็กมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อระดับจริยธรรมของบุคคล ฉะนั้นจึงเป็นแนวทางที่ว่า การสอนจริยธรรมในแบบเรียนนั้น เป็นการปลูกฝังจริยธรรมที่ได้ผลอย่างยิ่งวิธีหนึ่ง จริยธรรมนั้นมีพัฒนาการตามระดับพัฒนาการทางสติปัญญา ฉะนั้น การสอนจริยธรรมในโรงเรียนจึงควรจัดระบบในลักษณะหลักสูตรต่อเนื่อง (Spiral Curriculum) (พรรรถทิพย์ ศิริวรรณบุศย์, 2542, หน้า 145-152)

การพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมนั้น เป็นสิ่งที่จำเป็นเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขของบุคคลในสังคม ได้มีผู้เสนอแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมอยู่หลายทฤษฎีด้วยกัน ได้แก่ ทฤษฎีเกี่ยวกับต้นกำเนิดการพัฒนาการทางจริยธรรมบุคคลนั้น ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2543, หน้า 40-41) แยกไว้ 3 ประเภทดังต่อไปนี้

1. ทฤษฎีอิทธิพลของสังคมต่อการพัฒนาการทางจริยธรรม นักสังคมวิทยาเชื่อว่าสังคมมีส่วนในการทำให้มนุษย์มีลักษณะต่าง ๆ กัน ตามแต่ว่า มนุษย์นั้นจะอยู่ในกลุ่มใดในสังคม และนักทฤษฎีจิตวิเคราะห์ก็สังเกตเห็นความสำคัญของสังคมในการก่อตั้งลักษณะทางจริยธรรมให้แก่สมาชิกในสังคมนั้น โดยที่ทฤษฎีนี้ระบุว่า เด็กเล็ก ๆ จะเรียนรู้ว่า อะไรดี อะไรชั่ว จากผู้ที่อยู่ใกล้ชิดซึ่งเป็นตัวแทนของสังคมด้วยกระบวนการเทียบเคียง (Identification) เด็กจะใช้วิธีการเลียนแบบจากผู้ที่มีความน่าเชื่อถือและผู้ที่ตนรัก จนในที่สุดเด็กจะยอมรับกฎเกณฑ์ของสังคมมาเป็นหลักปฏิบัติของตนโดยอัตโนมัติ นักทฤษฎีส่วนมากยอมรับว่า จริยธรรมจะถูกปลูกฝังตั้งแต่บุคคลยังอยู่ในวัยทารก และวัยเด็กเล็กเป็นวัยแห่งการเตรียมตัวเพื่อเข้าเป็นสมาชิกในสังคมใหญ่ ในช่วงแรกของชีวิตนี้เด็กจะได้รับการปลูกฝังทางจริยธรรมมากกว่าในช่วงอื่น ๆ ของชีวิต กลุ่มบุคคลที่รับผิดชอบในการปลูกฝังจริยธรรมให้เด็กมากที่สุด คือ สมาชิกในครอบครัวของเด็กเอง รองลงมา คือ โรงเรียนอนุบาลและประถมศึกษา นอกจากนี้ในปัจจุบันก็ยังมีสื่อมวลชน เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ และวารสารต่าง ๆ

2. ทฤษฎีพัฒนาการลักษณะที่ส่งเสริมจริยธรรม นักทฤษฎีที่เชื่อว่า การพัฒนาทางสติปัญญาและอารมณ์เป็นรากฐานของการพัฒนาทางจริยธรรม คือ เพียเจท์ (Piaget) และโคลเบอร์ก (Kohlberg) นักทฤษฎีทั้งสองท่านเชื่อว่า จริยธรรมของเด็กจะเจริญขึ้นตามความเจริญของความสามารถทางการเรียนรู้ (Cognitive Ability) สติปัญญาและอารมณ์ของเด็กในบุคคลปกติที่สติปัญญาไม่เจริญถึงขีดสุด จะมีจริยธรรมในขั้นสูงสุดไม่ได้เช่นกัน โคลเบอร์กได้พบความสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรมกับลักษณะอื่น ๆ ของมนุษย์ในการศึกษาผลงานของนักวิจัยต่าง ๆ ที่สำคัญ คือ ความสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรมกับระดับสติปัญญาทั่วไป และความสัมพันธ์ของจริยธรรมกับความสามารถที่จะรอผลได้ที่ดีกว่าในอนาคต

นอกจากนั้น ผู้ที่มีจริยธรรมสูงยังเป็นผู้ที่มีสมาธิดี มีความสามารถควบคุมอารมณ์ของตน และมีความภาคภูมิใจในตนเองและสภาพแวดล้อมสูงกว่าผู้ที่มีจริยธรรมต่ำ โคลเบอร์กจึงสรุปว่า ความเป็นผู้ที่มีจริยธรรมสูงเกิดจากความสามารถในการควบคุมตนเองในด้านต่าง ๆ โดยทั่วไปด้วย

3. ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม คือ ทฤษฎีที่อธิบายวิธีการและขบวนการที่บุคคลได้รับอิทธิพลจากสังคมที่ทำให้เกิดการยอมรับลักษณะทางกฎเกณฑ์ทางสังคมมาเป็นลักษณะของตน ทฤษฎีประเภทนี้ได้นำเอาหลักการเสริมแรง (Principle of Reinforcement) และหลักการเชื่อมโยง (Principle of Association) มาใช้อธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมในการอธิบายต้นกำเนิดและการเปลี่ยนแปลงจริยธรรม ทฤษฎีการเรียนรู้ได้เน้นการเรียนรู้ด้วยบังเอิญและการเลียนแบบเป็นสำคัญ ซึ่งทำให้บุคคลมีพฤติกรรมที่แปลกใหม่ซึ่งจะเป็นเครื่องกระตุ้นให้บุคคลกระทำพฤติกรรมซ้ำ ๆ จนกลายเป็นลักษณะนิสัยของบุคคลนั้นไปในที่สุด สิ่งกระตุ้นให้บุคคลกระทำพฤติกรรมต่าง ๆ ได้ คือ การหวังความพอใจและการหลบหลีกความทุกข์ และเลียนแบบลักษณะและการกระทำของบุคคลอื่น เป็นบ่อเกิดของการยอมรับลักษณะทั้งที่ดีและไม่ดีจากบุคคลได้อย่างง่ายดายและเกิดได้กว้างขวางในสถานการณ์ทั่วไป ตั้งแต่เด็กเลียนแบบบิดา มารดา เพื่อนวัยรุ่นเลียนแบบดารา เด็กเลียนแบบพ่อแม่ ผู้เลี้ยงดูที่ตนเองรักใคร่จะทำให้เด็กเกิดความพอใจเหมือนว่า ตนได้อยู่ใกล้ชิดผู้เลี้ยงดูในขณะนั้น เด็กและวัยรุ่นเลียนแบบเพื่อนในวัยเดียวกันเพื่อขจัดความขัดแย้งในใจที่ตนเองมีลักษณะแตกต่างไปจากกลุ่ม การเลียนแบบคนแปลกหน้าเกิดขึ้นน้อยมาก แต่อาจเกิดขึ้นได้ ถ้าสังเกตเห็นว่า ตัวแบบมีพฤติกรรมใดก็ตาม แล้วได้รับผลตอบแทนที่น่าพอใจ ผู้สังเกตเห็นก็อยากได้รับความพอใจนั้นด้วยก็จะยอมเลียนแบบตัวแบบนั้นบ้าง ทฤษฎีแหล่งกำเนิดของจริยธรรมทั้งสามดังกล่าวมีลักษณะที่ไม่ขัดแย้งกันมาก นับแต่เป็นทฤษฎีที่ช่วยสร้างภาพการวิเคราะห์จริยธรรมให้ชัดเจนและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น กล่าวคือ ทฤษฎีอิทธิพลของสังคมต่อพัฒนาการทางจริยธรรมนั้น กล่าวถึงบทบาทของสภาพแวดล้อมทางสังคมของบุคคลที่มีต่อการปรุงแต่งลักษณะจริยธรรมของบุคคล ทฤษฎีพัฒนาการลักษณะที่ส่งเสริมจริยธรรมให้ความสำคัญกับพันธุกรรมในการมีส่วนส่งเสริมหรือขัดขวางพัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคล แต่ทฤษฎีทั้งสองก็ยังเน้นความสำคัญของสภาพแวดล้อมของบุคคลเช่นกัน สำหรับทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมช่วยอธิบายขบวนการยอมรับกฎเกณฑ์ทางสังคมเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของลักษณะบุคคล

ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก (Kohlberg)

โคลเบอร์ก (Kohlberg, 1969, p. 405) ได้ศึกษาพัฒนาการทางจริยธรรมโดยอาศัยทฤษฎีของเพียเจท์เป็นพื้นฐาน กลุ่มตัวอย่างเป็นทั้งเด็กวัยรุ่นและผู้ใหญ่ การศึกษาใช้ทั้งวิธีการสัมภาษณ์และการเขียนตอบโคลเบอร์ก ได้จัดลำดับเหตุผลที่ได้จากกลุ่มตัวอย่างเป็น 6 พวก

แล้วทำการตรวจสอบหลายครั้ง จึงสรุปว่า พัฒนาการทางจริยธรรมของคนมี 6 ขั้น
ขั้นของจริยธรรมมีความสัมพันธ์กับอายุและ พัฒนาการทางสติปัญญา โคลเบอร์กกำหนด
ขั้นของจริยธรรมโดยถือจากกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ว่า อยู่ในระดับอายุนี้ให้เหตุผลมีลักษณะเป็น
แบบนี้ แต่ละขั้นจะแทนระบบความคิด ซึ่งได้จากส่วนใหญ่ว่า มีกระบวนการความคิด
ทางจริยธรรมอย่างไร แต่ละขั้นยังเป็นส่วนหนึ่งของขั้นที่สูงขึ้นไป ขั้นที่สูงกว่าจะแสดงถึง
ความเข้าใจที่เหนือกว่ามีการรับรู้ที่กว้างขวางลึกซึ้งและเป็นนามธรรมมากกว่า การแก้ปัญหา
มีหลักเกณฑ์ที่มีเหตุผลมากกว่า พัฒนาการทั้ง 6 ขั้น จัดเป็น 3 ระดับ แต่ละระดับมี 2 ขั้น
ดังนี้

1. ระดับก่อนกฎเกณฑ์หรือระดับเริ่มมีจริยธรรม (Pre-Conventional Level)
เป็นระดับที่มีในเด็กส่วนมากที่อายุต่ำกว่า 10 ขวบ การตัดสินใจเลือกการกระทำในสิ่งที่เป็น
ประโยชน์แก่ตนเท่านั้น จะไม่คำนึงถึงผลที่จะเกิดแก่ผู้อื่น ในระดับนี้รางวัลและการลงโทษเป็น
แรงกระตุ้นที่สำคัญ

ขั้นที่ 1 ขั้นหลบหลีกการลงโทษ (The Punishment and Obedience Orientation)
เด็กเล็กอายุต่ำกว่า 7 ขวบ ชอบใช้หลักการหลีกเลี่ยงมิให้ได้รับโทษเป็นเหตุผลในการกระทำ
หรือเขาจะเลือกกระทำในทางเกิดประโยชน์แก่ตัวเองมากกว่า แต่เนื่องจากเด็กเล็กนี้ยังเป็น
บุคคลที่ต้องพึ่งพาและอยู่ในอำนาจของผู้ใหญ่จึงมีความจำเป็นต้องให้เด็กในระยะนี้เข้าใจ
ความดีไปในความหมายว่า คือ สิ่งที่กระทำแล้วไม่ถูกลงโทษ เช่น เด็กยอมแปรงฟันหลังอาหาร
เพราะกลัวแม่ดุ ฉะนั้น การกระทำที่ถูกต้องจึงหมายถึงการเชื่อฟังผู้มีอำนาจเหนือกว่าเหตุผล
ในการกระทำหรือไม่กระทำขึ้นอยู่กับว่าไม่ถูกลงโทษเป็นเรื่องสำคัญ

ขั้นที่ 2 ขั้นการแสวงหารางวัล (The Instrumental Relativist Orientation)
เด็กเล็ก ๆ นั้น จะถูกผู้ใหญ่ดูว่าหรือเขียนดี เพื่อที่จะทำให้เขาทำให้ถูกหรือกระทำตนให้เป็น
คนดี เมื่อเด็กอายุมากขึ้นระหว่าง 7 ขวบ ถึง 10 ขวบ จะมีความรู้สึกว่าเป็นของธรรมดา
สำหรับการกระทำของผู้ใหญ่ เด็กจะค่อย ๆ เห็นความสำคัญของการได้รับรางวัล
หรือคำชมเชย การสัญญาว่า จะให้รางวัลจึงเป็นแรงจูงใจให้เขากระทำความดีได้มากกว่า
การดูดำหรือขู่ว่าจะลงโทษ เช่น เด็กผู้หญิงจะช่วยพ่อแม่ทำความสะอาดบ้านเพื่อที่จะได้
เงินรางวัลมากขึ้น และเด็กชายจะช่วยรดน้ำต้นไม้ก็เพื่อจะได้รับคำชมเชย และเด็กในระยะนี้
เริ่มจากแลกเปลี่ยนกันแบบเด็ก ๆ เช่น เมื่อเขาให้ฉันมา ฉันก็ต้องตอบแทนเขาไป เริ่มมี
ความเข้าใจในความคิดคนอื่น

2. ระดับตามกฎเกณฑ์หรือระดับทำตามสังคมและประเพณี (Conventional Level)
อายุ 10-16 ปี เป็นระดับที่มีในวัยรุ่นและผู้ใหญ่ส่วนมากในทุก ๆ สังคม การดำเนินและ
การยกย่องชมเชยจากสังคมเป็นสิ่งที่คุณค่าความประพฤติ

ขั้นที่ 3 ขั้นทำตามผู้อื่นเห็นชอบ (The Interpersonal Concordance or “Good Boy–Nice Girl” Orientation) เด็กที่ย่างเข้าสู่วัยรุ่นจะให้ความสำคัญแก่กลุ่มเพื่อนมาก เด็กในวัยนี้ส่วนมากจะทำในสิ่งที่คิดว่าคนอื่นจะเห็นด้วย เพื่อให้เป็นที่ชอบพอของเพื่อนฝูง และเป็นที่ยอมรับของกลุ่มเพื่อน หลักการขั้นนี้จะใช้มากในเด็กอายุประมาณ 13 ปี

ขั้นที่ 4 ขั้นทำตามสังคม (The “Law and Order” Orientation) ในขั้นนี้ถือว่า สังคมจะอยู่ด้วยความเป็นระเบียบเรียบร้อยต้องมีกฎเกณฑ์ กฎหมาย และข้อบังคับ คนดีหรือคนที่ประพฤติถูกต้อง คือ คนที่ปฏิบัติตามระเบียบ ข้อบังคับ หรือกฎหมาย

3. ระดับเหนือกฎเกณฑ์หรือระดับทำตามจริยธรรมของตน (Post-Conventional Level) พัฒนาการทางจริยธรรมระดับนี้ ผู้ทำหรือผู้แสดงพฤติกรรมได้พยายามที่จะตีความหมายของหลักการทางจริยธรรมด้วยวิจารณญาณของตนเอง ก่อนที่จะยึดถือเป็นหลักของความประพฤติที่จะปฏิบัติตามการตัดสินใจ “ถูก” “ผิด” “ไม่ควร” มาจากวิจารณญาณของตนเอง ปราศจากอิทธิพลของผู้มีอำนาจหรือกลุ่มที่ตนเป็นสมาชิก วัยผู้ใหญ่เพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่มีจริยธรรมในขั้นนี้ และมักจะมีอายุ 16 ปี ขึ้นไป

ขั้นที่ 5 ขั้นทำตามคำมั่นสัญญา (The Social Contract Legalistic Orientation) บุคคลใช้หลักการในขั้นนี้จะมีการกระทำที่หลบหลีกมิให้ถูกตราหน้าว่า เป็นคนขาดเหตุผล เป็นคนไม่แน่นอน ใจโลเล ไม่มีหลักยึด ไม่มีจุดมุ่งหมายที่แน่นอน คำว่า “หน้าที่” ของบุคคลในขั้นนี้ หมายถึง การทำที่ตกลงหรือสัญญาไว้กับผู้อื่น โดยคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น เห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน มีความเคารพตนเองและต้องการให้คนอื่นเคารพตนเองด้วยจริยธรรมขั้นนี้พบมากในวัยผู้ใหญ่หรือวัยรุ่นตอนปลายบางคน

ขั้นที่ 6 ขั้นยึดอุดมคติสากล (The Universal Ethical Principle Orientation) พัฒนาการทางจริยธรรมขั้นนี้ จะพบในผู้ใหญ่ที่มีความเจริญทางสติปัญญาในขั้นสูง มีประสบการณ์และมีความรู้อย่างกว้างขวางเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมของตนเอง และของสังคมอื่น ๆ ในโลกบุคคลที่ใช้หลักการในขั้นนี้ จะเป็นผู้ที่ได้รับเอาความคิดเห็นที่เป็นสากลของผู้เจริญแล้ว มีสายตาหรือความคิดที่กว้างไกลกว่ากลุ่มหรือสังคมของตนที่เป็นสมาชิกอยู่ บุคคลประเภทนี้จะมีอุดมคติหรือคุณธรรมประจำใจ

เหตุผลเชิงจริยธรรม 6 ขั้น แบ่งออกเป็น 3 ระดับ ตามทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์กแสดงไว้ดังตาราง 2

ตาราง 2 เหตุผลเชิงจริยธรรม 6 ชั้น แบ่งออกเป็น 3 ระดับ ตามทฤษฎีพัฒนาการ
ทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก

ระดับจริยธรรม	ขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม
1. ระดับก่อนมีจริยธรรมอย่างแน่นอน ของตน (Pre Conventional Level)	1. ระดับจริยธรรมของผู้อื่น (Heteronymous Morality) (2–7 ปี)
2. ระดับมีจริยธรรมตามกฎหมาย (Conventional Level)	2. ผลประโยชน์ของคนเป็นส่วนใหญ่ (Individualism and Instrumental Purpose and Exchange) (7–10 ปี)
3. ระดับมีจริยธรรมอย่างมี วิจารณญาณ (Post Conventional Level)	3. การยอมรับของกลุ่ม (Mutual Interpersonal Expectations Relationships and Interpersonal Conformity) (10–13 ปี)
	4. ระเบียบของสังคม (Social System and Conscience) (13–16 ปี)
	5. สัญญาสังคม (Social Contract) (16 ปีขึ้นไป)
	6. คุณธรรมสากล (Universal Ethical Principle) (ผู้ใหญ่)

ทฤษฎีการเรียนรู้แบบเสริมแรงหรือการวางเงื่อนไขปฏิบัติการ (Reinforcement Theory or Operant Conditioning)

การเรียนรู้ตามหลักจิตวิทยา ผู้เรียนจะเป็นผู้กระทำหรือตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมและได้รับการเสริมแรงต่อการตอบสนองที่ถูกต้อง ซึ่งพฤติกรรมจะถูกควบคุมด้วยเงื่อนไขแห่งการเสริมแรงและเงื่อนไขแห่งการลงโทษ ซึ่งมาจากผลของการกระทำของตนเอง ซึ่งนักจิตวิทยาชื่อ สกินเนอร์ (Skinner, 1969 as cited in Gagne and Medsker, 1996, p. 205) ได้สร้างกฎของการเรียนรู้ที่มีผลการตอบสนองอย่างเข้มแข็งหรืออ่อนแอ เงื่อนไขเชิงปฏิบัติการ เช่น การสร้างรูปร่าง การสูญหายไป หรือการอ้างอิงสืบต่อไป ถึงแม้ว่าการทดลองจะได้กระทำกับสัตว์ แต่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับคนได้ดี การจัดการเรียนการสอนส่วนมากได้พัฒนาโดยอาศัยพื้นฐานทางหลักการเรียนรู้จากทฤษฎีการเสริมแรงและเงื่อนไขการปฏิบัติการนี้

สกินเนอร์ (Skinner, 1969 as cited in Gamge and Medsker, 1996, p. 205) ได้สนใจต่อการสร้างเงื่อนไขที่ส่งผลต่อพฤติกรรมที่อิสระและสามารถกระทำต่อสิ่งแวดล้อมได้ เป็นการสร้างเงื่อนไขที่ให้ผลลัพธ์ที่ตามมา ซึ่งสามารถกระตุ้นให้บุคคลมีความต้องการ

สิ่งดังกล่าว ซึ่งพฤติกรรมและการเลือกปฏิบัติหรือกระทำนั้น มีบทบาทที่สำคัญต่อมนุษย์มาก เช่น การขับรถ การอ่านหนังสือพิมพ์ ซึ่งเกิดจากประสบการณ์หรือการได้รับสิ่งเร้าและผลลัพธ์ของสิ่งนั้นในอดีต เช่น การอ่านหนังสือแล้วได้รับผลการเรียนที่ดีหรือได้รับรางวัล เป็นต้น นอกจากนั้น สิ่งที่มีผลต่อการเรียนรู้และพัฒนาจริยธรรมของบุคคลได้ ซึ่งมาจากการสร้างเงื่อนไข ได้แก่ การเสริมแรงและการทำให้หดหาย (Reinforcement and Extinction) การเสริมแรงอย่างทันทีทันใด (Immediacy of Reinforcement) การเลือกหรือแยกแยะสิ่งเร้า (Discrimination Stimuli) การถ่ายโอนสิ่งเร้าและการตอบสนอง (Stimuli and Response Generalization) การสร้างตัวอย่างค่อยเป็นค่อยไป (Shaping) พฤติกรรมที่เป็นลูกโซ่สัมพันธ์หรือสอดคล้องกัน (Behavioral Chain) ตารางของการเสริมแรง (Schedules of Reinforcement) อย่างต่อเอง หรือเป็นช่วงเวลาการให้รางวัลและการลงโทษ (Reward and Punishment) ความคิด ความรู้สึก และแรงขับภายใน (Thoughts Feeling and Drives)

สรุปได้ว่า แนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีการเสริมแรงนี้ตั้งอยู่บนรากฐานของความเชื่อ พฤติกรรมของคนเราถูกควบคุมโดยเงื่อนไขการเสริมแรงและเงื่อนไขการลงโทษ หากกำหนดพฤติกรรมหนึ่งสัมพันธ์กับการใช้รับสิ่งที่ผู้กระทำการต้องการเป็นเงื่อนไขการเสริมแรงพฤติกรรมนั้นก็เกิดขึ้นตามความถี่ที่สูงขึ้น การปลูกฝังจริยธรรมก็เช่นเดียวกัน หากต้องการปลูกฝังพฤติกรรมใดก็ต้องจัดเงื่อนไขต่าง ๆ เพื่อให้ผู้กระทำพฤติกรรมนั้นได้รับแรงเสริม และถ้าหากต้องการลดพฤติกรรมใด ก็ต้องจัดเงื่อนไขเพื่อให้ผู้กระทำพฤติกรรมนั้นไม่ได้รับแรงเสริมหรืออาจลงโทษด้วย ซึ่งไม่ได้คำนึงถึงความเข้าใจเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ในการตัดสินความถูกต้อง แต่เน้นที่พฤติกรรมเท่านั้น

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม

แบนดูรา (Bandura, 1965 as cited in Gagne and Medsker, 1996, pp. 223-227) ได้ให้แนวคิดว่าการเรียนรู้ด้วยการสังเกตจากบุคคลหรือจากต้นแบบนั้น ทำให้เกิดการเรียนรู้ทางด้านปัญญา ซึ่งไม่ได้เกิดจากปัจจัยภายนอกอย่างเดียว แต่เกิดจากตัวแปรภายในบุคคล ดังนั้น ทฤษฎีการเรียนรู้จึงต้องรวมสิ่งที่เป็นตัวแปรการเรียนรู้ภายในบุคคลด้วย การเรียนรู้ทางสังคมนั้นเกิดจากการสังเกตจากต้นแบบ สัญลักษณ์และทุกสิ่งทุกอย่างในสังคม ซึ่งการเรียนรู้ทางสังคมด้วยการสังเกตจากต้นแบบตามแนวคิดของนักจิตวิทยา กลุ่มนี้สามารถสรุปได้ ดังนี้

1. สิ่งที่เราเรียนรู้ของมนุษย์ คือ สิ่งที่สัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่าง ๆ บุคคลเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์ในชีวิตประจำวัน และเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกับผลที่เกิดจากพฤติกรรม ความรู้ที่บุคคลเรียนรู้กลายเป็นความเชื่อที่ผลในการควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ เมื่อบุคคลเรียนรู้ว่า เหตุการณ์ใดส่งผลต่อเหตุการณ์อื่นอย่างไร

เมื่อประสบเหตุการณ์อีกครั้ง ทำให้มนุษย์คาดหวังเกี่ยวกับเหตุการณ์หนึ่งได้ ทำให้เกิดความดีใจ ความวิตกกังวล หรือความกลัวล่วงหน้า เมื่อเรียนรู้เงื่อนไขความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมหนึ่งกับผลของการกระทำ ทำให้สามารถคาดหวังเกี่ยวกับผลที่ตามมาเมื่อได้ทำพฤติกรรมหนึ่ง สิ่งที่เราเรียนรู้ในทรศนะนี้จึงเป็นความรู้และความเข้าใจว่า สัมพันธ์กับอะไร และเป็นผลของการสังเกตของผู้เรียนเอง

2. วิธีการเรียนรู้ส่วนหนึ่งของกรเรียนรู้ของบุคคลนั้นเกิดจากประสบการณ์ตรง และเนื่องจากมนุษย์สามารถเรียนรู้ได้จากการสังเกต ดังนั้นการสังเกตพฤติกรรมของผู้อื่นและผลกรรมที่เกิดกับผู้อื่นจึงเป็นอีกวิธีหนึ่งที่บุคคลเรียนรู้ การเรียนรู้ด้วยการสังเกตมีความสำคัญต่อบุคคลในการกำหนดพฤติกรรมและการกำหนดความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ที่ผู้ช้สังเกตและช่างคิดจะสามารถเข้าใจได้ดีกว่าผู้ที่ไม่ชอบสังเกต นอกจากนี้ บุคคลยังสามารถเรียนรู้ด้วยการถ่ายทอดทางสัญลักษณ์จากคำบอกเล่า การสนทนาทำให้บุคคลเรียนรู้ได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็ว

3. ความเชื่อ ซึ่งเกิดจากผลของการเรียนรู้ว่า มีความเชื่อที่อะไรสัมพันธ์กับอะไรอย่างไร ซึ่งไม่จำเป็นต้องสอดคล้องกับความเป็นจริง ความเชื่อซึ่งเกิดจากคำบอกเล่าของผู้อื่น โดยเฉพาะคำบอกเล่าที่สามารถโน้มน้าวจิตใจและมีความน่าเชื่อถือสูง แต่ไม่สามารถทดสอบหาความจริงได้ ความเชื่อของมนุษย์มีพลังในการกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ จะเห็นได้จากตัวอย่างการยอมอดทนต่อความทุกข์ยากลำบากด้วยความเชื่อว่า จะทำให้มีความสุขในอนาคต การยอมตายเพื่อชีวิตที่ดีในภพต่อไป เป็นต้น

4. การควบคุมพฤติกรรมด้วยปัญญา เพราะมนุษย์มีความคิดและมีความสามารถ ใช้สัญลักษณ์แทนสิ่งต่าง ๆ ที่ตนเรียนรู้ บุคคลจึงสามารถที่จะนำสัญลักษณ์มาไตร่ตรองทำให้สามารถมองเห็นวิธีการที่จะทำให้เกิดผลกรรมตามที่ปรารถนา และมองเห็นวิธีที่จะหลบเลี่ยงผลกรรมที่เลวร้ายและสามารถคิดในเชิงประเมินซึ่งนำไปสู่การตัดสินใจที่จะกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่ง และนำไปสู่การบังคับบุคคลให้ประพฤติปฏิบัติตามที่ตนเองตั้งใจเอาไว้

5. จริยธรรม หมายถึง กฎสำหรับการประเมินพฤติกรรม เพราะธรรมชาติของมนุษย์นั้น มีทั้งพฤติกรรมที่แสดงออกมา การจำแนกแยกแยะ การประเมิน และการตัดสินใจทางจริยธรรม ซึ่งกฎเหล่านี้เกิดจากการเรียนรู้ ซึ่งทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมถือว่า การตัดสินใจทางจริยธรรมเป็นกระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับความถูกต้องของการกระทำตามกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่แต่ละคนคิดว่าเกี่ยวข้อง กฎเกณฑ์ที่อาจเข้ามาเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจนี้มีจำนวนมาก จะต้องคำนึงถึงลักษณะของพฤติกรรมและผลที่เกิดตามมาทั้งในระยะสั้นและระยะยาวว่าเป็นอย่างไร สภาพแวดล้อมของการกระทำนั้นว่าเป็นอย่างไร ความรู้สึกของผู้กระทำผิด

ว่าได้รับรู้สึกสำนึกผิด หรือจำนวนบุคคลและประเภทบุคคลต่าง ๆ ที่ได้รับผลกระทบกระเทือนจากการกระทำและปัจจัยอื่น

6. การบังคับตนเอง องค์ประกอบของการบังคับตนเองนั้น เกิดจากการเรียนรู้ทั้งโดยทางตรงและการสังเกตตัวอย่าง ผู้ใหญ่ที่แสดงตัวอย่างของการตั้งมาตรฐานของการประพฤติปฏิบัติไว้สูงและจำแสดงความพึงพอใจในตนเอง เมื่อตนสามารถทำตามมาตรฐานที่ตนตั้งไว้เท่านั้น ก็จะมีผลให้เด็กได้เห็นแบบอย่าง และถ้าผู้ใหญ่มีเงื่อนไขให้แรงเสริมแก่เด็กก็ต่อเมื่อเด็กตั้งมาตรฐานที่ค่อนข้างสูงให้กับตนเอง บังคับตนเองด้วยการประเมินพฤติกรรมตนเอง และบังคับตนเองด้วยการรู้สึกมีปฏิริยาต่อตนเอง

จากการศึกษาด้วยการสังเกตตัวต้นแบบนั้น แบนดูราได้แบ่งกระบวนการสังเกตออกเป็น 4 ส่วน คือ

1. กระบวนการสร้างความสนใจ เป็นการสร้างความสนใจที่เกิดจากตัวต้นแบบอย่างมีจุดมุ่งหมาย ซึ่งจะต้องมีเป็นต้นแบบที่ได้รับความสำเร็จ ความสง่างาม อำนาจและคุณสมบัติที่ดีอื่น ๆ

2. กระบวนการเก็บไว้ในความทรงจำ เมื่อบุคคลเลียนแบบจากตัวต้นแบบนั้น จะต้องอาศัยการสังเกต ใช้ความจำ กริยา อากา รท่าทางหรือสัญลักษณ์ต่าง ๆ ซึ่งเป็นกระบวนการสร้างโดยใช้สิ่งเร้าต่อเนื่อง ซึ่งสิ่งเร้านั้นควรเป็นสิ่งเร้าทางสายตา

3. กระบวนการทักษะการผลิตซ้ำ (Motor Reproduction Processes) เป็นการเลียนแบบพฤติกรรมจากตัวต้นแบบอย่างคล่องแคล่ว ซึ่งบุคคลจะต้องมีทักษะทางการเคลื่อนไหวที่ดี บางครั้งการใช้วิธีการสังเกตแต่เพียงอย่างเดียว นั้น จะทำให้บุคคลได้รับทราบรูปแบบใหม่ (New Patten) เพื่อตอบสนองต่อ แต่อาจจะไม่สามารถที่จะเลียนแบบได้ ดังนั้นจะต้องพัฒนาทางด้านทักษะและเกิดการฝึกหัดด้วย

4. กระบวนการเสริมแรงและสร้างแรงจูงใจ (Reinforcement and Motivational Processes) ซึ่งการเรียนรู้ที่เกิดจากการแยกแยะและการแสดงออกของการตอบสนองใหม่ บุคคลอาจสังเกตตัวต้นแบบและสามารถแสวงหาความรู้ใหม่ได้ ซึ่งบางคนอาจไม่สามารถตอบสนองได้ การแสดงออกนั้นจะขึ้นอยู่กับตัวแปรทางด้าน การเสริมแรงและการสร้างแรงจูงใจ การเสริมแรงนั้นอาจมาจากการเสริมแรงโดยตรง (Direct Reinforcement) การเสริมแรงจากตัวต้นแบบหรือตัวแทน (Vicarious Reinforcement) และการเสริมแรงด้วยตนเอง (Self-Reinforcement)

นอกจากนั้น แบนดูราได้มีแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของตัวต้นแบบว่า จะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรม 4 ชนิดด้วยกัน ได้แก่

1. ความก้าวร้าว (Aggression) ซึ่งสร้างได้ด้วยการให้ความสัมพันธ์กับสิ่งเร้าอื่น ๆ ได้แก่ การก้าวร้าวกับการให้รางวัล (Aggression-Rewarded) การก้าวร้าวกับการลงโทษ (Aggression-Punished) และการก้าวร้าวกับการได้รับการเพิกเฉย (No-sequences)

2. บทบาททางเพศ (Sex Roles) ตัวต้นแบบจะสร้างความเป็นเพศชายและเพศหญิงให้กับบุคคลได้เลียนแบบในสังคม

3. การเสริมแรงตนเอง (Self-Reinforcement) ซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยภายนอก ได้แก่ การให้รางวัลและการลงโทษ ส่วนการประเมินผลตัวเองเป็นทั้งการให้รางวัลและการลงโทษโดยตรง ซึ่งมีอิทธิพลจากตัวต้นแบบในสังคม

4. พฤติกรรมการสนับสนุนสังคม (Prosocial Behavior) การใช้ตัวต้นแบบสามารถส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมการสนับสนุนสังคม ได้แก่ การแสดงความคิดเห็นมีส่วนร่วม การช่วยเหลือ การแบ่งปันส่วน และการเห็นประโยชน์ของผู้อื่น ในการตัดสินใจเหตุผลทางจริยธรรมนั้น แบนดูรากล่าวว่า อายุไม่ได้เป็นสิ่งที่กำหนดในเรื่องของการให้เหตุผลทางจริยธรรมความคิด การให้เหตุผลเป็นเด็กนั้นจะขึ้นอยู่กับอิทธิพลของตัวแบบ ซึ่งเด็กจะสังเกตตัวแบบจากพฤติกรรมของผู้ใหญ่ นอกจากนั้น การกำหนดตัวต้นแบบจะต้องอาศัยทักษะความสามารถทางด้านสนทนา (Conversation) อีกด้วย

สรุปได้ว่า แนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมนั้นมีแนวคิดพื้นฐานที่ว่า การเรียนรู้ของมนุษย์ส่วนหนึ่งเกิดจากประสบการณ์ตรงของตนเอง ส่วนหนึ่งเกิดจากการสังเกตพฤติกรรมของผู้อื่น เป็นการเรียนด้วยการสังเกต และอีกส่วนหนึ่งเกิดจากการฟังคำบอกเล่าและการอ่านสารบันทึกของผู้อื่น ผลการเรียนรู้อยู่ในรูปของความเชื่อว่า อะไรสัมพันธ์กับอะไรอย่างไร โดยเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกับผลการกระทำ

เกณฑ์การตัดสินทางคุณธรรมและจริยธรรม

การตัดสินเชิงคุณธรรมและจริยธรรมนั้น จำเป็นที่จะต้องมีการตั้งเกณฑ์สำหรับการตัดสินว่า สิ่งที่ได้ ว่าพฤติกรรมใด มีความถูกต้องเหมาะสมในลักษณะใดนั้น ซึ่งได้มีการตั้งเกณฑ์ในการพิจารณาคุณธรรมและจริยธรรมที่เหมาะสม โดยสามารถพิจารณาตัดสินเชิงคุณธรรมและจริยธรรมได้ตามเกณฑ์ ดังต่อไปนี้

1. เกณฑ์การตัดสินตามหลักจริยธรรม

1.1 การตัดสินจริยธรรมด้วยเหตุผลและเจตนาดี (Deontological Theory) ตามแนวคิดของคานท์ (Kantian's Ethic) ซึ่งได้เสนอทฤษฎีทางจริยธรรม (Mortality) โดยมีแนวที่เน้นศักดิ์ศรีของมนุษย์และสิทธิของมนุษย์ที่จะได้เคารพศักดิ์ศรีและสิทธิดังกล่าวมาจากอิสรภาพของมนุษย์ หรือมีพื้นฐานมาจากความสามารถที่จะฟันฝ่าความปรารถนา หรือสิ่งที่เรียกว่า ความโน้มเอียงหรือความเบี่ยงเบน (Inclinations) และทำตามเหตุผล ทำตามกฎ

ศีลธรรมที่เป็นสากล การมีชีวิตอิสระถือได้ว่า เป็นศักดิ์ศรีของมนุษย์ กฎศีลธรรมจะต้องเป็นกฎที่เป็นกลาง เป็นสากล ไม่อิงอยู่กับลักษณะเฉพาะหรือสถานการณ์เฉพาะของปัจเจก (เนืองน้อย บุญเนตร, 2539, หน้า 4-5)

จุดเริ่มต้นของจริยธรรมตามแนวคิดของด้านนั้น จะเริ่มต้นจากสิ่งที่เราทุกคนรู้เกี่ยวกับจริยธรรม และเราสามารถดึงเอาหลักการพื้นฐานของจริยธรรมเอามาได้ เริ่มจากการพิจารณาสามัญสำนึกของเราเกี่ยวกับจริยธรรมว่า สิ่งที่เราคิดว่ามีค่าสูงสุดซึ่งได้แก่ เจตนาดี (Good Will) ซึ่งหมายถึง ความสามารถในการใช้เหตุผลของบุคคลที่จะตัดสินใจว่า เขาควรจะทำอะไร เจตนาของบุคคลจะดีในทางจริยธรรมหรือศีลธรรมได้ จะต้องดีในทุกสถานการณ์อย่างไม่มีเงื่อนไข เจตนาดีเป็นคุณลักษณะทางจริยธรรม กล่าวคือเมื่อบุคคลหนึ่งทำสิ่งที่เขาเชื่อว่าถูกต้อง หรือสิ่งที่เป็นพันธะหน้าที่ที่ต้องทำ ไม่ว่าจะบุคคลนั้นปราศจากความรู้สึกเมตตา หรือแม้แต่ปราศจากความสนใจใฝ่ดีในประโยชน์ส่วนตน หรือประโยชน์ของผู้อื่นก็ถือได้ว่า บุคคลนั้นมีความดีที่เป็นคุณลักษณะทางจริยธรรมอยู่ คือมีเจตนาดี โดยคุณค่าของบุคคลที่มีเจตนาดีนั้นจะขึ้นอยู่กับหลักการที่ทำให้เกิดเจตนาที่จะกระทำการนั้น ซึ่งบุคคลที่มีเจตนาดีจะกระทำการจากสาเหตุของแรงจูงใจด้านความเคารพในศีลธรรม จริยธรรม หรือความเคารพในความถูกต้อง (กิริติ บุญเจือ, 2519, หน้า 52-53; Darwall, 1998, หน้า 139-153)

แนวคิดการให้เหตุผลทางปฏิบัติหรือเหตุผลทางจริยธรรม (Pure Practical Reason) นั้น คำานท์ให้แนวคิดว่าเป็นความสามารถที่จะกำหนดว่า เราควรทำอะไร และเป็นความสามารถที่จะขับเคลื่อนให้เกิดการกระทำตามสิ่งที่เห็นว่าควรทำ เหตุผลทางศีลธรรมเป็นความสามารถในการเป็นสาเหตุให้เกิดแรงจูงใจให้กระทำตามความรู้นั้น โดยไม่จำเป็นต้องอาศัยความปรารถนาหรือแรงจูงใจอื่น และความสามารถที่จะกระทำการตามความคิดเกี่ยวกับสิ่งที่ถูกต้องหรือศีลธรรมนั้น ทำให้มนุษย์ต่างจากสิ่งอื่นที่ไม่มีเหตุผล การประพฤติตนที่เหมาะสมหรือพฤติกรรม จริยธรรมนั้น จะต้องเป็นการกระทำที่เกิดหน้าที่ มิใช่เกิดจากแรงโน้มที่มาจากประสบการณ์ แต่มาจากหลักการที่เป็นรูปแบบซึ่งมาจากเหตุผลบริสุทธิ์หรือหลักความรอบคอบ

1.2 การตัดสินจริยธรรมตามแนวประโยชน์นิยม (Utilitarianism) หรือยึดหลักประโยชน์สุข หรือผลของการกระทำเป็นเกณฑ์ (Teleological Theory) แนวคิดจริยธรรมตะวันตกตามแนวประโยชน์นิยมได้มีผู้เสนอแนวคิดนี้ ได้แก่ จอห์น สจวต มิลล์ (John Stuart Mill) และเจเรมี เบนธัม (Jeremy Bentham) โดยมีแนวคิดว่าการแก้ปัญหาทางจริยธรรมนั้นจะเกิดจากการคำนวณประโยชน์สุขของผลที่จะได้จากการตัดสินใจเป็นทางออกที่ทำให้เกิดความทุกข์น้อยที่สุด แนวคิดนี้เชื่อว่า การกระทำจะถูกต้องทางศีลธรรมได้ก็ต่อเมื่อนำมาซึ่ง

“มหาสุขสู่มหาชน” หรือเมื่อนำมาซึ่งความสุขมากที่สุดและมีความทุกข์น้อยที่สุดของคนจำนวนมากที่สุดนั่นเอง

ดอร์วอล (Darwall, 1998, pp. 109–120) ได้เสนอแนวคิดว่าการกระทำต้องมีจุดหมายและจำต้องกฎหรือจะต้องเป็นไปเพื่อจุดหมายนั้น หน้าที่ของนักปราชญ์จะต้องหาจุดหมายของการกระทำก่อนเป็นอันดับแรก ซึ่งเป็นจุดหมายของจริยธรรม คือ การส่งเสริมเกิดมหาสุขสู่มหาชนในสังคม เป็นการจัดระเบียบและการทดสอบความถูกต้อง ความผิดของการกระทำก่อนเป็นอันดับแรก และการทดสอบความถูกต้อง ความผิดของการกระทำจะต้องดูว่าการกระทำดังกล่าวจะนำมาซึ่งจุดหมายนั้น ๆ หรือไม่ นอกจากนั้นการตัดสินทางจริยธรรมนั้นจำเป็นต้องมีกฎทั่วไปที่ได้มาจากหลักการแรกทางศีลธรรม โดยพิจารณาว่า “ประโยชน์” หรือ “ความสุข” เป็นสิ่งดีในตัวเอง สิ่งใดก็ตามที่จะพิสูจน์ได้ว่า เป็นสิ่งดี ก็โดยแสดงให้เห็นว่าสิ่งนั้นนำไปสู่บางสิ่งบางอย่างที่ยอมรับว่าดี โดยปราศจากการพิสูจน์ โดยได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับความสุขไว้ว่า ความสุขของแต่ละคน ความสุขของทุกคน หรือความสุขของสาธารณะ เป็นสิ่งเดียวกันที่ดีในตัวเอง หรือนำพึงปรารถนาในฐานะเป็นจุดหมาย

สรุปได้ว่า แนวคิดนี้ตัดสินคุณค่าทางศีลธรรมอยู่ที่การตัดสินการกระทำ และผลของการกระทำมิใช่อยู่ที่การตัดสินคุณค่าของคนและความสุข จะต้องพิจารณาทั้งทางด้านปริมาณและคุณภาพของความสุขด้วย โดยคำนึงถึงผลประโยชน์หรือความสุขของแต่ละคนและส่วนรวม การพิจารณาจะยึดสิ่งที่เป็นของส่วนรวมมากกว่าความสุขของคนส่วนน้อย

1.3 การตัดสินจริยธรรมตามแนวทฤษฎีพันธสัญญา (Contractarianism)

ทฤษฎีพันธสัญญา มองพันธะหน้าที่ทางจริยธรรมว่า เป็นผลของการทำสัญญาในหมู่ผู้มีเหตุผล โดยคนเหล่านี้ยินยอมพร้อมใจที่จะสร้างกฎเกณฑ์ขึ้นมาเพื่อคอกำกับกับพฤติกรรมของตนเอง การยินยอมพร้อมใจกันนั้นเป็นเพียงการสมมติขึ้นมา หรือเป็นเพียงจินตนาการเท่านั้น สัญญาดังกล่าวไม่ได้เกิดขึ้นจริงในประวัติศาสตร์ กฎเกณฑ์ทางจริยธรรมเป็นกฎเกณฑ์ที่ถูกต้องโดยข้ออ้างที่ว่า ผู้ที่มีเหตุผลจะเห็นพ้องกับกฎเกณฑ์เหล่านี้หากตกอยู่ในสถานการณ์สมมติหรือสถานการณ์อุดมคติแห่งหนึ่ง (Abelson and Friquegnon, 1955, pp. 35–42)

ดอร์วอล (Darwall, 1998, pp. 87–99) ได้เสนอแนวคิดทางพันธสัญญาไว้ว่า มีความแตกต่างอย่างสำคัญทางจริยธรรม ระหว่างการมีชีวิตที่อยู่ในสังคมรัฐที่มีระเบียบกับการมีชีวิตอยู่ในภาวะธรรมชาติ คือ

1. ในสังคมรัฐที่มีระเบียบ สมาชิกได้ยอมตกลงที่จะเคารพบรรทัดฐานทางจริยธรรมของสังคม ซึ่งจะกำหนดลักษณะความสัมพันธ์ของสมาชิกในสังคมเป็นผู้กำกับให้สมาชิกปฏิบัติตาม สมาชิกจะทำตามพันธะหน้าที่ทางจริยธรรมของตน

2. สภาวะธรรมชาติ เป็นสภาวะที่ไร้อารยธรรม เป็นสภาวะป่าเถื่อน เป็นสภาวะที่ผู้คนยังไม่ได้รวมตัวกันสร้างสังคมรัฐที่มีระเบียบวินัย ในสภาวะดังกล่าว ไม่มีอะไรเลย ดังนั้นจึงไม่อาจคาดหวังให้คนทำตามจริยธรรมได้ ด้วยเหตุนี้จึงมีจริยธรรมในสภาวะธรรมชาติ ทุกคนสามารถที่จะทำทุกอย่างเพื่อความอยู่รอดของตนเองได้ทั้งสิ้น

3. คนจะหลุดออกจากสภาวะธรรมชาติและเข้าสู่สภาวะสังคมรัฐก็ได้ โดยการตกลงยอมรับร่วมกันที่จะเคารพและทำตามปทัสถานทางจริยธรรม โดยมีอำนาจกลางเข้ามากำกับ พันธะสัญญาดังกล่าวจะผูกมัดคนในสังคมเข้าด้วยกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จริยธรรมจะมีความหมายก็แต่ในบริบทของสังคมที่มีระเบียบวินัยเท่านั้น

แนวคิดของฮอบส์ จะเริ่มจากมนุษย์ปราศจากกฎเกณฑ์และองค์การที่มีอำนาจทางการเมืองอันเป็นที่ยอมรับร่วมกัน โดยมีการเทียบกันทั้งทางร่างกายและความสามารถทางปัญญา มนุษย์อยู่ในสภาวะธรรมชาตินั้นมีแต่ความทุกข์ ปราศจากที่พึ่งปกป้องกันให้ปลอดภัย (Self-Preservation) จึงนำไปสู่ความปราศจากความสุขเป็นกฎของธรรมชาติของมนุษย์ ซึ่งมีแนวคิด คือ มนุษย์อยู่ในสภาวะธรรมชาติ มนุษย์จะไขว่คว้าหาสันติภาพและมนุษย์สามารถทำตามได้แม้ไม่มีสังคมรัฐหรือรัฐบาล และก็เป็นผลประโยชน์ของมนุษย์เองที่จะกระทำตามกฎนี้ ดังนั้น แนวคิดของ ฮอบส์ จึงเสนอแนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมไว้ว่า จริยธรรมได้มาจากการยอมเสียสละอิสรภาพตามธรรมชาติของมนุษย์ ความยุติธรรมหรือจริยธรรมนั้นเกิดจากการทำตามกฎเป็นข้อตกลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อตกลงที่ให้ทำตามกฎที่ผู้ปกครองวางไว้ให้ แต่กฎจะเป็นอะไรนั้นขึ้นอยู่กับสถานการณ์เฉพาะ

รอล (Rawl, 1999, p. 11) ได้เสนอแนวคิดว่า หลักแห่งความยุติธรรมเป็นพื้นฐานของสังคม เป็นจุดประสงค์ของการตกลงแรกเริ่ม หลักความยุติธรรมเหล่านี้เป็นหลักแห่งบุคคลที่เป็นอิสระและมีเหตุผล ผู้ต้องการจะส่งเสริมประโยชน์ของตนเองจะยอมรับกันในสภาพเริ่มแรกแห่งความเสมอภาค อันเป็นนิยายสถานภาพความสัมพันธ์พื้นฐาน โดยทุกคนมีสถานภาพเริ่มแรกที่มีความเสมอภาคเท่าเทียมกันอยู่ในสภาวะธรรมชาติ ทำให้บุคคลอยู่ในม่านแห่งความไม่รู้ คือ บุคคลผู้เข้าร่วมทำสัญญาจะไม่รู้ข้อมูลเฉพาะเกี่ยวกับตนเอง เช่น สถานภาพทางสังคมระดับปัญญา ฯลฯ ทำให้เขาเห็นแก่ตัวอย่างมีเหตุผล ดังนั้น หลักความยุติธรรมได้มาจากการตกลงกันในสถานภาพเริ่มแรกที่ยุติธรรมและเที่ยงธรรมสำหรับทุกคน ข้อตกลงหรือหลักการที่ได้ก็ยอมจะเที่ยงธรรม โดยมีหลักการแห่งความยุติธรรมคือ

1. หลักเสรีภาพที่เท่าเทียมกัน ให้ความเสมอภาคในการแบ่งปันสิทธิและหน้าที่พื้นฐาน

2. หลักแห่งความแตกต่างของบุคคลที่เข้ามาร่วมทำสัญญา ไม่รู้สถานภาพของตนในสังคม ความแตกต่างระหว่างบุคคลในเรื่องทรัพย์สินและอำนาจจะเป็นที่ยอมรับได้ เมื่อบุคคลผู้ร่วมทำสัญญาดกอยู่ในเงื่อนไขที่ทำให้เขาต้องมีเหตุผล โดยทำให้เขาไม่รู้ผลประโยชน์เฉพาะของตน แต่ในขณะเดียวกันก็รู้ถึงจิตวิทยาทั่ว ๆ ไปของมนุษย์ รู้ว่าแต่ละคนอาจมีจุดหมายในชีวิตต่าง ๆ กันไป รู้ว่า ไม่ว่าจุดหมายชีวิตของแต่ละคนจะเป็นอะไร การบรรลุถึงจุดหมายดังกล่าวจะต้องอาศัยความร่วมมือของทุกคน ผู้ร่วมทำสัญญาย่อมต้องพยายามหาข้อตกลงที่ทุกคนยอมรับได้ อันเป็นข้อตกลงที่จะประสานผลประโยชน์ของทุกคน ไม่ว่าบุคคลนั้นจะมีลักษณะที่เป็นเฉพาะอะไรก็ตาม จริยธรรมตามแนวคิดของรอลส์นั้น จริยธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์เลือกเพื่อเป็นแนวทางในการร่วมมือกันของมนุษย์ และเพื่อช่วยให้ชีวิตในชุมชนหรือสังคมเป็นไปได้อย่างราบรื่น

2. เกณฑ์การตัดสินตามศาสนา (Religious Absolutism)

ศาสนาเป็นสถาบันแห่งหนึ่งทางสังคมที่ทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคม มีอิทธิพลต่อสังคมและสมาชิกในสังคม เรื่องทัศนคติและการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับความดีความชั่ว ศาสนาได้ทำหน้าที่ให้คำสั่งสอน ให้คำปรึกษา ทุกศาสนาจะมีหลักคำสอนที่เกี่ยวข้องกับการครองตนอยู่ในศีลธรรมซึ่งศาสนาเป็นคู่กับคุณธรรม จริยธรรมนั้น เป็นหลักเชื่อหรือเคารพสิ่งที่เหนือธรรมชาติ สร้างแรงจูงใจด้วยการปฏิบัติตามพระเจ้าของศาสนา ให้ผู้ที่เคารพในศาสนาได้ปฏิบัติตามคำสั่งสอนเพื่อให้สมาชิกดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างสันติสุข แต่ถึงแม้ว่าศาสนาจะถูกมองว่า เป็นประโยชน์นิยมหรือปฏิบัตินิยมที่เป็นว่าสิ่งต่าง ๆ มีความสำคัญเนื่องจากมันให้ประโยชน์และเป็นเครื่องมือช่วยให้ได้รับประโยชน์ แต่ศาสนาก็มีความสำคัญในตัวเอง และมีคำประกาศในรูปของธรรมะว่า อะไรคือสิ่งที่ดี และคนดีในทัศนะของศาสนานั้นเป็นอย่างไร ตัวอย่างเช่น ศาสนาพุทธมีคำสอนที่มีฐานธรรมะทั้งปวง ตลอดจนจนมีความหมายครอบคลุมถึงระบบจริยธรรมของพุทธศาสนา คือ มรรค 8 หรือวิธีการดับทุกข์ ซึ่งแต่ละข้อจะมีความสัมพันธ์และเป็นเหตุผลซึ่งกันและกัน ซึ่งกล่าวรวมได้เป็นไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา นอกนั้นศาสนาพุทธยังมีเบญจศีล เบญจธรรมที่เป็นคำสอนของศาสนา ใกล้ชิดกับวิถีชีวิตความเป็นไทย เป็นต้น เกณฑ์การตัดสินทางพุทธศาสนาว่า อะไรผิด อะไรถูก มีหลักการพิจารณาตัดสินมีอยู่หลายประการ คือ (สุวรรณ เพชรนิล, 2536, หน้า 295)

1. พิจารณาที่เจตนา หรือความตั้งใจในการกระทำ
2. พิจารณาตามบทบัญญัติที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้
3. พิจารณาที่ฐานของจิต ซึ่งเป็นฐานของพฤติกรรม

4. พิจารณาที่ผลของการกระทำว่า มีคุณประโยชน์ในลักษณะใด

5. พิจารณาที่ผลของการปฏิบัติโดยตรง

ข้อกำหนดทางศีลธรรมนับว่าเป็นเกณฑ์แต่ละเกณฑ์ในการตัดสินการกระทำของคนที่น่าเชื่อถือศาสนานั้น ๆ และเป็นแนวทางของความประพฤติที่นับว่าถูกต้อง คนโดยทั่วไปคุ้นเคยอยู่กับความคิดที่ว่า การปฏิบัติตามศาสนาแล้วทำให้สังคมอยู่อย่างปกติสุข เพราะมีข้อกำหนดทางศีลธรรมซึ่งมีความถูกต้องในตัวเอง เป็นลัทธิธรรมที่ได้รับการเปิดเผยโดยศาสดาของศาสนาหรือพระเจ้า ข้อกำหนดเหล่านั้นอยู่ในตัวเอง คือ บุญและบาป ซึ่งเป็นผลที่ผู้ปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติตามจะได้รับ (ศักดิ์ชัย นิรัญทวิ, 2525, หน้า 43-45)

เกณฑ์ตัดสินทางจริยธรรมนั้น เป็นการตัดสินพฤติกรรมที่ถูกต้องในลักษณะของความเชื่อ ในลักษณะของพ่อกับลูก เป็นแบบวิธีของการสร้างความตระหนักทางจริยธรรมเด็กเรียนรู้ความแตกต่างระหว่างสิ่งที่ถูกต้องกับสิ่งที่ผิดจากผู้ปกครองอนุญาตหรือห้ามไม่ให้เกิด และในขณะเดียวกัน เด็กจะประเมินเกณฑ์การตัดสินทางจริยธรรมของผู้ใหญ่ด้วย ดังนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างศาสดาของศาสนากับบุคคลนั้น เปรียบเหมือนกับพ่อและลูก เป็นลักษณะของอำนาจหน้าที่ของผู้ปกครอง (Parental Authority) เป็นมาตรฐานทางจริยธรรมเพื่อการตัดสินใจของเด็กในการกระทำสิ่งที่ถูกต้องหรือสิ่งที่ผิด (Abelson and Friquegnon, 1955, pp. 7-8)

3. เกณฑ์ตัดสินโดยวัฒนธรรมและสังคม (Cultural and Social Relativeism)

เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์สังคม จะมีชีวิตที่เห็นคุณค่าอยู่ได้ จะต้องใช้ชีวิตอยู่ในสังคมเท่านั้น ภายในตัวสังคม ประกอบด้วย องค์ประกอบต่าง ๆ เช่น คน สถาบัน ระเบียบ กฎเกณฑ์ ประเพณี บรรทัดฐานและค่านิยม เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จะมาช่วยในการตัดสินการกระทำของบุคคลในสังคม การกระทำอย่างหนึ่งอาจได้รับการยอมรับในสังคมหนึ่ง แต่ไม่ได้ยอมรับในอีกสังคมหนึ่ง

สังคมแต่ละสังคมมีเกณฑ์ในการตัดสินการกระทำที่แตกต่างกัน จึงทำให้เกิดการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) เพื่อให้สมาชิกใหม่ในสังคมได้มีบุคลิกภาพในทางที่สังคมต้องการ กระบวนการนี้เริ่มตั้งแต่ในครอบครัว โดยมีบิดา มารดา และสมาชิกที่สำคัญของการขัดเกลาทางสังคมที่สำคัญ คือ โรงเรียนและมหาวิทยาลัย เพราะถึงแม้ว่าจะมีผลเมืองของสังคมเป็นจำนวนมากที่ไม่ได้ผ่านระบบการศึกษา แต่โดยเฉลี่ยแล้วพลเมืองส่วนใหญ่จะได้มีโอกาสใช้ชีวิตอยู่ในระบบการศึกษาประมาณ 6-16 ปี ซึ่งโรงเรียนจะทำหน้าที่ในการถ่ายทอดศิลปะวิทยาการ คุณธรรม และสร้างสรรค์ลักษณะพลเมืองที่พึงประสงค์ของสังคมให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม เป็นการจัดให้สมาชิกของสังคมได้เรียนรู้เกณฑ์การกระทำของ

สังคมพร้อมกับวิทยาการความรู้ต่าง ๆ ซึ่งสังคมนั้นเห็นว่า ดีและเหมาะสม (คักดีชัย นิรัฐภูววิ, 2525, หน้า 41-43)

เกณฑ์การตัดสินทางวัฒนธรรมและสังคมนั้นให้การยอมรับด้วยกฎ ระเบียบ ทางจริยธรรมว่า เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย (Laws) ธรรมเนียมปฏิบัติ (Customs) และ ข้อตกลง (Agreement) ซึ่งเป็นขนบธรรมเนียม ประเพณีของกลุ่มชนในสังคม ซึ่งตัดสินเกี่ยวกับ พฤติกรรมบุคคลไม่สามารถที่จะให้เห็นว่า ถูกหรือผิด แต่สามารถระบุได้ว่า เป็นกฎหมายหรือ ขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคม จึงเป็นความถูกต้องที่ได้รับการนิยาม โดยยึดเหตุผล ที่มาจากวัฒนธรรมและสังคม (Abelson and Friquegnon, 1955, pp. 8-9)

4. เกณฑ์การตัดสินจริยธรรมตามแนวอัตถิภาวนิยม (Existentialism) โดยยึด ตัวบุคคลหรือปัจเจกนิยม

จริยศาสตร์ตามแนวอัตถิภาวนิยมนี้ ซาร์ท (Sartre) นักปราชญ์ชาวฝรั่งเศส ได้ให้หลักการตายตัวที่มีลักษณะก่อนประสบการณ์ หรือไม่อาศัยประสบการณ์เป็นแนวทาง ในการตัดสินใจ บุคคลไม่สามารถตัดสินสิ่งที่คน ๆ หนึ่ง เลือกได้ว่า ถูกต้องหรือไม่ถูกต้อง เพราะไม่มีคุณค่าตายตัว และคุณค่าเป็นผลของอิสรภาพของมนุษย์ เป็นงานสร้างของมนุษย์ แนวคิดของซาร์ทจะเน้นอิสรภาพซึ่งเป็นอิสรภาพของการเลือกที่ไม่ได้มีอะไรมากำหนด แม้กระทั่งเหตุผล และเนื่องจากการเลือกเป็นการเลือกคุณค่า ดังนั้น คุณค่ามิได้ถูกกำหนด โดยมีเหตุผลสากล มนุษย์เป็นอิสระจากการกำหนดของเหตุผลด้วย

แนวคิดของซาร์ทคล้ายกับแนวคิดของค่านิยมในแง่ของที่ว่า ทั้งคู่เน้นอิสรภาพ ของการเลือก ด้วยเหตุนี้ ทั้งคู่จึงมิได้มองว่า มนุษย์เป็นอิสระที่จะทำตามสิ่งที่ตนเองเลือก กล่าวคือ อิสรภาพที่จะเลือกกับอิสรภาพที่จะทำตามสิ่งที่คนเลือกเป็นคนละเรื่อง ดังนั้น คุณค่า จึงไม่เกี่ยวกับความสำเร็จหรือความล้มเหลวของความพยายามที่จะทำตามสิ่งที่ตนเลือก เราจะตัดสินคนได้ โดยการดูว่า เขาเลือกอย่างไร เวลาที่เขาเลือกนั้นเขาเลือกโดยหลอกตัวเอง ว่าเขาได้เลือกอย่างอิสระ แต่สถานการณ์กำหนดให้เขาเลือก หรือเขาเลือกโดยยอมรับว่า สิ่งที่เขาเลือก คือ ผลงานสร้างของเขาเองหรือไม่ ดังนั้น แนวคิดจริยศาสตร์ของซาร์ทจะเชื่อว่า มีจริยศาสตร์ปทัสถาน เพราะคุณค่าคือสิ่งที่สร้างมนุษย์ (เนื่องน้อย บุญเนตร, 2539, หน้า 39-48)

5. การวัดคุณธรรม จริยธรรม

คุณลักษณะด้านคุณธรรม จริยธรรมเป็นคุณลักษณะที่พึงปรารถนา ในอันที่สร้างสรรค์ประโยชน์ คุณค่า ตลอดจน ความดี ความงามที่เกิดขึ้นในสังคม (ธีระพร อุวรรณโณ, 2535, หน้า 455-459) คุณลักษณะเหล่านี้ เช่น ความรับผิดชอบ

ความเสียหาย ฯลฯ การวัดคุณธรรม จริยธรรมนั้น ถ้าจะให้การวัดครอบคลุม ควรวัดใน 4 ส่วน คือ

1. ความรู้เชิงจริยธรรม เป็นการวัดความรู้ ความคิดเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม โดยเฉพาะความคิดว่า สิ่งใดควรกระทำ สิ่งใดที่ไม่ควรกระทำ

2. ทศนคติเชิงจริยธรรม เป็นลักษณะความรู้สึกรู้สึกโน้มน้าวเชิงทางจิตใจของบุคคล ที่มีต่อคุณลักษณะทางจริยธรรมนั้น เช่น รู้สึกว่า ชอบ-ไม่ชอบ เห็นด้วย-ไม่เห็นด้วย ฯลฯ ต่อคุณลักษณะจริยธรรมแต่ละด้าน

3. เหตุผลเชิงจริยธรรม เป็นลักษณะที่บุคคลใช้เหตุผลในการเลือกการกระทำ หรือไม่กระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยเหตุผลในการกระทำที่อ้างถึงเป็นเครื่องแสดงถึงระดับพัฒนาการทางจริยธรรม

4. พฤติกรรมเชิงจริยธรรม เป็นลักษณะการกระทำหรือการแสดงออกในลักษณะที่สังคมต้องการ และไม่กระทำหรือแสดงออกในลักษณะที่สังคมไม่ต้องการ

การวัดคุณธรรม จริยธรรม ใน 4 ส่วน มีรายละเอียดดังนี้

1. การวัดความรู้เชิงจริยธรรม

การวัดความรู้เชิงจริยธรรมเป็นการสอบวัดความสามารถด้านพุทธิพิสัย ในคุณธรรม จริยธรรมที่ต้องการวัด เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบทดสอบ เช่น ต้องการวัดความรู้เชิงจริยธรรมด้านเสียหาย

1.1 (0) “ความเสียหาย” หมายถึงอะไร (ความจำ)

1.1.1 การให้

1.1.2 การจ่าย

1.1.3 การยอม

1.1.4 การสูญเสีย

1.1.5 การพลัดพราก

1.2 (00) ลักษณะใดเป็นการเสียหาย (ความเข้าใจ)

1.2.1 การทำบุญ

1.2.2 การเสียภาษี

1.2.3 การใช้ของเก่า

1.2.4 การคืนกู้ยืมเงิน

1.2.5 การเสียค่าคุมทรัพย์สิน

2. การวัดทัศนคติเชิงจริยธรรม

การวัดทัศนคติเชิงจริยธรรม เป็นการวัดคุณลักษณะด้านความรู้สึกที่เป็นความเชื่อศรัทธา และพร้อมจะปฏิบัติตามคุณธรรม จริยธรรมที่ตนยึดถือ เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบสำรวจรายการ เช่น ต้องการวัดทัศนคติต่อการเสียสละ อาจวัดโดยใช้แบบสอบถาม ตัวอย่างดังภาพ 4

ข้อความ	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	เฉย ๆ	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง
1. การเสียสละเป็นสิ่งที่ ที่ควรปฏิบัติ					
2. การเสียสละ เป็นคุณธรรมที่สูงส่ง					
3. บุคคลที่เสียสละ ควรได้รับการยกย่อง					

ภาพ 4 ตัวอย่างแบบสอบถาม

3. การวัดเหตุผลเชิงจริยธรรม

การวัดเหตุผลเชิงจริยธรรมมีเครื่องมือที่ใช้วัด ได้แก่ แบบสัมภาษณ์รายบุคคล แบบสำรวจรายการ แบบทดสอบสถานการณ์ ซึ่งการวัดเหตุผลเชิงจริยธรรมจะนิยมวัดโดยใช้แบบทดสอบสถานการณ์ การวัดวิธีนี้ต้องให้บุคคลได้แสดงความคิดเห็นพร้อมทั้งเหตุผล ซึ่งผลที่อ้างถึงนั้นแสดงระดับถึงจริยธรรมที่บุคคลนั้นมีและการพิจารณาเหตุผลที่อ้างอันแสดงถึงระดับความมีจริยธรรม จำเป็นต้องอาศัยกฎเกณฑ์ หลักการ ทฤษฎีอันสามารถอ้างอิงได้ ซึ่งมีตัวอย่างและแบบวัดโดยใช้สถานการณ์ ดังนี้

3.1 ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของเพียเจต์ (Piaget)

เพียเจต์มีความเชื่อว่า ความคิดและสติปัญญาของบุคคลมีการเจริญตามลำดับขั้นของการพัฒนา เมื่อใช้อายุเป็นเกณฑ์ในการแบ่งลำดับขั้น และพบว่า จริยธรรมจะแฝงอยู่ในพฤติกรรมและกฎเกณฑ์การเล่นของเด็กตลอดเวลา ดังนี้

ลักษณะพฤติกรรม**ระดับของจริยธรรม**

ทำเพื่อสนองความต้องการทางกาย

ขั้นก่อนจริยธรรม (แรกเกิด-2 ขวบ)

ทำในสิ่งที่รู้สึกว่าเป็นตัวเองปลอดภัย

ขั้นยึดคำสั่ง (2-8 ขวบ)

ทำด้วยความถูกต้องยุติธรรม

ขั้นยึดหลักแห่งตน (8-10)

จะเห็นได้ว่า ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของเพียเจต์สามารถระบุระดับจริยธรรมของบุคคลในวัยไม่เกิน 10 ขวบเท่านั้น สำหรับผู้ที่วัยสูงกว่านี้ไม่สามารถใช้ได้ เพราะเพียเจต์พบว่า เด็กจะบรรลุทั้งพัฒนาการทางสติปัญญาและจริยธรรมขั้นสูงสุดเมื่ออายุประมาณ 8-10 ขวบ

3.2 ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก (Kohlberg)

โคลเบอร์กเชื่อตามทฤษฎีของเพียเจต์ที่ว่า พัฒนาการทางจริยธรรมจะพัฒนาตามพัฒนาการทางพุทธิปัญญาและออกมาในรูปของการตัดสินใจเชิงจริยธรรม โดยใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม เพราะแสดงให้เห็นถึงเหตุจูงใจหรือแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลังการกระทำต่าง ๆ ของบุคคลในการที่จะเลือกกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมชนิดใด ดังนี้

ตาราง 3 การตัดสินใจเชิงจริยธรรม โดยใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม

ขั้นการใช้เหตุผล	ระดับของจริยธรรม
ขั้นที่ 1 หลักการหลบหลีก (2-7 ปี) การลงโทษ-ทำเพราะกลัวการลงโทษ	ระดับก่อนเกณฑ์ (2-10 ปี)
ขั้นที่ 2 หลักการแสวงหารางวัล (7-10 ปี) เลือกทำในสิ่งที่จะได้ความพอใจ	
ขั้นที่ 3 หลักการทำตามที่ผู้อื่นเห็นชอบ (10-13 ปี) ทำเพื่อตามความเห็นผู้อื่น	ระดับต่ำกว่าเกณฑ์ (10-16 ปี)
ขั้นที่ 4 หลักการทำตามหน้าที่ทางสังคม (13-16 ปี) ทำตามกฎหมายและระเบียบทางสังคม	
ขั้นที่ 5 หลักการทำตามคำมั่นสัญญา (16 ปี ขึ้นไป) ทำเพราะเห็นความสำคัญของคนหมู่มาก	
ขั้นที่ 6 หลักการยึดอุดมคติสากล (ผู้ใหญ่) ทำเพราะยึดถือความถูกต้องความยุติธรรม	ระดับเหนือกฎเกณฑ์ (16 ปีขึ้นไป)

ที่มา: ชีระพร อุวรรณโณ, 2535, หน้า 458

ตัวอย่าง

ชายคนหนึ่งขับรถด้วยความเร็ว เนื่องจากคนที่นั่งมาในรถกำลังเจ็บต้องไปโรงพยาบาล แต่พอถึงสี่แยก รถติดไปแดง ถ้าข้าพเจ้าเป็นชายคนนั้น ข้าพเจ้าจะหยุดรถ เพราะ

- ตัวข้าพเจ้าจะต้องบาดเจ็บจากอุบัติเหตุแน่นอน
- กลัวโดนจับต้องเสียค่าปรับ
- คนอื่นจะได้ไม่ว่าข้าพเจ้าเป็นนักขับรถที่เลว
- เพื่อปฏิบัติตามกฎจราจร
- การทำผิดกฎหมายที่ทุกคนยอมรับ ไม่ควรกระทำ
- ชีวิตคนป่วยหนึ่งคนมีค่าน้อยกว่าอีกหลายชีวิต ถ้าเกิดอุบัติเหตุ

4. การวัดพฤติกรรมจริยธรรม

การวัดพฤติกรรมเชิงจริยธรรม นิยมใช้การวัดโดยแบบทดสอบสถานการณ์ ซึ่งการวัดวิธีนี้จำเป็นต้องให้บุคคลแสดงพฤติกรรมที่สังคมต้องการ ไม่กระทำหรือแสดงออก ในลักษณะที่สังคมไม่ต้องการ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ลอเรนซ์ โคลเบอร์ก (Lawrence Kohlberg) ผู้คนคิดว่าเกี่ยวกับการพัฒนาการทางจริยธรรม โดยเชื่อตามทฤษฎีของเพียเจต์ที่ว่า พัฒนาการทางจริยธรรมจะพัฒนาตามพัฒนาการทางพุทธิปัญญา แต่คำนวณว่า พัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์ไม่ได้พัฒนาจนถึงจุดสมบูรณ์เพียงอายุ 10 ปี แต่มนุษย์ในสภาพปกติจะมีการพัฒนาการทางจริยธรรมอีกหลายขั้นตอนจากอายุ 11 ถึง 25 ปี โคลเบอร์กได้สร้างแบบสอบถามชนิดปลายเปิดขึ้นเพื่อรวบรวมข้อมูลในการศึกษา โดยเล่าเรื่องจากสถานการณ์สมมติที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม ซึ่งเป็นเหตุการณ์ขัดแย้งระหว่างความต้องการส่วนบุคคลกับกฎเกณฑ์ของหมู่คณะหรือสังคมให้ผู้ถูกทดสอบฟังก่อน แล้วถามเหตุผลว่า เรื่องอย่างนี้ควรทำหรือไม่ควรทำ เพราะเหตุใด จากนั้นก็นำเอาเหตุผลต่าง ๆ จากคำตอบมาวิเคราะห์ว่า ส่วนใหญ่แล้วจัดอยู่ในจริยธรรม 3 ระดับ 6 ขั้นตอน ที่เขาศึกษาไว้ ดังตัวอย่างเรื่องของโคลเบอร์ก ดังนี้

ตัวอย่าง

ในยุโรป สตรีคนหนึ่งกำลังจะตายด้วยโรคมะเร็ง แพทย์แนะนำว่า มียาชนิดหนึ่ง ซึ่งค้นพบโดยเภสัชกรในเมืองเดียวกันที่สามารถจะช่วยชีวิตเธอไว้ได้ เภสัชกรผู้นั้นคิดราคายา 2,000 เหรียญ คือ คิดเอากำไรเป็น 10 เท่าของราคาทุน สามีของผู้ป่วยชื่อ เฮ็นซ์พยายามไปยืมเงินจากทุกคนที่เขารู้จัก แต่เมื่อรวมกันแล้วก็ได้เพียงครึ่งเดียวของราคา เขาบอกกับเภสัชกรว่า ภรรยาของเขากำลังจะตาย และขอร้องให้เภสัชกรลดราคาขายลง

หรือขอผลัดไปจ่ายวันหลัง แต่เภสัชกรตอบว่า ไม่ได้ ดังนั้น เฮอร์ซิงจึงสิ้นหวังและตัดสินใจเข้าไป
ขโมยจากร้านขายยาเพื่อช่วยชีวิตภรรยาของเขา

คำถาม

1. เฮอร์ซิงควรทำเช่นนั้นหรือไม่ และเพราะเหตุใด
2. เป็นหน้าที่ของสามีที่จะต้องขโมยหรือไม่
3. ถ้าท่านกำลังจะตายด้วยโรคมะเร็ง แต่ยังมีร่างกายแข็งแรงพอ ท่านจะ
ขโมยยาเพื่อช่วยชีวิตตนเองหรือไม่

สรุปได้ว่า การวัดคุณธรรม จริยธรรมเป็นการตัดสินพฤติกรรมที่ถูกต้อง
อยู่ในกรอบที่ดีงาม จำแนกความถูกต้องของผู้ที่ต้องการวัด โดยในการวิจัยครั้งนี้ ในขั้นตอน
การทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ผู้วิจัย
เลือกการวัดเหตุผลเชิงจริยธรรม ซึ่งเป็นแบบวัดเหตุผลเชิงจริยธรรมแบบปรนัยเลือกตอบ
5 ตัวเลือก และการวัดพฤติกรรมเชิงจริยธรรม

6. การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม

6.1 การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมในกลุ่มเด็กและเยาวชน

กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศนโยบายเร่งรัดการปฏิรูปการศึกษา
โดยยึดคุณธรรมนำความรู้ สร้างความตระหนักสำนึกในคุณค่าของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
ความสามัคคี สันติวิธี วิถีประชาธิปไตย พัฒนาคนโดยใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐาน
ของกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงความร่วมมือของสถาบันครอบครัว ชุมชน สถาบันศาสนา
และสถาบันการศึกษาเพื่อพัฒนาเยาวชนให้เป็นคนดีมีความรู้และอยู่ดีมีสุข โดยคุณธรรม
พื้นฐาน ประกอบด้วย

1. ขยัน คือ ผู้ที่มีความตั้งใจเพียรพยายามทำหน้าที่การงานอย่างจริงจัง
และต่อเนื่องในเรื่องที่ถูกต้อง กู้สาน มีความพยายามไม่ทอดทิ้ง กล้าเผชิญอุปสรรค รั้งงาน
ที่ทำ ตั้งใจทำหน้าที่อย่างจริงจัง
2. ประหยัด คือ ผู้ที่ดำเนินชีวิตความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย รู้จักฐานะการเงิน
ของตน คิดก่อนใช้ คิดก่อนซื้อ เก็บออมถนอมใช้ทรัพย์สินสิ่งของอย่างคุ้มค่า ไม่ฟุ่มเฟือย
ฟุ้งเฟ้อ รู้จักทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของตนเองอยู่เสมอ
3. ซื่อสัตย์ คือ ผู้ที่มีความประพฤติตรงทั้งต่อเวลา ต่อหน้าที่ และต่อวิชาชีพ
มีความจริงใจ ปลอดภัยจากความรู้สึกล้ำเอียงหรืออคติ ไม่ใช้เล่ห์กลคดโกงทั้งทางตรงและ
ทางอ้อม รั้งรู้หน้าที่ของตนเอง ปฏิบัติอย่างเต็มที่และถูกต้อง

4. มีวินัย คือ ผู้ที่ปฏิบัติตนในขอบเขต กฎระเบียบของสถานศึกษาสถาบัน องค์กรและประเทศ โดยที่ตนยินดีปฏิบัติตามอย่างเต็มใจและตั้งใจ ยึดมั่นในระเบียบแบบแผน ข้อบังคับและข้อปฏิบัติ รวมถึงการมีวินัยทั้งต่อตนเองและสังคม

5. สุภาพ คือ ผู้ที่มีความอ่อนน้อมถ่อมตนตามสถานภาพและกาลเทศะ มีสัมมาคารวะ เรียบร้อย ไม่ก้าวร้าว รุนแรงหรือวางอำนาจข่มผู้อื่น ทั้งโดยวาจาและท่าทาง เป็นผู้มีมารยาทดีงาม วางตนเหมาะสมกับวัฒนธรรมไทย

6. สะอาด คือ ผู้ที่รักษาร่างกาย ที่อยู่อาศัย และสิ่งแวดล้อมได้อย่างถูกต้อง ตามสุขลักษณะ ผิดฝืนจิตไม่ให้ขุ่นมัว มีความแจ่มใสอยู่เสมอ ปราศจากความมัวหมอง ทั้งกายใจและสภาพแวดล้อม มีความพอใจเป็นที่เจริญตา ทำให้เกิดความสบายใจแก่ผู้พบเห็น

7. สามัคคี คือ ผู้ที่เปิดใจกว้างรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น รับผิดชอบต่อตนเอง ทั้งในฐานะผู้นำและผู้ตามที่ดี มีความมุ่งมั่นต่อการรวมพลังช่วยเหลือเกื้อกูลกันเพื่อให้การงาน สำเร็จลุล่วง สามารถแก้ปัญหาและขจัดความขัดแย้งได้ เป็นผู้มีเหตุผลมีผลยอมรับความแตกต่าง ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ความคิดและความเชื่อพร้อมที่จะปรับตัวเพื่ออยู่ร่วมกัน อย่างสันติและสมานฉันท์

8. มีน้ำใจ คือ ผู้ให้และผู้อาสาช่วยเหลือสังคม รู้จักแบ่งปัน เสียสละความสุข ส่วนตนเพื่อทำประโยชน์ให้แก่ผู้อื่น เห็นอกเห็นใจและเห็นคุณค่าในเพื่อนมนุษย์และผู้ที่มีความเดือดร้อน มีความเอื้ออาทร เอาใจใส่ อาสาช่วยเหลือสังคมด้วยแรงกายและสติปัญญา ลงมือปฏิบัติการเพื่อบรรเทาปัญหาหรือร่วมสร้างสรรค์สิ่งดีงามให้เกิดขึ้นในชุมชน

มูลนิธิว่องวานิช มุ่งมั่นตั้งใจพัฒนาสังคมด้วยการเป็นส่วนหนึ่งในการ เสริมสร้างเยาวชนให้รู้จักใช้สติและสมาธิ พร้อมทั้งสามารถนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้ เป็นอย่างดี ด้วยการเปิดอบรมสมาธิสำหรับเยาวชนที่มีอายุ 8-12 ปี กับโครงการ “เซนลูกซ์ จีเนียส” (St. Luke’s Genius) โครงการที่เน้นการพัฒนาเยาวชนสู่การเป็นผู้นำ เริ่มเปิด การสอนตั้งแต่ปี 2543 จัดอบรมปีละ 3 รุ่น เพื่อเป็นการคืนกำไรให้กับสังคม โดยมี วัตถุประสงค์ 1) เพื่อเสริมสร้างให้เยาวชนรู้จักใช้สติและสมาธิในการดำรงชีวิตประจำวัน 2) เพื่อเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ การคิดอย่างมีระบบขั้นตอน 3) เพื่อมุ่งเน้นการพัฒนา เยาวชนสู่การเป็นผู้นำ ผลที่คาดว่าจะได้รับ คือ 1) ทำให้ผู้เข้ารับการอบรมเกิดทักษะในด้าน ความคิด ความจำ ความอดทนและความพยายามอันจะส่งผลต่อการแสดงออกทางพฤติกรรม ที่ดีขึ้น 2) ทำให้ผู้เข้ารับการอบรมมีความกตัญญูกตเวทิต่อบิดา มารดา และผู้มีพระคุณ 3) ทำให้ผู้เข้ารับการอบรมเกิดความมั่นใจในตนเอง กล้าแสดงออกในทางที่เหมาะสม 4) ใช้หลักธรรมเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต

การส่งเสริมการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมในระดับรัฐบาลญี่ปุ่น ประกอบด้วย การส่งเสริมให้เด็กดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข (The Zest for Living) การเผยแพร่หนังสือเกี่ยวกับศีลธรรมที่มุ่งให้เด็กได้มีโอกาสคิดและมีความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับศีลธรรมและค่านิยมของตนเอง รวมทั้งกำหนดนโยบายหลักสำหรับการศึกษาในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ข้อหนึ่ง คือ การแนะแนวและการศึกษาศีลธรรม มีการตั้งกองทุนความฝันของเด็ก (Children's Dream Fund) เพื่อสนับสนุนให้เด็กได้มีโอกาสร่วมบริการสังคมและการเผยแพร่ Notebook ที่นักเรียนใช้เพื่อการศึกษาศีลธรรม ซึ่งเรียกว่า Kokoro No Note และมีการส่งเสริมการเรียนรู้คุณธรรม จริยธรรมในระดับโรงเรียน ประกอบด้วย การสอนจริยศึกษาเป็นวิชาอิสระ การสอนจริยศึกษาแทรกในวิชาอื่น การสอนจริยศึกษาในกิจกรรมพิเศษ และการสอนจริยศึกษาในกิจกรรมประจำวัน

การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสิงคโปร์ ดังนี้

1. การส่งเสริมการเรียนรู้คุณธรรม จริยธรรมระดับรัฐบาล มีหลักสูตรการศึกษาที่กำหนดคุณลักษณะของแรงงานที่พึงประสงค์ 3 ประการ คือ ผู้เรียนรู้ ผู้สร้างสรรค์สังคม และบุคลิกภาพ ซึ่งโดยภาพรวมจะเป็นการจัดการเรียนการสอนวิชาหน้าที่พลเมืองและจริยศึกษา

2. โครงการส่งเสริมการเรียนรู้คุณธรรม จริยธรรม มีการนำกิจกรรมของโครงการค่านิยมศึกษาเพื่อการดำเนินชีวิต ซึ่งออกแบบสำหรับพัฒนาค่านิยมส่วนบุคคลและค่านิยมส่วนรวม จำนวน 12 รายการ ไปใช้ในการพัฒนาค่านิยมศึกษาให้แก่เด็กในโรงเรียนและบุคคลทั่วไป ซึ่งรูปแบบกิจกรรมที่ใช้ ได้แก่ การวาดมโนภาพ การสะท้อนความคิด การสงบเงียบ/ผ่อนคลาย

6.2 รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาได้พัฒนารูปแบบพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมเด็ก เป็น 4 รูปแบบ ดังนี้

1. รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมโดยครอบครัว มีเนื้อหาสำคัญ คือ ด้านความรู้ ได้แก่ ความรู้เรื่องความดี/ความชั่ว พระคุณ หน้าที่ ระเบียบวินัย กติกาสังคมและศาสนา วัฒนธรรม ความรู้เหล่านี้ฝึกพฤติกรรมทางกายได้ โดยปลูกฝังความสุภาพ มีน้ำใจ กตัญญู มีระเบียบ ทำตามหน้าที่ พึ่งตนเองและอดออม ด้านการสร้างทัศนคติให้ตระหนักรัก เคารพ เชื้อมั่น อดทน มีสำนึก ขณะจะกระทำ สำหรับวิธีการอบรมปลูกฝังทำได้โดยวิธีอบรมด้วยวาจา ด้วยการปฏิบัติเอง ด้วยการปฏิบัติให้เห็น และกระตุ้นให้คิด ทั้งนี้ ต้องอาศัยความใกล้ชิดและทำตัวเป็นแบบอย่างของพ่อแม่ ในกรณีที่เด็กทำดีควรชมเชยย้ำผลการกระทำ ความดีที่เด็กทำให้เด็กฟังและควรยกย่องต่อหน้าผู้อื่น เมื่อเด็กกระทำผิดควรพูดคุยกัยอธิบายย้ำ

ผลการกระทำผิดให้เด็กฟังและพยายามลดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ด้านการวัดประเมินผล จะวัดจากพฤติกรรมและทัศนคติของเด็ก ผลที่คาดว่าจะได้รับ คือ เด็กสุขภาพ มีน้ำใจ กตัญญู มีระเบียบวินัย ทำหน้าที่ ฟังตนเอง อดออม ตระหนักและเคารพ เชื้อม่น อดทนและมีสำนึก

2. รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมโดยโรงเรียน (สถานศึกษา) มีเนื้อหาที่สำคัญคือ ด้านความรู้ ได้แก่ ความรู้ในเรื่องความดี/ความชั่ว พระคุณ หน้าที่ ระเบียบวินัย การพัฒนาตน ความเป็นไทย สิ่งแวดล้อมและศาสนาวัฒนธรรม ความรู้เหล่านี้ ผูกพฤติกรรมทางกายได้โดยปลูกฝังความมีสำนึก มีน้ำใจ กตัญญู ทำหน้าที่ มีระเบียบวินัย ผูกฝนสม่ำเสมอ เรียนรู้จากความคิด ฟังตนเองปฏิบัติตามคำสอน รักษาวัฒนธรรม/ สิ่งแวดล้อมและทำตนให้เป็นประโยชน์ ด้านการสร้างทัศนคติให้ตระหนักรัก/ภาคภูมิใจ มุ่งมั่น เชื้อฟัง มีเหตุผล มีสำนึกขณะจะกระทำอย่างรอบคอบ สำหรับวิธีการอบรมปลูกฝังและการประเมินผลทำเช่นเดียวกับรูปแบบของครอบครัว แต่รูปแบบนี้ผู้ที่ต้องทำตัวเป็นแบบอย่าง คือ ครู อาจารย์ผู้สอน ผลที่คาดว่าจะได้รับ คือ เด็กมีสำนึก มีน้ำใจ กตัญญู รู้หน้าที่ มีระเบียบวินัย เรียนรู้ผิดถูก รักษาวัฒนธรรม สร้างประโยชน์ มีความภาคภูมิใจ มุ่งมั่น มีเหตุผล และมีสำนึก

3. รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม โดยสถาบันศาสนา มีเนื้อหาที่สำคัญ คือ ด้านความรู้และวิธีการอบรมเช่นเดียวกับรูปแบบครอบครัว แต่ผู้ที่ทำหน้าที่ ชัดเจน คือ พระนักบวช บุคลากรทางศาสนา ส่วนผลที่คาดว่าจะได้รับ คือ เด็กเป็นคนสุขภาพ มีน้ำใจ กตัญญู เชื้อเพื่อ มีระเบียบวินัย ขยัน ซื่อสัตย์ ประหยัด อดทน ตระหนักในความดี เคารพตัวเอง เชื้อม่น มีความรักและเมตตา รวมทั้งมีสำนึกที่จะทำดี

4. รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมโดยชุมชน มีเนื้อหาที่สำคัญ คือ ด้านความรู้ ได้แก่ ความรู้วิธีการอบรมปลูกฝัง เช่นเดียวกับรูปแบบที่ 1 แต่ผู้ที่ทำหน้าที่อบรม คือ กระบวนการภายในชุมชน ส่วนผลที่คาดว่าจะได้รับ คือ เด็กได้รับผิดชอบต่อสังคม เสียสละ รักษาสิ่งแวดล้อม บำเพ็ญประโยชน์และเคารพกติกา พฤติกรรมและทัศนคติของเด็ก

ฤกษ์ชัย คุณูปการ (2539, หน้า 78-233) ได้เสนอทฤษฎีที่สามารถใช้สอน และฝึกอบรมให้ผู้เรียนเป็นผู้ที่มีคุณธรรมและจริยธรรมที่พึงประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การปลูกฝังจริยธรรมโดยวิธีกระจำง่าคำนิยาม หมายถึง การกระตุ้นให้บุคคลเข้าใจคำนิยามของตนเองและคำนิยามของผู้อื่นได้อย่างชัดเจน ซึ่งความเข้าใจดังกล่าวจะช่วยให้บุคคลสามารถ ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมและสิ่งแวดล้อมได้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น การมุ่งให้ผู้เรียนเข้าใจคำนิยาม คุณธรรม และจริยธรรมของตนเองได้อย่างชัดเจนเพื่อป้องกันความสับสนและความลังเลใจในการ ประพฤติปฏิบัติทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ผู้เรียนมีอิสระในการพิจารณาถูกผิดได้ด้วยตนเอง กล่าวคือ สิ่งใดที่ผู้เรียนคิดว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องและดีงาม สิ่งนั้นก็จะเป็นสิ่งที่ถูกต้องดีงาม

ของผู้เรียน ซึ่งบุคคลที่เกี่ยวข้องจะต้องเข้าใจและยอมรับสิ่งที่ถูกต้องและดีงามดังกล่าวของเขาด้วย ในกรณีที่ค่านิยมของผู้ใดไม่ถูกต้องตามหลักคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมของสังคม ไม่ควรตัดสินใจว่า ค่านิยมของเขาผิดและบังคับให้เขาเปลี่ยนค่านิยม แต่ควรส่งเสริมให้เขาได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้อื่นจนกระทั่งเขายอมรับค่านิยมถูกต้องตามหลักคุณธรรมและจริยธรรมด้วยตนเอง การเปลี่ยนค่านิยมด้วยวิธีการดังกล่าวจึงเป็นวิธีการเปลี่ยนค่านิยมหรือพฤติกรรมโดยที่ผู้เปลี่ยนไม่สูญเสียความเป็นตัวของตัวเองและมีความเชื่อมั่นว่าตนได้กระทำในสิ่งที่ถูกต้องและเหมาะสม ซึ่งถือว่าเป็นความสำเร็จสูงสุดของการเปลี่ยนเจตคติและพฤติกรรมของบุคคล การปลูกฝังจริยธรรมโดยให้เหตุผลเชิงจริยธรรมเป็นวิธีการที่สามารถนำมาใช้สอนและฝึกอบรมให้เป็นคนมีคุณธรรมและจริยธรรมที่พึงประสงค์ โดยเหตุผลเชิงจริยธรรมจะทำหน้าที่เป็นเหตุจูงใจให้บุคคลแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ บุคคลจึงสามารถประเมินคุณธรรมและจริยธรรมของผู้อื่นได้โดยการสังเกตและซักถามเหตุผลที่อยู่เบื้องหลังการกระทำต่าง ๆ ของเขา

บัณฑิตย ศรีพุทธางกูร, จตุรงค์ เปรมชัยพร และกิตติ เกียรติกนก (2543) ได้ศึกษารูปแบบการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ประชาชนในชนบท: ศึกษาเฉพาะกรณี พระอาจารย์สุปิน ปณฺโฑ ผลการวิจัย พบว่า การดำเนินงานของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯ บ้านหนองน้ำจืด เกิดขึ้นโดยที่พระอาจารย์สุปินเข้าไปบรรยายธรรมะในระดับชุมชนร่วมวิเคราะห์ปัญหาของชุมชนและร่วมเรียนรู้กับชุมชนจนเกิดสัมมาทิฐิร่วมกันในระดับชุมชน กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯ ได้มีพัฒนาการในด้านสมาชิกกลุ่มเงินทุนหมุนเวียนและศักยภาพของกลุ่มในการช่วยเหลือสมาชิกที่เพิ่มขึ้นเป็นลำดับ ในด้านกิจกรรมกลุ่มมีความหลากหลายและมีกิจกรรมที่เป็นการพัฒนาสมาชิกทุกคนให้ได้ปฏิบัติตามหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา เช่น เรื่องความสามัคคี การทำบุญด้วยการสงเคราะห์ช่วยเหลือกัน เป็นต้น การประยุกต์หลักพุทธธรรมผ่านกิจกรรมของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯ ร่วมกับคณะกรรมการกลุ่มด้วยวิธีการ คือ หลักธรรมะข้อความสามัคคี ใช้กิจกรรม คือ การรวมกลุ่มกันสะสมทรัพย์และต่อรองราคาสินค้าอุปโภค บริโภคกับพ่อค้า การมีความซื่อสัตย์ต่อกัน ใช้กิจกรรม คือ การสะสมทรัพย์ผ่านกลุ่มทุกเดือน การเสียสละ ใช้กิจกรรม คือ การปล่อยกู้ให้สมาชิกที่มีความเดือดร้อนน้อยกว่าเสียสละให้ผู้ที่มีความเดือดร้อนมากกว่า และให้สมาชิกทุกคนเสียสละนำขยะจากบ้านของตนมารวมกันที่กลุ่มเพื่อจำหน่าย แล้วนำเงินสมทบเข้ากองทุนสวัสดิการการเอื้อเพื่อเอื้อแผ่ สงเคราะห์ช่วยเหลือกัน ใช้กองทุนสวัสดิการของกลุ่มเป็นเครื่องมือในการฝึกคนให้รู้ถึงการสงเคราะห์ช่วยเหลือกัน ส่วนวิธีการให้สมาชิกได้ปฏิบัติตามหลักธรรมะนั้นใช้กฎกติกาเงื่อนไขในการจ่ายสวัสดิการให้สมาชิกมาบังคับให้สมาชิกปฏิบัติตามหลักธรรมะและประพฤติตนอยู่ในศีลธรรม เช่น สมาชิกที่ไม่ปฏิบัติตามกติกาของกลุ่ม เช่น ไม่เตรียมเงินมา

พอดี ไม่เขียนสมุดมาเอง และไม่เข้าแถวให้เป็นระเบียบในขณะที่ส่งเงินจะถูกตัดเงินช่วยเหลือสวัสดิการ และสมาชิกที่ติดอบายมุขจะได้รับเงินกู้จากกลุ่มน้อยกว่าผู้อื่น

สรุปได้ว่า รูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมเป็นการบูรณาการของรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม โดยครอบครัว โรงเรียน สถาบันศาสนา และชุมชน

6.3 การส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในประเทศไทย

แสงนภา ภักดีศิริวงษ์ (2548) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของสถาบันศาสนาในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน โรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐ จังหวัดนนทบุรี ผลการวิจัย พบว่า

1. ด้านการสั่งสอนอบรมทางด้านจริยธรรม พระภิกษุส่วนมากให้การสั่งสอนอบรมมากกว่าสัปดาห์ละ 1 ครั้ง และเมื่อนักเรียนมาประกอบกิจกรรมที่วัด เนื้อหาที่พระภิกษุสั่งสอนมากที่สุด คือ ความเมตตา กรุณา ความกตัญญู

2. ด้านการสนับสนุนกิจกรรมทางด้านส่งเสริมจริยธรรม พระภิกษุส่วนมากมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนาต่าง ๆ การจัดโครงการอบรมศีลธรรมนักเรียนในภาคฤดูร้อน การจัดโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน โดยเป็นผู้ให้ความร่วมมือแก่คณะครู-อาจารย์และผู้จัด และให้การสนับสนุนด้านอุปกรณ์และสถานที่

3. ด้านการให้คำแนะนำปรึกษาแก่นักเรียน พระภิกษุส่วนมากให้คำแนะนำปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาทั่วไป ได้แก่ ปัญหาทางด้านการศึกษา การเงิน สุขภาพ วิธีการให้คำแนะนำปรึกษา โดยส่วนมากให้คำแนะนำปรึกษาที่วัด เมื่อนักเรียนไปปฏิบัติกิจกรรมที่วัด

4. ด้านการเป็นสื่อกลางระหว่างโรงเรียนกับชุมชน พระภิกษุส่วนมากเคยมีส่วนร่วมในการชักชวนฆราวาสเข้าร่วมกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา การทำบุญ ตักบาตร และพิธีพุทธมาฆะ วิธีการที่พระภิกษุใช้ในการชักชวนสมาชิกในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมมากที่สุด คือ การบอกกล่าวแก่สมาชิกในชุมชน เมื่อสมาชิกในชุมชนมาประกอบกิจกรรมทางศาสนา

อภิชา แดงจำรูญ (2548) ได้ศึกษาการจัดกิจกรรมการพัฒนาคุณธรรมกับนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษารุงเทพฯ ผลการวิจัยพบว่า กิจกรรมที่จัดให้นักเรียนมีส่วนร่วม ได้แก่ การสวดมนต์ไหว้พระตอนเช้าก่อนเข้าเรียน การอบรมศีลธรรมในช่วงโมงเรียน การตักบาตรประจำปี ทั้งนี้พบว่า หลังจากที่ได้เข้าร่วมกิจกรรม นักเรียนมีพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น สิ่งที่สามารถดึงดูดความสนใจของนักเรียนได้มากที่สุด คือ นิทานและวีดิทัศน์ ตามลำดับ กิจกรรมที่พัฒนาคุณธรรมตามแนวทางการบริหารจิตเจริญปัญญา มีการประยุกต์ใช้หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาให้เหมาะสมกับวัย โดยพบว่า หลังจากที่นักเรียนได้ฝึกกิจกรรมสำคัญ

ได้แก่ การนั่งสมาธิ การเดินจงกรม การกำหนดอิริยาบถย่อย การฟังธรรมและการร่วมกิจกรรมอื่น ๆ นักเรียนได้เรียนรู้และสามารถแยกแยะได้ว่า สิ่งใดถูก สิ่งใดผิด เข้าใจเรื่องความดี ความชั่ว สามารถควบคุมอารมณ์และมีสติสัมปชัญญะ

อ้อมเดือน สดมณี, พรเทพ เสถียรนพแก้ว และสุขุมาล เกษมสุข (2548) ได้ศึกษาสภาพการจัดฝึกอบรมและการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของคนไทยในเชิงลึกจากองค์กรที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินการฝึกอบรมด้านคุณธรรมจริยธรรม 20 แห่ง โดยได้รับทุนการวิจัยจากศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม พบว่าสภาพการจัดฝึกอบรมและการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม แบ่งได้เป็น 3 รูปแบบ คือ การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม โดยผ่านการปฏิบัติธรรม และการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม โดยผ่านกระบวนการทักษะชีวิต มีรายละเอียดดังนี้

1. การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้

การจัดฝึกอบรมเพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมแก่เยาวชนผ่านกระบวนการเรียนรู้ จะเน้นทั้งความรู้ การปฏิบัติ และความตระหนักในความเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี โดยกิจกรรมจะหนักเบาตามกลุ่มอายุผู้เข้าอบรมและใช้สื่อต่าง ๆ เข้ามาประกอบในการทำกิจกรรมอยู่เสมอ การจัดค่ายไม่ได้จัดแบบเน้นการฝึกปฏิบัติทางพุทธศาสนา และใช้เทคนิคการสอนของครูเข้าไปประยุกต์ให้เหมาะสมกับพัฒนาการเด็กด้วยรูปแบบการพัฒนาคุณธรรมที่เหมาะสมในแต่ละกลุ่มวัย ทั้งด้านเนื้อหาและวิธีการ เช่น ใช้นิทานสำหรับเด็กเล็กมีการลงมือปฏิบัติจริง เพื่อให้ผู้รับการอบรมได้เห็นคุณค่าของสิ่งนั้น ได้ใช้ปัจจัยต่าง ๆ มาช่วยให้การจัดฝึกอบรม เช่น บรรยากาศที่เน้นธรรมชาติและเงียบสงบ มีกระบวนการกลุ่มช่วยผลักดันร่วมกับการได้รับการถ่ายทอดทางสังคมจากสถาบันศาสนา การจัดการฝึกอบรมจะใช้วิธีการจัดแบ่งคนเป็นกลุ่ม ซึ่งเป็นตัวช่วยในการขับเคลื่อนให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ได้มากกว่าฝึกอบรมเป็นรายบุคคล เพื่อนในกลุ่มมีอิทธิพลอย่างมากต่อพฤติกรรมคุณธรรม จริยธรรม เช่น การเป็นกัลยาณมิตร การเป็นแบบอย่าง การแลกเปลี่ยนประสบการณ์กัน ส่วนวิทยากรส่วนใหญ่เป็นพระสงฆ์ที่เป็นตัวแทนของสถาบันศาสนาที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดและมีอิทธิพลสูงต่อการดำเนินชีวิต ได้สร้างความศรัทธาแก่ผู้เข้ารับการอบรม

2. การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม โดยผ่านการปฏิบัติธรรม

การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม โดยผ่านการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน 4 เป็นรูปแบบที่เน้นการพัฒนาจิตของบุคคลให้เกิดความสงบ มีสมาธิ ก่อให้เกิดปัญญาและสามารถนำไปสู่การมีพฤติกรรมที่ดีงาม ทั้งทางกาย วาจาและใจ

แนวทางการปฏิบัติธรรมมีอยู่หลายแนวทาง เน้นทั้งในภาคปริยัติ (ทฤษฎี) และภาคปฏิบัติ ควบคู่กันไป โดยพิจารณาให้เหมาะสมกับระดับความสามารถหรือความรู้พื้นฐานของผู้เข้าร่วมฝึกปฏิบัติ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของนักทฤษฎีกลุ่มพัฒนาการทางความคิด ที่เชื่อว่า การพัฒนาทางจริยธรรมของแต่ละบุคคลแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางสติปัญญาและวัยของบุคคล

3. การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม โดยผ่านกระบวนการทักษะชีวิต

การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมโดยผ่านกระบวนการทักษะชีวิต เป็นกระบวนการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) ที่สำคัญตามแนวคิดทางสังคมวิทยา โดยผ่านตัวแทนการขัดเกลาทางสังคมที่หลากหลายไม่ว่าจะเป็นพระสงฆ์ ครู อาจารย์ พ่อ แม่ เพื่อน เป็นต้น ในการปลูกฝังความคิด ความเชื่อ ค่านิยมและหลักการปฏิบัติที่ดีงาม การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมโดยผ่านกระบวนการทักษะชีวิตขององค์กรต่าง ๆ เป็นรูปแบบที่เป็นการผสมผสานการพัฒนาเข้ากับวิถีการดำเนินชีวิต โดยเน้นการใช้ธรรมควบคู่กับการออมเงิน การจัดหลักสูตร เนื้อหา หรือกิจกรรมให้เหมาะสมกับช่วงวัยของกลุ่มผู้เข้ารับการอบรมนี้ สอดคล้องกับทฤษฎีพัฒนาการทางความคิดที่เชื่อว่า พัฒนาการทางจริยธรรมของแต่ละบุคคลแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางสติปัญญา อาชีพ ระดับการศึกษาและวัยของบุคคล เริ่มจากการให้บุคคลมีโอกาสรับรู้และสนใจในเรื่องที่จะปลูกฝัง มีโอกาสในการตอบสนองต่อสิ่งที่สนใจ เห็นคุณค่าของสิ่งที่ปฏิบัติและนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันอย่างสม่ำเสมอ และท้ายที่สุดก็คือ การพัฒนาเป็นลักษณะนิสัย ส่วนกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต ซึ่งเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม สอดคล้องกับแนวคิดทางศาสนาที่ว่า ปัญหาของสังคมไทยในปัจจุบันสามารถแก้ไขหรือบรรเทาเบาบางลงได้ด้วยศาสนา เนื่องจากต้นเหตุของปัญหาต่าง ๆ ในสังคมนั้น มาจากการกระทำของมนุษย์ การแก้ปัญหาจึงต้องแก้ไขที่ตัวมนุษย์เอง มนุษย์ที่สามารถพัฒนาตนได้ก็สามารถช่วยตนเองให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นด้วยความสงบสุขและสามารถนำตนไปสู่ความพ้นทุกข์ได้ในที่สุด นอกจากนี้การรวมกลุ่มกันนับว่าเป็นการช่วยพัฒนาตนเองให้เป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรมเกิดจิตใต้สำนึกที่ดีในการประหยัด อุดออม รู้จักรักษาสัจจะและมีระเบียบวินัย รวมทั้งเป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลบุคคลอื่นด้วย อันส่งผลให้เกิดความสามัคคีปรองดองขึ้นภายในชุมชน

พระมหาพวงศันรินทร์ ฐิตวโร (2551) ประธานกลุ่มกัลยาณมิตรเพื่อการเสริมสร้างเครือข่ายวิถีพุทธ (กคพ.) ได้จัดทำโครงการ การประกวดโครงการเพื่อการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในสถานศึกษาและชุมชน หรือเรียกโดยย่อว่า “การประกวดโครงการคุณธรรม” ขึ้น ในระดับนักเรียนมัธยมหรือเทียบเท่าในสถานศึกษาต่าง ๆ ทำให้เยาวชนได้ฝึก

ความคิดและทักษะในการวางแผน และดำเนินการโครงการคุณธรรมมากกว่า ซึ่งจะเป็นการส่งเสริมการคิดดี ทำดี ในหมู่เยาวชน สร้างค่านิยมยกย่องเยาวชนที่ดี การให้รางวัล คือ การให้ทุน ให้โอกาสในการทำดีต่อไปนั้นเพิ่มขึ้น และส่งเสริมการทำโครงการด้วยการให้ทุน ตั้งแต่เบื้องต้นที่พิจารณาเห็นได้ว่า มีความเป็นไปได้สูงในการดำเนินงานและจะทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์ที่ดี กระบวนการของโครงการจะทำให้เยาวชนได้มีกัลยาณมิตร โดยการรวมกลุ่มเพื่อนที่ดีและมีพระสงฆ์ ครู อาจารย์ และผู้บริหารเป็นที่ปรึกษาโครงการเป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการคิดวางแผน การสำรวจ การคิดวิเคราะห์ คิดสร้างสรรค์ คิดแก้ไขปัญหา และการเผชิญ-ประเมินสถานการณ์ ความรับผิดชอบ การทำงานเป็นกลุ่ม เป็นต้น ซึ่งทักษะการเรียนรู้เหล่านี้ ล้วนต้องถูกพัฒนาให้เกิดขึ้นจากการทดลองปฏิบัติจริงเท่านั้น ซึ่งมีอยู่ครบในกระบวนการเรียนรู้แบบโครงการ โครงการทางด้านคุณธรรมนี้ทำให้เกิดการพัฒนาเยาวชนอย่างเป็นองค์รวม กล่าวคือ มีการพัฒนาพฤติกรรมทางจริยธรรมที่ดี มีการพัฒนาทางจิตใจให้มีคุณธรรม มีความเข้มแข็งอดทน จดจ่อ ตั้งมั่นต่อการดำเนินการโครงการอย่างต่อเนื่อง และมีการพัฒนาทางปัญญาในการแก้ปัญหาและสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ซึ่งน่าจะทำให้ประเทศไทยมีเยาวชนที่ได้รับการพัฒนาอย่างรอบด้านจนเป็นแบบอย่างที่ดีได้ ทั้งเชิงปริมาณ และคุณภาพเพิ่มสูงขึ้น และสามารถเป็นผู้นำเยาวชนที่ดีที่จะเป็นกัลยาณมิตรให้กับเพื่อนเยาวชนของพวกเขาเองต่อไป

สำนักงานคณะกรรมการการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (2551) จัดประกวดสัญลักษณ์ส่งเสริมคุณธรรมความดีเพื่อเป็นสื่อสัญลักษณ์ส่งเสริมคุณธรรมความดีแก่สังคมโดยรวม เป็นภาพสื่อที่สื่อความหมายถึงคุณธรรมความดี ด้านความซื่อสัตย์สุจริต เพื่อใช้เป็นสื่อสัญลักษณ์ส่งเสริมคุณธรรมความดีแก่สังคมโดยรวม โดยเปิดโอกาสให้นิสิต นักศึกษา ข้าราชการและประชาชนทั่วไปได้มีส่วนร่วมในการเสนอแนวคิดด้านการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในรูปแบบของสัญลักษณ์ที่สามารถสื่อความหมายได้อย่างเป็นรูปธรรม ในลักษณะเผยแพร่แนวคิดแนวปรัชญาที่เสริมสร้างคุณงามความดี มีคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตเป็นที่ประจักษ์

ธนาคารออมสินและสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) กระทรวงศึกษาธิการ (2552, สื่อออนไลน์) ร่วมกันจัดโครงการประกวดโรงเรียนและนักเรียนดีเด่นด้านคุณธรรมและจริยธรรม เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อร่วมเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ในโอกาสทรงเฉลิมพระชนมพรรษา 80 พรรษา ตั้งแต่ พ.ศ. 2550 ด้วยตระหนักว่า คุณธรรมและจริยธรรมเป็นพื้นฐานสำคัญของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ โดยธนาคารออมสินได้สนับสนุนงบประมาณจำนวน 80 ล้านบาท สำหรับการดำเนินการประกวดอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลา 10 ปี ซึ่งจะทำให้มี

นักเรียนต้นแบบ รวม 800 คน และโรงเรียนต้นแบบ รวม 380 แห่ง ธนาคารออมสินเห็นว่าการประกวดดังกล่าวถือเป็นการมอบรางวัลแห่งความดีแก่นักเรียนและโรงเรียนต้นแบบด้านความดีเพื่อร่วมยกย่องเชิดชูเกียรติและเป็นกำลังใจให้ประพฤติปฏิบัติดีต่อไป รวมทั้งยังเป็นการสร้างนักเรียนและโรงเรียนต้นแบบด้านคุณธรรมสู่สังคมเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก ซึ่งต้นแบบเหล่านี้จะเป็นแรงบันดาลใจแก่เยาวชนและสถาบันการศึกษาอื่น ๆ ให้ตระหนักถึงความสำคัญของการทำความดี มีคุณธรรม จริยธรรม มีนิสัยรักการออมและน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตต่อไปอันเป็นส่วนหนึ่งในการร่วมส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมแก่เยาวชนไทย จัดขึ้นต่อเนื่องมาเป็นปีที่ 2 กำลังเปิดรับสมัครนักเรียนและโรงเรียนรัฐบาลในสังกัด สพฐ. จากทั่วประเทศที่มีคุณสมบัติโดดเด่นด้านคุณธรรม จริยธรรม การออมและการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเข้าร่วมการประกวดเพื่อคัดเลือกนักเรียนต้นแบบด้านการทำความดี จำนวน 80 คน เข้ารับทุนการศึกษา คนละ 40,000 บาท พร้อมเกียรติบัตรเชิดชูเกียรติ และคัดเลือกโรงเรียนต้นแบบที่มีการจัดการเรียนการสอนโดยเน้นการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมแก่นักเรียนอีกจำนวน 38 แห่ง เข้ารับเงินสนับสนุนการศึกษาแห่งละ 100,000 บาท พร้อมเกียรติบัตรเช่นกัน รวมเงินรางวัลทั้งสิ้นกว่า 8 ล้านบาท สำหรับหลักเกณฑ์การประกวดเป็นการเปิดโอกาสแก่นักเรียนและโรงเรียนรัฐบาลในสังกัด สพฐ. ทั้งระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาจากทั่วประเทศที่มีความโดดเด่นด้านคุณธรรม จริยธรรม โดยไม่จำเป็นต้องมีความเป็นเลิศทางวิชาการ

7. แนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรมในพระพุทธศาสนา

แนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรมตามหลักศาสนา ศาสนา หมายถึง ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติ หลักการ สถาบันหรือประเพณีที่เป็นที่เคารพโดยทั่วไปแล้ว อาจกล่าวได้ว่า ศาสนาเป็นสิ่งที่ควบคุมและประสานความสัมพันธ์ของมนุษย์ให้อยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข โดยมีคำอธิบายถึงการเกิดขึ้นและพัฒนาการของศาสนาไว้เป็น 3 กลุ่ม กลุ่มแรกมองว่า ศาสนาเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น กลุ่มที่สอง มองว่า ศาสนาค่อย ๆ พัฒนาการไปสู่สภาวะแห่งความจริงมากขึ้นเรื่อย ๆ และกลุ่มที่สาม มองว่า ศาสนาบางศาสนานั้น คือความจริงแท้ (กรมการศาสนา, 2550) สำหรับประเทศไทย ประชาชนมีเสรีภาพในการนับถือศาสนา โดยพระมหากษัตริย์ทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภ์ทุกศาสนา ได้แก่ ศาสนาพุทธ ศาสนาอิสลาม ศาสนาคริสต์ ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ศาสนาซิกข์ คุณธรรมแต่ละศาสนามีดังนี้

7.1 หลักธรรมของศาสนาพุทธ

ศาสนาพุทธมี 2 นิกายหลัก คือ มหายานหรืออภยวาท และหินยานหรือเถรวาท มีผู้อธิบายหลักธรรมไว้ ดังต่อไปนี้

เดือน คำดี (2541) กล่าวไว้ว่า ในพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงแสดงหลักธรรมไว้มาก่อนที่ถือว่าเป็นจริยธรรมนั้น อาจจำแนกเป็น 3 ระดับ คือ

1. ระดับมูลฐาน คือ ศีลห้า ได้แก่ 1) งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ 2) งดเว้นจากการลักทรัพย์ของผู้อื่น 3) งดเว้นจากการประพฤติดินทางกาม 4) งดเว้นจากการพูดปด 5) งดเว้นจากการดื่มสุราเมรัยและยาเสพติดให้โทษ

2. ระดับกลาง คือ กุศลกรรมบถ 10 คือ กายสุจริต 3 ประการ คือ 1) งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ 2) งดเว้นจากการลักทรัพย์ของผู้อื่น 3) งดเว้นจากการประพฤติดินทางกาม วจีสุจริต 4

3. ระดับสูง คือ มรรค 8 คือ 1) สัมมาทิฏฐิ ความเห็นชอบ 2) สัมมาสังกัปปะ ดำริชอบ 3) สัมมาวาจา เจรจาชอบ 4) สัมมากัมมันตะ การงานชอบ 5) สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีพชอบ 6) สัมมาวายามะ ระวังชอบ 7) สัมมาสติ ระลึกชอบ 8) สัมมาสมาธิ ตั้งใจชอบ ย่อลงเป็น 3 คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เรียกอีกอย่างว่า ไตรสิกขา

ประทีป สวาโย (2545) สรุปหลักธรรมของศาสนาพุทธเฉพาะที่นับว่าสำคัญจริง ๆ ได้ ดังต่อไปนี้

1. โอวาทปาฏิโมกข์ พระพุทธองค์ทรงแสดงหลักพุทธศาสนา (หัวใจพระพุทธศาสนา) ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 (มาฆะ) มีใจความสำคัญ ดังนี้ 1) ให้เว้นจากความชั่วทั้งหมด 2) ให้สร้างความดีสม่ำเสมอ 3) ให้ชำระจิตให้บริสุทธิ์

2. อริยสัจ 4 เป็นหลักธรรมที่พระพุทธองค์ตรัสสอนพระธรรมวินัยไว้ จัดเป็นหัวใจแห่งพระพุทธศาสนา อริยสัจ 4 คือ ธรรมที่เป็นความจริงอันประเสริฐ 4 ประการ ต่อไปนี้ 1) ทุกข์ หมายถึง ความทุกข์ทั้งสิ้น 2) สมุทัย เหตุให้ทุกข์เกิด 3) นิโรธ ความดับทุกข์ และ 4) มรรคทางให้ถึงความดับทุกข์

3. หลักจริยธรรมในพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นหลักที่ชาวพุทธทุกคนยึดถือปฏิบัติตามกันอย่างเคร่งครัด เพิ่มความสงบสุขในชีวิตและสังคม มี 3 ชั้น ดังนี้

3.1 ชั้นพื้นฐาน ได้แก่ ศีล 5 และธรรม 5 (เบญจศีล เบญจธรรม) เบญจศีล ได้แก่ เว้นจากการฆ่าสัตว์ (รวมทั้งมนุษย์) เว้นจากการลักทรัพย์ เว้นจากการประพฤติดินทางกาม เว้นจากการพูดปด เว้นจากการดื่มสุราเมรัย ส่วนเบญจธรรม ได้แก่ เมตตาต่อสัตว์ ประกอบอาชีพสุจริต สำรวมในกาม พูดความจริง มีสติสำรวมระวัง

3.2 ชั้นกลาง ได้แก่ กุศลกรรมบถ 10 ต่อไปนี้ 1) ทางกาย มี 3 ข้อ ดังนี้ เว้นจากการฆ่าสัตว์ เว้นจากการลักทรัพย์ เว้นจากการประพฤติดินทางกาม 2) ทางวาจา มี 4 ข้อ ดังนี้ เว้นจากการพูดปด เว้นจากการพูดส่อเสียด เว้นจากการพูดคำหยาบ เว้นจาก

การพูดเพื่อเจ้า 3) ทางใจ มี 3 ข้อ ดังนี้ ไม่คิดโลภเอาของคนอื่น ไม่คิดปองร้ายผู้อื่น ไม่เห็นผิดจากกรรม เช่น เห็นว่า ทำดีไม่ได้ดี ทำชั่วไม่ได้ชั่ว

3.3 ขั้นสูง ได้แก่ อริยมรรค 8 (รายละเอียดเรื่องอริยมรรค) สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ร่วมกับ กรมการศาสนา (2551) กล่าวถึงหลักธรรมของศาสนาพุทธไว้ ดังนี้ หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าได้รับการบันทึกไว้เป็นพระคัมภีร์เรียกว่า พระไตรปิฎก มีจำนวน 84,000 พระธรรมขันธ์ แบ่งออกเป็น 3 คัมภีร์ คือ คัมภีร์พระวินัยปิฎก ว่าด้วย เรื่อง วินัย คีล สำหรับพระภิกษุ ภิกษุณี สามเณร สามเณรี อุบาสกอุบาสิกา ปฏิบัติ นอกจากนี้คัมภีร์พระไตรปิฎกยังกล่าวถึง คีลเบื้องต้นและข้อกำหนดกฎเกณฑ์ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เช่น เรื่องการอุปสมบท การผูกพัทธสีมา เป็นต้น คัมภีร์พระสุตตันตปิฎก กล่าวถึงธรรมขั้นสูงหรือปรมาตถสัจจะที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ศาสนธรรมของพระพุทธเจ้าที่รวบรวมได้จากการประชุมคณะสงฆ์ภายหลังพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้วมีมาก อาทิ

3.3.1 ไตรลักษณ์ ได้แก่ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา

3.3.2 อริยสัจ 4 ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค

3.3.3 ปฏิจจสมุปบาท

3.3.4 อริยมรรคมีองค์ 8

3.3.5 นิพพาน

คำสอน ว่าด้วย มรรค 8 เป็นคำสอนให้ดับทุกข์ทั้งปวงย่อลงมาได้เป็นไตรสิกขา คือ คีล สมาธิ ปัญญา มีดังนี้

1. สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ และสัมมาอาชีวะ คือ คีล

2. สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ คือ สมาธิ

3. สัมมาทิฐิและสัมมาสังกัปปะ คือ ปัญญา

คีล คือ การฝึกฝนพัฒนาด้านพฤติกรรมทางกายและวาจา ให้มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้องและเกิดผลดี

สมาธิ คือ การฝึกฝนพัฒนาในด้านจิตใจ เนื่องจากพฤติกรรมทุกอย่างเกิดขึ้นเพราะความตั้งใจ ถ้าจิตใจได้รับการพัฒนาให้ตั้งงามแล้วก็จะควบคุมดูแลและนำพฤติกรรมไปในทางที่ตั้งงามด้วย

ปัญญา คือ การพัฒนา เพราะปัญญาเป็นตัวนำทางและควบคุมพฤติกรรมทั้งหมดเป็นตัวปลดปล่อยจิตใจที่โล่งและเป็นอิสระ

หัวใจพระพุทธศาสนา 3 ประการ เมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดง โอวาทปาติโมกข์โดยสรุป คือ 1. การไม่ทำบาปทั้งปวง 2. การทำกุศลให้สมบูรณ์ 3. การทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว

ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา (2555) กล่าวถึง หลักธรรมทางศาสนาพุทธและ จริยธรรมในพุทธศาสนา แบ่งเป็น 1) จริยธรรมระดับพื้นฐาน 2) จริยธรรมระดับกลาง 3) จริยธรรมระดับสูง

1. จริยธรรมระดับพื้นฐาน พุทธศาสนาวางหลักปฏิบัติเพื่อความดีระดับต้น หรือระดับพื้นฐานซึ่งเป็นขั้นสามัญอันทำให้คนเป็นมนุษย์ไว้ ได้แก่ ศีล 5 และธรรม 5 ควรปฏิบัติทั้งสองอย่างควบคู่กัน หากปฏิบัติเฉพาะศีลก็จะเป็นความดีเฉพาะตน แต่ควรปฏิบัติธรรมพร้อมกันไป

2. จริยธรรมระดับกลาง หลักปฏิบัติเพื่อความดีระดับกลาง เรียกว่า กุศลกรรมบถ 10 แปลว่า ทางแห่งความดี 10 ประการ โดยแยกออกเป็น 3 หมวด คือ กาย วาจา และใจ เป็นการปฏิบัติเพื่อให้เกิดความบริสุทธิ์ทางกาย วาจา และใจ

3. จริยธรรมระดับสูง หลักปฏิบัติเพื่อบรรลุถึงความดีขั้นสูงสุดอันเป็นอุดมคติ ชีวิตของมนุษย์ คือ มรรคมีองค์ 8 หรือมัชฌิมาปฏิปทา คือ มรรค 8 หรือทางสายกลาง ได้แก่ มรรค 8 คือ 1) สัมมาทิฏฐิ เห็นชอบ 2) สัมมาสังกัปปะ ดำริชอบ 3) สัมมาวาจา เจรจาชอบ 4) สัมมากัมมันตะ การงานชอบ 5) สัมมาอาชีวะ อาชีพชอบ 6) สัมมาวายามะ เพียรพยายามชอบ 7) สัมมาสติ ระลึกชอบ 8) สัมมาสมาธิ ตั้งใจมั่น

สรุปหลักธรรมสำคัญของศาสนาพุทธ มี 3 ประการ คือ

1. การไม่ทำความชั่ว หมายถึง สิ่งใดที่ทำไปทางกาย วาจาหรือใจแล้ว จะส่งผลให้ 1) ตนเองเดือดร้อน 2) คนอื่นเดือดร้อน 3) ทั้งตนเองและผู้อื่นเดือดร้อน และ 4) ไม่เป็นประโยชน์แก่ตนและผู้อื่น สิ่งนั้นจัดว่า เป็นความชั่ว จะต้องงด ลด ละ เลิก สละ เว้น หลีกเลี่ยง ห่างไกลให้ได้

2. การทำความดีให้เกิดขึ้น หมายถึง สิ่งใดที่ทำไปทางกาย วาจาหรือทางใจ แล้วจะส่งผลให้ 1) ตนเองไม่เดือดร้อน 2) ผู้อื่นไม่เดือดร้อน 3) ตนเองและผู้อื่นไม่เดือดร้อน และ 4) เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น สิ่งนั้นจัดว่า เป็นความดี

3. การชำระจิตใจให้บริสุทธิ์ผ่องใส หมายถึง สิ่งใดที่ทำ ที่พูดหรือสิ่งที่คิด แล้วทำให้จิตใจสะอาดบริสุทธิ์ผ่องใสด้วยคุณธรรม เช่น การให้ทาน สันโดษ เมตตากรุณาและมีปัญญา จะช่วยขจัดความโลภ ความโกรธ ความหลงให้บรรเทาเบาบางหายไปจากจิตใจ

สรุปจากการสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา คุณธรรม จริยธรรมนักเรียนที่ควรปลูกฝังและปฏิบัติ โดยสรุปคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน

ระดับมัธยมศึกษาทั้งหมด 3 ประการ ได้แก่ ความมีวินัย ความซื่อสัตย์และความมีจิตสาธารณะ

แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบและการพัฒนารูปแบบ

1. ความหมายของรูปแบบ

นักวิชาการต่าง ๆ ได้ให้ความหมายของคำว่า “รูปแบบ” หรือ “Model” ทั้งในลักษณะที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกัน ดังนี้

คาเตอร์ กู๊ด (Carter V. Good, 1973) ได้ให้ความหมายของรูปแบบไว้ 4 ประการ คือ

1. เป็นแบบอย่างของสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างหรือทำซ้ำ
2. เป็นตัวอย่างเพื่อเลียนแบบ เช่น ตัวอย่างในการออกเสียงภาษาต่างประเทศ เพื่อให้ผู้เรียนได้เลียนแบบ เป็นต้น
3. เป็นแผนภูมิหรือรูปสามมิติ ซึ่งเป็นตัวแทนของสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือหลักการหรือแนวคิด
4. เป็นชุดปัจจัยหรือตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ซึ่งรวมกันเป็นตัวประกอบและเป็นสัญลักษณ์ทางระบบสังคม อาจเขียนออกมาเป็นสูตรคณิตศาสตร์หรือบรรยายเป็นภาษาก็ได้

จากความหมายของรูปแบบที่ Good ได้กล่าวเอาไว้ พอสรุปได้ว่า รูปแบบที่มีสองลักษณะ คือ รูปแบบที่เป็นจำลองสิ่งที่เป็นรูปธรรมและรูปแบบที่เป็นจำลองของสิ่งที่เป็นนามธรรม

ถวัลย์รัฐ วรเทพพิพิงษ์ (2540, หน้า 21-23) กล่าวว่า รูปแบบ หมายถึง ลักษณะที่พึงปรารถนา ซึ่งมีลักษณะเป็นอุดมคติหรือเกิดได้ยากในโลกของความเป็นจริง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สิ่งที่เราอยากได้กับความสามารที่จะหาสิ่งที่ต้องการนั้นแตกต่างกันมาก เช่น เมืองในอุดมคติ เป็นต้น

จากความหมายของคำว่า รูปแบบ ดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า รูปแบบ หมายถึง กรอบแนวคิดที่อธิบายแบบอย่างของสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เป็นชุดของตัวแปรหรือองค์ประกอบที่บ่งบอกถึงความสัมพันธ์กัน ซึ่งอาจเป็นแนวคิดที่เป็นรูปธรรมหรือนามธรรมก็ได้

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ รูปแบบ หมายถึง องค์ประกอบและวิธีการปฏิบัติเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

2. องค์ประกอบของรูปแบบ

Bardo and Hartman (1982) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบของรูปแบบไว้ว่า การที่จะระบุว่า รูปแบบใดรูปแบบหนึ่งจะต้องประกอบด้วยรายละเอียดมากน้อยเพียงใด จึงจะเหมาะสม และรูปแบบนั้นควรมีองค์ประกอบอะไรบ้าง ไม่ได้มีข้อกำหนดที่แน่นอน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปรากฏการณ์นั้น ๆ ตัวอย่าง เช่น รูปแบบระบบที่มีลักษณะบางประการของระบบเปิด (Ivancevich, et al., 1989 อ้างอิงใน จินตนา ตักดีภู่อราม, 2545, หน้า 10) เป็นรูปแบบที่แสดงถึงองค์ประกอบย่อยของระบบ ซึ่งประกอบด้วย 4 ส่วน คือ

1. ปัจจัยนำเข้า
2. กระบวนการ
3. ผลผลิต
4. ข้อมูลป้อนกลับจากสภาพแวดล้อม

การพิจารณารูปแบบในลักษณะนี้ ถือว่า ผลผลิตของระบบเกิดผลผลิตขึ้น และให้ความสนใจกับข้อมูลป้อนกลับจากสภาพแวดล้อมภายนอก ซึ่งแสดงถึงการเริ่มมีลักษณะของความเป็นระบบเปิด ซึ่งองค์ประกอบของรูปแบบจะเป็นส่วนสำคัญอีกประการหนึ่งที่บ่งบอกถึงคุณลักษณะของรูปแบบที่ดี รูปแบบที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรของโรงเรียน (บุญเลี้ยง ทุมทอง, 2554, หน้า 251) มีผู้นำเสนอในรูปแบบต่าง ๆ กัน ดังนี้

ราล์ฟ ดับเบิลยู ไทเลอร์ (Ralph W. Tyler) หลักการและเหตุผลในการสร้างหลักสูตรไว้ 4 ประการ ซึ่งเรียกว่า “Tyler's Rationale” โดยเขาให้หลักเกณฑ์ไว้ว่า ในการจัดหลักสูตรและการสอนนั้น ควรจะตอบคำถามที่เป็นพื้นฐาน 4 ประการ ดังนี้

1. จุดมุ่งหมายทางการศึกษาอะไรบ้างที่โรงเรียนควรจะแสวงหา
2. ประสพการณ์ทางการศึกษาอะไรบ้างที่โรงเรียนควรจัดขึ้น เพื่อช่วยให้บรรลุถึงจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้
3. จัดประสพการณ์ทางการศึกษาอย่างไร จึงจะทำให้การสอนมีประสิทธิภาพ
4. ประเมินผลประสิทธิภาพของประสพการณ์ในการเรียนอย่างไร จึงจะตัดสินได้ว่า บรรลุถึงจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

หลักการสร้างหลักสูตร

1. การวางแผนหลักสูตร (Planning)
2. การออกแบบหลักสูตร (Design)
3. การจัดการหลักสูตร (Organize)
4. การประเมินหลักสูตร (Evaluation)

ทาบา (Hilda Taba) ได้ให้ความเห็นว่า หลักสูตรทั้งหลายจะต้องมีองค์ประกอบพื้นฐาน 4 ประการ ได้แก่ 1) จุดประสงค์ 2) เนื้อหาวิชา 3) กระบวนการเรียน 4) การประเมินผลการพัฒนาหลักสูตร ไว้ 8 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 วิเคราะห์สภาพ ปัญหา ความต้องการและความจำเป็นต่าง ๆ ของสังคม รวมทั้งศึกษาพัฒนาการของผู้เรียนกระบวนการเรียนรู้ตลอดจนธรรมชาติของความรู้ เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการกำหนดจุดประสงค์

ขั้นที่ 2 กำหนดจุดประสงค์ของการศึกษา โดยอาศัยข้อมูลที่ได้จากขั้นที่ 1 เป็นหลักในการพิจารณา

ขั้นที่ 3 คัดเลือกเนื้อหาวิชาที่จะนำมาใช้ในการเรียนการสอน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตรงกับความต้องการและความจำเป็นของสังคม โดยคัดเลือกมาให้เรียนโดยเฉพาะที่ตรงกับจุดประสงค์ที่กำหนดไว้

ขั้นที่ 4 จัดระเบียบ ลำดับและขั้นตอนของเนื้อหาวิชาที่คัดเลือกมา

ขั้นที่ 5 คัดเลือกประสบการณ์การเรียน โดยอาศัยความรู้เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้และวิธีสอนแบบต่าง ๆ เป็นแนวทาง

ขั้นที่ 6 จัดระเบียบ ลำดับและขั้นตอนของประสบการณ์การเรียน

ขั้นที่ 7 ประเมินผลเป็นขั้นที่จะทำให้ทราบว่า การพัฒนาหลักสูตรประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงใด

ขั้นที่ 8 ตรวจสอบความคงที่และความเหมาะสมในแต่ละขั้นตอน

เซย์เลอร์ อเล็กซานเดอร์และเลวิส (Saylor, Alexander and Lewis, 1981, pp. 28-39) รูปแบบและกระบวนการพัฒนาหลักสูตรมีขั้นตอนรายละเอียดในการพัฒนาหลักสูตร ดังนี้ 1) กำหนดเป้าหมาย จุดมุ่งหมายและขอบเขต (Goals, Objectives and Domains) 2) การออกแบบหลักสูตร (Curriculum Design) 3) การใช้หลักสูตร (Curriculum Implementation) 4) การประเมินผลหลักสูตร (Curriculum Evaluation)

โอลิวา (Oliva, 1992, pp. 171-175) องค์ประกอบต่าง ๆ ของหลักสูตรประกอบด้วย

1. กำหนดเป้าหมายของการจัดการศึกษาปรัชญาและหลักจิตวิทยาการศึกษา ซึ่งเป้าหมายนี้เป็นความเชื่อที่ได้มาจากต้องการของสังคมและผู้เรียน
2. วิเคราะห์ความต้องการของชุมชน ผู้เรียนและเนื้อหาวิชา
3. กำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร
4. กำหนดวัตถุประสงค์ของหลักสูตร
5. จัดโครงสร้างของหลักสูตรและนำหลักสูตรไปใช้

6. กำหนดจุดหมายของการเรียนการสอน
7. กำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอน
8. เลือกยุทธวิธีการจัดการเรียนการสอน
9. เลือกวิธีการประเมินผลก่อนเรียนและหลังเรียน
10. นำยุทธวิธีการจัดการเรียนการสอนไปใช้
11. ประเมินผลการจัดการเรียนการสอนไปใช้
12. ประเมินผลหลักสูตร

สงัด อุทรานันท์ (2532, หน้า 36-43) กระบวนการพัฒนาหลักสูตรซึ่งต่อเนื่องสัมพันธ์เป็นวัฏจักร ดังนี้

1. จัดวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานเพื่อการพัฒนาหลักสูตร
2. การกำหนดจุดมุ่งหมาย
3. การคัดเลือกและจัดเนื้อหาสาระและประสบการณ์
4. การกำหนดมาตรการวัดและประเมินผล
5. การนำหลักสูตรไปใช้
6. การประเมินผลการใช้หลักสูตร
7. การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร

กรมวิชาการ (2542) สรุปองค์ประกอบที่สำคัญของหลักสูตรไว้ ดังนี้

1. จุดมุ่งหมาย ได้แก่ จุดมุ่งหมายของหลักสูตร วัตถุประสงค์ทั่วไป วัตถุประสงค์เฉพาะวิชา จุดประสงค์การเรียนการสอน
2. เนื้อหาและประสบการณ์ ซึ่งจัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เพื่อให้เกิดความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามจุดมุ่งหมาย
3. กิจกรรมการเรียนการสอน เป็นองค์ประกอบในกระบวนการจัดการเรียนการสอน ควรมีลักษณะเป็นกระบวนการ
4. การนำหลักสูตรไปใช้มุ่งไปที่การแปลงหลักสูตรไปสู่การเรียนการสอนในระดับโรงเรียน เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะตามจุดมุ่งหมายที่หลักสูตรกำหนดไว้
5. การประเมินผล ประกอบด้วย การวัดและประเมินผลการเรียนการสอน และการประเมินผลหลักสูตร

นิคม ชมพูหลง (2545, หน้า 53) แนวคิดในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นไว้ 6 ขั้นตอน ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรธรรมชาติที่มนุษย์สร้างขึ้น ทรัพยากรมนุษย์ สภาพความต้องการของท้องถิ่น สภาพจัดการศึกษาและสภาพความต้องการของนักเรียน ผู้ปกครองและประชาชน

2. การสร้างหลักสูตรฉบับร่าง ได้แก่ คำชี้แจง เหตุผลความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรหลักของหลักสูตร โครงสร้างเนื้อหา อัตราเวลาเรียน แนวทางการจัดกิจกรรม การเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน การวัดประเมินผล คำอธิบายรายวิชา ตารางวิเคราะห์หลักสูตร จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม รายละเอียดของเนื้อหาของแต่ละหน่วย โดยละเอียด พร้อมภาพประกอบทุกชั้นตอน และบรรณานุกรม ซึ่งจะต้องปรึกษากับผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับเรื่องที่จะพัฒนาอย่างจริงจัง แล้วจัดพิมพ์เป็นรูปเล่ม

3. การตรวจสอบหลักสูตรฉบับร่าง เป็นการตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตรและวัสดุหลักสูตรต่าง ๆ เพื่อนำผลมาปรับปรุงข้อบกพร่องก่อนนำหลักสูตรไปทดลองใช้ โดยจะต้องมีการกำหนดเป็นแผนอย่างมีขั้นตอนและเป็นระบบ มีการประชุมพิจารณาร่วมกัน หรือให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบว่า องค์ประกอบต่าง ๆ ของหลักสูตร เช่น จุดประสงค์ เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน คาบเวลาเรียน วิธีการวัด และประเมินผล มีความสอดคล้องกันหรือไม่ อย่างไร

4. การนำหลักสูตรไปทดลองใช้ มีการขออนุมัติหลักสูตร จัดทำตารางแผนการใช้หลักสูตร ประชาสัมพันธ์หลักสูตร เตรียมความพร้อมของบุคลากร งบประมาณ วัสดุหลักสูตรโดยการใช้หลักสูตร อาจเป็นการสอนเองหรือให้คนอื่นสอนแทน และจะต้องมีการจัดทำคู่มือการใช้หลักสูตร โดยระบุขั้นตอนต่าง ๆ อย่างละเอียด

5. การประเมินผลการนำหลักสูตรไปทดลองใช้ มีการวางแผนการประเมิน ประเมินย่อย ประเมินรวบยอด ประเมินการสอนของผู้สอน ประเมินผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน

6. การปรับปรุงแก้ไขเพื่อปรับแก้หลักสูตร ได้แก่ แผนการสอน สื่อและเครื่องมือวัดผล ประเมินผล ให้สมบูรณ์และมีคุณภาพ

จิตทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2537, หน้า 25) ได้เสนอแนวคิดการพัฒนาหลักสูตรอย่างเป็นระบบ ซึ่งมีขั้นตอนสำคัญ สรุปได้ดังนี้

ขั้นที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน เพื่อวินิจฉัยปัญหาและความต้องการ ซึ่งจะช่วยในการตัดสินใจ

ขั้นที่ 2 การกำหนดเป้าประสงค์ จุดหมายและจุดประสงค์หลังจากได้วิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานแล้วจะพิจารณาและกำหนดความมุ่งหมายของการศึกษา

ขั้นที่ 3 การเลือกและการจัดเนื้อหาจะต้องมีความถูกต้องสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ในหลักสูตร มีความสอดคล้องกับความต้องการความสนใจของผู้เรียน

มีความยากง่ายสอดคล้องเหมาะสมกับวัย เนื้อหาต้องเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียน และเนื้อหา นั้น เป็นสิ่งที่สามารถจัดให้ผู้เรียนได้ในแง่ของความพร้อมด้านเวลาผู้สอนและวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ

ขั้นที่ 4 การเลือกและการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ต้องสามารถทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้เร็ว รวมไปถึงยุทธวิธีการสอน การเลือกใช้ สื่อการสอนให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ และการจัดสภาพแวดล้อมของโรงเรียน ต้องเอื้อต่อการเรียนรู้และกระตุ้นความสนใจของผู้เรียน

ขั้นที่ 5 การกำหนดอัตราเวลาเรียน หลักเกณฑ์ในการวัดประเมินผลการเรียน กำหนดเวลาการเรียนการสอนโดยจัดเนื้อหาวิชาตามลำดับก่อนหลังให้สัมพันธ์กับจำนวนชั่วโมง ต่อสัปดาห์ ส่วนการวัดผลประเมินผลควรกำหนดวิธีการเกณฑ์การจบหลักสูตร

ขั้นที่ 6 การนำหลักสูตรไปใช้ หลังจากร่างหลักสูตรแล้วต้องมีการตรวจสอบ ขอบกพร่องที่ควรปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติม

ขั้นที่ 7 การประเมินผลหลักสูตรเมื่อใช้หลักสูตรไปได้สักระยะหนึ่ง ควรมีการประเมินผลหลักสูตรในด้านต่าง ๆ ว่า มีข้อบกพร่องที่ควรแก้ไขปรับปรุงหรือเพิ่มเติม อะไรบ้าง

ขั้นที่ 8 การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร หลังจากที่เราพบข้อบกพร่องของหลักสูตร อาจจะต้องมีการศึกษาปัญหาเพื่อปรับปรุงข้อบกพร่องให้หลักสูตรเหมาะสมยิ่งขึ้น

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2543, หน้า 77) ได้เสนอรูปแบบและแนวคิดของขั้นตอน กระบวนการพัฒนาหลักสูตรไว้ ดังนี้

1. การกำหนดจุดมุ่งหมาย หลักการ โครงสร้างและการออกแบบหลักสูตร
2. ยกร่างเนื้อหาสาระแต่ละกลุ่มประสบการณ์ แต่ละหน่วยการเรียน และรายวิชา
3. นำหลักสูตรที่พัฒนาแล้วไปทดลองใช้ในโรงเรียนนาร่องและปรับปรุงแก้ไข

ข้อบกพร่อง

4. อบรมครู ผู้บริหารทุกระดับและบุคลากรทางการศึกษาให้เข้าใจในหลักสูตรใหม่
5. นำหลักสูตรไปใช้ปฏิบัติการสอนในโรงเรียน และประกาศใช้หลักสูตร

ถาวร บัวศรี (2542, หน้า 152) ได้กล่าวถึง กระบวนการพัฒนาหลักสูตรไว้ ดังนี้

ขั้นที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน

ขั้นที่ 2 การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

ขั้นที่ 3 การกำหนดรูปแบบและโครงสร้างของหลักสูตร

ขั้นที่ 4 การกำหนดจุดประสงค์ของวิชา

ขั้นที่ 5 การเลือกเนื้อหา

ขั้นที่ 6 การกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้

ขั้นที่ 7 การกำหนดประสบการณ์การเรียนรู้

ขั้นที่ 8 การกำหนดยุทธศาสตร์การเรียนการสอน

ขั้นที่ 9 การประเมินผลการเรียนรู้

ขั้นที่ 10 การจัดทำวัสดุหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน

วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวชช์ (2542, หน้า 88) ได้กล่าวถึง ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรไว้ 7 ขั้น คือ

1. การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน
2. การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร
3. การกำหนดเนื้อหาสาระและประสบการณ์
4. การนำหลักสูตรไปใช้
5. การประเมินหลักสูตร
6. การปรับปรุง แก้ไขและเปลี่ยนแปลงหลักสูตร
7. กระบวนการพัฒนาหลักสูตร

สรุปได้ว่า รูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา มีองค์ประกอบ 8 ประการ ได้แก่ 1) สภาพปัญหาและความจำเป็น 2) หลักการและเหตุผลของรูปแบบ 3) แนวคิดพื้นฐาน 4) วัตถุประสงค์ 5) โครงสร้างของรูปแบบ 6) กิจกรรมการพัฒนา 7) สื่อและแหล่งเรียนรู้ 8) การวัดและประเมินผล

คุณลักษณะของรูปแบบที่ดี

Keeves (1988, p. 560) กล่าวว่า รูปแบบที่ใช้ประโยชน์ควรจะมีข้อกำหนด (Requirement) 4 ประการ คือ

1. รูปแบบควรประกอบด้วยความสัมพันธ์อย่างมีโครงสร้าง (Structural Relationship) มากกว่าความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกันแบบหลวม ๆ (Associative Relationship)
2. รูปแบบควรใช้เป็นแนวทางในการพยากรณ์ผลที่จะเกิดขึ้น ซึ่งสามารถถูกตรวจสอบได้โดยการสังเกต ซึ่งเป็นไปได้ที่จะทดสอบรูปแบบบนพื้นฐานของข้อมูลเชิงประจักษ์ได้
3. รูปแบบควรจะต้องระบุหรือชี้ให้เห็นถึงกลไกเชิงเหตุผลของเรื่องที่ศึกษา ดังนั้น นอกจากรูปแบบจะเป็นเครื่องมือในการพยากรณ์ได้ ควรใช้อธิบายปรากฏการณ์ได้ด้วย
4. รูปแบบควรเป็นเครื่องมือในการสร้างมิติทัศน์ใหม่และสร้างความสัมพันธ์ของตัวแปรในลักษณะใหม่ ซึ่งเป็นการขยายในเรื่องที่กำลังศึกษา

จากคุณลักษณะของรูปแบบที่ดี แสดงให้เห็นว่า องค์ประกอบต่าง ๆ ของรูปแบบจะต้องมีความสัมพันธ์อย่างมีโครงสร้าง สามารถตรวจสอบได้ด้วยการสังเกต อีกทั้ง

เป็นการชี้ให้เห็นถึงกลไกเชิงเหตุผล ทำให้เกิดมโนทัศน์ใหม่ในการจัดการศึกษา ซึ่งทั้งองค์ประกอบของรูปแบบ คุณลักษณะของรูปแบบที่ดี จะเป็นฐานสำคัญในการพัฒนารูปแบบในลำดับต่อไป

3. การพัฒนารูปแบบ

เมื่อรูปแบบมีหลายลักษณะดังกล่าวมาแล้วนั้น ในการสร้างหรือพัฒนารูปแบบก็ต้องขึ้นอยู่การตัดสินใจความเหมาะสมของรูปแบบหรือโมเดลที่เลือกใช้ อาจพิจารณาได้จากการวิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่างปรัชญาหรือแนวคิดของรูปแบบการประเมินกับประเด็นปัญหาของสิ่งที่ต้องการประเมิน ในปัจจุบันนี้การพัฒนารูปแบบใดก็ตามได้ดำเนินไปอย่างไม่หยุดยั้ง เมื่อรูปแบบที่ใช้อยู่นั้นค่อนข้างล้าสมัยหรือไม่สามารถตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ที่วางไว้ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการพัฒนาขึ้น เพื่อให้รูปแบบนั้นมีความสมบูรณ์และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยทำการพัฒนารูปแบบอย่างเป็นระบบสำหรับในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยต้องการสร้างรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา โดยมีนักวิชาการได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาไว้ ดังนี้

บุญชม ศรีสะอาด (2543, หน้า 104-106) ได้กล่าวถึง การวิจัยที่เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบนั้น อาจกระทำได้ 2 ขั้นตอน คือ

1. สร้างหรือพัฒนารูปแบบผู้วิจัยจะสร้างหรือพัฒนารูปแบบขึ้นมาก่อนเป็นรูปแบบตามสมมติฐาน โดยการศึกษาค้นคว้าทฤษฎีแนวความคิดรูปแบบที่มีผู้พัฒนาไว้แล้วในเรื่องเดียวกันหรือเรื่องอื่น ๆ และผลการศึกษาหรือผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องวิเคราะห์สภาพการณ์ต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยให้สามารถกำหนดองค์ประกอบหรือตัวแปรต่าง ๆ ภายในรูปแบบ รวมทั้งลักษณะความสัมพันธ์ต่าง ๆ ระหว่างองค์ประกอบหรือตัวแปรนั้น หรือลำดับก่อนหลังของแต่ละองค์ประกอบในรูปแบบ ในการพัฒนารูปแบบนี้จะต้องใช้หลักเหตุผลเป็นรากฐานสำคัญและการศึกษาค้นคว้าซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนารูปแบบเป็นอย่างยิ่ง ผู้วิจัยอาจจะคิดโครงสร้างของรูปแบบขึ้นก่อน แล้วปรับปรุงโดยอาศัยสารสนเทศจากการศึกษาองค์ประกอบย่อยหรือตัวแปรแต่ละตัว แล้วจึงเลือกองค์ประกอบย่อยหรือตัวแปรที่สำคัญประกอบขึ้นเป็นโครงสร้างของรูปแบบก็ได้ หัวใจสำคัญของขั้นนี้อยู่ที่การเลือกเฟ้นองค์ประกอบในรูปแบบ (ตัวแปร/กิจกรรม) เพื่อให้ได้รูปแบบที่เหมาะสม ผู้วิจัยควรกำหนดหลักการในการพัฒนารูปแบบอย่างชัดเจน เช่น เป็นรูปแบบที่ไม่ซับซ้อน สามารถนำไปปฏิบัติได้ง่าย ตัวแปรในรูปแบบมีน้อยตัวแต่สามารถอธิบายผลได้มาก ฯลฯ ในการวิจัยบางเรื่องจำเป็นต้องให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาความถูกต้องเหมาะสม

2. ทดสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบหลังจากได้พัฒนารูปแบบในขั้นต้นแล้ว จำเป็นต้องทดสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบดังกล่าว เพราะว่ารูปแบบที่พัฒนาขึ้นนั้น

ถึงแม้ว่าจะพัฒนาโดยมีรากฐานจากทฤษฎี แนวคิด รูปแบบของคนอื่นและผลการวิจัยที่ผ่านมาแล้ว หรือแม้กระทั่งได้รับจากการกลั่นกรองจากผู้เชี่ยวชาญแล้วก็ตาม แต่ก็ยังเป็นเพียงรูปแบบตามสมมติฐาน ซึ่งจำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลในสถานการณ์จริง หรือทำการทดลองนำไปใช้ในสถานการณ์จริง เพื่อทดสอบดูว่า มีความเหมาะสมหรือไม่ ซึ่งในขั้นนี้บางครั้งจึงใช้คำว่า การทดสอบประสิทธิภาพของรูปแบบ

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2536, หน้า 5) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการจัดระบบหรือการพัฒนาาระบบ โดยมีขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

1. การวิเคราะห์ระบบ (System Analysis) เป็นวิธีการระบุส่วนประกอบขององค์ประกอบและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทั้งหลายที่มีปฏิสัมพันธ์ ระหว่างองค์ประกอบภายในระบบกับองค์ประกอบภายนอก การจัดเรียงองค์ประกอบทรัพยากรที่ต้องใช้ กลุ่มเป้าหมายของผู้ใช้ระบบ ภารกิจที่ต้องการดำเนินการและผลผลิตหรือบริการที่จะเสนอแก่กลุ่มเป้าหมาย ในการวิเคราะห์ระบบ ผู้วิเคราะห์มีกิจกรรมที่ต้องวิเคราะห์ ดังนี้

- 1.1 วิเคราะห์ปณิธาน
- 1.2 วิเคราะห์จุดมุ่งหมาย และจุดประสงค์
- 1.3 วิเคราะห์เจ้าหน้าที่
- 1.4 วิเคราะห์ภารกิจ
- 1.5 วิเคราะห์เครื่องมือ สื่อหรือช่องทาง
- 1.6 วิเคราะห์วิธีการ
- 1.7 วิเคราะห์การตรวจสอบ ควบคุมและการประเมิน

2. การสังเคราะห์ระบบ (System Synthesis) เป็นการนำข้อมูลที่ได้มาใช้ในการสร้างระบบใหม่ โดยการนำองค์ประกอบความสัมพันธ์ ทิศทาง และลำดับขั้นตอนของระบบใหม่

3. การสร้างแบบจำลอง (System Modeling) เป็นขั้นการสื่อสารระบบที่สร้างใหม่ เพื่อถ่ายทอดการนำไปใช้ โดยการเขียนแบบจำลองแบบใดแบบหนึ่ง ดังนี้

3.1 แบบรูปภาพหรือหุ่นจำลองของจริง เช่น ภาพวาด หุ่นจำลองเครื่องบิน ฯลฯ

3.2 แบบจำลองเปรียบเทียบ เช่น นาฬิกา เป็นแบบจำลองของเวลา หรือ สีแดง ชาว น้ำเงิน ของธงชาติไทย เป็นแบบจำลองอุปมาอุปมัยของชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ เป็นต้น

3.3 แบบจำลองสัญลักษณ์ เช่น สัญลักษณ์ทางคณิตศาสตร์

3.4 แบบจำลองแนวคิด ได้แก่ แบบจำลองที่แทนด้วยภาพแผนภูมิหรือแผนภาพในรูปแบบต่าง ๆ แบบจำลองจะช่วยอธิบายขั้นตอนสำคัญของระบบ ช่วยในการสื่อสารให้ทราบขั้นตอนและการควบคุม และทำนายไว้ว่า จะเกิดอะไรขึ้น เมื่อได้ดำเนินไปตามระบบ

4. การทดสอบระบบ (System Testing) เมื่อได้มีการพัฒนาระบบด้วยการกำหนดขั้นตอนและแสดงออกมาในรูปแบบจำลองแล้วเรียกได้ว่า เราได้ระบบใหม่ขึ้นเป็นต้นแบบแต่ยังประกันไม่ได้ว่า ระบบที่พัฒนาขึ้นจะทำงานได้ตามวัตถุประสงค์ นักจัดระบบจึงจำเป็นต้องนำ “ต้นแบบระบบ” (System Prototype) ไปทดสอบระบบในสถานการณ์จำลอง (Systems Simulation) กล่าวคือ นำระบบไปใช้ในสถานการณ์ที่ใกล้เคียงความจริง แนนอนหากนำไปทดลองในสถานการณ์จริง มีปัญหาในด้านค่าใช้จ่าย เวลา และความเสี่ยง โดยเฉพาะระบบที่เกี่ยวข้องกับคนและทรัพย์สิน นักจัดระบบจึงทดสอบระบบในสถานการณ์จำลองแทน

จากแนวคิดของนักวิชาการดังกล่าวนี้ ถึงแม้จะมีขั้นตอนในการพัฒนาระบบที่ต่างกันในแต่ละประเด็นย่อย ๆ แต่สามารถสรุปออกมาเป็นประเด็นที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันตามขั้นตอนในการพัฒนาระบบที่เป็นหลักใหญ่ ๆ ได้ ดังนี้ คือ ขั้นตอนการสำรวจ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ การออกแบบและการตรวจสอบ ดังนั้น ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาระบบไปสู่การพัฒนารูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา โดยการศึกษาสำรวจ วิเคราะห์ สังเคราะห์ สร้างรูปแบบและการตรวจสอบรูปแบบ ซึ่งในการตรวจสอบรูปแบบนั้นเป็นขั้นตอนที่จะทำให้รูปแบบที่พัฒนาขึ้นมานั้น มีความถูกต้องสมบูรณ์และน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น

4. การตรวจสอบรูปแบบ

จุดมุ่งหมายที่สำคัญของการสร้างรูปแบบก็เพื่อทดสอบหรือตรวจสอบรูปแบบนั้นด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ การตรวจสอบรูปแบบมีหลายวิธี ซึ่งอาจใช้การวิเคราะห์จากหลักฐานเชิงคุณลักษณะ (Qualitative) และเชิงปริมาณ (Quantitative) โดยที่การตรวจสอบรูปแบบจากหลักฐานเชิงคุณลักษณะ อาจใช้ผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้ตรวจสอบ ส่วนการตรวจสอบโมเดลจากหลักฐานเชิงปริมาณใช้เทคนิคทางสถิติ ซึ่งการตรวจสอบรูปแบบควรตรวจสอบคุณลักษณะ 2 อย่าง (อุทุมพร จามรมาน, 2541, หน้า 23) คือ

1. การตรวจสอบความมากน้อยของความสัมพันธ์ ความเกี่ยวข้องและเหตุผลระหว่างตัวแปร

2. การประมาณค่าพารามิเตอร์ของความสัมพันธ์ดังกล่าว ซึ่งการประมาณค่านี้สามารถประมาณข้ามกาลเวลา กลุ่มตัวอย่างหรือสถานที่ได้ (Across Time, Sample, Sites) หรืออ้างอิงจากกลุ่มตัวอย่างไปหาประชากรได้ โดยผลการตรวจสอบนำไปสู่คำตอบ 2 ข้อ คือ

2.1 การสร้างรูปแบบใหม่

2.2 การปรับปรุงหรือพัฒนารูปแบบเดิม

Eisner (1976, pp. 192–193) ได้เสนอแนวคิดการตรวจสอบโดยการใช้ผู้ทรงคุณวุฒิในบางเรื่องที่ต้องการความละเอียดอ่อนมากกว่าการวิจัยในเชิงปริมาณ โดยเชื่อว่าการรับรู้ที่เท่ากันนั้นเป็นคุณสมบัติพื้นฐานของผู้รู้ และได้เสนอแนวคิดการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิไว้ ดังนี้

1. การประเมินโดยแนวทางนี้ มิได้เน้นผลสัมฤทธิ์ของเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ตามรูปแบบการประเมินแบบอิงเป้าหมาย (Goal-Based Model) การตอบสนองของปัญหาและความต้องการของผู้เกี่ยวข้องตามรูปแบบการประเมินแบบสนองตอบ (Responsive Model) หรือกระบวนการตัดสินใจ (Decision Making Model) แต่อย่างใดอย่างหนึ่ง แต่การประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิจะเป็นการวิเคราะห์วิจารณ์อย่างลึกซึ้งเฉพาะในประเด็นที่นำมาพิจารณาซึ่งไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจเสมอไป แต่อาจผสมผสานปัจจัยในการพิจารณาต่าง ๆ เข้าด้วยกันตามวิจรรณญาณของผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อให้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับคุณภาพประสิทธิภาพหรือความเหมาะสมของสิ่งที่ทำการประเมิน

2. เป็นรูปแบบการประเมินที่เน้นความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง (Specialization) ในเรื่องที่จะประเมิน โดยที่พัฒนามาจากรูปแบบการวิจารณ์งานศิลป์ (Art Criticism) ที่มีความละเอียดอ่อนลึกซึ้งและต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญระดับสูงมาเป็นผู้วินิจฉัย เนื่องจากเป็นการวัดคุณค่า ไม่อาจประเมินด้วยเครื่องวัดใด ๆ ได้ และต้องใช้ความรู้ความสามารถของผู้ประเมินอย่างแท้จริง ต่อมาได้มีการนำแนวคิดนี้มาประยุกต์ใช้ในทางการศึกษาระดับสูงในวงการอุดมศึกษามากขึ้นเฉพาะสาขานั้น ผู้ที่ศึกษาเรื่องนั้นจริง ๆ จึงจะทราบและเข้าใจอย่างลึกซึ้ง

3. เป็นแบบที่ใช้ตัวบุคคลหรือผู้ทรงคุณวุฒิเป็นเครื่องมือในการประเมิน โดยให้ความเชื่อถือว่า ผู้ทรงคุณวุฒินั้นเที่ยงธรรมและมีดุลพินิจที่ดี ทั้งนี้ มาตรฐานและเกณฑ์พิจารณาต่าง ๆ นั้น จะเกิดขึ้นจากประสบการณ์และความชำนาญของผู้ทรงคุณวุฒินั่นเอง

4. เป็นรูปแบบที่ยอมให้ความยืดหยุ่นในกระบวนการทำงานของผู้ทรงคุณวุฒิตามอัตราค่าและความถนัดของแต่ละคน นับตั้งแต่การกำหนดประเด็นสำคัญที่พิจารณาการปั่งชี้ข้อมูลที่ต้องการ การเก็บรวบรวม การประมวลผล การวินิจฉัยข้อมูล ตลอดจนวิธีการ

นำเสนอ ทั้งนี้ การเลือกผู้ทรงคุณวุฒิจะเน้นที่สถานภาพทางวิชาชีพ ประสบการณ์และการเป็นที่เชื่อถือ (High Credit) ของวิชาชีพนั้นเป็นสำคัญ

5. เทคนิคการพัฒนาของรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

5.1 การจัดการเรียนรู้ โดยใช้กระบวนการกลุ่ม

การจัดการเรียนรู้ โดยใช้กระบวนการกลุ่ม เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เข้ารับการพัฒนารับความรู้จากการลงมือร่วมกันปฏิบัติเป็นกลุ่ม กลุ่มจะมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของสมาชิกแต่ละคน และสมาชิกแต่ละคนในกลุ่มก็มีอิทธิพลและปฏิสัมพันธ์ต่อกันและกัน มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เข้ารับการพัฒนาร่วมกิจกรรมกลุ่มและจะช่วยให้ผู้เข้ารับการพัฒนามีความพร้อม มีความกระตือรือร้น และมีความสุขในการเข้ารับการพัฒนา 2) เพื่อพัฒนาผู้เข้ารับการพัฒนาวางวิชาการและทักษะทางสังคม เช่น ทักษะมนุษยสัมพันธ์ ทักษะกระบวนการกลุ่ม เป็นต้น 3) เพื่อเตรียมผู้เข้ารับการพัฒนาให้สามารถดำรงชีวิตในสังคมประชาธิปไตยได้อย่างมีประสิทธิภาพ องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้โดยกระบวนการกลุ่มประกอบด้วย 1) เนื้อหาหรือประสบการณ์ 2) กิจกรรมที่ใช้ในกระบวนการกลุ่ม 3) ผลการเรียนรู้จากกลุ่ม (สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ, 2547, หน้า 124-125)

5.2 การจัดการเรียนรู้ โดยใช้การระดมสมอง

กระบวนการระดมสมองเป็นกิจกรรมหนึ่งให้ผู้เข้ารับการพัฒนาแต่ละคนให้แสดงความคิดเห็นหรือให้ข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหาให้มากที่สุด โดยเสนอได้อย่างเสรี ไม่มีการวิพากษ์วิจารณ์ความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะที่เสนอมานี้ มีการบันทึกความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะทั้งหมดไว้ หลังจากนั้นอาจจะจัดให้มีการอภิปราย ทบทวนความคิดทั้งหมดจัดเป็นหมวดหมู่หรือประเภท นักเรียนผู้เข้ารับการพัฒนามีแนวความคิดใหม่ที่กว้างขวาง และสามารถนำแนวคิดเหล่านั้นไปสู่การตัดสินใจหรือการแก้ปัญหาได้ดี (ปริญานุษ สถาพรมณี, 2548, หน้า 33-34)

การจัดการเรียนรู้ โดยใช้การระดมสมอง เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ให้ผู้เข้ารับการพัฒนารับความรู้ได้แสดงความคิดเห็น หรือให้ข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหาให้ได้มากที่สุด โดยเสนอได้อย่างเสรี ไม่มีการวิพากษ์วิจารณ์ความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะที่เสนอมานี้ มีการบันทึกความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะทั้งหมดไว้ หลังจากนั้นอาจจะจัดให้มีการอภิปราย ทบทวนความคิดทั้งหมด จัดเป็นหมวดหมู่หรือประเภท และตัดสินใจวิธีการที่สามารถนำไปใช้ในการแก้ปัญหาได้ (สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ, 2547, หน้า 108)

5.3 การจัดการเรียนรู้ โดยใช้การอภิปรายกลุ่มย่อย

การจัดการเรียนรู้ โดยใช้กระบวนการกลุ่มย่อย คือ กระบวนการเรียนรู้ที่มีผู้สอนจัดกลุ่มผู้เรียนออกเป็นกลุ่มย่อยประมาณ 4-8 คน ให้ผู้เรียนในกลุ่มมีโอกาสสนทนา แลกเปลี่ยนข้อมูลความคิดเห็น ประสบการณ์ ในประเด็นหรือปัญหาที่กำหนด และสรุปผลการอภิปรายออกมาเป็นข้อสรุปของกลุ่มการจัดการเรียนรู้ โดยใช้การอภิปรายกลุ่มย่อย มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นหรือระดมความคิดเห็นร่วมกันและมีส่วนร่วมในการเรียนรู้อย่างทั่วถึง 2) เพื่อฝึกการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม การเป็นผู้นำ ผู้ตาม การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นและการเป็นสมาชิกที่ดีของกลุ่ม 3) เพื่อฝึกการค้นคว้าความรู้ ข้อมูล ข้อเท็จจริง เพื่อให้ผู้อื่นรับทราบการจัดการเรียนรู้ โดยใช้การอภิปรายกลุ่มย่อย มีองค์ประกอบสำคัญ คือ 1) ประเด็นที่จะอภิปราย 2) มีการอภิปรายพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสบการณ์ระหว่างผู้เรียน 3) มีการนำข้อสรุปของกลุ่มมาใช้ในการสรุปบทเรียน (สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ, 2547, หน้า 33-34)

5.4 การจัดการเรียนรู้ โดยใช้กรณีศึกษา

การจัดการเรียนรู้ โดยใช้กรณีศึกษา คือ กระบวนการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนได้ศึกษาเรียนรู้กรณีหรือเรื่องราวต่าง ๆ ซึ่งอาจจะเป็นเรื่องจริงหรือสมมติขึ้นจากความเป็นจริง โดยมีการเก็บรวบรวมเรื่องราวข้อมูลนำมาวิเคราะห์ อภิปรายและเปลี่ยนข้อมูลการจัดการเรียนรู้แบบนี้เป็นการฝึกให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้ด้วยวิธีการหลากหลาย สามารถเชื่อมโยงความรู้เดิมกับความรู้ใหม่หรือเสริมสร้างความรู้ให้กว้างขวาง และนำไปใช้แก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน วัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนรู้ คือ 1) เพื่อฝึกให้ผู้เรียนเผชิญหรือแก้ปัญหาโดยไม่ต้องรอให้เกิดปัญหาจริง และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ 2) เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้วิธีการแสวงหาความรู้ด้วยวิธีต่าง ๆ อย่างหลากหลาย แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ อภิปราย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทำให้ผู้เรียนมีมุมมองกว้างขึ้น องค์ประกอบสำคัญของการจัดการเรียนรู้โดยใช้กรณีศึกษา คือ 1) เรื่องหรือกรณีที่ศึกษา 2) ประเด็นคำถาม 3) คำตอบที่หลากหลาย 4) การอภิปรายเกี่ยวกับสถานการณ์ปัญหา มุมมองและวิธีการแก้ปัญหา (สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ, 2547, หน้า 93-97)

5.5 การจัดการเรียนรู้ โดยใช้การแสดงบทบาทสมมติ

การจัดการเรียนรู้แบบแสดงบทบาทสมมติ คือ กระบวนการที่ผู้สอนกำหนดหัวข้อเรื่องปัญหาหรือสร้างสถานการณ์ขึ้นมาให้คล้ายกับสภาพความเป็นจริง แล้วให้ผู้เรียนสวมบทบาทหรือแสดงบทบาทนั้นตามความรู้สึกนึกคิดและประสบการณ์ของผู้เรียนที่คิดว่าควรจะเป็น ภายหลังของการแสดงบทบาทสมมติจะต้องมีการอภิปรายเกี่ยวกับการแสดงออก

ทั้งด้านความรู้และพฤติกรรมของผู้แสดงเพื่อการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์การจัดการเรียนรู้แบบแสดงบทบาทสมมติ มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อฝึกให้ผู้เรียนรับรู้และเข้าใจในความรู้สึกและพฤติกรรมทั้งของตนเองและผู้อื่น 2) เพื่อฝึกให้ผู้เรียนใช้ความรู้และทักษะในการแก้ปัญหาและตัดสินใจเผชิญสถานการณ์ต่าง ๆ 3) เพื่อให้ผู้เรียนปรับเปลี่ยนเจตคติ พฤติกรรม และปฏิบัติตนในสังคมได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม 4) เพื่อให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ มีโอกาสแสดงออกและได้เรียนรู้อย่างสนุกสนาน องค์ประกอบสำคัญของการแสดงบทบาทสมมติ คือ 1) การกำหนดสถานการณ์สมมติ หัวข้อเรื่องหรือปัญหา 2) การกำหนดบทบาทสมมติที่ต้องการพร้อมรายละเอียด 3) การแสดงบทบาทสมมติ 4) กติกาควบคุมการแสดงบทบาทสมมติ 5) การอภิปรายที่เกี่ยวกับความรู้ ความรู้สึกและพฤติกรรมการแสดงบทบาทสมมติ 6) การสรุปผลการเรียนรู้ (สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ, 2547, หน้า 53-54)

5.6 การจัดการเรียนรู้ โดยใช้การโต้วาที

การโต้วาที เป็นกิจกรรมหนึ่งที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องของนักเรียน นักเรียนสามารถหยิบยกตัวอย่าง ข้อเท็จจริงและสถิติเพื่อสนับสนุนความคิดของตนและหักล้างความคิดของฝ่ายตรงข้ามโดยไม่ใช้อารมณ์ แต่ใช้เหตุผลในการชี้สรุปประเด็นสำคัญหรือการคาดการณ์ ดังนั้น ครูที่ปรึกษาจะเป็นที่ปรึกษาที่นักเรียนไว้ใจไม่ว่าจะเป็นในด้านวิชาการอาชีพและการอ้างอิงครูที่ปรึกษาไม่จำเป็นต้องเป็นผู้เชี่ยวชาญในการให้คำปรึกษาด้านวิชาการอาชีพ การที่ครูที่ปรึกษากับนักเรียนโดยนักเรียนจะรู้สึกสบายใจในการขอแนะนำในเรื่องวิชาการและวิชาชีพ (ปรียานุช สถาวรณี, 2548 หน้า 34)

5.7 การจัดการเรียนรู้ โดยใช้กระบวนการสร้างความตระหนัก

กระบวนการสร้างความตระหนักเป็นกระบวนการที่มุ่งฝึกให้นักเรียนเกิดความเอาใจใส่ รับรู้ เห็นคุณค่าในปรากฏการณ์และพฤติกรรมต่าง ๆ ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมที่เกิดขึ้นในสังคม โดยมีกระบวนการ ดังนี้

5.7.1 ให้นักเรียนสังเกต ให้นักเรียนได้รับข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งที่ครูต้องการให้เกิดความตระหนัก เป็นการกระตุ้นให้เกิดความสนใจ เอาใจใส่และเห็นคุณค่า โดยใช้กรณีตัวอย่าง

5.7.2 ให้นักเรียนวิจารณ์ ให้นักเรียนวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสาเหตุ ผลดี ผลเสีย ที่จะเกิดขึ้น ทั้งในระยะสั้น ระยะยาว

5.7.3 ให้นักเรียนสรุป ให้นักเรียนอภิปรายหาข้อมูลหรือหลักฐานสนับสนุนคุณค่าของสิ่งที่ต้องตระหนักและวางเป้าหมายที่จะพัฒนาตนเองในเรื่องนั้น ๆ (กรมวิชาการ, 2543, หน้า 34)

5.8 การจัดการเรียนรู้ โดยใช้การจัดการรอบมโนทัศน์

เป็นกิจกรรมหนึ่งที่นักเรียนสามารถแสดงความสัมพันธ์ของมโนทัศน์เรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างมีระบบและเป็นลำดับขั้น โดยอาศัยคำหรือทิศทางเดียว สองทิศทางหรือมากกว่า นักเรียนสามารถนำมโนทัศน์ที่ได้เรียนรู้มาจัดระบบ จัดลำดับและการเชื่อมโยงความสัมพันธ์แต่ละมโนทัศน์ที่มีความเกี่ยวข้องกัน เข้าด้วยกัน นักเรียนรู้จักสังเกต เปรียบเทียบสรุปและจำแนกแยกแยะสิ่งต่าง ๆ จัดเป็นระบบหรือหมวดหมู่ได้อย่างถูกต้อง นักเรียนสามารถรวบรวมข้อมูลและเข้าใจข้อมูลที่ได้รับ ผังมโนทัศน์หรือแผนภาพลำดับการคิด จึงเป็นเครื่องมือสำคัญหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงกระบวนการคิดของนักเรียนที่มีโอกาสสร้างแผนภาพลำดับการคิดและอ่านแผนภาพ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนเข้าใจกระบวนการคิดของตนเองได้ดีขึ้น จนสามารถอธิบายออกมาเป็นภาพให้ผู้อื่นเข้าใจได้ ซึ่งแผนภาพลำดับการคิดนี้ช่วยให้นักเรียนคิดวิเคราะห์และเกิดความคิดรวบยอด (ปรียานุช สถาวรณี, 2548 หน้า 32)

5.9 การจัดการเรียนรู้ โดยการรับใช้สังคม

การเรียนรู้จากประสบการณ์เป็นการเรียนรู้จากรูปธรรมไปสู่นามธรรม อันจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความคิด ความรู้ใหม่ด้วยตนเอง จึงทำให้มีความหมายต่อตนเอง และต้องการที่จะนำไปใช้ประสบการณ์ในด้านการรับใช้สังคมนับเป็นประสบการณ์ที่มีคุณค่าสูง ต่อการเรียนรู้ การรับใช้สังคมตามความต้องการของชุมชนและสังคม นอกจากเป็นการช่วยเหลือสังคมโดยตรงแล้ว ประสบการณ์ที่ผู้เรียนได้รับยังสามารถสร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนเกิดจิตสำนึกในการช่วยเหลือสังคมและสามารถพัฒนาความรู้ ทักษะและเจตคติของผู้เรียนได้อย่างดี การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นเป็นการเรียนรู้จากความเป็นจริงตามสภาพที่แท้จริง จึงเป็นการเรียนรู้ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตและสังคมได้จริง ทั้งนี้ ผู้เรียนจะต้องมีการสำรวจความต้องการของชุมชนที่มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องที่เรียนและวางแผนเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ลงมือปฏิบัติการรับใช้สังคมตามแผนและนำประสบการณ์ทั้งหลายที่ได้รับมาคิดพิจารณา ไตร่ตรอง จนกระทั่งเกิดความคิดรวบยอด หลักการหรือสมมติฐานต่าง ๆ ซึ่งสามารถนำไปทดลองหรือประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ใหม่ ๆ ได้ (ทีศนา แคมมณี, 2555, หน้า 132)

5.10 การจัดการเรียนรู้ โดยใช้กระบวนการคิด

การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการคิดเป็นการเรียนการสอนโดยสอนใช้รูปแบบ วิธีการและเทคนิคการสอนต่าง ๆ และกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความคิด ขยายต่อเนื่องจากความคิดเดิมที่มีอยู่ในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง เช่น เกิดความคิดที่มี

ความละเอียด กว้างขวาง ลึกซึ้ง ถูกต้องมีเหตุผลและน่าเชื่อถือมากขึ้นกว่าเดิม (ทีศนา แชมมณี, 2555, หน้า 142)

5.11 การจัดการเรียนรู้ โดยใช้การเรียนรู้ตามสภาพจริง

การจัดการเรียนรู้ตามสภาพจริงเป็นการดำเนินการช่วยเหลือให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้โดยการให้ผู้เรียนเข้าไปเผชิญสภาพการณ์จริงปัญหาจริงในบริบทจริงและร่วมกันศึกษาเรียนรู้ แสวงหาความรู้ ข้อมูลและวิธีการต่าง ๆ เพื่อที่จะแก้ปัญหาและได้รับผล การประเมินตามมาตรฐานคุณภาพในชีวิตจริงในกรณีที่ไม่สามารถจัดให้ผู้เรียนไปเผชิญปัญหา ในบริบทจริงได้ ผู้สอนสามารถจัดการเรียนรู้ตามสภาพจริงในห้องเรียนได้โดยการจัดกิจกรรม ที่จำลองหรือสะท้อนความเป็นจริงให้ผู้เรียนได้ร่วมกันคิดแก้ปัญหาหรือเข้าไปสวมบทบาท ในสถานการณ์จำลองและเรียนรู้ที่จะใช้ความรู้และทักษะต่าง ๆ ในการเข้าใจสภาพความเป็น จจริงและแก้ปัญหาต่าง ๆ ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวควรจะช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะการคิดขั้นสูง ได้เรียนรู้ความรู้ในระดับลึก ได้เชื่อมโยงสิ่งที่เรีเรียนรู้กับโลกแห่งความเป็นจริง ได้อภิปราย สนทนาในเรื่องที่เป็นสาระสำคัญและได้รับผลการตัดสินใจและการกระทำของตนจากสังคม หรือตามเกณฑ์มาตรฐานในชีวิตจริง (ทีศนา แชมมณี, 2555, หน้า 133)

5.12 การจัดการเรียนรู้โดยใช้การเน้นประสบการณ์

การจัดการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์เป็นการดำเนินการอันจะช่วยให้ ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามเป้าหมาย โดยให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ (Experience) ที่จำเป็นต่อ การเรียนรู้ในเรื่องที่เรีเรียนรู้ก่อนและให้ผู้เรียนสังเกต ทบทวนสิ่งที่เกิดขึ้นและนำสิ่งที่เกิดขึ้น มาคิดพิจารณาไตร่ตรองร่วมกัน จนกระทั่งผู้เรียนสามารถสร้างความคิดรวบยอด หรือสมมติฐานต่างในเรื่องที่เรีเรียนรู้แล้ว จึงนำความคิดหรือสมมติฐานเหล่านั้น ไปทดลอง หรือประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ใหม่ ๆ ต่อไป (ทีศนา แชมมณี, 2555, หน้า 131)

สรุปได้ว่า การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ใช้เทคนิค การพัฒนาเป็นกลยุทธ์ในการจัดกิจกรรมการพัฒนา 12 วิธี ดังนี้ กระบวนการกลุ่ม การระดม สมอง การอภิปรายกลุ่มย่อย กรณีศึกษา การแสดงบทบาทสมมติ การโต้วาที การสร้าง ความตระหนัก การจัดการอบมโนทัศน์ การรับใช้สังคม กระบวนการคิด การเรียนรู้ ตามสภาพจริง และการเน้นประสบการณ์

แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินความต้องการจำเป็น

1. ความหมายของความต้องการจำเป็น

ความต้องการจำเป็น (Needs) หมายถึง สิ่งที่เป็นประโยชน์ซึ่งขาดแคลนและ เป็นที่ต้องการหรือปรารถนาจะได้สำหรับคำแปลภาษาไทยที่ใช้กันมีหลายคำ ได้แก่

“ความต้องการจำเป็น” หรือ “สิ่งที่ต้องการ” หรือ “สิ่งที่จำเป็น” หรือ “ความต้องการ” เป็นต้น ซึ่งผู้วิจัยขอใช้คำว่า “ความต้องการจำเป็น” (สุวิมล ว่องวานิช, 2550, หน้า 25)

Trimby (1979) ได้เปรียบเทียบโมเดลการประเมินความต้องการจำเป็นของนักวิชาการ จำนวน 4 โมเดล ได้แก่ Kaufman’s Model of Needs Assessment, Coffing’s Client Needs Assessment, Lee’s Needs Assessment และ Harless’s Front-End Analysis ในแต่ละโมเดลมีการให้นิยามของความต้องการจำเป็นสอดคล้องกัน คือ นิยามความแตกต่าง (Discrepancy) ยกเว้นโมเดลของ Harless ที่นิยามในรูปของปัญหา (Problems) ที่เกิดขึ้น ซึ่งทำให้สภาพที่เป็นอยู่ไม่สมบูรณ์ ไม่มีประสิทธิผล จำเป็นต้องหาทางแก้ไข

Kaufman and English (1981) กล่าวว่า “ความต้องการจำเป็น เป็นความขัดแย้งระหว่างสิ่งที่เป็นอยู่ในปัจจุบันและสิ่งที่ปรารถนาจะเกิดขึ้นหรือต้องการให้เกิดขึ้น”

Wilkin (1984) ได้ให้นิยามของความต้องการจำเป็นไว้ว่า เป็น “ความแตกต่างหรือช่องว่าง (Gap) ระหว่างสิ่งที่เป็นอยู่/สภาพที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน (What is) กับสิ่งที่ควรจะเป็น/สภาพพึงปรารถนา (What should be)

Stufflebeam (Stufflebeam, 1977 อ้างอิงใน Wilkin, 1984) ได้ให้นิยามเกี่ยวกับความต้องการจำเป็นออกเป็น 4 มุมมอง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. มุมมองความแตกต่าง (Discrepancy View) ความต้องการจำเป็น หมายถึง ความแตกต่างระหว่างผลการปฏิบัติงานที่ต้องการกับที่สังเกตเห็น เป็นการให้ความหมายแบบดั้งเดิม

2. มุมมองประชาธิปไตย (Democratic View) ความต้องการจำเป็น หมายถึง การเปลี่ยนแปลงสิ่งที่ต้องการให้เกิดขึ้น โดยกลุ่มคนส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้อง

3. มุมมองการวินิจฉัย (Diagnostic View) ความต้องการจำเป็น หมายถึง สิ่งซึ่งหากไม่ได้รับการตอบสนองหรือขาดแคลนจะให้เกิดอันตราย

4. มุมมองวิเคราะห์ (Analytic View) ความต้องการจำเป็น หมายถึง ทิศทางหรือแนวทางที่คาดว่า ต้องมีการปรับปรุงจากข้อมูลสารสนเทศที่มีอยู่ในปัจจุบัน

ทั้ง 4 มุมมองเป็นการกำหนดนิยามของความต้องการจำเป็นทั้งสิ้น แต่ Stufflebeam เห็นว่า ความหมายตามมุมมองความแตกต่างเป็นที่นิยมใช้กันในการประเมินความต้องการจำเป็นมากกว่ามุมมองอื่น

Roth (Roth, 1978 อ้างอิงใน Wilkin, 1984) ได้เสนอระดับของสภาพที่ควรจะเป็น ออกเป็น 5 ระดับ ขึ้นอยู่กับระดับของสภาพที่ควรจะเป็น (Target State) ได้แก่ ระดับอุดมคติ (Ideal) ซึ่งเป็นระดับที่สูงมากเหมือนยากที่จะปฏิบัติได้สำเร็จ รองลงมา คือ ระดับพึงปรารถนา (Desired) ถ้าสามารถทำได้ก็จะมีดี ระดับที่คาดว่าจะทำได้ (Expected) เป็นระดับ

ที่อยู่ในวิสัยที่จะทำได้สำเร็จ ระดับปกติวิสัย (Norm) เป็นระดับที่โดยทั่วไปสามารถเป็นไปได้ อยู่แล้ว และระดับขั้นต่ำสุด (Minimal Sufficiency) เป็นระดับที่จำเป็นมาก หากไม่ได้ นำจะเกิดภาวะวิกฤติมาก

Suarez (1990) นิยามความต้องการจำเป็นที่ใช้กัน มี 3 ประเภท ประเภทแรก คือ การนิยามในรูปของความแตกต่าง ซึ่งมีปัญหาอยู่ที่ว่า จะกำหนดระดับของสภาพที่ควรจะเป็นอยู่ในระดับใด ตั้งแต่ระดับอุดมคติ ระดับปกติวิสัย ระดับที่พอใจ ระดับที่คาดหวังและระดับที่คิดว่าควรจะเป็น ประการที่สอง คือ นิยามในรูปของความต้องการ (Want) หรือความชอบ (Preference) ซึ่ง Suarez ระบุว่า แม้จะมีผู้คัดค้านนิยามนี้มากแต่ก็มีการใช้กันมาก ประการที่สาม คือ นิยามในรูปของความขาดแคลน (Deficit) ซึ่งหากไม่ได้รับการตอบสนองจะตกอยู่ในภาวะอันตราย นิยามนี้ไม่ค่อยมีการนำไปใช้ เนื่องจากเป็นการยากที่จะกำหนดว่าระดับใดถือว่าเป็นระดับขั้นต่ำที่หากไม่ได้รับการตอบสนองจะตกอยู่ในภาวะที่ไม่น่าพอใจ

Scriven (1991) แสดงความคิดเห็นว่า นิยามความต้องการจำเป็นที่ยอมรับกันส่วนใหญ่คือ นิยามความแตกต่าง (Discrepancy Definition) ไม่ค่อยเหมาะสม ปัญหานิยามนี้อยู่ที่ระดับที่พึงประสงค์ ซึ่งมักจะเป็นอุดมคติเกินไป ไม่สามารถปฏิบัติได้ และในความคิดเห็นของแต่ละคน การกำหนดระดับที่ควรจะเป็นก็แตกต่างกัน Scriven ยกตัวอย่างประกอบการอธิบายว่า หากจะถามว่า “หลักสูตรในอุดมคติ” มีลักษณะเช่นใด ก็จะมีคำตอบมากมาย Scriven เห็นว่า ความต้องการจำเป็นไม่จำเป็นต้องกำหนดในรูปของความแตกต่างหลายสิ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นและมีอยู่ในสภาพจริงโดยไม่ต้องกำหนดสภาพที่ควรจะเป็น เช่น อากาศ น้ำ อาหาร เป็นต้น นิยามที่ Scriven เห็นว่า เหมาะสมกว่า คือ นิยามเชิงวินิจฉัย (Diagnostic Needs) เป็นการกำหนดความต้องการจำเป็นสำหรับอะไรก็ตามที่ทำให้เกิดความพอใจ (Satisfaction) และระดับความพอใจนี้ขึ้นอยู่กับบริบท (Context Dependent) ความต้องการจำเป็นของคนกลุ่มหนึ่ง อาจไม่ใช่สิ่งจำเป็นของคนอีกกลุ่มหนึ่งก็ได้ แต่ต้องมาหาวิธีเลือกความต้องการจำเป็นที่สำคัญที่สุด

ผลการสังเคราะห์นิยามเกี่ยวกับความต้องการจำเป็นที่กล่าวมาข้างต้น สามารถจำแนกได้ว่า ความต้องการจำเป็นมีสองประเภท คือ นิยามตามโมเดลความแตกต่าง (Discrepancy Model) และนิยามตามโมเดลการแก้ไขปัญหา (Solution Model) ถ้าพิจารณา นิยามทั้งสองประเภท จะพบว่า นิยามตามโมเดลความแตกต่างเป็นการนิยามในลักษณะที่ “Need” เป็นคำนามในภาษาอังกฤษ ซึ่งแปลว่า “ความต้องการจำเป็น” เช่น The Need is A. โดยนัยนี้ “Need” คือ A ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงสภาวะของความขาดแคลนและทำให้เกิดปัญหา (Problem) แต่หากนิยามตามโมเดลการแก้ไขปัญหาเป็นการนิยามในลักษณะที่ “Need” เป็นคำกริยาในภาษาอังกฤษ ซึ่งแปลว่า “ต้องการ” หรือ “มีความต้องการจำเป็น” เช่น

A Need B. โดยนัยนี้ “Need” คือ B ซึ่งเป็นแนวทางการแก้ไขปัญหา (Solution) หรือ สิ่งที่ต้องทำให้เกิดเพื่อทำให้สภาวะที่ไม่พอใจที่เกิดขึ้นกับ A หหมดไป

สรุปได้ว่า ความต้องการจำเป็นในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้การนิยามความแตกต่าง (Discrepancy Model) ซึ่งเป็นความแตกต่างระหว่างสภาพที่เป็นอยู่จริงกับสภาพที่คาดหวัง หรือสิ่งที่ควรจะเป็น ผลการประเมินความต้องการจำเป็นจำชี้ให้เห็นถึงสภาพจริงในปัจจุบัน ที่ต้องได้รับการพัฒนา ปรับปรุง และแก้ไขตามการรับรู้หรือความรู้สึกของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

2. ประเภทของความต้องการจำเป็น

Kaufman (1987) ได้จัดประเภทของความต้องการจำเป็นให้ชัดเจนขึ้น โดยจำแนก สิ่งที่ถูกประเมินออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ ความต้องการจำเป็นที่แท้จริง ได้แก่ ความต้องการจำเป็นที่เกี่ยวข้องกับผลลัพธ์ ผลผลิต และความต้องการจำเป็น ด้านกระบวนการและปัจจัย ซึ่งเป็นความต้องการจำเป็นเทียม (Quasi-Needs) Kaufman (1987) ให้ความสำคัญกับความต้องการจำเป็นด้านผลผลิตก่อน เนื่องจากการวางแผนงาน ใด ๆ ต้องยึดเป้าหมายของหน่วยงานเป็นหลัก ต้องทำการศึกษาว่า เป้าหมายของหน่วยงาน บรรลุผลตามที่ควรจะเป็นหรือไม่ ดังนั้น หากหน่วยงานยังไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการ จำเป็นด้านผลผลิต ผลผลิตหรือผลลัพธ์ก็ไม่มีเหตุผลที่จะไปศึกษาความต้องการจำเป็น ด้านกระบวนการและด้านปัจจัย เพราะมีความเป็นไปได้ที่ผลการประเมินผลงานของผลงาน ขององค์กรจะพบว่า สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ดี ไม่มีปัญหาใดที่ต้องแก้ไข ในกรณีก็ไม่มี ความจำเป็นที่จะไปศึกษาความต้องการจำเป็นด้านกระบวนการหรือด้านปัจจัย

อย่างไรก็ตาม Kaufman, Rojas and Mayer (1993) ได้จำแนกความต้องการ จำเป็นใหม่ตามแนวคิดเชิงระบบได้เป็น 4 ประเภท คือ ความต้องการจำเป็นด้านปัจจัย (Input Needs) ความต้องการจำเป็นด้านกระบวนการ (Process Needs) ความต้องการจำเป็น ด้านผลลัพธ์ (Outcome Needs) ความต้องการจำเป็นด้านการแก้ปัญหา (Solution Needs) ตามความคิดของ Kaufman, Rojas and Mayer (1993) ความต้องการจำเป็นด้านผลลัพธ์ ถือเป็น “ความต้องการจำเป็นที่แท้จริง (Needs) ส่วนความต้องการจำเป็นด้านปัจจัยและ ด้านกระบวนการถือเป็น “ความต้องการจำเป็นเทียม” (Quasi Needs) โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. ความต้องการจำเป็นที่แท้จริง (Needs) ความต้องการจำเป็นนี้ยังมีการจำแนก เป็น 1) ความต้องการจำเป็นระดับจุลภาค เน้นการวัดผลผลิต 2) ความต้องการจำเป็นระดับ มหภาค เน้นการวัดผลผลิต และ 3) ความต้องการจำเป็นระดับเมกะ เน้นการวัดผลลัพธ์ โดยการเปรียบเทียบความแตกต่างของสภาพที่เป็นอยู่จริงกับสภาพที่ควรจะเป็นด้านผลผลิต (Product Gap) ผลผลิต (Output Gap) และผลลัพธ์ (Outcome Gap) ตามลำดับ

2. ความต้องการจำเป็นเทียม (Quasi-Needs) ความต้องการจำเป็นจำแนกเป็น ความต้องการจำเป็นด้านกระบวนการและปัจจัย โดยการเปรียบเทียบความแตกต่างของ สภาพที่เป็นอยู่จริงกับสภาพที่ควรจะเป็นด้านกระบวนการ (Process Gap) และด้านปัจจัย (Input Gap)

Scriven (1991) จำแนกประเภทของความต้องการจำเป็นออกเป็นความต้องการจำเป็นที่ตอบสนองได้ (Met Needs) และความต้องการจำเป็นที่ตอบสนองไม่ได้หรือได้เพียงบางส่วน (Unmet Needs) มีความหมายเหมือนความต้องการจำเป็นแบบทำให้ดีขึ้นกว่าเดิม (Incremental Needs) การกำหนดความต้องการจำเป็นเป็นเพียงแค่การรักษาให้คงเดิม ในขณะที่บางคนมีความต้องการจำเป็นในระดับที่ทำให้ดีขึ้นเรื่อย ๆ เมื่อใช้นิยามนี้ ทุกคนต่างมีความต้องการจำเป็นของตนเองและภายใต้ทรัพยากรที่มีจำกัด การจัดสรรค่าใช้จ่ายเพื่อสนองความต้องการจำเป็นเพื่อคนใดคนหนึ่งก็จะส่งผลให้ไม่สามารถสนองความต้องการให้คนอื่นอีกกลุ่มหนึ่ง การนิยามแบบนี้จึงไม่ก่อให้เกิดประโยชน์

White (2002) แบ่งความต้องการจำเป็นตามผลลัพธ์ของการดำเนินงานออกเป็น 2 ประเภท เหมือนของ Scriven (1991) คือ 1) ความต้องการจำเป็นที่ได้รับการตอบสนอง (Met Needs) เป็นความต้องการจำเป็นที่กลุ่มเป้าหมายได้รับการดูแลเอาใจใส่ 2) ความต้องการจำเป็นที่ไม่ได้รับการตอบสนอง (Unmet Needs) หมายถึง ความต้องการจำเป็นที่ยังไม่สามารถให้บริการแก่กลุ่มเป้าหมายได้ หรือแม้จะให้ได้ดีก็เป็นเพียงบางส่วน ไม่ครบถ้วน

การจัดประเภทตามลักษณะทางข้อมูล

Rossi and Freeman (1993) ได้กล่าวถึงความต้องการจำเป็นซึ่งสามารถจำแนกตามลักษณะข้อมูลได้เป็น 2 ประเภท คือ ความต้องการจำเป็นเชิงปริมาณ (Quantitative Needs) และความต้องการจำเป็นเชิงคุณภาพ (Qualitative Needs) ความต้องการจำเป็นเชิงคุณภาพ สามารถเก็บข้อมูลได้จากกลุ่มคนจำนวนน้อย สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายไม่มากเท่ากับ ความต้องการจำเป็นเชิงปริมาณซึ่งเก็บข้อมูลในวงกว้างกว่า แต่มีข้อดีที่สามารถสรุปอ้างอิงผลการประเมินไปยังประชากรได้ดีกว่าการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากคนกลุ่มเล็ก Rossi และ Freeman เห็นว่า ความต้องการจำเป็นเชิงคุณภาพมีข้อดีที่ทำให้ทราบธรรมชาติของ ความต้องการจำเป็นได้ดี แต่ความต้องการจำเป็นเชิงปริมาณมีข้อดีที่สามารถบอกปริมาณของ ความต้องการจำเป็น

การจัดประเภทตามแหล่งที่มาของข้อมูล

Gilmore and Campbell (1996) จำแนกความต้องการจำเป็นตามแหล่งที่มาของ ข้อมูลออกเป็น 2 ประเภท คือ ความต้องการจำเป็นจริง (Actual หรือ True Needs) กับ

ความต้องการจำเป็นตามการรับรู้ (Perceived Needs) การประเมินความต้องการจำเป็น ส่วนใหญ่เป็นความต้องการจำเป็นตามการรับรู้ เนื่องจากใช้ประสบการณ์ การสังเกต หรือความรู้สึกของผู้ที่มีส่วนร่วมในการกำหนดความต้องการจำเป็น ความต้องการจำเป็น แบบนี้ เรียกว่า ความต้องการจำเป็นที่ได้รับการรายงาน (Reported Needs) ถือว่า เป็นข้อมูล ปฐมภูมิที่สำคัญ การกำหนดความต้องการจำเป็นตามการรับรู้อาจจะไม่เป็นที่ยอมรับมากนัก เพราะไม่ได้อยู่บนพื้นฐานของหลักฐานข้อมูลเชิงประจักษ์

การจัดประเภทตามองค์กรหรือผู้ให้บริการ

Wilkin (1984); Wilkin (1994) จำแนกความต้องการจำเป็นตามองค์กรผู้รับและผู้ให้บริการออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ ความต้องการจำเป็นระดับปฐมภูมิ (Primary Needs) เป็นความต้องการจำเป็นของผู้รับบริการ (Service Receive) หรือลูกค้าในทางการศึกษา ส่วนใหญ่เป็นความต้องการจำเป็นของนักเรียน ความต้องการจำเป็นระดับทุติยภูมิ (Secondary Needs) เป็นความต้องการจำเป็นของผู้ให้บริการ (Service Providers) เช่น ความต้องการจำเป็นของบุคลากรในหน่วยงาน ความต้องการจำเป็นของผู้บริหารและความต้องการจำเป็นระดับตติยภูมิ (Tertiary Needs) เป็นความต้องการจำเป็นด้านทรัพยากรและการแก้ไขปัญหา (Resources Solution) ซึ่งช่วยในการดำเนินงานของหน่วยงานในบรรดาความต้องการจำเป็นทั้งหมด Wilkin (1984) เห็นว่า ความต้องการที่มีความสำคัญที่สุด คือ ความต้องการจำเป็นระดับปฐมภูมิ เนื่องจากเป็นกลุ่มเป้าหมายที่องค์กรต้องรับใช้

Wilkin and Altschuld (1995) ได้แบ่งความต้องการจำเป็นแบ่งเป็น 3 ระดับ ความต้องการจำเป็นระดับที่ 1 กลุ่มผู้รับบริการเป็นกลุ่มบุคคลที่เป็นหัวใจของกระบวนการ ประเมินความต้องการจำเป็น ความต้องการจำเป็นระดับที่ 2 กลุ่มผู้ให้บริการซึ่งมีความสัมพันธ์โดยตรงกับกลุ่มบุคคลในระดับที่ 1 ได้แก่ การให้ข้อมูล การให้บริการ การฝึกอบรม การวางแผนการดำเนินงาน การให้ความช่วยเหลือด้านเทคนิคและการดูแล ความต้องการจำเป็นระดับที่ 3 เป็นทรัพยากรหรือแนวทางแก้ไขปัญหามันที่องค์กรต้องจัดเตรียมให้พร้อม

ระดับที่ 1 ผู้รับบริการ ได้แก่ นักเรียน ลูกค้า คนไข้ ผู้ใช้ข้อมูล และผู้บริโภค

ระดับที่ 2 ผู้ให้บริการและผู้กำหนดนโยบาย ได้แก่ ครู บิดา มารดา นักสังคมสงเคราะห์ ภารโรง แพทย์ บรรณารักษ์ ผู้บริหาร ผู้อำนวยการ

ระดับที่ 3 ทรัพยากรและแนวทางการแก้ไขปัญหา ได้แก่ อาคาร สิ่งอำนวยความสะดวก วัสดุอุปกรณ์ เทคโนโลยี แผนงาน ขนาดของชั้นเรียน รูปแบบการเก็บข้อมูล เงินเดือน รูปแบบการดำเนินงาน การจัดสรรเวลา และสภาพการทำงาน

การจัดประเภทตามกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการกำหนดความต้องการจำเป็น

สุวิมล ว่องวาณิช (2544) กำหนดกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการกำหนดความต้องการจำเป็นออกเป็น 3 กลุ่ม การจัดประเภทของความต้องการจำเป็นตามเกณฑ์ดังกล่าวนี้จึงจำแนกได้เป็น 3 ประเภทใหญ่ ได้แก่ 1) ความต้องการจำเป็นระดับบุคคล (Personal Needs) โดยบุคคลแต่ละคนอาจมีความต้องการจำเป็นไม่เหมือนกัน เช่น ความต้องการจำเป็นของนักเรียนแต่ละคนที่ครูจำเป็นต้องมีการวิเคราะห์เพื่อจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมตามสภาพของแต่ละบุคคล แนวทางที่ใช้ในการสนองความต้องการจำเป็นของนักเรียนแต่ละคนอาจไม่เหมือนกัน 2) ความต้องการจำเป็นของกลุ่ม (Group Needs) เป็นความต้องการจำเป็นที่กำหนดจากบุคคลที่รวมตัวกันเป็นกลุ่ม เช่น ความต้องการจำเป็นของครูคณิตศาสตร์ ความต้องการจำเป็นของเด็กพิการ ความต้องการจำเป็นประเภทนี้จะไม่สนใจการนำเสนอข้อมูลเป็นรายบุคคล แต่ใช้ประโยชน์ในการวางแผนและพัฒนากลุ่มบุคคลทั้งหมด แนวทางที่ใช้ในการสนองความต้องการจำเป็นจะเป็นแบบเดียวกัน 3) ความต้องการจำเป็นขององค์กร (Organizational Needs) เป็นความต้องการจำเป็นของกลุ่มบุคคลหรือองค์กร เช่น ความต้องการจำเป็นของสถานศึกษาในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาครูยุคใหม่ของกระทรวงศึกษาธิการ ผลการประเมินความต้องการจำเป็นที่ได้รับจะสะท้อนภาพรวมขององค์กร การวิเคราะห์แนวทางการแก้ไขปัญหา มักเป็นการกำหนดนโยบายเพื่อพัฒนาองค์กรมากกว่าการเสนอแนวทางการแก้ไข ความต้องการจำเป็นของครูเป็นรายบุคคลหรือรายกลุ่ม

สุวิมล ว่องวาณิช (2550, หน้า 47) การจัดประเภทของความต้องการจำเป็นมีเกณฑ์ในการจัดประเภท ได้แก่ ช่วงระยะเวลาในการดำเนินงานขององค์กร วิธีที่ใช้ในการประเมินความต้องการจำเป็นขององค์กร ผู้รับหรือผู้ให้บริการ การสนองตอบความต้องการจำเป็น ลักษณะของข้อมูล แนวคิดเชิงเหตุและผล สิ่งที่ถูกประเมินผลลัพธ์ของการดำเนินงาน สาธารณูปโภคหรือบริบทของความต้องการจำเป็นมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การจัดประเภทตามช่วงเวลาในการดำเนินงานขององค์กร ความต้องการจำเป็นสามารถจำแนกตามช่วงระยะเวลาในการดำเนินงานขององค์กรได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ ประเภทเตรียมการ (Preparatory Type) ซึ่งจะดำเนินการเมื่อจะวางแผนงานหรือผลผลิต และประเภทย้อนหลัง (Retrospective Type) ดำเนินการเมื่อมีการนำแผนไปปฏิบัติและเกิดผลแล้ว

2. การจัดประเภทตามวิธีการประเมิน จำแนกความต้องการจำเป็นตามวิธีการประเมินออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ 1) ความต้องการจำเป็นปทัสถาน (Normative Needs) เป็นความต้องการจำเป็นที่เปรียบเทียบกับสภาพที่เป็นอยู่จริงกับมาตรฐาน (Standard)

2) ความต้องการจำเป็นตามการรับรู้ (Perceived Needs) เป็นความต้องการจำเป็นที่กำหนดหรือนิยามโดยในทัศนะของผู้ถูกประเมิน 3) ความต้องการจำเป็นที่แสดงออก (Expressed Needs) เป็นความต้องการจำเป็นที่แสดงด้วยจำนวนของกลุ่มที่ต้องการได้รับการอย่างแท้จริง และ 4) ความต้องการจำเป็นเชิงสัมพัทธ์ (Relative Needs) เป็นความต้องการจำเป็นตามที่วัดจากความแตกต่างของบริการที่ปรากฏอยู่ในพื้นที่ที่ต่างกัน เน้นที่ความแตกต่างระหว่างกลุ่มหรือพื้นที่ ไม่ใช่ความแตกต่างจากมาตรฐานที่ควรจะเป็น

3. การจัดประเภทตามแนวคิดความขาดแคลน คือ การจำแนกความต้องการจำเป็นตามแนวคิดเชิงเหตุและผลออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับผลงานหรือความสามารถในการปฏิบัติงาน (Performance Needs) และความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับสิ่งทดลอง (Treatment Needs) เป็นการค้นหาความจริงเกี่ยวกับการทำงานที่ปกติหรือผิดปกติของกลไก หรือระบบต่าง ๆ ไม่ใช่การสำรวจความคิดเห็นว่า กลุ่มเป้าหมายต้องการอะไร เพราะผู้ถูกประเมินจริง ๆ ก็อาจไม่ทราบว่า ความต้องการจำเป็นของตนเองที่แท้จริงคืออะไร

4. การจัดประเภทตามผลลัพธ์ของการดำเนินงาน สามารถจำแนกระดับของการประเมินความต้องการจำเป็นออกเป็น 3 ระดับ แต่ละระดับมีการกำหนดประเภทของความต้องการจำเป็นที่ต้องกำหนด ดังต่อไปนี้

4.1 ระดับกลาง (Middle) เป็นการประเมินความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับปัจจัยป้อน (Inputs) และกระบวนการหรือวิธีการ (Processes) และผลผลิตที่เกิดขึ้นโดยทันที (Immediate Products)

4.2 ระดับรวบยอด (Comprehensive) เป็นการประเมินความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับผลิตผล (Outputs) หรือบริการ (Services) เป็นความต้องการจำเป็นระดับองค์กร ซึ่งได้ให้บริการรับลูกค้าของความ ต้องการจำเป็นระดับกลางไว้ด้วย

4.3 ระดับกลยุทธ์ (Strategic) เป็นการประเมินความต้องการจำเป็นระดับองค์รวม (Holistic Level) โดยรวมความต้องการจำเป็นที่เกี่ยวกับผลิตผล (Outputs) ซึ่งเป็นความต้องการจำเป็นระดับรวบยอดและผลลัพธ์ (Outcomes) ซึ่งองค์กรได้ให้บริการที่ส่งผลต่อสังคม

ความหมายของการประเมินความต้องการจำเป็น (Needs Assessment)

คำว่า “การประเมินความต้องการจำเป็น” ตรงกับคำในภาษาอังกฤษ คือ Needs Assessment (สฤวิมล ว่องวานิช, 2550 หน้า 62) มีผู้ให้ความหมายในหลายนัย ดังนี้

Kaufman, Rojas and Mayer (1993) กล่าวว่า การประเมินความต้องการจำเป็น หมายถึง กระบวนการที่ใช้เพื่อระบุช่องว่างระหว่างผลที่เกิดขึ้นในปัจจุบันกับที่ปรารถนา

จะทำให้เกิด แล้วจัดลำดับความสำคัญของช่องว่างดังกล่าว จากนั้นเลือกช่องว่างที่สำคัญที่สุด มาเป็นประเด็นที่ต้องดำเนินการต่อไป ผลการประเมินความต้องการจำเป็นทำให้ทราบว่า มีความต้องการอะไรบ้างที่สำคัญที่สุดที่ต้องเติมให้เต็มหรือขจัดออก ตามความคิดนี้ การประเมินความต้องการจำเป็นจะให้ข้อมูลทั้งตัว “ความต้องการจำเป็น” และวิธีการแก้ไข หรือขจัดปัญหาหรือสนองความต้องการจำเป็น ในยุคนี้การประเมินความต้องการจำเป็น มิได้จำกัดอยู่เพียงแค่การนำผลไปใช้ในการวางแผน แต่ยังรวมถึงขั้นตอนการกำหนดวิธีการ แก้ไขปัญหา ข้อค้นพบจากการประเมินความต้องการจำเป็นจึงแตกต่างจากความหมาย ในยุคที่สองตรงที่ว่า การประเมินความต้องการจำเป็นในยุคที่สองมิได้กล่าวถึงการวิเคราะห์ หรือการกำหนดวิธีขจัดปัญหาที่เกิดขึ้นที่ชัดเจน อย่างไรก็ตาม การนิยามการประเมิน ความต้องการจำเป็นยุคที่สองและยุคที่สามยังมีจุดร่วมที่สอดคล้องกัน คือ กระบวนการ ดังกล่าวยังปรากฏในขั้นตอนการวางแผนงานเท่านั้น มิได้รวมไปถึงการดำเนินงานในขั้นตอน การนำแผนสู่การปฏิบัติการ ติดตาม ตรวจสอบ การดำเนินงาน และการประเมินผลสรุป

การประเมินความต้องการจำเป็นตามแนวคิดของ Wilkin and Altschuld (1995) ที่เรียกว่า แผน 3 ระยะ (Three-Phase Plan) เป็นแนวคิดที่จัดอยู่ในการประเมินความต้องการ จำเป็นในความหมายของยุคที่สามเช่นกัน คือ มีขั้นตอนการวางแผนการดำเนินงาน ขั้นตอน การสำรวจวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อกำหนดความต้องการจำเป็นและขั้นตอนการใช้ประโยชน์ จากความต้องการจำเป็น หลักการสำคัญของการประเมินความต้องการจำเป็นในยุคที่สอง และสาม จึงอยู่ที่การกำหนดสถานะที่เป็นผลต่างซึ่งหมายถึงความต้องการจำเป็น และเมื่อใด ที่เกิดจากความต้องการจำเป็นใด ๆ ความต้องการจำเป็นนั้นจะสะท้อนปัญหาตามมา ปัญหา ที่เกิดจากสถานะที่เป็นผลต่างอาจมีมากหรือน้อยแล้วแต่ลักษณะของความต้องการจำเป็นนั้น ๆ คำว่า “ความต้องการจำเป็น” และคำว่า “ปัญหา” จึงมีความหมายคล้ายคลึงกัน แต่ไม่เหมือนกัน เช่น ความต้องการจำเป็นของนักเรียน คือ ผลการเรียนต่ำกว่าเกณฑ์ ทำให้เกิดปัญหาตามมา คือ พ่อแม่สิ้นเปลืองเวลาในการดูแลบุตรมากขึ้น นักเรียนมีแรงจูงใจ ในการเรียนต่ำ นักเรียนมีพื้นฐานความรู้ไม่แน่นพอที่จะเรียนต่อระดับสูง ทำให้เป็นปัญหา กับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

Revier (1996) ให้ความหมายว่า การประเมินความต้องการจำเป็น เป็นกระบวนการที่มีการดำเนินอย่างเป็นระบบสำหรับการคัดเลือกหรือวิเคราะห์ปัจจัย เพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับนโยบายและการดำเนินโครงการทุกขั้นตอน ผลการประเมินใช้ได้ เฉพาะกลุ่มประชากร แต่มีความเป็นระบบบนฐานของข้อมูลเชิงประจักษ์และเน้นที่ผลลัพธ์

การประเมินความต้องการจำเป็น หมายถึง กระบวนการที่เป็นระบบ ซึ่งใช้เพื่อกำหนดความแตกต่างระหว่างสภาพที่มุ่งหวังกับสภาพที่เป็นอยู่จริง ส่วนใหญ่จะเน้นที่

ความแตกต่างของผลลัพธ์ (Outcome Gap) จากนั้นมีการจัดเรียงลำดับความสำคัญของความแตกต่างนั้น แล้วเลือกความต้องการจำเป็นที่สำคัญมาแก้ไข

สรุปได้ว่า การประเมินความต้องการจำเป็นที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ใช้ในความหมายของความแตกต่างระหว่างสิ่งที่เกิดขึ้นในปัจจุบันกับสิ่งที่พึงประสงค์อย่างเป็นระบบ โดยใช้การจัดลำดับความสำคัญเป็นหลักในการเลือกความต้องการจำเป็น

3. การประเมินของความต้องการจำเป็น

การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น เป็นกระบวนการที่ใช้เพื่อการพัฒนาองค์กรทั้งระบบ ไม่ว่าจะเป็นการจัดประเภทตามยุคใด หลักการของการวิจัยประเมินความต้องการจำเป็นอยู่บนพื้นฐานแนวคิดของการวิเคราะห์ความแตกต่าง (Discrepancy) ระหว่างสภาพที่เป็นอยู่จริงกับที่ควรจะเป็น

การใช้ประโยชน์จากผลที่ได้จากการวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น คือ การนำไปใช้ในการพัฒนาองค์กรตามหลักการบริหารองค์กร เมื่อได้ข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการจำเป็นแล้วต้องนำข้อมูลความต้องการจำเป็นมาวิเคราะห์เพื่อศึกษาสาเหตุที่ทำให้เกิดความต้องการจำเป็นนั้น ๆ จากนั้นจึงทำการศึกษาวิธีการแก้ไขปัญหาและผลกระทบที่ตามมาเพื่อจะได้กำหนดแผนงานที่หน่วยงานต้องไปดำเนินการจัดทำให้สำเร็จเพื่อสนองความต้องการจำเป็นให้ครบถ้วน ดังนั้น กระบวนการประเมินความต้องการจำเป็นแบบสมบูรณ์ จึงประกอบด้วย ขั้นตอน 1) การระบุความต้องการจำเป็น (Needs Identification) 2) การวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น (Needs Analysis) เพื่อวิเคราะห์สาเหตุ และ 3) การกำหนดทางเลือกในการแก้ไขปัญหาความต้องการจำเป็น (Needs Solution) ในหนังสือนี้จะเรียกสั้น ๆ ว่า การกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหา ประเมินทางเลือกสู่การปฏิบัติ ซึ่งถือว่าเป็นขั้นตอนสุดท้ายที่จะนำไปกำหนดความต้องการจำเป็นที่ต้องได้รับการแก้ไข

3.1 หลักการของการวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น

จากการศึกษานิยามของความต้องการจำเป็นและการจัดประเภทของการประเมินความต้องการจำเป็น จะพบว่า ไม่ว่าจะเป็นที่ศนะของนักวิชาการใด การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็นจะอยู่บนพื้นฐานหลักการ 2 ประการ คือ หลักการความแตกต่าง (Discrepancy) และหลักความสำคัญ (Importance)

หลักการแรกของการวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น คือ หลักความแตกต่าง (Discrepancy) หมายความว่า ในกระบวนการวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น ผู้วิจัยอาจออกแบบการวิจัยให้มีการเปรียบเทียบข้อมูลเกี่ยวกับสภาพที่เป็นจริงกับสภาพที่ควรจะเป็น หรือออกแบบการวิจัยโดยมีนัยของความแตกต่างแฝงอยู่ด้วย การระบุสภาวะที่ไม่พึงประสงค์

แต่ไม่ได้เก็บข้อมูลในเชิงเปรียบเทียบ เนื่องจากสภาพที่พึงประสงค์กำหนดได้โดยไม่จำเป็นต้องเก็บข้อมูล เช่น ความหิว การเจ็บป่วย อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างไม่ใช่จะบ่งบอกความต้องการจำเป็นเสมอไป ขึ้นอยู่กับการกำหนดระดับความสำคัญของเป้าหมายที่พึงประสงค์ หากกำหนดไว้สูงมาก ความแตกต่างนั้นก็อาจไม่ใช่ความต้องการจำเป็น เพราะฉะนั้นในการวิจัยประเมินความต้องการต้องมีการกำหนดเป้าหมายให้อยู่ในระดับต่ำสุดที่จะขาดแคลนไม่ได้ มิฉะนั้นจะเกิดผลเสียหาย ดังนั้น หลักการที่สอง การวิจัยประเมินความต้องการความจำเป็น คือ หลักความสำคัญ (Importance) หมายความว่า สิ่งที่เป็นความต้องการจำเป็นต้องมีความสำคัญมากต้องได้รับการตอบสนอง และความต้องการจำเป็นนั้นต้องมีลำดับความสำคัญ (Needs Prioritization) ไม่ว่าผู้วิจัยจะดำเนินการในกิจกรรมการระบุความต้องการจำเป็น (Needs Identification) กิจกรรมการวิเคราะห์สาเหตุที่ทำให้เกิดความต้องการจำเป็น (Needs Analysis) หรือกิจกรรมการกำหนดวิธีการแก้ไขความต้องการจำเป็นที่เกิดขึ้น (Needs Solution) จะต้องมีการจัดลำดับความสำคัญของผลการวิจัยประเมินความต้องการจำเป็นในทุกกิจกรรม กล่าวคือ ผลการวิจัยจากกิจกรรมการกำหนดความต้องการจำเป็นจะได้ความต้องการจำเป็นมากมาย จึงต้องจัดลำดับความต้องการจำเป็นที่สำคัญที่สุด ผลจากการวิเคราะห์สาเหตุจะได้สาเหตุที่ทำให้เกิดความต้องการจำเป็นมากกว่าหนึ่งสาเหตุ ก็ต้องจัดลำดับความสำคัญของสาเหตุว่า สาเหตุใดเป็นสาเหตุหลัก การกำหนดวิธีการแก้ไขปัญหา จะพบว่า มีวิธีการแก้ปัญหาหลายทางเลือก ผู้วิจัยต้องเลือกทางเลือกที่เหมาะสมที่สุด

เมื่ออิงหลักการทั้งสองหลักการในการวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น กระบวนการวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น โดยทั่วไปจึงควรประกอบด้วยขั้นตอนการดำเนินงานที่จำแนกออกได้เป็น 5 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. การศึกษาสิ่งมุ่งหวัง (What Should Be)
2. การศึกษาสภาพที่เป็นจริงอยู่จริงในปัจจุบัน (What Is)
3. การวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างข้อมูลที่ได้จากข้อ 1 และข้อ 2 และจัดลำดับความสำคัญของผลที่เกิดขึ้น เพื่อกำหนดเป็นความต้องการจำเป็น
4. การวิเคราะห์สาเหตุที่ทำให้เกิดความแตกต่างในข้อ 3 และจัดลำดับความสำคัญของสาเหตุที่ทำให้เกิดความต้องการจำเป็น
5. การศึกษาและกำหนดแนวทางเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดจากสาเหตุที่ทำให้เกิดความต้องการจำเป็นที่วิเคราะห์ได้จากข้อ 4

อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติ นอกจากนักวิจัยต้องใช้หลักการทั้งสองหลักที่นำเสนอแล้วนั้น ยังต้องคำนึงถึงประเด็นสำคัญที่ส่งผลต่อการกำหนดขั้นตอนการวิจัยประเมิน

ความต้องการจำเป็น ได้แก่ การกำหนดขอบเขตของการวิจัย ระดับของความต้องการจำเป็น ประเภทของความต้องการจำเป็น และการกำหนดแนวคิดที่ใช้ในการแปลความหมายเกี่ยวกับผลการวิจัยประเมินความต้องการจำเป็นที่ได้รับ

ขอบเขตของการวิจัย (Scope of Needs Assessment Research) การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็นสามารถกำหนดขอบเขตได้หลายแบบ คือ กำหนดขอบเขตเฉพาะการระบุความต้องการจำเป็น (Needs Identification) แล้วนำผลการวิจัยไปเผยแพร่ กำหนดขอบเขตเฉพาะการกำหนดสาเหตุที่ทำให้เกิดความต้องการจำเป็น (Needs Analysis) กำหนดขอบเขตเฉพาะการเลือกวิธีการแก้ไขปัญหาหรือกำหนดขอบเขตการวิจัย ประเมินความต้องการจำเป็นแบบสมบูรณ์ (Complete Needs Assessment) เพื่อให้ได้คำตอบเกี่ยวกับความต้องการจำเป็น สาเหตุของความต้องการจำเป็น และวิธีการแก้ไขปัญหาลำพังทำให้เกิดความต้องการจำเป็น

ระดับของความต้องการจำเป็น (Level of Needs Assessment Research) นักวิจัยต้องกำหนดระดับของความต้องการจำเป็นว่า ต้องการให้ได้ความต้องการจำเป็นระดับจุลภาค (Micro Level) ระดับมหภาค (Macro Level) หรือระดับเมกะ (Mega Level) การกำหนดระดับของความต้องการจำเป็นจะช่วยในการออกแบบการเก็บข้อมูล จะได้ผลการวิจัยเป็นความต้องการจำเป็นที่เยี่ยม (ปัจจัยและกระบวนการ) ความต้องการจำเป็นด้านผลผลิตหรือด้านผลลัพธ์

ประเภทของความต้องการจำเป็น (Type of Needs Assessment Research) การจัดประเภทของความต้องการจำเป็นสามารถจำแนกได้หลายแบบ เช่น การจัดตามวิธีการเก็บข้อมูลทำให้ได้ความต้องการจำเป็นตามการรับรู้ ความต้องการจำเป็นที่แท้จริงหรือการจัดประเภทตามเนื้อหาสาระ เช่น ความต้องการจำเป็นด้านการพัฒนาหลักสูตร ด้านการประเมินผล ด้านการวิจัย เป็นต้น

การแปลความหมายของผลการวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น (Interpretation of Needs Assessment Research Results) วิธีตีความผลการวิจัยประเมินความต้องการจำเป็นมี 2 วิธีหลัก คือ การแปลผลตามแนวคิดปรนัยนิยม (Objective Approach) และการแปลผลตามแนวการตีความ (Interpretive Approach) นักวิจัยต้องกำหนดแนวคิดที่ใช้ในการตีความหมายของการวิจัยที่เหมาะสมกับบริบทของสิ่งที่ศึกษา Hiebert and Smallwood (1987) เห็นว่า การแปลผลตามแนวคิดเชิงปรนัยนิยมการตีความตามแนวคิดดั้งเดิม มีขั้นตอนการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นแบบตรงไปตรงมา เน้นการกำหนดเป้าหมายที่ต้องการบรรลุผล มีการเก็บข้อมูลจากอดีตเพื่อกำหนดความต้องการจำเป็น โดยอิงข้อมูลที่ได้จากการวัดตายตัว ส่วนการแปลผลตามแนวคิดเชิงการตีความเป็นการใช้

ความรู้สึกส่วนตัวของผู้เกี่ยวข้องมาช่วยวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น ซึ่งอาจมีหลายมุมมอง และมีความเป็นไปได้ที่จะเป็นมุมมองที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับการตีความภายใต้ความรู้สึกของแต่ละคน

3.2 ขั้นตอนการวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น

ขั้นตอนการวิจัยประเมินความต้องการจำเป็นโดยใช้การแจกแจงขั้นตอนการดำเนินการแบ่งออกเป็น 3 ระยะ **ระยะแรก** เป็นระยะก่อนการประเมิน ประกอบด้วยขั้นการเตรียมการ มาตรการกำหนดจุดมุ่งหมายหรือวิสัยทัศน์ที่ต้องการจะให้เกิด กำหนดกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์จากผลการประเมินความต้องการจำเป็น กลุ่มเป้าหมายและกลุ่มผู้เกี่ยวข้องกับการประเมินความต้องการจำเป็นและขั้นการออกแบบการประเมินเกี่ยวข้องกับการกำหนดนิยาม ประเภท ขอบข่ายของการประเมินความต้องการจำเป็น การวางแผนการดำเนินงานด้านทรัพยากร ค่าใช้จ่ายและเวลาในการดำเนินงาน **ระยะที่สอง** เป็นระยะระหว่างการประเมิน มีการกำหนดวิธีการเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อกำหนดความต้องการจำเป็นและการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น **ระยะที่สาม** ระยะหลังการประเมินมีการนำผลไปใช้ประโยชน์การเสนอผลหรือรายงานให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ กำหนดแนวทางการแก้ไขเพื่อขจัดปัญหาที่เกิดจากความต้องการจำเป็น

3.2.1 ระยะที่ 1 ระยะก่อนการประเมินหรือระยะก่อนการสำรวจ

ในระยะนี้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการประเมินความต้องการจำเป็น มีการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการจำเป็นที่มีอยู่ วางแผนการดำเนินงานโดยกำหนดขอบเขตและประเด็นของความต้องการจำเป็น กำหนดจุดมุ่งหมายของความต้องการจำเป็น แหล่งข้อมูล การใช้ประโยชน์ข้อมูลและการพัฒนาแผนการดำเนินงานสำหรับระยะที่ 2 รวมทั้งกำหนดเกณฑ์สำหรับการทำประเมิน การประเมินความต้องการจำเป็นในแต่ละขั้นตอน

3.2.2 ระยะที่ 2 การประเมินหรือระยะการเก็บรวบรวมข้อมูล

คณะกรรมการประเมินความต้องการจำเป็นทำการเก็บรวบรวมข้อมูล และความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการจำเป็น จัดลำดับความต้องการจำเป็นและวิเคราะห์หาสาเหตุ

3.2.3 ระยะที่ 3 หลังการประเมินหรือระยะการนำผลไปใช้ประโยชน์

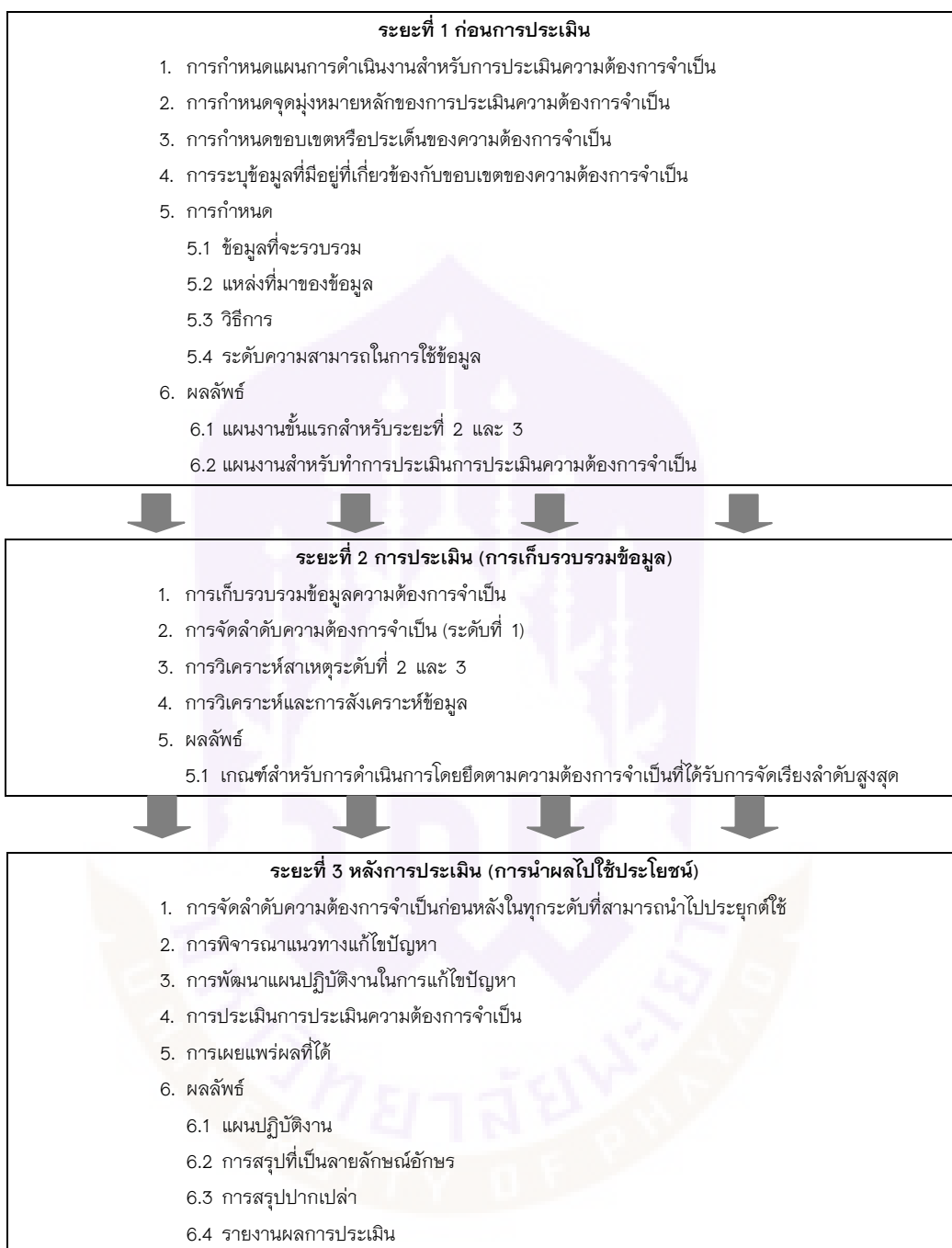
คณะกรรมการประเมินความต้องการจำเป็นนำผลการประเมินความต้องการจำเป็นไปใช้ประโยชน์โดยการเชื่อมโยงข้อมูลและแผนการดำเนินงานที่ได้รับงานหลัก คือ การจัดลำดับความสำคัญก่อนหลังและเกณฑ์การตัดสินใจหาแนวทางแก้ไขปัญหาการจัดทำแผนปฏิบัติงาน การนำเสนอข้อมูลที่ได้รับจากการประเมินความต้องการ

จำเป็นแก่ผู้ตัดสินใจและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และการจัดเตรียมแผนสำหรับดำเนินการเพื่อขจัดปัญหาที่เกิดจากความต้องการจำเป็นหรือนำไปใช้ประโยชน์ด้านอื่น ๆ (Witkin and Altschuld, 1995; Altschuld and Witkin, 2000)

การดำเนินงานในระยะที่ 1 เป็นการเตรียมการสำหรับการดำเนินงานในระยะที่ 2 ซึ่งถือเป็นงานเกี่ยวกับการระบุความต้องการจำเป็น (Needs Identification) และการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น (Needs Analysis) เพื่อศึกษาสาเหตุและแนวทางการแก้ไขงาน ระยะที่ 3 เป็นการศึกษาและกำหนดทางเลือกในการแก้ไขปัญหาเพื่อขจัดปัญหาให้หมดไป (Needs Solution) แผน 3 ระยะ แสดงให้เห็นถึงกระบวนการประเมินความต้องการจำเป็นแบบสมบูรณ์ ทำให้ทราบความต้องการจำเป็น สาเหตุ แนวทางแก้ไข แล้วนำข้อมูลทั้งหมดไปสู่การวางแผนปฏิบัติการต่อไป

ขั้นตอนการวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น

ภาพ 5 แผน 3 ระยะสำหรับการประเมินความต้องการจำเป็น

ที่มา: Witkin and Altschuld, 1995

3.3 การจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น

รูปแบบของการได้ตอบข้อมูลแบบตอบสนองคู่ (Dual-Response Format) มักปรากฏในแบบสอบถามที่มีข้อความให้ตอบในรูปมาตราประมาณค่า โดยให้ระบุข้อมูลทั้งสองชุด คือ ระดับของสภาพที่เป็นอยู่จริงและสภาพที่ควรจะเป็น รูปแบบนี้สร้างขึ้นโดยพื้นฐานแนวความคิดของนิยามความต้องการจำเป็นตามโมเดลความแตกต่าง (Discrepancy Model) วิธีการจัดเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นสามารถกระทำโดยการที่ใช้หลักประเมินความแตกต่าง พบว่า เป็นที่นิยมใช้กันมาก เป็นวิธีที่มีรากฐานมาจากการประเมินความต้องการจำเป็นที่ใช้โมเดลความแตกต่าง ซึ่งมีการรวบรวมข้อมูลแบบการตอบสนองคู่จากมาตรวัดที่แสดงระดับความสำคัญ ($I=Importance$) ของข้อความนั้น เปรียบเสมือนค่าที่บอกระดับของ “What Should Be” และมาตรวัดที่แสดงระดับที่ข้อรายการนั้นได้รับการตอบสนองหรือระดับสัมฤทธิ์ผล ($D=Degree of Success$) ที่เป็นอยู่ในขณะนั้น เปรียบเสมือนค่าที่บอกระดับของ “What Is” สูตรในการคำนวณระดับความต้องการจำเป็นแต่ละวิธีมีดังนี้

3.3.1 วิธี Mean Difference Method (MDF) กำหนดโดยหาผลต่างของค่าเฉลี่ยของ I และค่าเฉลี่ยของ D บางคนเรียกวิธีนี้ว่า Rank Order of Difference Scores

$$MDF = I - D$$

3.3.2 วิธี Priority Needs Index (PNI) เป็นวิธีเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น ซึ่งพัฒนาขึ้นมาโดยใช้ค่าสถิติในรูปดัชนีที่สามารถบอกค่าต่ำสุดและสูงสุดได้ Lane, Crofton and Hall (1983 อ้างอิงใน Wilkin, 1984) ได้สร้างดัชนีชื่อว่า Priority Needs Index (PNI) ซึ่งดัดแปลงมาจากวิธีการเรียงตำแหน่งความต้องการจำเป็นจากความแตกต่างของค่าเฉลี่ยระหว่าง I และ D ด้วยน้ำหนักความสำคัญของ I

$$PNI = (I-D) \times I$$

3.3.3 วิธี Priority Needs Index (PNI) แบบปรับปรุงเป็นสูตรที่ปรับปรุงจากสูตร PNI ดั้งเดิม โดย นางลักษณ์ วิรัชชัย และสุวิมล ว่องวาณิช เป็นวิธีการที่หาค่าผลต่างของ $(I-D)$ แล้วหารด้วยค่า D เพื่อควบคุมขนาดของความต้องการจำเป็นให้อยู่ในพิสัยที่ไม่มีช่วงกว้างมากเกินไป และให้ความหมายเชิงเปรียบเทียบเมื่อใช้ระดับของสภาพที่เป็นอยู่เป็นฐานในการคำนวณค่าอัตราการพัฒนาเข้าสู่สภาพที่คาดหวังของกลุ่ม

$$PNI_{\text{modified}} = (I-D) / D$$

เมื่อ I หมายถึง สภาพที่ควรจะเป็น/พึงประสงค์

D หมายถึง สภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น โดยใช้สูตร Priority Needs Index (PNI) แบบปรับปรุงหรือดัชนีความสำคัญต้องการจำเป็น (PNI) เป็นสูตรที่ปรับปรุงมาจาก PNI ดั้งเดิม เป็นวิธีการที่หาค่าผลต่างของ (I-D) แล้วหารด้วย D มีสูตรในการคำนวณ ดังนี้

$$PNI_{\text{modified}} = (I-D) / D$$

เมื่อ I หมายถึง สภาพที่พึงประสงค์

D หมายถึง สภาพปัจจุบัน

4. ประโยชน์ของความต้องการจำเป็น

การประเมินความต้องการจำเป็นสามารถนำไปใช้ประโยชน์กับการบริหารงานในองค์กรต่าง ๆ ได้หลายประการ เช่น การวางแผนกลยุทธ์ การพัฒนาบุคลากร การฝึกอบรม ฯลฯ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1 การวางแผนกลยุทธ์

การบริหารจัดการของผู้มีอำนาจในการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับขั้นตอนสำคัญทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวางแผน การจัดบุคลากรและทรัพยากรที่ใช้ในการทำงาน การนำแผนสู่การปฏิบัติ การกระตุ้น กำกับติดตาม และประเมินผลการทำงาน การวางแผนเป็นขั้นตอนพื้นฐานที่นำไปสู่ความสำเร็จขององค์กร การวางแผนเป็นกระบวนการที่ผลักดันให้นักการศึกษาและผู้บริหารคิดถึงประเด็นและทางเลือกต่าง ๆ โดยต้องมีการตัดสินใจล่วงหน้า มีการคาดคะเนเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น มีการจัดลำดับกิจกรรมที่ต้องทำก่อน-หลัง ระบุทรัพยากรในการทำงาน การจัดการแก้ไขปัญหาและจัดการงานต่าง ๆ ตลอดจนกำหนดยุทธวิธีที่มีประสิทธิผลมากที่สุดเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนด

การวางแผนกลยุทธ์ (Strategic Planning) เป็นเครื่องมือที่ทรงพลังและมีอำนาจมากที่สุดในศตวรรษที่ 21 นี้ เป็นกระบวนการที่นำไปสู่ความสำเร็จที่ผู้บริหารหรือผู้จัดการทุกคนควรใช้เป็นเครื่องมือในการทำงาน การวางแผนกลยุทธ์เป็นการกำหนดสภาพที่เกิดขึ้นกับองค์กรและทิศทางที่ควรที่จะพัฒนา เป็นขั้นตอนพื้นฐานของกระบวนการวางแผน ลักษณะสำคัญของการวางแผนกลยุทธ์ คือ กระบวนการที่เปิดกว้างให้ทุกคนได้รับรู้ เป็นกระบวนการที่มีการกระทำซ้ำๆ ทำ โดยการทบทวนสิ่งที่ทำและปรับปรุงแก้ไข กระบวนการทำงานให้ดีขึ้น มีการกำหนดเงื่อนไขในการปฏิบัติงานและต้องมีกระบวนการคิดที่ยิ่งใหญ่ (Van Der Werff, 1999) นอกจากนี้ การวางแผนกลยุทธ์ยังเป็นกระบวนการที่ใช้

ในการกำหนดเป้าหมายขององค์กรและยุทธวิธีในการทำงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ตลอดจนการระบุตัวบ่งชี้หรือหลักเทียบที่ใช้ในการกำหนดความสำเร็จ การวางแผนกลยุทธ์ เป็นกลไกสำคัญของผู้บริหารที่ช่วยในการกำหนดวิสัยทัศน์ขององค์กร ซึ่งมีทั้งยุทธวิธีระยะสั้น และระยะยาว และยังเป็นกระบวนการที่ช่วยจัดความสับสนต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในองค์กร และช่วยสร้างโอกาสในการนำไปสู่ความสำเร็จ โดยมีจุดเน้นที่การใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ (QSI International Services, 2002)

ขั้นตอนการดำเนินงานของการวางแผนกลยุทธ์ มี 3 ระยะ

ระยะที่ 1 คือ การคิดเชิงกลยุทธ์ (Strategic Thinking) เป็นการวางแผนในเชิงคุณค่า วิสัยทัศน์ พันธกิจ ซึ่งเป็นงานที่ใช้ความพยายามถึง 40%-50% ของการวางแผนผลงานในขั้นตอนนี้จะทำให้ได้แผนกลยุทธ์ที่เป็นหลักใหญ่ ๆ เป็นกิจกรรมที่ใช้คนจำนวนไม่มาก แต่ก่อให้เกิดการทำงานแบบมีส่วนร่วมและมีความเข้าใจชัดเจนตรงกัน งานในขั้นตอนนี้จะทำให้ได้พันธกิจที่กำหนดขึ้น โดยมีจุดเน้นชัดเจน เจาะจง เด่นและสั้นกระชับ และมีการกำหนดวัตถุประสงค์เชิงกลยุทธ์ โดย Van Der Werff (1999) เสนอเกณฑ์การตรวจสอบคุณภาพของวัตถุประสงค์ 4 ตัว ได้แก่ ต้องสามารถวัดและตรวจสอบความถูกต้องได้ ต้องสามารถบรรลุผลหรือเป็นไปได้ ต้องมีความยืดหยุ่นและปรับได้ และต้องมีความสอดคล้องกับแผนกลยุทธ์ขององค์กร

ระยะที่ 2 คือ การวางแผนกลยุทธ์ (Strategic Planning) ซึ่งเน้นที่การประเมินความสามารถขององค์กรในการปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนด การกำหนดประเด็นปัญหาต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้น และยุทธวิธีในการจัดการกับปัญหาเหล่านั้น ผลงานในขั้นตอนนี้เป็นแผนการปฏิบัติที่นำไปสู่การบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ย่อยต่าง ๆ ซึ่งมีความสำคัญต้องมีการสื่อสาร การกระตุ้น กำกับ การติดตามตรวจสอบ การปรับปรุงให้ทันสมัย

ระยะที่ 3 เป็นการวางแผนกลวิธีในการทำงาน (Tactical Planning) เน้นที่การปฏิบัติงานที่เชื่อมโยงบุคลากรและทรัพยากรในการทำงาน โดยมีแผนปฏิบัติการ (Action Plan) การทำงานในขั้นตอนนี้เหมือนการวางแผนประจำปีและการจัดสรรค่าใช้จ่าย

ตามความคิดของ Van Der Werff (1999) หลังจากมีการกำหนดวิสัยทัศน์ และพันธกิจแล้วองค์กรต้องมีการประเมินสถานการณ์ (Situational Analysis) โดยอาจใช้เทคนิค SLOT หรือ SWOT ซึ่งถือว่าเป็นเทคนิคหนึ่งของการประเมินความต้องการ ความจำเป็น ทั้งนี้ SWOT Analysis เป็นเทคนิคที่ช่วยในการวิเคราะห์จุดแข็ง (Strengths) จุดอ่อน (Weaknesses) โอกาส (Opportunities) และการคุกคาม (Threats) ของสภาพที่เป็นอยู่ และอนาคต ความแตกต่างของ SLOT หรือ SWOT อยู่ที่การใช้คำว่า limitations (ข้อจำกัดของ

องค์กร) แทนคำว่า Weakness (จุดอ่อน) ขององค์กร คำว่า “ข้อจำกัด” เป็นคำที่เบากว่า เนื่องจากบางครั้งองค์กรไม่มีจุดอ่อน แต่ก็ไม่มีจุดแข็ง ก็ถือว่าองค์กรนั้นมีข้อจำกัด

แนวคิดของ Ven Der Werff (1999) คล้ายคลึงกับที่ Lindner and Harris (2000) เสนอว่า การวางแผนสามารถจำแนกได้เป็น 3 ระดับ ได้แก่ 1) การวางแผนกลยุทธ์ (Strategic Planning) เป็นการระบุพันธกิจที่ต้องทำในช่วงระยะหนึ่ง ส่วนใหญ่อยู่ในช่วงเวลา 5 ปี 2) การวางแผนระยะยาว (Long-Range Planning) เป็นการวางแผนงาน ซึ่งโดยปกติอยู่ในช่วง 2-5 ปี มีการระบุทรัพยากรการเงินและสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงเพื่อกำหนดวิธีการที่ทำให้แผนกลยุทธ์ทั้งหมดขององค์กรประสบความสำเร็จ และ 3) การวางแผนปฏิบัติการ (Tactical Planning) เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มบุคคล ซึ่งรับผิดชอบการทำงาน ให้บรรลุผลภายในช่วงระยะเวลาหนึ่ง โดยปกติอยู่ใน 1 ปีงบประมาณ โดยมีการกำหนดแนวคิด เทคนิคและเครื่องมือต่าง ๆ ที่พัฒนาขึ้นมาเพื่อช่วยในกระบวนการวางแผน เพื่อให้การวางแผน กลยุทธ์ประสบความสำเร็จ Lindner and Harris (2000) เห็นว่า จำเป็นต้องมีการกำหนด สารสนเทศที่ใช้ในการตัดสินใจ สารสนเทศสำคัญที่ผู้บริหารต้องรับรู้ คือ สภาพที่เป็นอยู่จริง ขององค์กร ในขณะที่จุดหมายปลายทางที่ต้องการเดินไปถึงจึงมีการพัฒนาเทคนิคและ แนวคิดที่ช่วยในการปรับปรุงการวางแผนให้มีประสิทธิผลและทำให้เข้าใจสภาพขององค์กร มากมาย เช่น 1) SWOT Analysis เป็นเทคนิคที่ช่วยในการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน ขององค์กร 2) GAP Analysis เป็นแนวคิดที่ช่วยในการกำหนดสภาพขององค์กรที่เป็นอยู่ใน ปัจจุบันและจุดที่ต้องการจะบรรลุในอนาคต ตลอดจนวิธีการบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนด 3) MBO หรือ Management by Objective เป็นการบริหารจัดการให้เกิดผลตามวัตถุประสงค์ ระบบนี้เน้นที่ผลไม่ใช่กิจกรรม โดยกำหนดวัตถุประสงค์ที่มีความคงที่ เจาะจง วัดได้ มีเงื่อนไขกำหนดและสามารถบรรลุผลได้ภายใต้ทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่ เป็นที่น่าสังเกตว่า แนวคิดที่ใช้ในการวางแผนงานเกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์เพื่อค้นหาสิ่งที่มีความต้องการ จำเป็นต้องได้รับการแก้ไขปรับปรุง ดังนั้น การวิเคราะห์ SWOT เป็นแนวคิดที่มีหลักการ พื้นฐานของการศึกษา สภาพที่เกิดขึ้นทั้งที่เป็นจุดแข็งและจุดอ่อนแต่ไม่ได้ให้ข้อมูลชี้สภาพ ความแตกต่างของสภาพที่เป็นอยู่จริงกับสภาพที่ควรจะเป็นเหมือนการวิเคราะห์ช่องว่าง (Gap Analysis) แต่ทั้งสองแนวคิดต่างเป็นหลักการพื้นฐานที่นำไปสู่การกำหนดเป้าหมาย ที่ต้องการบรรลุผลจากสภาพที่เป็นอยู่และสอดคล้องกับมโนทัศน์เกี่ยวกับการประเมิน ความต้องการจำเป็น ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ต้องทำเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการวางแผน เป็นกระบวนการที่เป็นระบบ ซึ่งจัดขึ้นเพื่อรวบรวมข้อคิดเห็นจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับ ปัญหาการปฏิบัติงาน เพื่อนำไปสู่การออกแบบกิจกรรมที่มีความสมเหตุสมผลและดำเนินการ

อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้บรรลุหน้าที่ขององค์กร โดยมีพันธะผูกพันในการทำงานตามกรอบอย่างต่อเนื่อง และเชื่อมโยงเข้ากับเป้าหมายของการวางแผนเพื่อให้บรรลุผล

ทั้งแนวคิดของ Van Der Werff (1999) และ Lindner and Harris (2000) แสดงให้เห็นคุณค่าและความสำคัญของข้อมูลสารสนเทศที่ช่วยในการวางแผนยุทธวิธีที่ใช้ในการปฏิบัติงานที่วางแผนล่วงหน้า เพื่อให้เกิดผลที่มุ่งหวังในอนาคต จะผิดพลาดมากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับความถูกต้องแม่นยำของข้อมูลที่ใช้ ในปัจจุบันการได้มาซึ่งข้อมูลที่มีคุณภาพต้องมาจากเครื่องมือหรือเทคนิคในการเก็บข้อมูลที่มีคุณภาพ เมื่อเป็นเช่นนี้จะเห็นว่า การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็นจะต้องเข้ามามีบทบาทในการได้มาซึ่งข้อมูล ทั้งส่วนที่เป็นสิ่งที่มุ่งหวังต้องการให้เกิดขึ้นในอนาคตและสิ่งที่เกิดขึ้นจริงที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ตลอดจนกระบวนการที่ชี้ให้เห็นถึงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นนั้น ๆ

โดยสรุป การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็นมีความสำคัญต่อการวางแผนงาน เพราะจุดมุ่งหมายของการวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น คือ ความพยายามให้ได้ข้อมูลที่ช่วยเสริมการวางแผนการดำเนินงาน ทำให้การพัฒนากิจกรรมหรือการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ สอดคล้องกับสภาพที่เกิดขึ้นจริงในขณะนั้น เพื่อเป็นข้อมูลในการตัดสินใจเกี่ยวกับการปรับปรุงแก้ไขการจัดสรรงบประมาณการจัดทำแผนการดำเนินงานขององค์กร (สุวิมล ว่องวานิช, 2538; Witkin and Altschuld, 1995) นอกจากนี้ยังเป็นกระบวนการที่มีบทบาทสำคัญกับการวิจัยอนาคต (Futures Research) เนื่องจากธรรมชาติของการวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น เป็นวิธีการเชิงรุกที่ไม่ได้มุ่งให้ข้อมูลเพื่อการวางแผนงานหรือปรับปรุงสภาพปัญหาที่เป็นอยู่อย่างเดียว แต่เป็นกระบวนการที่ให้ข้อมูลที่สะท้อนสิ่งที่จะเกิดหรือเป้าหมายที่ต้องการบรรลุในอนาคต

4.2 การฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากร

อุทุมพร จามรมาน (2533) ให้นิยามคำว่า การฝึกอบรม คือ กิจกรรมหรือความพยายามที่จะจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการของหน่วยงาน เพื่อให้ผู้เข้าอบรมมีการเกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีในเรื่องความรู้ ทักษะและทักษะในการทำงาน การฝึกอบรมที่จัดอย่างมีระบบ หมายถึง กิจกรรมที่มีทิศทาง เป้าหมายชัดเจน เป็นรูปธรรม และประเมินได้ด้วยวิธีต่าง ๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลย้อนกลับมาสู่การพิจารณาผลการฝึกอบรม ทั้งนี้ Bois (2002 อ้างอิงใน สุวิมล ว่องวานิช, 2550) กล่าวว่า การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น เป็นขั้นตอนสำคัญของการกำหนดความต้องการจำเป็นด้านการอบรม หากไม่สามารถระบุความต้องการได้ นักฝึกอบรมก็จะไม่สามารถออกแบบและจัดการอบรมที่ตอบสนองความต้องการขององค์กรได้ ในขณะที่ Swist (2001, Online) ชี้ให้เห็นว่า จุดมุ่งหมายของการประเมินความต้องการจำเป็น คือ กระบวนการที่ทำให้มั่นใจว่า มีความต้องการจำเป็น

ในการอบรมและระบุเนื้อหา สำหรับการอบรมกระบวนการนี้เป็นวิธีการเก็บข้อมูลเพื่อใช้ในการตัดสินใจแนวทางการพัฒนาที่เป็นประโยชน์และเกี่ยวข้องกับความต้องการจำเป็นนั้น เป็นความพยายามที่จะปรับปรุงส่วนใดส่วนหนึ่งขององค์กรที่จะส่งผลกระทบต่อส่วนอื่น เป็นขั้นตอนสำคัญในการพัฒนาโครงการฝึกอบรมหรือการปรับปรุงการปฏิบัติงาน การประเมินความต้องการจำเป็นจะเปิดโอกาสให้มีการปรึกษาหารือกันของบุคลากรในองค์กร มีการรวบรวมข้อมูลสารสนเทศจากความคิด การอภิปราย การประชุม Swist (2001, Online) ให้เหตุผลในการประเมินความต้องการจำเป็นด้านการอบรม ดังนี้ การกำหนดสิ่งที่จำเป็นสำหรับการทำงานของบุคลากร กำหนดสิ่งที่ต้องให้การฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการปฏิบัติงาน กำหนดผลที่เกิดขึ้นเพื่อชี้ให้เห็นความแตกต่างที่จะเกิดขึ้นจากการฝึกอบรมเชื่อมโยงให้ผลการปฏิบัติงานที่พัฒนาขึ้นกับเป้าหมายและพื้นฐานขององค์กร

Rouda and Kusy (1995, Online) กล่าวว่า การฝึกอบรมเป็นแนวทางการแก้ปัญหา หากมีปัญหาด้านความรู้ แต่การพัฒนาองค์กรเป็นแนวทางแก้ไข เมื่อปัญหาที่เกิดขึ้นไม่ใช่เนื่องมาจากการขาดความรู้ แต่เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงที่เป็นระบบ อาจรวมถึงการวางแผนกลยุทธ์ การปรับโครงสร้างองค์กรใหม่ การจัดการเกี่ยวกับการปฏิบัติงานหรือการสร้างทีมที่มีประสิทธิภาพ Rouda and Kusy (1995, Online) เสนอแนะว่า ในการวิเคราะห์ความแตกต่างต้องพยายามหาความต้องการจำเป็นที่แท้จริง (Actual Needs) ไม่ใช่ความต้องการจำเป็นตามการรับรู้ (Perceived Needs) หรือความต้องการจำเป็นตามความรู้สึก (Felt Needs) คนที่ถูกประเมินความต้องการจำเป็น อาจไม่รู้ความจริง ๆ แล้วตนเองมีความต้องการจำเป็นอะไร แต่แสดงความคิดเห็นได้ว่าตนเองต้องการ (Want) อะไร ในการนำเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาคงต้องใช้ข้อมูลเป็นหลักฐานที่แสดงจุดยืนทางความคิดในการระบุความต้องการจำเป็นที่ต้องแก้ไขเพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้น แต่ให้ทุกคนได้รับรู้ข้อมูลสารสนเทศที่ปรากฏโดยเฉพาะ ถ้าคนนั้นสนใจโครงการฝึกอบรมที่นำเสนอ นอกจากนี้ต้องมีการระบุค่าใช้จ่ายหากต้องมีปฏิบัติการใด ๆ ในการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์

ความต้องการจำเป็นด้านการอบรมสามารถแบ่งออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ระดับองค์กร ระดับงาน และระดับบุคคล (Bois, 2002 อ้างอิงใน สุวิมล ว่องวาณิช, 2550) ในขณะที่กองทัพของสหรัฐอเมริกาได้จัดทำเอกสารสำหรับโครงการฝึกอบรมและพัฒนาผู้นำ โดยเสนอวงจรการฝึกอบรม ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ระดับองค์กร ระดับงานอาชีพ และระดับบุคคล ทั้งนี้ ความต้องการจำเป็นระดับองค์กรกำหนดโดยกฎหมาย ระเบียบ คำสั่ง นโยบาย พันธกิจ ความต้องการจำเป็นระดับงานอาชีพ กำหนดโดยหัวหน้างาน ความต้องการจำเป็นระดับบุคคล กำหนดโดยลูกจ้าง พนักงาน บุคลากรระดับสูง (US Army Model, 2001)

Bois (2002 อ้างอิงใน สุวิมล ว่องวาณิช, 2550) ได้เสนอขั้นตอนการประเมินความต้องการจำเป็นด้านการอบรม ดังนี้ 1) กำหนดรูปแบบและเทคนิคที่ต้องการใช้ในการประเมินความต้องการจำเป็น 2) เก็บข้อมูลโดยเลือกใช้วิธีที่เหมาะสม 3) วิเคราะห์ข้อมูล 4) เตรียมรายงานผลการประเมิน 5) ให้ข้อเสนอแนะการฝึกอบรม โดยอิงความต้องการจำเป็น ในขณะที่ Langmeyer (1993) เสนอขั้นตอนการวางแผนการประเมินความต้องการจำเป็นว่า ประกอบด้วย การเลือกวิธีการเก็บข้อมูล การเลือกแหล่งข้อมูล การมอบหมายความรับผิดชอบ การเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ และรายงานผลการประเมิน

Swist (2001, Online) กล่าวว่า วิธีการประเมินความต้องการจำเป็นสำหรับใช้เพื่อการฝึกอบรม มีทั้งการสำรวจ การสัมภาษณ์ การจัดกลุ่มสนทนา การสังเกต การทดสอบ การวิเคราะห์งาน (Job Analysis) ซึ่งดำเนินการโดยผู้มีความชำนาญในเรื่องงานนั้น เรียกว่า ผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา (Subject Matter Experts: SME) แต่ตามความคิดของ Bois (2002 อ้างอิงใน สุวิมล ว่องวาณิช, 2550) เห็นว่า วิธีการประเมินความต้องการจำเป็นที่ดีที่สุด คือ วิธีผสม

Kubr and Prokopenko (1991) ได้เสนอแนวคิดในการวินิจฉัยความต้องการจำเป็นด้านการฝึกอบรมและพัฒนาในบริบทของการบริหารจัดการ โดยอธิบายว่า ผู้เกี่ยวข้องกับผู้ฝึกอบรมและพัฒนาต้องมีความเข้าใจในวิธีการวินิจฉัยความต้องการจำเป็นในการได้รับการพัฒนาของบุคลากรเพื่อให้มีสมรรถภาพ (Competency) และผลการปฏิบัติงานที่ดี (Performance) ประสิทธิภาพของการบริหารจัดการที่ดีต้องการการประเมินผลการปฏิบัติงานและสมรรถภาพของบุคคลจะเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ผลการปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพ แต่ไม่ใช่ทั้งหมด เพราะฉะนั้น ถ้าสมรรถภาพต่ำ ผลการปฏิบัติงานก็มีแนวโน้มจะต่ำด้วย แต่ถ้าสมรรถภาพของบุคคลสูง ก็ไม่จำเป็นว่า องค์การจะมีผลการปฏิบัติงานที่ดี อาจจะมาจกสาเหตุหรือปัจจัยอื่น การพัฒนาสมรรถภาพของบุคคลด้านการจัดการจึงประกอบด้วย การพัฒนาความรู้ ลักษณะส่วนบุคคลและทัศนคติ และทักษะการปฏิบัติงาน

จุดเริ่มต้นของการวิจัยประเมินความต้องการจำเป็นขั้นตอนแรก คือ การกำหนดปัญหาขององค์กร ซึ่งพิจารณาตามผลผลิต กำไร คุณภาพขององค์กร การตลาด จากนั้นจึงวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นกิจกรรมขั้นตอนที่สอง งานในขั้นตอนนี้เป็นการระบุสาเหตุที่อาจมาจากการขาดการสื่อสาร ขาดขวัญกำลังใจ ขาดอุปกรณ์การทำงาน ขาดสิ่งอำนวยความสะดวก ขั้นตอนที่สาม เป็นการสร้างความตระหนักในปัญหา ทำให้สมาชิกขององค์กรรับรู้ถึง ปัญหาที่เกิดขึ้นเนื่องจากส่วนใดขององค์กร อาจเป็นปัญหาของบุคลากร คนใดคนหนึ่งหรือกลุ่มบุคคล หลังจากงานในขั้นตอนนี้เสร็จแล้วก็เริ่มกิจกรรมวิเคราะห์งานและการประเมินผลการปฏิบัติงานโดยการเทียบกับมาตรฐาน ซึ่งถือเป็นขั้นตอนที่สี่และห้า

การเปรียบเทียบผลการปฏิบัติงานในชั้นตอนนี้ จะเห็นช่องว่างระหว่างสมรรถภาพของบุคลากร ด้านความรู้ ทักษะ ทักษะ พฤติกรรม นอกจากนี้ยังมีข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยขององค์กรหรือ แรงขับที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิผลขององค์กร กิจกรรมในชั้นตอนที่หกนี้ ต้องมีการจำแนก ความต้องการจำเป็นออกเป็น 2 ประเภท ประเภทแรก เป็นความต้องการจำเป็นที่แก้ไข โดยใช้การฝึกอบรมหรือแผนปฏิบัติการต่าง ๆ ประเภทที่สอง เป็นความต้องการจำเป็นที่แก้ไข โดยไม่ใช้การฝึกอบรมหรือแผนปฏิบัติการต่างๆ

4.3 การพัฒนาหลักสูตร

การพัฒนาหลักสูตรใด ๆ ก็ตาม จะต้องมีการกำหนดเป้าหมายและ วัตถุประสงค์ของหลักสูตร กำหนดโครงสร้างของเนื้อหาสาระและประสบการณ์การเรียนรู้ หลังจากนั้นจึงนำสู่การปฏิบัติและการประเมินผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน กิจกรรมที่สำคัญ ที่ควรดำเนินการในการกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของหลักสูตร คือ การวิจัยประเมิน ความต้องการจำเป็น โดยเฉพาะในยุคปฏิรูปการศึกษาของประเทศไทยที่ให้ความสำคัญกับ การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา หลักสูตรท้องถิ่น หรือหลักสูตรที่สนองความต้องการของ ผู้เรียนและท้องถิ่น การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็นจะให้ข้อมูลเกี่ยวกับบริบทของโรงเรียน ของชุมชนหรือท้องถิ่น และของผู้เรียน ซึ่งจะเป็นข้อมูลสำคัญอย่างยิ่งต่อการกำหนดเป้าหมาย ของหลักสูตรและเนื้อหาสาระที่ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงในชีวิตประจำวัน วิธีการ ที่ใช้ในการออกแบบการวิจัยประเมินความต้องการจำเป็นในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ส่วนใหญ่มักใช้การสำรวจด้วยแบบสอบถาม นอกจากการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นแล้ว การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็นยังใช้ในการผลิตหลักสูตรที่สนองความต้องการของตลาด หรือองค์กร ในงานวิจัยของ เถกิงศักดิ์ ไชยกาญจน์ (2546) ได้มีการพัฒนาเครื่องมือวิจัย เพื่อใช้ในการวิจัยประเมินความต้องการจำเป็นสำหรับการเปิดหลักสูตรภาคเวลาราชการ สาขาการศึกษา เครื่องมือวิจัยนี้มีลักษณะเป็นแบบสอบถาม มีข้อรายการที่เกี่ยวกับภูมิหลังของ ผู้ให้ข้อมูล ความคาดหวังเกี่ยวกับหลักสูตรที่ต้องการศึกษาและรูปแบบการจัดการเรียน การสอนในหลักสูตร

หลักสูตรที่กล่าวถึงในที่นี้ แตกต่างจากหลักสูตรการฝึกอบรมระยะสั้น คือ เป็นหลักสูตรการผลิตบัณฑิตของแต่ละสถาบัน ผลการวิจัยประเมินความต้องการจำเป็นที่ใช้ ในการพัฒนาหลักสูตรจึงมักออกแบบให้มีการตั้งคำถามที่เป็นความคาดหวัง (Expectation) มากกว่าการสร้างคำถามที่เป็นสภาพที่เป็นอยู่จริง (Existing State) ความต้องการจำเป็นที่ได้ จะเป็นความต้องการจำเป็นของกลุ่ม (Group Needs) ไม่ใช่ความต้องการจำเป็นรายบุคคล (Individual Needs) วิธีการวิจัยประเมินความต้องการจำเป็นสำหรับการฝึกอบรมบุคลากร เนื่องจากการฝึกอบรมมีเป้าหมายเฉพาะที่ต้องการพัฒนาในส่วนที่ผู้รับการฝึกอบรมขาดแคลน

วิธีการประเมินส่วนใหญ่มักใช้นิยามของความต้อการจำเป็นตามโมเดลความแตกต่าง (Discrepancy Model) ส่วนการวิจัยประเมินความต้อการจำเป็นเพื่อพัฒนาหลักสูตรโดยทั่วไปที่ไม่ใช่หลักสูตรการฝึกอบรมมักนิยามความต้อการจำเป็นในลักษณะของ “Want” หรือ “Desire” มากกว่า

4.4 การวิจัยประเมินความต้อการจำเป็นกับการประกันคุณภาพ

ในยุคที่การประกันคุณภาพมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาองค์กร หน่วยงานต่าง ๆ จำเป็นต้องมีการวางระบบประกันคุณภาพเพื่อให้ผลผลิตขององค์กรมีคุณภาพ การประกันคุณภาพ ประกอบด้วย การควบคุมคุณภาพ การตรวจสอบติดตาม การประเมิน ดังนั้น การประเมินภายในขององค์กรจึงเป็นกระบวนการที่ทำให้ทราบถึงสัมฤทธิ์ผลของการทำงานและทำให้มีข้อมูลพื้นฐานของการพัฒนาองค์กรต่อไป

4.5 การประเมินความต้อการจำเป็นด้านระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS Needs Assessment)

GIS เป็นตัวย่อของ Geographic Information System แปลเป็นภาษาไทยว่า ระบบข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์ นิยมเรียกชื่อย่อเป็นภาษาไทยว่า จีไอเอส ซึ่งหมายถึงระบบข้อมูลสารสนเทศที่ใช้คอมพิวเตอร์เป็นฐานในการเก็บข้อมูล วิเคราะห์ประมวลผลและแสดงข้อมูลในรูปแบบของตารางหรือมิติทางพื้นที่ที่นำไปอ้างอิงได้ (Global Position, 2005) ซึ่งสอดคล้องกับการสังเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับ GSI ที่ปรากฏในรายงานการวิจัยของ สมปอง สมญาดี, วิชชุลาวัฒน์ พิทักษ์ผล และธัญลักษณ์ พุกกัน (2548) ว่า GSI เป็นเครื่องมือระบบคอมพิวเตอร์ที่สามารถแสดงรายละเอียดในรูปแบบที่หลากหลายขององค์ประกอบภูมิประเทศที่เชื่อมโยงฐานข้อมูลเพื่อใช้ประโยชน์ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ด้านต่าง ๆ ที่เป็นอยู่หรือที่เกิดขึ้นในภูมิศาสตร์ที่อยู่แวดล้อมชีวิต ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์นี้เป็นหนึ่งในเทคโนโลยีที่ถูกนำมาใช้แพร่หลาย ด้านการวางแผนและการปฏิบัติ ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการบริหารงานของรัฐ (สมปอง สมญาดี, วิชชุลาวัฒน์ พิทักษ์ผล และธัญลักษณ์ พุกกัน, 2548)

สรุปว่า การใช้ประโยชน์จากผลที่ได้จากการวิจัยประเมินความต้อการจำเป็น คือ การนำไปใช้ในการพัฒนาองค์กรตามหลักการบริหารองค์กร เมื่อได้ข้อมูลเกี่ยวกับความต้อการจำเป็นแล้ว ต้องนำข้อมูลความต้อการจำเป็นมาวิเคราะห์ เพื่อศึกษาสาเหตุที่ทำให้เกิดความต้อการจำเป็นนั้น ๆ จากนั้นจึงทำการศึกษาวิธีการแก้ไขปัญหและผลกระทบที่ตามมาเพื่อจะได้กำหนดแผนงานที่หน่วยงานต้องไปดำเนินการจัดทำให้สำเร็จ เพื่อสนองความต้อการจำเป็นให้ครบถ้วน ดังนั้น ข้าพเจ้าจึงนำประโยชน์ของการประเมินความต้อการจำเป็นมาประยุกต์ใช้ประเมินความต้อการจำเป็นในการพัฒนาคุณธรรม

จริยธรรมของนักเรียน เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาใช้ในการสร้างรูปแบบการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาต่อไป

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

จักรพงษ์ นิลพงษ์ (2542) ศึกษาจริยธรรมนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานประถมศึกษา จังหวัดชัยภูมิ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2542 จำนวน 1,530 คน โดยใช้เครื่องมือในการวิจัยเป็นแบบวัดจริยธรรมของนักเรียน ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.95 ผลการวิจัย พบว่านักเรียนมีคุณลักษณะทางจริยธรรมระดับสูง 3 ด้าน คือ 1) ความรับผิดชอบ 2) ความมีเหตุผล 3) ความกตัญญูกตเวทิตะ คุณลักษณะทางจริยธรรมระดับปานกลาง 8 ด้าน คือ 1) ความซื่อสัตย์ 2) ความประหยัด 3) ความสามัคคี 4) ความมีระเบียบ 5) ความเสียสละ 6) ความยุติธรรม 7) ความซื่อสัตย์ 8) ความเมตตากรุณา นักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีคุณลักษณะทางจริยธรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1, 2 และ 3 มีคุณลักษณะทางจริยธรรมแตกต่างกัน โดยนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 กับมัธยมศึกษาปีที่ 2 และมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีคุณลักษณะแตกต่างกันทางด้านความกตัญญูกตเวทิตะ ความสามัคคีและประหยัด ส่วนนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีลักษณะทางจริยธรรมแตกต่างกันอยู่ 11 ด้าน คือ ความรับผิดชอบ ความมีเหตุผล ความซื่อสัตย์ ความกตัญญูกตเวทิตะ ความสามัคคี ความเสียสละ ความซื่อสัตย์ ความประหยัด ความมีระเบียบวินัย ความยุติธรรม และความเมตตากรุณา

ภัทร ยันตรกร (2543) ศึกษาจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พบว่า นักเรียนมีคุณธรรมในระดับปานกลางทั้งสามด้าน ได้แก่ ด้านความซื่อสัตย์ซื่อตรง ด้านความรับผิดชอบ และด้านความมีระเบียบวินัย ซึ่งด้านวินัยเป็นด้านที่ต่ำที่สุด นักเรียนหญิงมีคุณธรรมสูงกว่านักเรียนชาย และนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีคุณธรรมมากที่สุด รองลงมาคือ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 และ 1 ตามลำดับ และมีข้อเสนอแนะว่า ควรเร่งดำเนินการปลูกฝังคุณธรรมด้านระเบียบวินัย โดยร่วมปรึกษาหารือในทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง อาจารย์ที่ปรึกษาให้ความเอาใจใส่ดูแล รวมทั้งความร่วมมือจากครูทุกคนในโรงเรียนและการเสริมสร้างคุณธรรมให้นักเรียนเริ่มต้นจากที่บ้านและสานต่อให้แน่นแฟ้นที่โรงเรียน การเป็นแบบอย่างที่ดีของพ่อแม่ ครู-อาจารย์ในสถานศึกษา เพื่อให้เกิดความศรัทธาและยึดถือเป็นแบบอย่าง

นวลลลอบ แสงสุข (2544) ศึกษาพฤติกรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง พบว่า นักเรียนมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมในด้านความมีวินัยในตนเอง ความซื่อสัตย์ การพึ่งตนเอง ความขยันหมั่นเพียร ความเสียสละในระดับมาก ส่วนพฤติกรรมด้านความรับผิดชอบมีพฤติกรรมอยู่ในระดับปานกลาง และนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง ปานกลาง และต่ำ มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมแตกต่างกัน

กนกวรรณ วิวัฒน์ธนศิษฐ์ (2545) ได้ศึกษาองค์ประกอบคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สังกัดกรุงเทพมหานคร ได้ผลการวิจัยดังนี้

1. วิเคราะห์องค์ประกอบคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมของนักเรียนโดยรวมและจำแนกตามเพศ พบว่า นักเรียนมีคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยม 1 องค์ประกอบ คือ จริยธรรม

2. เปรียบเทียบคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมแต่ละด้านของนักเรียนชายและหญิง พบว่า ด้านความเมตตากรุณาเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.5 ด้านวินัยและความรับผิดชอบ ด้านความซื่อสัตย์ ด้านประหยัด และด้านความกตัญญู แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ชัยณรงค์ ศรีสุข (2545) ได้ศึกษาคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย โดยทำการศึกษา 5 ด้าน คือ ด้านความซื่อสัตย์สุจริต ด้านความเมตตากรุณา ด้านมีวินัย ด้านความรับผิดชอบ และด้านประหยัด พบว่า 1) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยรวม และนักเรียนหญิงมีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์โดยรวมและเป็นรายด้าน 5 ด้าน อยู่ในระดับมาก ยกเว้นนักเรียน โดยรวมมีความซื่อสัตย์สุจริตอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนนักเรียนชายมีคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์โดยรวมและเป็นรายด้านทุกด้าน อยู่ในระดับปานกลาง 2) นักเรียนหญิงมีค่าเฉลี่ยคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์โดยรวมและเป็นรายด้านทั้ง 5 ด้าน มากกว่านักเรียนชาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

สุทธิภรณ์ แหยมรักษา (2546) ได้ศึกษาพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน จังหวัดนครปฐม พบว่า

1. พฤติกรรมความรับผิดชอบต่อของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน จังหวัดนครปฐม นักเรียนมีพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อโดยรวมและรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับมาก คือ ความรับผิดชอบต่อตนเอง ความรับผิดชอบต่อสถาบัน ความรับผิดชอบต่อสังคม และความรับผิดชอบต่อการศึกษา

2. เมื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมความรับผิดชอบ จำแนกตามเพศ พิจารณาโดยรวม และรายด้านทุกด้าน พบว่า นักเรียนหญิงและนักเรียนชายมีพฤติกรรมความรับผิดชอบแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จำแนกตามชั้นปีที่กำลังศึกษา พิจารณาโดยรวม พบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4 กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 มีพฤติกรรมความรับผิดชอบแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และจำแนกตามผลการเรียน พิจารณาโดยรวมและรายด้านทุกด้าน พบว่า นักเรียนที่มีผลการเรียนเกรดเฉลี่ย 3.00-4.00 กับนักเรียนที่มีผลการเรียนเกรดเฉลี่ย 1.00-2.99 มีพฤติกรรมความรับผิดชอบแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบคุณธรรม จริยธรรม จะเห็นได้ว่า มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน ประกอบด้วย 16 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านการมีความคิด พุดกระทำในสิ่งที่ดี 2) ด้านความมีเหตุผล 3) ด้านความยุติธรรม 4) ด้านความอดทนอดกลั้น 5) ด้านความประหยัด อดออม 6) ด้านความขยันหมั่นเพียร 7) ด้านความรับผิดชอบ 8) ด้านการมีระเบียบวินัย 9) ด้านความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ 10) ด้านความเคารพและยอมรับในตนเองและผู้อื่น 11) ด้านความสามัคคี 12) ด้านความเมตตากรุณาเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ 13) ด้านความกตัญญูกตเวที 14) ด้านความซื่อสัตย์สุจริต 15) ด้านความเสียสละ 16) ด้านความกล้าหาญ

อมรวิรัช นาคทรพรพ และจุฬารกรณ์ มาเสถียรวงศ์ (2549) รายงานสภาวะการณเด็กและเยาวชน ปี 2548-2549 (Child Watch 2005-2006) ในรอบปี 2548-2549 โครงการ Child Watch ได้ดำเนินสำรวจพฤติกรรมเยาวชนและข้อมูลที่เป็นตัวบ่งชี้สภาวะการณเด็กและเยาวชนจากหน่วยงานต่าง ๆ โดยในปี 2548-2549 นี้ ได้สภาวะการณที่น่าสนใจหรือแนวโน้มเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยที่ผู้วิเคราะห์คิดว่า น่าจะนำมารายงานโดยเริ่มตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาถึงระดับอุดมศึกษาที่พอสรุปได้ ดังต่อไปนี้

1. ด้านสุขภาพอนามัย ภาวะด้านโภชนาการและการบริโภค พบว่า เด็กประถมศึกษาที่รับประทานนมกรุปกรอบและดื่มน้ำอัดลมเป็นประจำ เพิ่มขึ้นร้อยละ 26.75 และ 20.28 เป็น 27.14 และ 22.81 ตามลำดับ ส่วนเด็กมัธยมศึกษาดื่มเหล้าและสูบบุหรี่ที่เป็นครั้งคราวถึงเป็นประจำเพิ่มมากขึ้นเล็กน้อย จากเฉลี่ยร้อยละ 38.33 และ 17.24 เป็น 38.66 และ 17.71 ตามลำดับ โดยมีนักศึกษาอุดมศึกษามีอัตราสูงสุดถึง 49.72 ในขณะที่นักศึกษาระดับอาชีวศึกษามีอัตราการสูบบุหรี่สูงสุด คือ ร้อยละ 23.98

2. ด้านการศึกษาสภาวะด้านพฤติกรรมการเรียนและการทำงาน พบว่า เด็กประถมศึกษาและเด็กมัธยมศึกษาใช้เวลาอ่านหนังสือเรียนและทำการบ้านโดยเฉลี่ยมากกว่าเดิมประมาณร้อยละ 150-170 นาที นอกจากนี้ยังพบว่า พฤติกรรมการโดดเรียน

ซึ่งหมายถึง เด็กที่มีพฤติกรรมโดดเรียนอย่างน้อยหนึ่งวันต่อสัปดาห์ มีแนวโน้มลดลง โดยเด็กประถมศึกษาประถมศึกษา ลดลงจากร้อยละ 12.30 เหลือร้อยละ 10.61 และเด็กมัธยมศึกษาถึงอุดมศึกษาลดลงจากร้อยละ 39.61 เหลือเพียงร้อยละ 31.05 นอกจากนี้พบว่า เด็กประถมศึกษาและมัธยมศึกษาใช้เวลาเรียนพิเศษเพิ่มวันละ 100-140 นาที เป็นวันละ 160-170 นาที ส่วนด้านของรายได้พิเศษ พบว่า ทั้งเด็กประถมศึกษาประถมศึกษาและมัธยมศึกษา โดยเฉลี่ยการทำงานหารายได้พิเศษลดลง จากร้อยละ 36.81 เหลือเพียงร้อยละ 28.39 ส่วนนักศึกษาระดับอาชีวศึกษา มีการทำงานหารายได้พิเศษลดลงมากที่สุดถึง 33.39

3. ด้านภาวะทางสังคม ภาวะด้านความสัมพันธ์กับศาสนา พบว่า เด็กประถมศึกษา ร้อยละ 58.78 และเด็กมัธยมศึกษา ร้อยละ 47.96 ทำบุญใส่บาตร อย่างน้อย 1 วันต่อสัปดาห์ และเด็กประถมศึกษา ร้อยละ 44.20 และเด็กมัธยมศึกษา ร้อยละ 35.98 ไปวัดโบสถ์หรือมัสยิดอย่างน้อยวันต่อสัปดาห์ เด็กมัธยมศึกษาถึงอุดมศึกษา ใช้เวลาดูโทรทัศน์วันละ 140-160 นาที และเล่นอินเทอร์เน็ตวันละ 90-100 นาที และพูดโทรศัพท์วันละ 60-75 นาที เด็กประถมศึกษา (ป.4-ป.6) มัธยมต้น มัธยมปลาย อาชีวศึกษา และอุดมศึกษา มีโทรศัพท์ใช้ถึงร้อยละ 44.16, 57.93, 98.89, 79.58 และ 90.43 ตามลำดับ

นอกจากนี้ยังพบว่า เด็กมัธยมศึกษาที่ดูวีซีดีไปและเว็บเป็นครั้งคราวถึงประจำ เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 39.27 และ 27.23 เป็นร้อยละ 41.36 และ 29.99 ตามลำดับ โดยนักศึกษาอาชีวศึกษามีอัตราการเสพวีซีดีไปสูงสุด คือ ร้อยละ 36.27 ภาวะด้านความเสี่ยงทางสังคม พบว่า เด็กมัธยมศึกษาและระดับอาชีวศึกษาที่เล่นการพนันฟุตบอลเป็นครั้งคราวถึงประจำ ลดลงจากร้อยละ 17.62 เหลือ 15.04 ในขณะที่ห่วยบนดินกลับเพิ่มมากขึ้นจากร้อยละ 19.69 เป็น 20.61 นอกจากนี้เด็กมัธยมศึกษาที่ยอมรับว่า มีเพศสัมพันธ์แล้วเพิ่มขึ้น ร้อยละ 16.08 เป็นร้อยละ 19.10 และเด็กวัยรุ่นอายุต่ำกว่า 18 ปี ที่มาทำคลอด จำนวน 902.3 ต่อแสนประชากร หรือราว 90,000 คนต่อปี ต่อแสนประชากร หรือราว 4,100 คนตลอดทั้งปี หรือเฉลี่ยวันละ 11 คน

หัตยา สารสิทธิ์ (2547) ศึกษาผลการใช้ชุดการสอนเพื่อพัฒนาความมีระเบียบวินัยของนักเรียน พบว่า ระดับเจตคติของนักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้ชุดการสอนจริยธรรม ด้านความมีระเบียบวินัยก่อนได้รับการสอนอยู่ในระดับก่อนข้างสูงและหลังได้รับการสอน โดยได้ใช้ชุดการสอนแล้วนักเรียนมีเจตคติอยู่ในระดับสูง ระดับการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม ด้านความมีระเบียบวินัยของนักเรียนก่อนได้รับการสอนอยู่ในขั้นที่ 4 หลังจากได้รับการสอน นักเรียนมีระดับการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมอยู่ในขั้นที่ 5 และมีความพึงพอใจในชุดการสอน อยู่ในระดับพึงพอใจมาก

วรินทร์า ปั่นงาม (2549) ศึกษารูปแบบการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนในโรงเรียนวิถีพุทธ: การศึกษาการปฏิบัติดีแบบข้ามกรณีในจังหวัดอ่างทอง สรุปได้ดังนี้

1) การพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนในโรงเรียน กรณีศึกษาทั้งสามกรณีมีรูปแบบการจัดกิจกรรมที่คล้ายคลึงกัน คือ การจัดบรรยากาศสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ธรรมะ การปฏิบัติกิจทางศาสนา การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการเพื่อส่งเสริมคุณธรรม การใช้ธรรมะในการปฏิบัติหน้าที่ในชีวิตจริง การฝึกสมาธิ โดยใช้หลักการเสริมแรงในการพัฒนาคุณธรรม

2) รูปแบบการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนในโรงเรียนกรณีศึกษา มีความคล้ายคลึงกัน แต่จุดเน้นของกิจกรรมและวิธีการแตกต่างกัน รูปแบบที่ 1 การสร้างบรรยากาศที่ “สะอาด สงบ” เน้นการสร้างบรรยากาศทางกายภาพที่สะอาดเพื่อนำไปสู่ความสงบทางจิตด้วยการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนมีศีล 5 เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต

รูปแบบที่ 2 การพัฒนาแบบมุ่งเน้นพฤติกรรมทางสังคม โดยมี “ครู” เป็นแกนหลัก เน้นการเสริมสร้างคุณลักษณะพฤติกรรมทางสังคมที่ดี โดยใช้แนวคิดการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ และรูปแบบที่ 3 การพัฒนาจิตโดยใช้การปฏิบัติตามกิจของพุทธศาสนาเป็นหลัก เน้นการจัดกิจกรรมให้นักเรียนเกิดการพัฒนาจิตด้วยการฝึกปฏิบัติตามกิจของพระพุทธศาสนาเป็นหลัก

วิริยา ศรีวิเชียร (2551) วิจัยเรื่องการพัฒนาคู่มือส่งเสริมคุณธรรมในโรงเรียน: บทเรียนรู้จากโรงเรียนที่มีการปฏิบัติ พบว่า กระบวนการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมในโรงเรียน ประกอบด้วย ขั้นตอนสำคัญทั้งหมด 7 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาข้อมูลสภาพบริบทของโรงเรียน ขั้นตอนที่ 2 ขึ้นเตรียมการ ขั้นตอนที่ 3 ขึ้นจัดสภาพแวดล้อมและองค์ประกอบ ขั้นตอนที่ 4 ขึ้นดำเนินการ ขั้นตอนที่ 5 ขึ้นดูแลสนับสนุน ขั้นตอนที่ 6 ขึ้นการปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และขั้นตอนที่ 7 ขึ้นการประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน ปัจจัยความสำเร็จในด้านการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมในโรงเรียน ได้แก่

1) ผู้บริหาร 2) บุคลากรภายในโรงเรียน 3) การมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรภายนอกอื่น ๆ และ 4) การกำหนดแนวคิดหลักในการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมของโรงเรียน ปัญหาอุปสรรค และแนวทางการแก้ไข ได้แก่ 1) การดำเนินงานในระยะเริ่มต้น แก้ไขโดยร่วมกันศึกษาเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมในโรงเรียน 2) การจัดระบบงาน แก้ไขโดยกำหนดมาตรฐานในการทำงานให้มีความเหมือนใกล้เคียงกัน มีความเป็นมาตรฐานเดียวกันให้มากที่สุด คู่มือที่พัฒนาขึ้น ประกอบด้วย เนื้อหาเกี่ยวกับการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมในโรงเรียน จำนวน 9 บท ทำการตรวจสอบคุณภาพคู่มือในด้านรูปแบบและด้านเนื้อหา โดยการประเมินจากครูผู้ดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมในโรงเรียน ผลการประเมินพบว่า รูปแบบและเนื้อหา มีความเหมาะสมมากกว่าร้อยละ 80 สูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่ตั้งไว้

และกลุ่มผู้ใช้มีความเห็นว่า เนื้อหาในคู่มือสามารถนำไปปรับใช้ได้จริง มากกว่าร้อยละ 80 สูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่ตั้งไว้

ไพโรจน์ เนียมนาค (2553) วิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการสอนเพื่อส่งเสริมจริยธรรมด้านความมีวินัยในตนเองสำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ พบว่า รูปแบบการสอนเพื่อส่งเสริมจริยธรรมด้านความมีวินัยในตนเองที่พัฒนาขึ้น มีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ 1) แนวคิดหลักการที่สำคัญของรูปแบบการสอน 2) จุดประสงค์ของรูปแบบ 3) เนื้อหา 4) กิจกรรมการเรียนการสอน 5) สื่อการสอน และ 6) การวัดและประเมินผล ส่วนในขั้นกระบวนการจัดกิจกรรมมี 7 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นทบทวนความรู้เดิม 2) ขั้นการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ 3) ขั้นการศึกษาและลงมือกระทำ 4) ขั้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 5) ขั้นจัดระเบียบความรู้และสรุป 6) ขั้นชื่นชมผลงาน และ 7) ขั้นการนำความรู้ไปใช้ เมื่อนำรูปแบบการสอนที่พัฒนาขึ้นไปทดลองใช้ พบว่า มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากและผลการใช้รูปแบบการสอนเพื่อส่งเสริมจริยธรรมด้านความมีวินัยในตนเอง สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ พบว่า นักศึกษามีคะแนนเฉลี่ยความมีวินัยในตนเอง หลังการใช้รูปแบบการสอนเพื่อส่งเสริมจริยธรรม ด้านความมีวินัยในตนเองสูงกว่าก่อนใช้รูปแบบการสอนเพื่อส่งเสริมจริยธรรม ด้านความมีวินัยในตนเองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และนักศึกษามีความพึงพอใจต่อการใช้รูปแบบการสอนเพื่อส่งเสริมจริยธรรมด้านความมีวินัยในตนเองในระดับมาก

2. งานวิจัยต่างประเทศ

นุซซี (Nucci, 1987, pp. 86–92) ชี้ให้เห็นว่า การให้ความรู้ด้านคุณธรรมควรเน้นในประเด็นของความยุติธรรม ความเป็นธรรมและสวัสดิภาพของมนุษย์ การให้ความรู้ด้านคุณธรรมที่มีประสิทธิภาพต้องบูรณาการเข้ากับหลักสูตร นอกจากนี้ การที่ครูบริหารจัดการห้องเรียนด้วยการรักษากฎระเบียบของห้องเรียน ความเป็นธรรม และความยืดหยุ่น มีผลต่อพัฒนาการคุณธรรมของผู้เรียน

บิสกินและออสกินสัน (Biskin and Oskinson, n.d. อ้างอิงใน ไชศรี พานิกุล, 2546, หน้า 40) ได้ทดลองสอนจริยธรรม โดยใช้วิธีการจัดโครงการอภิปรายเกี่ยวกับจริยธรรมที่ตัดสินใจยากจากวรรณคดีและการอ่านเรื่องราว แล้ววัดจริยธรรมตามวิธีของโคลเบอร์ก พบว่า การอภิปรายอย่างเป็นระบบที่ให้โอกาสผู้เรียนให้อยู่ในบทบาทในท้องเรื่อง สามารถเปลี่ยนแปลงการตัดสินใจตามเหตุผลเชิงจริยธรรมในระดับที่สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ

แอสซี่ (Assy, n.d. อ้างอิงใน พรทิพย์ นิมแสง, 2548, หน้า 46) ทำการวิจัยเรื่องการเผชิญหน้าในที่สาธารณะซึ่งวิตจริตใจของ Hannah Arendt's ซึ่งเกี่ยวกับจริยธรรมด้านความรับผิดชอบส่วนบุคคล พบว่า จริยธรรมความรับผิดชอบส่วนบุคคลตั้งอยู่บนพื้นฐาน

ของตัวเองและโลก คือ จิตและประสบการณ์ หลักจริยธรรมความรับผิดชอบต่อส่วนบุคคล คือ หลักจริยธรรมที่ควรคำนึงถึงความรับผิดชอบต่อ 3 ระดับ คือ 1) ความรับผิดชอบต่อตนเอง 2) ความรับผิดชอบในการตัดสินใจ 3) ความรับผิดชอบต่อโลก ซึ่งสอดคล้องกับการแสดงออกของเรา

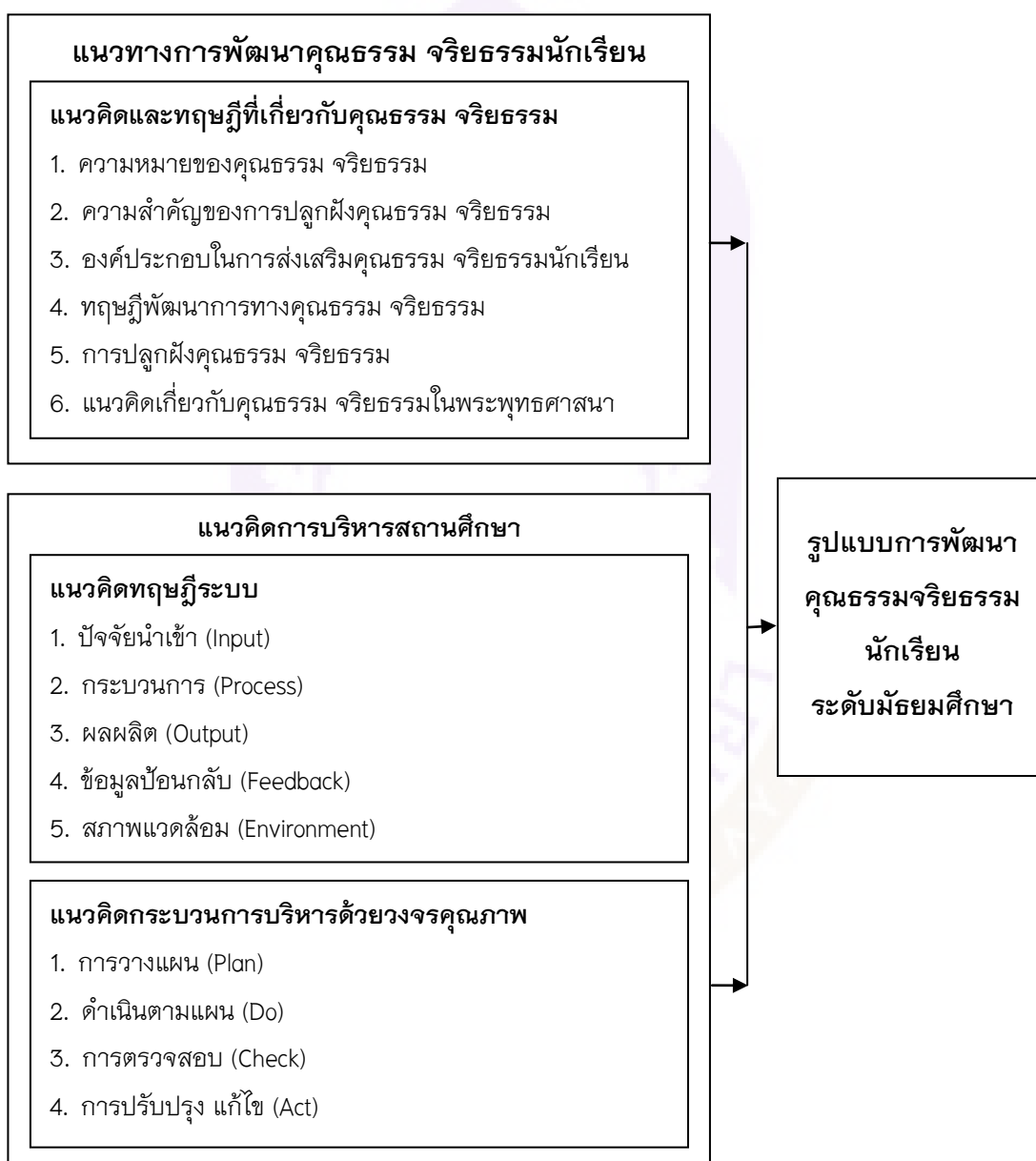
เบอร์เกตต์ (Burgette, 2007, Online) ได้ศึกษาการพัฒนาคุณธรรมของนักศึกษาในมหาวิทยาลัย โดยให้นักศึกษาทำแบบวัด DIT (Defining Issues Test) และ MLQ ผลการวิจัย พบว่า นักศึกษาวิชาเอกทางด้านศิลปะและวิทยาศาสตร์ได้คะแนนการพัฒนาคุณธรรมสูงกว่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในขณะที่นักศึกษาวิชาเอกทางการศึกษาได้คะแนนน้อยกว่า

เวอร์ธซ์ (Wirtz, 2007, Online) ได้ศึกษาการพัฒนาคุณธรรมของนักศึกษาพยาบาล ในวิทยาลัยหลักสูตร 2 ปี กลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย นักศึกษาพยาบาลที่เรียนภาคเรียนแรก 156 คน และนักศึกษาที่เรียนภาคเรียนสุดท้าย 144 คน ในวิทยาลัยหลักสูตร 2 ปี สหรัฐอเมริกาในการวัดการพัฒนาคุณธรรมใช้แบบวัด Rest's Defining Issues Test-2 (DIT-2) ผลการวิจัย พบว่า นักศึกษาพยาบาลทั้งสองกลุ่มมีการพัฒนาคุณธรรมแตกต่างกันในการพัฒนาคุณธรรม ตัวแปรที่มีนัยสำคัญ ได้แก่ อายุและประสบการณ์การศึกษาที่ผ่านมา ตัวแปรที่ไม่มีนัยสำคัญ ได้แก่ เพศ ประสบการณ์การทำงาน และคะแนนเฉลี่ยสะสม

ลี (Lee, 2007, Online) ได้ศึกษาบทบาทของโทรทัศน์ที่ต่อการพัฒนาคุณธรรม การวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอิทธิพลของโทรทัศน์และเนื้อหาในรายการโทรทัศน์ที่มีต่อการพัฒนาคุณธรรมกลุ่มตัวอย่างเป็นวัยรุ่นอายุ 18-24 ปี การเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย การเขียนบรรยายและการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ผลการวิจัย พบว่า เนื้อหาในรายการโทรทัศน์มีอิทธิพลต่อการพัฒนาคุณธรรม การเป็นแบบอย่างหรือตัวอย่างที่ดี และการสร้างหรือการเสริมค่านิยมจากการสังเคราะห์งานวิจัยทางด้านการพัฒนาคุณธรรม

มิลเลอร์ และเบอร์ซอฟฟ์ (Miller and Bersoff, 2008, Online) ได้ศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมและการตัดสินใจเชิงคุณธรรม โดยศึกษาข้ามวัฒนธรรมระหว่างคนอเมริกันและคนอินเดีย ซึ่งอยู่ในเมืองทางใต้ของประเทศอินเดีย กลุ่มตัวอย่างจำนวน 120 คน เป็นคนอเมริกันที่เป็นคริสเตียนและคนอินเดียที่เป็นผู้ที่ยึดถือในประเพณีและความเชื่อของฮินดู ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้ให้กลุ่มตัวอย่างพิจารณาสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการไม่ปฏิบัติตามความเป็นธรรมและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ผลการวิจัย พบว่า มีความแตกต่างทางวัฒนธรรมในการตัดสินใจเชิงคุณธรรม คนอินเดียแก้ไขสถานการณ์บ่อยครั้งด้วยทางเลือกที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

สรุปได้ว่า แนวทางการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมมีหลากหลายรูปแบบและ การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมในสถานศึกษานั้นครู ผู้บริหารมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนา ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ จารีตประเพณี ตลอดจนจรรยาบรรณการพัฒนาต้องเหมาะสมกับผู้รับการพัฒนาอันจะส่งผลต่อการประพฤติปฏิบัติตนให้เป็น คนดี มีความคิดดี เพื่อประโยชน์สุขของตนเองและสังคมส่วนรวมต่อไป

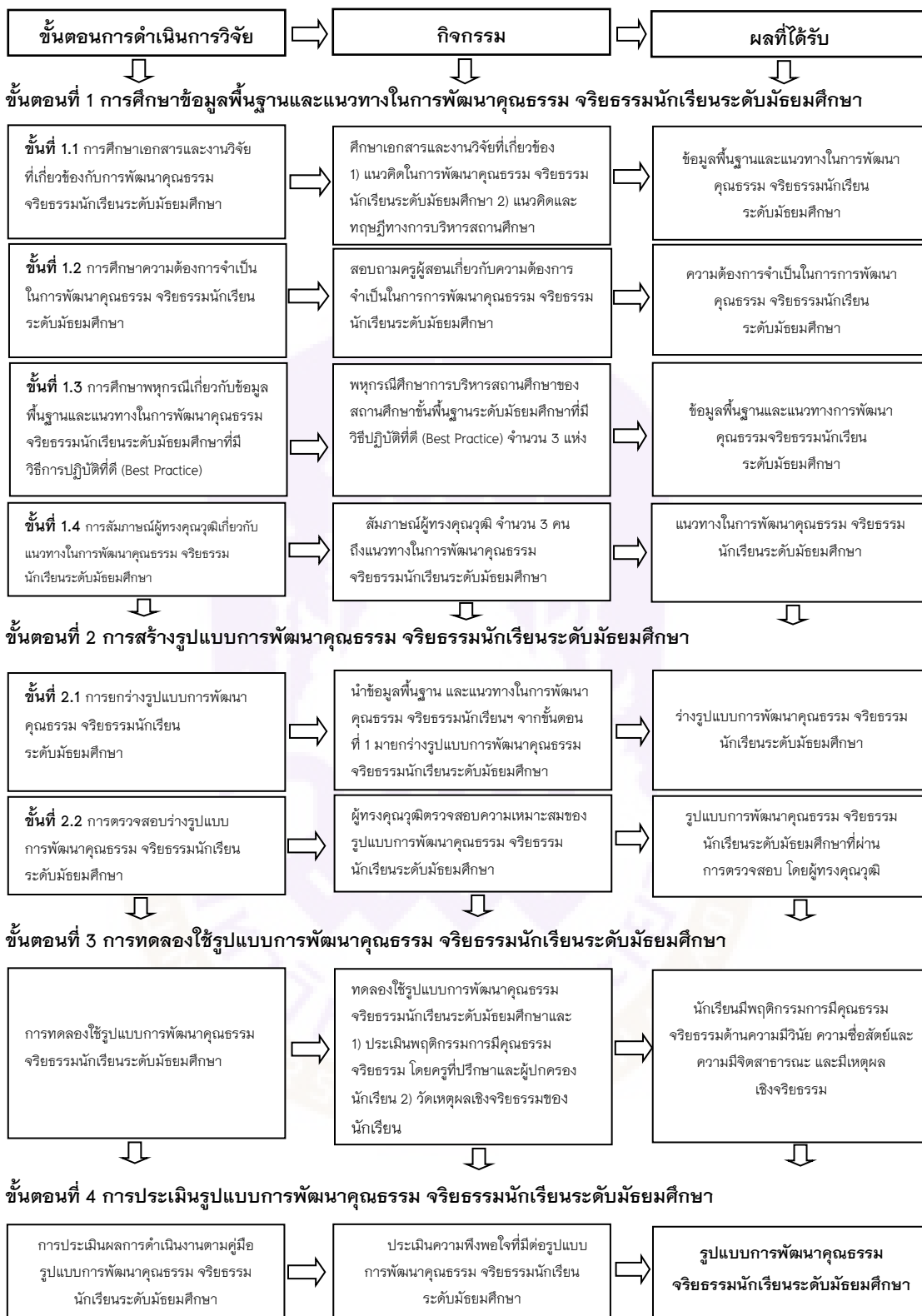
ภาพ 6 กรอบความคิดในการวิจัยรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาเป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ซึ่งใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานระหว่างวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยแบ่งขั้นตอนการดำเนินการวิจัยออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังแสดงในภาพ 7

ภาพ 7 ขั้นตอนในการดำเนินการพัฒนารูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐานและแนวทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม นักเรียนระดับมัธยมศึกษา

ในการศึกษาข้อมูลพื้นฐานและแนวทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา แบ่งออกเป็น 4 ชั้น ดังนี้

ชั้นที่ 1.1 การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

1.1.1 แหล่งข้อมูล

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดเป็นกรอบแนวคิดเบื้องต้นในการวิจัย โดยการศึกษาค้นคว้า แนวคิด และสาระสำคัญที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1) แนวคิดในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

- 1.1) การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม
- 1.2) รูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน
- 1.3) การวัดคุณธรรม จริยธรรม
- 2) แนวคิดและทฤษฎีทางการบริหารสถานศึกษา
 - 2.1) แนวคิดกระบวนการบริหารด้วยวงจรคุณภาพ
 - 2.2) แนวคิดทฤษฎีระบบ

1.1.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ตารางวิเคราะห์เนื้อหา (รายละเอียดอยู่ในภาคผนวก ข หน้า 222)

1.1.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ ซึ่งเผยแพร่เป็นตำรา เอกสาร หรือเผยแพร่ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์

1.1.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ขั้นที่ 1.2 การศึกษาความต้องการจำเป็นในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม นักเรียนระดับมัธยมศึกษา

1.2.1 แหล่งข้อมูล

1) ประชากร ได้แก่ ครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตภาคเหนือตอนบน ประกอบด้วย 8 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดลำปาง จังหวัดลำพูน จังหวัดเชียงราย จังหวัดพะเยา จังหวัดแพร่ และจังหวัดน่าน จำนวน 9,476 คน

2) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตภาคเหนือตอนบน ประกอบด้วย 8 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดลำปาง จังหวัดลำพูน จังหวัดเชียงราย จังหวัดพะเยา จังหวัดแพร่ และจังหวัดน่าน จำนวน 370 คน โดยกำหนดขนาดตัวอย่างด้วยการเปิดตารางของ Krejcie and Morgan และสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-Stage Sampling) ดังนี้

2.1) กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ตารางของ Krejcie and Morgan ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 370 คน

2.2) กำหนดหน่วยงานต้นสังกัดของโรงเรียนเป็นเกณฑ์ในการจำแนก ได้แก่ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 34 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 35 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 36 และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 37 รวมจำนวน 189 โรงเรียน

2.3) เลือกครู โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โรงเรียนละ 2 คน รวมจำนวนทั้งหมด 370 คน เป็นผู้ตอบแบบสอบถาม

1.2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามความต้องการจำเป็นในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา โดยใช้รูปแบบการตอบสนองรายคู่ (Dual-Response Format) มีขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

1) ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา มากำหนดขอบเขตของคำถาม

2) สร้างแบบสอบถามข้อมูลพื้นฐานการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา แบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้

2.1) ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปผู้ตอบแบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List)

2.2) ตอนที่ 2 แบบสอบถามความต้องการจำเป็นในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาใน 3 ด้าน ได้แก่ 1) เทคนิควิธีการจัดกิจกรรม

การพัฒนาความมีวินัย ความซื่อสัตย์และความมีจิตสาธารณะ 2) สื่อ วัสดุ อุปกรณ์และแหล่งเรียนรู้ที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการพัฒนาความมีวินัย ความซื่อสัตย์และความมีจิตสาธารณะ 3) การวัดผลประเมินผลความมีวินัย ความซื่อสัตย์และความมีจิตสาธารณะ โดยใช้รูปแบบตอบสนองรายการคู่ (Dual-Response Format) ลักษณะเป็นแบบมาตราประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ แต่ละข้อประกอบด้วยข้อมูล 2 ส่วน ได้แก่ ระดับสภาพปัจจุบันและระดับสภาพที่พึงประสงค์เกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน โดยแต่ละระดับมีความหมายดังนี้

ระดับสภาพปัจจุบัน

5	มากที่สุด	หมายถึง	ได้ปฏิบัติจริง ร้อยละ 80-100
4	มาก	หมายถึง	ได้ปฏิบัติจริง ร้อยละ 70-79
3	ปานกลาง	หมายถึง	ได้ปฏิบัติจริง ร้อยละ 60-69
2	น้อย	หมายถึง	ได้ปฏิบัติจริง ร้อยละ 50-59
1	น้อยที่สุด	หมายถึง	ได้ปฏิบัติจริง ร้อยละ 0-49

ระดับสภาพที่พึงประสงค์

5	มากที่สุด	หมายถึง	ควรปฏิบัติ ร้อยละ 80-100
4	มาก	หมายถึง	ควรปฏิบัติ ร้อยละ 70-79
3	ปานกลาง	หมายถึง	ควรปฏิบัติ ร้อยละ 60-69
2	น้อย	หมายถึง	ควรปฏิบัติ ร้อยละ 50-59
1	น้อยที่สุด	หมายถึง	ควรปฏิบัติ ร้อยละ 0-49

2.3) ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ ลักษณะเป็นแบบปลายเปิด

(Open-Ended)

3) นำแบบสอบถามเสนอให้อาจารย์ที่ปรึกษาพิจารณาตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์

4) นำข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษามาปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถาม

5) ตรวจสอบความตรง (Validity) ของแบบสอบถามโดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Congruence: IOC) ระหว่างข้อคำถามรายข้อกับเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน (ดังรายชื่อปรากฏในภาคผนวก ก หน้า 220) และเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ยอมรับได้ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป ข้อคำถามที่ไม่ผ่านเกณฑ์ ผู้วิจัยได้ทำการปรับปรุงแก้ไขและเพิ่มเติมข้อความตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ ได้ค่า IOC ระหว่าง 0.60-1.00

6) นำแบบสอบถามที่ได้รับการปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้ (Try Out) กับครูโรงเรียนนาหมื่นพิทยาคม อำเภอนาหมื่น จังหวัดน่าน จำนวน 30 คน เมื่อวันที่ 19 เดือนกันยายน พ.ศ. 2555 หาค่าความเที่ยง (Reliability) ด้วยการวิเคราะห์หาค่าความเที่ยงแบบความสอดคล้องภายในด้วยวิธีการของครอนบาค (Cronbach Alpha Procedure) โดยวิเคราะห์ข้อคำถาม (Item Analysis) ได้ค่าความเที่ยงเท่ากับ .968

7) นำผลการวิเคราะห์คุณภาพของเครื่องมือมาเป็นข้อมูลในการปรับปรุงแก้ไขเพื่อทำการปรับแบบสอบถามเป็นฉบับสมบูรณ์ (รายละเอียดอยู่ในภาคผนวก ข หน้า 222)

1.2.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

1) ผู้วิจัยขอความอนุเคราะห์จากวิทยาลัยการศึกษา มหาวิทยาลัยพะเยา ในการทำหนังสือถึงโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง โดยประสานผ่านทางสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 34, 35, 36 และ 37

2) ติดต่อกับทางสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาของโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3) จัดส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์พร้อมหนังสือขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลผ่านทางสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 34, 35, 36 และ 37 ของโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง พร้อมแนบซองเปล่าติดแสตมป์ไปกับแบบสอบถามเพื่อให้ทางโรงเรียนส่งกลับคืนทางไปรษณีย์ โดยใช้ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างวันที่ 1 ตุลาคม 2555 ถึงวันที่ 30 พฤศจิกายน 2555

4) ตรวจสอบแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนมาและติดตามแบบสอบถามที่ไม่ได้รับคืน ผู้วิจัยส่งแบบสอบถามไปยังโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 370 ฉบับ ได้รับแบบสอบถามกลับคืนมา จำนวน 370 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100

1.2.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

1) ข้อมูลทั่วไปผู้ตอบแบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percent)

2) ข้อมูลแบบสอบถามความต้องการจำเป็นในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา เป็นแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) เป็นการศึกษาค้นคว้าความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนในเรื่องใดบ้างและอยู่ในระดับมาก/น้อยเพียงใด วิเคราะห์ข้อมูลโดยการจัดเรียงลำดับความต้องการจำเป็นจากน้อยไปหามาก โดยวิธี Modified Priority Needs Index (PNI_(modified)) ซึ่งเป็นดัชนีเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นที่ใช้หลักการประเมินความแตกต่าง

(สุวิมล ว่องวานิช, 2550, หน้า 279) ได้ปรับปรุงสูตรการคำนวณมาจากค่าดัชนี PNI แบบเดิม โดยการหาค่าผลต่างระหว่างสภาพปัจจุบัน (D) และค่าสภาพที่พึงประสงค์ (I) แล้วหารด้วยสภาพปัจจุบัน (D) เพื่อถ่วงน้ำหนักก่อนที่จะมีการจัดเรียงลำดับความสำคัญ

$$PNI_{\text{modified}} = (I-D)/D$$

เมื่อ PNI_{modified} หมายถึง ดัชนีเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น

I หมายถึง ค่าเฉลี่ยของสภาพที่พึงประสงค์ (Importance)

D หมายถึง ค่าเฉลี่ยของสภาพปัจจุบัน (Degree of Success)

ในการประเมินใช้ค่าดัชนี PNI_{modified} ที่มีค่า 0.20 ขึ้นไป เป็นเกณฑ์ที่ถือว่าเป็นความต้องการจำเป็น ส่วนการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น ใช้การเรียงดัชนีจากมากไปหาน้อย ดัชนีที่มีค่ามาก แปลว่า มีความต้องการจำเป็นสูงที่ต้องได้รับการพัฒนามากกว่าดัชนีที่มีค่าน้อย

3) ข้อเสนอแนะอื่น ๆ วิเคราะห์ข้อมูล โดยการจำแนก จัดกลุ่ม วิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และหาค่าความถี่ (Frequency)

ขั้นที่ 1.3 การศึกษาพฤติกรรมเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานและแนวทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาที่มีวิธีการปฏิบัติที่ดี (Best Practice)

การศึกษาข้อมูลพื้นฐานและแนวทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาเป็นพฤติกรรมศึกษาสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี จำนวน 3 โรงเรียน โดยศึกษาถึงข้อมูลพื้นฐานและแนวทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางในการศึกษาไว้ ดังนี้

1.3.1 แหล่งข้อมูล

สถานศึกษาที่จัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี (Best Practice) จำนวน 3 แห่ง ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามเกณฑ์ในการคัดเลือกกรณีศึกษา ได้แก่ สถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เปิดสอนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่เป็นสถานศึกษาที่ได้รับรางวัลโรงเรียนวิถีพุทธดีเด่น ผู้บริหารโรงเรียนวิถีพุทธดีเด่น หรือสถานศึกษาที่ได้รับรางวัลโครงการคุณธรรมเฉลิมพระเกียรติยอดเยี่ยมระดับประเทศ หรือเป็นสถานศึกษาที่ผ่านการประเมินภายนอกจาก สมศ. ระดับดีมาก หรือสถานศึกษาที่ได้รับรางวัลโครงการโรงเรียนพัฒนาต้นแบบ ด้านคุณธรรม จริยธรรม

โดยคัดเลือกสถานศึกษาที่มีคุณลักษณะตามเกณฑ์ที่มีบริบทการบริหารจัดการที่แตกต่างกัน จำนวน 3 แห่ง ดังนี้

- 1) โรงเรียนสัตยาไส จังหวัดลพบุรี สถานศึกษาเอกชน
- 2) โรงเรียนบางมูลนากภูมิวิทยา จังหวัดพิจิตร สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 41 สถานศึกษารัฐบาล
- 3) โรงเรียนลำปลายมาศพัฒนา จังหวัดบุรีรัมย์ สถานศึกษาเอกชน

1.3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 1) แบบสังเคราะห์เอกสารสถานศึกษาที่มีวิธีการปฏิบัติที่ดี (Best Practice) 2) แบบสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีวิธีการปฏิบัติที่ดี (Best Practice) เป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure Interview) โดยมีวิธีการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้

- 1) ศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาเพื่อกำหนดประเด็นการสัมภาษณ์
- 2) กำหนดประเด็นการสัมภาษณ์เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานและแนวทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา
- 3) นำร่างแบบวิเคราะห์เอกสารและแบบสัมภาษณ์เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานและแนวทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา เสนออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมและการใช้ภาษา
- 4) นำข้อเสนอแนะจากอาจารย์ที่ปรึกษาไปดำเนินการปรับปรุงแก้ไขวิเคราะห์เอกสารและแบบสัมภาษณ์เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานและแนวทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาฉบับสมบูรณ์ (รายละเอียดอยู่ในภาคผนวก ข หน้า 231)

1.3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยดำเนินการ ดังนี้

- 1) ขออนุญาตจากวิทยาลัยการศึกษา มหาวิทยาลัยพะเยา เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากสถานศึกษาที่จัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาที่มีวิธีการปฏิบัติที่ดี (Best Practice) ทั้ง 3 แห่งที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย
- 2) ผู้วิจัยดำเนินการประสานงานเพื่อติดต่อเข้าศึกษาดูงานและสัมภาษณ์ผู้บริหารของสถานศึกษา

1.3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ขั้นที่ 1.4 การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

การศึกษาแนวทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาเป็นการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษาถึงแนวทางและกระบวนการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน ทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติในสถานศึกษา

1.4.1 แหล่งข้อมูล

ผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษาที่มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา จำนวน 3 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากผู้ที่มีคุณสมบัติ ดังนี้

1) นักการศึกษาที่มีความรู้และประสบการณ์ หรืออาจารย์มหาวิทยาลัย ในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษา จำนวน 2 คน คือ

1.1) ศาสตราจารย์ ดร.ธีระ รุณเจริญ ภาควิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล

1.2) รองศาสตราจารย์ ดร.ชาญชัย อินทรประวัติ ภาควิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล

2) พระภิกษุสงฆ์ที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโทขึ้นไปที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา หรือมีผลงานทางวิชาการ เช่น ตำรา เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา จำนวน 1 รูป คือ ท่านพระครูวิสิฐนันทวุฒิ ดร. เจ้าอาวาสวัดพระธาตุแช่แห้ง จังหวัดน่าน

1.4.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาลักษณะกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure Interview) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง โดยมีวิธีการสร้างดังต่อไปนี้

1) ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา เพื่อกำหนดประเด็นในการสัมภาษณ์

2) สร้างประเด็นคำถามเกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา โดยเป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง

3) นำร่างแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างแนวทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาให้อาจารย์ที่ปรึกษาพิจารณา ตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์

4) นำข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษามาปรับปรุง แก้ไขแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างแนวทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาฉบับสมบูรณ์

1.4.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

1) ผู้วิจัยขอความอนุเคราะห์จากวิทยาลัยการศึกษามหาวิทยาลัยพะเยา ในการทำหนังสือถึงผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษาในการสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

2) ผู้วิจัยประสานผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษาเพื่อกำหนดหมายวัน เวลา และสถานที่ในการสัมภาษณ์

3) ผู้วิจัยเข้าสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษาตามวัน เวลา และสถานที่ที่นัดหมายตามแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างแนวทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาฉบับสมบูรณ์

1.4.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ โดยการถอดเทปแล้ววิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

การสร้างรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา มี 2 ขั้นตอน มีวิธีการดำเนินการ ดังนี้

ขั้นที่ 2.1 การยกร่างรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

2.1.1 ผู้วิจัยนำผลการศึกษาและวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การศึกษาข้อมูลพื้นฐานและแนวทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนของสถานศึกษา พหุกรณีที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี และผลการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาที่ได้จากการศึกษาในขั้นตอนที่ 1 มายกร่างรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ประกอบด้วย

- 1) สภาพปัญหาและความจำเป็น
- 2) หลักการและเหตุผลของรูปแบบ
- 3) แนวคิดพื้นฐาน

- 4) วัตถุประสงค์
- 5) โครงสร้างของรูปแบบ
- 6) กิจกรรมการพัฒนา
- 7) สื่อและแหล่งเรียนรู้
- 8) การวัดและประเมินผล

2.1.2 ผู้วิจัยจะนำร่างรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาที่สร้างขึ้นให้อาจารย์ที่ปรึกษาพิจารณา ตรวจสอบความถูกต้อง และความสมบูรณ์ขององค์ประกอบสำคัญของร่างรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

2.1.3 ผู้วิจัยจะนำข้อเสนอแนะจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ไปดำเนินการปรับปรุงแก้ไข

ขั้นที่ 2.2 การตรวจสอบร่างรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

การตรวจสอบร่างรูปแบบเป็นการพิจารณาความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา โดยผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษา เป็นผู้ประเมินความเหมาะสมและความสอดคล้องของรูปแบบ มีรายละเอียด ดังนี้

2.2.1 แหล่งข้อมูล

แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการตรวจสอบเอกสารรูปแบบและเอกสารประกอบรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา คือ ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 9 คน โดยคัดเลือกจากผู้ที่มีคุณสมบัติ ดังนี้

1) นักวิชาการ หรืออาจารย์มหาวิทยาลัยที่มีความรู้และประสบการณ์ในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษา จำนวน 2 คน ประกอบด้วย

1.1) ศาสตราจารย์ ดร.ธีระ รุณเจริญ ภาควิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล

1.2) ดร.สันติ บุรณะชาติ อาจารย์ประจำภาควิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยการศึกษา มหาวิทยาลัยพะเยา

2) ผู้บริหารกระทรวงศึกษาธิการและกระทรวงวัฒนธรรม ที่กำกับดูแลการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา จำนวน 1 คน คือ นางสาวรุ่งธาดาจันทร์ วัฒนธรรมจังหวัดน่าน

3) พระภิกษุสงฆ์ที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโทขึ้นไป ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา หรือ มีผลงานทางวิชาการ เช่น ตำรา เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา จำนวน 1 รูป คือ ท่านพระครูวิสิฐนนทวุฒิ ดร. เจ้าอาวาส วัดพระธาตุแช่แห้ง จังหวัดน่าน

4) ผู้บริหารสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่มีความรู้และประสบการณ์ในการบริหารเขตพื้นที่ศึกษามัธยมศึกษาและส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน

4.1) นายเสรี พิมพ์มาศ ที่ปรึกษาคณะกรรมการสำนักงานเขตพื้นที่ศึกษามัธยมศึกษา เขต 37

4.2) นายศิริพันธ์ ขวัญอ่อน รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่ศึกษามัธยมศึกษา เขต 37

5) ผู้บริหารสถานศึกษาที่พัฒนาจริยธรรมนักเรียนจนประสบความสำเร็จหรือได้รับรางวัลด้านการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับภูมิภาคขึ้นไป จำนวน 3 คน ประกอบด้วย

5.1) นายมานพ เกตุเมฆ ผู้อำนวยการโรงเรียนบางมูลนากภูมิวิทยา สำนักงานเขตพื้นที่ศึกษามัธยมศึกษา เขต 41

5.2) นายพิสุทธิ พิมพ์มาศ ผู้อำนวยการโรงเรียนสตรีศรีน่าน สำนักงานเขตพื้นที่ศึกษามัธยมศึกษา เขต 37

5.3) นายสนอง ก้อนสมบัติ ผู้อำนวยการโรงเรียนศรีสวัสดิ์วิทยาคาร สำนักงานเขตพื้นที่ศึกษามัธยมศึกษา เขต 37

2.2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบประเมินความเหมาะสมของเอกสารรูปแบบและเอกสารประกอบรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา เป็นแบบประเมินความเหมาะสมชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ได้แก่ เหมาะสมมากที่สุด เหมาะสมมาก เหมาะสมปานกลาง เหมาะสมน้อย และเหมาะสมน้อยที่สุด สำหรับให้ผู้ทรงคุณวุฒิแสดงความคิดเห็นต่อข้อความต่าง ๆ และมีคำถามปลายเปิด เพื่อให้ผู้ประเมินได้แสดงความคิดเห็นและให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม มีรายละเอียดขั้นตอนการสร้าง ดังนี้

1) ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการประเมินรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

2) กำหนดจุดมุ่งหมายของการประเมิน พร้อมกับสิ่งที่ต้องการประเมินให้ชัดเจน

3) เขียนข้อคำถามให้ครอบคลุมสิ่งที่ต้องการประเมินทั้งหมด และสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการประเมิน

4) นำแบบประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาพิจารณา ตรวจสอบความถูกต้อง และความสมบูรณ์

5) ปรับปรุงข้อคำถามและจัดทำแบบประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ฉบับสมบูรณ์

2.2.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยจะดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล และปรับปรุง แก้ไข ร่างรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้วิจัยประสานงานกับผู้ทรงคุณวุฒิ ทั้ง 9 คน และเก็บข้อมูลด้วยตนเอง โดยใช้เครื่องมือที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

2.2.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

การประเมินความเหมาะสมของรูปแบบและเอกสารประกอบรูปแบบใช้เกณฑ์การพิจารณาแบบประเมินลักษณะมาตราประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) โดยนำคำตอบของผู้ทรงคุณวุฒิแต่ละคนมาแปลงคะแนน ดังนี้

รายการประเมิน เหมาะสมมากที่สุด ให้คะแนนเป็น 5

รายการประเมิน เหมาะสมมาก ให้คะแนนเป็น 4

รายการประเมิน เหมาะสมปานกลาง ให้คะแนนเป็น 3

รายการประเมิน เหมาะสมน้อย ให้คะแนนเป็น 2

รายการประเมิน เหมาะสมน้อยที่สุด ให้คะแนนเป็น 1

หาค่าเฉลี่ยของคะแนนความเหมาะสมของผู้ทรงคุณวุฒิ มีเกณฑ์ในการแปลความหมาย ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.50–5.00 หมายถึง กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วยว่า รูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา มีความเหมาะสมมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.50–4.49 หมายถึง กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วยว่า รูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา มีความเหมาะสมมาก

ค่าเฉลี่ย 2.50–3.49 หมายถึง กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วยว่า รูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา มีความเหมาะสมปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.50–2.49 หมายถึง กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วยว่า รูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา มีความเหมาะสมน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00–1.49 หมายถึง กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วยว่า รูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา มีความเหมาะสมน้อยที่สุด

เกณฑ์การตัดสินความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา มีค่าเฉลี่ย 3.50 ขึ้นไป

ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

การทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ดังนี้

3.1 แหล่งข้อมูล

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเพื่อทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในครั้งนี้ จำนวน 75 คน ได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ประกอบด้วย ครูที่ปรึกษา จำนวน 1 คน นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 37 คน และผู้ปกครองนักเรียน จำนวน 37 คน

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 1) แบบวัดเหตุผลเชิงจริยธรรมสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ก่อนและหลังการพัฒนาแบบเลือกตอบ 5 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ 2) แบบสังเกตพฤติกรรมการมีคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา โดยครูที่ปรึกษาและผู้ปกครองนักเรียน มีขั้นตอนในการสร้างและหาคุณภาพ ดังนี้

3.2.1 ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา เพื่อสร้างข้อคำถามของแบบวัดเหตุผลเชิงจริยธรรมและแบบสังเกตพฤติกรรมการมีคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

1) แบบวัดเหตุผลเชิงจริยธรรมสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ก่อนและหลังการพัฒนา แบ่งออกเป็น 3 ตอน จำนวน 30 ข้อ ได้แก่

ตอนที่ 1 วัดเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความมีวินัย จำนวน 10 ข้อ

ตอนที่ 2 วัดเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์ จำนวน 10 ข้อ

ตอนที่ 3 วัดเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความมีจิตสาธารณะ จำนวน

10 ข้อ

ตัวอย่างแบบวัดเหตุผลเชิงจริยธรรม

ข้อ 0. ในการสอบวิชาคณิตศาสตร์ เดชาพยายามทำข้อสอบด้วยตัวเอง ถึงแม้ข้อสอบจะยาก ถ้านักเรียนเป็นเดชาจะทำอย่างนี้หรือไม่ เพราะเหตุใด

- ก. ไม่ทำ เพราะถ้าทำด้วยตนเองจะได้คะแนนน้อย (1 คะแนน)
- ข. ไม่ทำ เพราะอยากสอบผ่าน (2 คะแนน)
- ค. ทำ เพราะไม่มีเพื่อนให้ลอก (3 คะแนน)
- ง. ทำ เพราะถ้าทุจริตแล้วครูจับได้จะถูกหักคะแนน (4 คะแนน)
- จ. ทำ เพราะต้องทำด้วยความสามารถของตนเอง (5 คะแนน)

2) แบบสังเกตพฤติกรรมการมีคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา มี 2 ฉบับ ได้แก่ แบบสังเกตพฤติกรรมการมีคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา โดยครูที่ปรึกษา และแบบสังเกตพฤติกรรมการมีคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา โดยผู้ปกครองนักเรียน ซึ่งเป็นการประเมินพฤติกรรมการแสดงออกหรือการกระทำของนักเรียน แบ่งออกเป็น 3 ด้าน จำนวน 24 ข้อ ได้แก่

- ด้านที่ 1 ด้านความมีวินัย จำนวน 8 ข้อ
- ด้านที่ 2 ด้านความซื่อสัตย์ จำนวน 8 ข้อ
- ด้านที่ 3 ด้านความมีจิตสาธารณะ จำนวน 8 ข้อ

ตัวอย่าง แบบสังเกตพฤติกรรมการมีคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา โดยครูที่ปรึกษา

คำชี้แจง อ่านข้อความในแต่ละข้อแล้วพิจารณาตัดสินใจว่าเป็นการแสดงออกหรือการกระทำของนักเรียนแล้วทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง ปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติแล้วระบุสาเหตุ (ถ้ามี)

รายการ	ปฏิบัติ	ไม่ปฏิบัติ	สาเหตุ
ด้านความมีวินัย			
0. นักเรียนมีแต่งกายถูกต้องตามระเบียบของโรงเรียนทุกวัน

ภาพ 8 ตัวอย่างแบบสังเกตพฤติกรรมการมีคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

3.2.2 นำแบบวัดเหตุผลเชิงจริยธรรมและแบบสังเกตพฤติกรรมการมีคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ให้อาจารย์ที่ปรึกษาพิจารณา ตรวจสอบความถูกต้อง และความสมบูรณ์

3.2.3 นำแบบวัดเหตุผลเชิงจริยธรรมและแบบสังเกตพฤติกรรมการมีคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ที่ผ่านการตรวจสอบจากอาจารย์ที่ปรึกษา เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบความตรงของเนื้อหาด้วยค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Congruence: IOC) ระหว่างข้อคำถามรายข้อกับเนื้อหา โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน (ดังรายชื่อปรากฏในภาคผนวก ก หน้า 220) พิจารณาค่า IOC ที่มีค่ามากกว่าหรือเท่ากับ 0.50 ขึ้นไป

3.2.4 นำแบบวัดเหตุผลเชิงจริยธรรมและแบบสังเกตพฤติกรรมการมีคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา มาปรับปรุง แก้ไข ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ

3.2.5 นำแบบวัดเหตุผลเชิงจริยธรรมไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 4 โรงเรียนน่าน้อย อำเภอพาน้อย จังหวัดน่าน ที่ไม่ใช้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน เมื่อวันที่ 10 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2555 หาค่าอำนาจจำแนก (r) โดยหาความสอดคล้องระหว่างคะแนนรายข้อกับคะแนนรวมทั้งฉบับที่ตัดข้อนั้นออก (Item total for Corrected) แล้วคัดเลือกข้อคำถามที่มีอำนาจจำแนกมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ผลการวิเคราะห์ พบว่า แบบวัดเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความมีวินัย มีข้อที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 10 ข้อด้านความซื่อสัตย์ มีข้อที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 10 ข้อ และด้านความมีจิตสาธารณะ มีข้อที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 10 ข้อ แล้วจึงนำข้อที่ผ่านการทดสอบมาเป็นแบบวัดเหตุผลเชิงจริยธรรม

3.2.6 หาค่าความเที่ยง (Reliability) ด้วยการวิเคราะห์หาค่าความเที่ยงแบบความสอดคล้องภายในด้วยวิธีการของครอนบาค (Cronbach Alpha Procedure) โดยวิเคราะห์ข้อคำถาม (Item Analysis) ได้ค่าความเที่ยงเท่ากับ .867

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.3.1 ผู้วิจัยทำหนังสือขอความร่วมมือในการวิจัยจากวิทยาลัยการศึกษา ถึงสถานศึกษาที่ทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ได้แก่ โรงเรียนน่าน้อย อำเภอพาน้อย จังหวัดน่าน

3.3.2 ผู้วิจัยดำเนินการชี้แจง วัตถุประสงค์ วิธีดำเนินงานตามรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

3.3.3 โรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ใช้รูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา แล้ววัดเหตุผลเชิงจริยธรรมสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

ก่อนและหลังการพัฒนา และสังเกตพฤติกรรมการมีคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน
ระดับมัธยมศึกษาหลังการพัฒนา

**ตาราง 4 กำหนดการใช้รูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน
ระดับมัธยมศึกษา**

วัน เดือน ปี	รายการ	เวลา	วิทยากร
7 มิถุนายน 2556	1. พิธีเปิดการใช้รูปแบบการพัฒนา คุณธรรม จริยธรรมนักเรียน ระดับมัธยมศึกษา 2. ทดสอบก่อนการพัฒนา	09.00-11.00 น.	นายกฤษฎา นันทวาสน์ และคณะครูโรงเรียนนาน้อย
หน่วยที่ 1 ความมีวินัย			
14 มิถุนายน 2556	กิจกรรมที่ 1 วินัยนี้คืออะไร	14.00-16.00 น.	นางปรียากร คำสำอาง
21 มิถุนายน 2556	กิจกรรมที่ 2 เหตุใดคนจึงขาดวินัย	14.00-16.00 น.	ว่าที่ ร.ต.มงคล หนูสา
28 มิถุนายน 2556	กิจกรรมที่ 3 อริยสัจสี่ทางออก	14.00 -16.00 น.	น.ส.อิชฎาภรณ์ สิทธิยศ
หน่วยที่ 2 ความซื่อสัตย์			
5 กรกฎาคม 2556	กิจกรรมที่ 1 ความซื่อสัตย์ เป็นคุณสมบัติของคนดี	14.00-16.00 น.	นางวิจิตรตา ตาดี
12 กรกฎาคม 2556	กิจกรรมที่ 2 ความซื่อสัตย์ต่อตนเอง	14.00-16.00 น.	น.ส.สุกานดา ไชยดีชะ
19 กรกฎาคม 2556	กิจกรรมที่ 3 ความซื่อสัตย์ต่อผู้อื่น	14.00-16.00 น.	นายศุภณัฐ วงศ์สกุล
หน่วยที่ 3 ความมีจิตสาธารณะ			
26 กรกฎาคม 2556	กิจกรรมที่ 1 ความเสียสละ	14.00 -16.00 น.	น.ส.จุฑารัตน์ สุรัตน์ตะนันท์กุล
9 สิงหาคม 2556	กิจกรรมที่ 2 ความร่วมมือร่วมใจ	14.00 -16.00 น.	นางสงศรี เรือนอุ้น
23 สิงหาคม 2556	กิจกรรมที่ 3 ประโยชน์เพื่อส่วนรวม	9.00 -14.00 น.	นายชูชาติ ใจบุญ
23 สิงหาคม 2556	1. พิธีปิดการใช้รูปแบบการพัฒนา คุณธรรม จริยธรรมนักเรียน ระดับมัธยมศึกษา 2. ทดสอบหลังการพัฒนา	14.30-16.00 น.	นายกฤษฎา นันทวาสน์ และคณะครูโรงเรียนนาน้อย

3.3.4 ผู้วิจัยแจกแบบสังเกตพฤติกรรมการมีคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา โดยครูที่ปรึกษาและผู้ปกครองนักเรียน โดยเชิญผู้ปกครองนักเรียนมาประชุมในวันที่ 29 สิงหาคม 2556 เวลา 08.00–12.00 น. ณ ห้องประชุมอาคาร 2 โรงเรียนนาหนอง แล้วยุติจากผู้ปกครองนักเรียน

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.4.1 ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบวัดเหตุผลเชิงจริยธรรมสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ก่อนและหลังการพัฒนา สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (เทียมจันทร์ พานิชย์ผลินไชย, ม.ป.ป, หน้า 183)

เกณฑ์การพิจารณาแบบวัดเหตุผลเชิงจริยธรรมลักษณะมาตราประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) โดยนำคำตอบของผู้รับการพัฒนแต่ละคนมาหาค่าเฉลี่ยของคะแนนเหตุผลเชิงจริยธรรมของผู้รับการพัฒนามีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

ถ้าเลือกตอบข้อความที่มีลักษณะแสดงถึงการมีเหตุผลเชิงจริยธรรม

มากที่สุด ให้คะแนน 5 คะแนน

มาก ให้คะแนน 4 คะแนน

ปานกลาง ให้คะแนน 3 คะแนน

น้อย ให้คะแนน 2 คะแนน

น้อยที่สุด ให้คะแนน 1 คะแนน

เกณฑ์ในการแปลความหมาย

ค่าเฉลี่ย 4.50–5.00 หมายถึง ผู้รับการพัฒนามีเหตุผลเชิงจริยธรรมมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.50–4.49 หมายถึง ผู้รับการพัฒนามีเหตุผลเชิงจริยธรรมมาก
ค่าเฉลี่ย 2.50–3.49 หมายถึง ผู้รับการพัฒนามีเหตุผลเชิงจริยธรรมปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.50–2.49 หมายถึง ผู้รับการพัฒนามีเหตุผลเชิงจริยธรรมน้อย
ค่าเฉลี่ย 1.00–1.49 หมายถึง ผู้รับการพัฒนามีเหตุผลเชิงจริยธรรมน้อยที่สุด

3.4.2 ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสังเกตพฤติกรรมการมีคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาโดยครูที่ปรึกษาและผู้ปกครองนักเรียน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่และร้อยละ

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

การประเมินในขั้นตอนนี้เป็นการประเมินรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา โดยมีรายละเอียดดังนี้

4.1 แหล่งข้อมูล

การประเมินรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 37 คน โดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) การประเมินผล ประกอบด้วย 3 ด้าน คือ

4.1.1 ปัจจัยในการพัฒนา (Input) ได้แก่ จุดมุ่งหมาย และเนื้อหาของรูปแบบคู่มือรูปแบบ เอกสารประกอบการพัฒนา และคุณลักษณะของวิทยากร

4.1.2 กระบวนการพัฒนา (Process) ได้แก่ การประเมินความเหมาะสมของการใช้รูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

4.1.3 ผลผลิตของการพัฒนา (Output) ได้แก่ ความคิดเห็นต่อการจัดกิจกรรมตามรูปแบบและพฤติกรรมด้านคุณธรรม จริยธรรมที่แสดงออกของนักเรียน

4.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา โดยจะมีวิธีในการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

4.2.1 ผู้วิจัยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา และการประเมินคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนเพื่อกำหนดข้อคำถาม

4.2.2 ผู้วิจัยสร้างแบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา เป็นแบบประเมินมาตราประมาณค่า 5 ระดับ และข้อเสนอนี้เพิ่มเติม มีลักษณะเป็นแบบสอบถามปลายเปิด

4.2.3 ผู้วิจัยนำร่างแบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาให้อาจารย์ที่ปรึกษาพิจารณาตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์

4.2.4 นำข้อเสนอนี้ของอาจารย์ที่ปรึกษามาปรับปรุงแก้ไขแบบประเมิน

4.2.5 ตรวจสอบความตรง (Validity) ของแบบประเมินโดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Congruence: IOC) ระหว่างข้อคำถามรายข้อกับเนื้อหา

โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน (ตั้งรายชื่อปรากฏในภาคผนวก ก หน้า 221) พิจารณา ค่า IOC ที่มีค่ามากกว่าหรือเท่ากับ 0.50 ขึ้นไป

4.2.6 ปรับปรุงและจัดทำแบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียนและนักเรียน ที่มีต่อรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาฉบับสมบูรณ์ (รายละเอียดอยู่ในภาคผนวก ค หน้า 259)

4.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยแจกแบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาให้กับนักเรียนทำการประเมินความพึงพอใจ แล้วรับแบบประเมินคืนจากนักเรียน

4.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (เทียมจันทร์ พานิชย์ผลินไชย, ม.ป.ป, หน้า 183)

เกณฑ์การพิจารณาแบบประเมินลักษณะมาตรฐานค่า 5 ระดับ (Rating Scale) โดยนำคำตอบของผู้ประเมินแต่ละคนมาแปลงคะแนน ดังนี้

- พึงพอใจมากที่สุด ให้คะแนนเป็น 5
- พึงพอใจมาก ให้คะแนนเป็น 4
- พึงพอใจปานกลาง ให้คะแนนเป็น 3
- พึงพอใจน้อย ให้คะแนนเป็น 2
- พึงพอใจน้อยที่สุด ให้คะแนนเป็น 1

หาค่าเฉลี่ยของคะแนนความพึงพอใจของผู้ประเมินมีเกณฑ์ในการแปลความหมาย ดังนี้

- ค่าเฉลี่ย 4.50–5.00 หมายถึง มีความพึงพอใจมากที่สุด
- ค่าเฉลี่ย 3.50–4.49 หมายถึง มีความพึงพอใจมาก
- ค่าเฉลี่ย 2.50–3.49 หมายถึง มีความพึงพอใจปานกลาง
- ค่าเฉลี่ย 1.50–2.49 หมายถึง มีความพึงพอใจน้อย
- ค่าเฉลี่ย 1.00–1.49 หมายถึง มีความพึงพอใจน้อยที่สุด

ข้อเสนอแนะอื่น ๆ ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

บทที่ 4

ผลการวิจัย

ในการนำเสนอผลการวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ผู้วิจัยแบ่งผลการวิจัยเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานและแนวทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

ตอนที่ 2 ผลการสร้างรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

ตอนที่ 3 ผลการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

ตอนที่ 4 ผลการประเมินรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานและแนวทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

ส่วนที่ 1.1 ผลการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

จากการสังเคราะห์ เอกสาร แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สรุปได้ดังนี้

1. แนวคิดในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

1.1 การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม

คุณธรรม จริยธรรมมีคุณค่าและมีความสำคัญ ทั้งต่อตัวบุคคลและต่อสังคมส่วนรวม เนื่องจากการดำเนินชีวิตให้อยู่ได้ในสังคมอย่างมีความสุขนั้นต้องเริ่มต้นที่ตนเองก่อน และจากการคิดดีทำดีเป็นผลต่อเนื่องถึงสังคมดี ดังนั้น การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาจึงมุ่งพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมที่สำคัญและจำเป็นมากที่สุด 3 ประการ ได้แก่ ความมีวินัย ความซื่อสัตย์ และความมีจิตสาธารณะ

1.2 รูปการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน

รูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา เป็นการบูรณาการของรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม โดยครอบครัว โรงเรียน สถาบัน ศาสนาและชุมชน เพื่อพัฒนานักเรียนระดับมัธยมศึกษาให้เป็นคนดี ซึ่งมี 8 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) สภาพปัญหาและความจำเป็น 2) หลักการและเหตุผลของรูปแบบ 3) แนวคิดพื้นฐาน 4) วัตถุประสงค์ 5) โครงสร้างของรูปแบบ 6) กิจกรรมการพัฒนา 7) สื่อและแหล่งเรียนรู้ 8) การวัดและประเมินผล

1.3 การวัดคุณธรรม จริยธรรม

การวัดและประเมินผลคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา มี 4 ประเภท ได้แก่ 1) วัดความรู้เชิงจริยธรรม 2) วัดทัศนคติเชิงจริยธรรม 3) เหตุผลเชิงจริยธรรม 4) พฤติกรรมเชิงจริยธรรม

2. แนวคิดและทฤษฎีทางการบริหารสถานศึกษา

2.1 แนวคิดกระบวนการบริหารด้วยวงจรคุณภาพ

กระบวนการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่จัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การวางแผน (Plan: P) 2) การปฏิบัติตามแผน (Do: D) 3) การตรวจสอบหรือการประเมิน (Check: C) 4) การปรับปรุง (Act: A)

2.2 แนวคิดทฤษฎีระบบ

สถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่จัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาเป็นระบบเปิดระบบหนึ่งของสังคม ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ปัจจัยนำเข้า (Input) 2) กระบวนการ (Process) 3) ผลผลิต (Output) 4) สภาพแวดล้อม (Environment) 5) ข้อมูลป้อนกลับ (Feedback) โดยมีข้อมูลป้อนกลับเป็นกลไกในการควบคุมการทำงานทุกองค์ประกอบให้บรรลุผลตามเป้าหมายของการจัดการศึกษา

ส่วนที่ 1.2 ผลการศึกษาความต้องการจำเป็นในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษารวบรวมข้อมูลจากการสอบถามครูเกี่ยวกับความต้องการจำเป็นในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาผลการศึกษา ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง

ตาราง 5 ความถี่และร้อยละของข้อมูลทั่วไปของแบบสอบถาม

ข้อ	ข้อมูลทั่วไปของแบบสอบถาม	n = 370	ร้อยละ
		ความถี่	
1.	เพศ		
	ชาย	141	38.11
	หญิง	229	61.89
	รวม	370	100.00
2.	ประสบการณ์การทำงาน		
	น้อยกว่า 10 ปี	60	16.22
	10-20 ปี	117	31.62
	มากกว่า 20 ปี	193	52.16
	รวม	370	100.00
3.	วุฒิการศึกษา		
	อนุปริญญาหรือเทียบเท่า	-	-
	ปริญญาตรี	239	64.59
	ปริญญาโท	131	35.41
	ปริญญาเอก	-	-
	อื่น ๆ	-	-
	รวม	370	100.00

จากตาราง 5 แสดงให้เห็นถึงข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่าง 370 คน จำแนกเป็น เพศชาย 141 คน คิดเป็นร้อยละ 38.11 ส่วนเพศหญิง 229 คน คิดเป็นร้อยละ 61.89

ประสบการณ์การทำงานของกลุ่มตัวอย่าง มากที่สุด คือ ประสบการณ์การทำงานมากกว่า 20 ปี จำนวน 193 คน คิดเป็นร้อยละ 52.16 รองลงมา ได้แก่ ประสบการณ์การทำงานระหว่าง 10-20 ปี จำนวน 117 คน คิดเป็นร้อยละ 31.62 และประสบการณ์การทำงานน้อยกว่า 10 ปี จำนวน 60 คน คิดเป็นร้อยละ 16.22

ระดับการศึกษาของกลุ่มตัวอย่าง มากที่สุด คือ ปริญญาตรี จำนวน 239 คน คิดเป็นร้อยละ 64.59 รองลงมาได้แก่ ปริญญาโท จำนวน 131 คน คิดเป็นร้อยละ 35.41

2. ผลการศึกษาความต้องการจำเป็นและการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

ผลการศึกษาความต้องการจำเป็นและการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ประกอบด้วย ระดับได้ปฏิบัติจริงหรือควรปฏิบัติของสภาพปัจจุบัน และสิ่งที่ควรจะเป็น ดังนี้

ตาราง 6 ผลการศึกษาความต้องการจำเป็นและการจัดลำดับความสำคัญในภาพรวม

ข้อ	รายการ	I	D	PNI_{modified}	ลำดับ
1.	ด้านเทคนิควิธีการจัดกิจกรรมการพัฒนา ความมีวินัย ความซื่อสัตย์ และความมี จิตสาธารณะ	4.44	3.08	0.451*	1
2.	ด้านสื่อ วัสดุ อุปกรณ์และแหล่งเรียนรู้ที่ใช้ ในการจัดกิจกรรม การพัฒนาความมีวินัย ความซื่อสัตย์และความมีจิตสาธารณะ	4.38	3.15	0.398*	2
3.	ด้านการวัดผลประเมินผลความมีวินัย ความซื่อสัตย์และความมีจิตสาธารณะ	4.65	3.47	0.344*	3

หมายเหตุ: *ข้อรายการที่เป็นความต้องการจำเป็น

จากตาราง 6 ผลการศึกษาความต้องการจำเป็นและการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ครูมีความต้องการจำเป็นในทุกด้าน โดยมีค่า PNI_{modified} อยู่ระหว่าง 0.344 ถึง 0.451 รายการความต้องการจำเป็นที่พบว่า มีค่า PNI_{modified} สูงที่สุด มีความสำคัญเป็นลำดับที่ 1 คือด้านเทคนิควิธีการจัดกิจกรรมการพัฒนาความมีวินัย ความซื่อสัตย์และความมีจิตสาธารณะ รองลงมา ได้แก่ ด้านสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ และแหล่งเรียนรู้ที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการพัฒนาความมีวินัย ความซื่อสัตย์และความมีจิตสาธารณะ และด้านการวัดผลประเมินผลความมีวินัย ความซื่อสัตย์และความมีจิตสาธารณะ ตามลำดับ แสดงว่า ในด้านเทคนิควิธีการจัดกิจกรรมการพัฒนาความมีวินัย ความซื่อสัตย์และความมีจิตสาธารณะ ครูมีความต้องการจำเป็นที่จะพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษามากกว่าด้านสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ และแหล่งเรียนรู้ที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการพัฒนาความมีวินัย ความซื่อสัตย์และความมีจิตสาธารณะ และด้านการวัดผลประเมินผลความมีวินัย ความซื่อสัตย์และความมีจิตสาธารณะ

ตาราง 7 ผลการศึกษาความต้องการจำเป็นและการจัดลำดับความสำคัญ ด้านเทคนิค
วิธีการจัดกิจกรรมการพัฒนาความมีวินัย ความซื่อสัตย์ และความมี
จิตสาธารณะ

ข้อ	รายการ	I	D	PNI _{modified}	ลำดับ
1.	กระบวนการกลุ่ม	4.34	3.20	0.354*	10
2.	การระดมสมอง	4.46	3.05	0.463*	5
3.	การอภิปรายกลุ่มย่อย	4.37	2.74	0.594*	2
4.	กรณีศึกษา	4.26	2.71	0.573*	4
5.	การแสดงบทบาทสมมุติ	4.18	2.60	0.608*	1
6.	การได้วาที	3.53	2.23	0.585*	3
7.	การสร้างความตระหนัก	4.70	3.26	0.440*	7
8.	การจัดกรอบมโนทัศน์	4.54	3.14	0.449*	6
9.	การรับใช้สังคม	4.76	3.56	0.339*	12
10.	กระบวนการคิด	4.55	3.22	0.412*	8
11.	การเรียนรู้ตามสภาพจริง	4.75	3.49	0.360*	9
12.	การเน้นประสบการณ์	4.55	3.39	0.342*	11

หมายเหตุ: *ข้อรายการที่เป็นความต้องการจำเป็น

จากตาราง 7 ผลการศึกษาความต้องการจำเป็นและการจัดลำดับความสำคัญ ด้านเทคนิควิธีการจัดกิจกรรมการพัฒนาความมีวินัย ความซื่อสัตย์และความมีจิตสาธารณะ พบว่า มีข้อรายการที่เป็นความต้องการจำเป็น จำนวน 12 ข้อ มีค่า PNI_{modified} อยู่ระหว่าง 0.339 ถึง 0.608 ข้อรายการความต้องการจำเป็นที่พบว่า มีค่า PNI_{modified} สูงที่สุด มีความสำคัญเป็นลำดับที่ 1 คือ การแสดงบทบาทสมมุติ (PNI_{modified} = 0.608) รองลงมา ได้แก่ การอภิปรายกลุ่มย่อย (PNI_{modified} = 0.594) การได้วาที (PNI_{modified} = 0.585) และ กรณีศึกษา (PNI_{modified} = 0.573) ตามลำดับ แสดงว่า ด้านเทคนิควิธีการจัดกิจกรรม การพัฒนาความมีวินัย ความซื่อสัตย์ และความมีจิตสาธารณะ ครูมีความต้องการจำเป็น ในการพัฒนาในทุกรายการ

ตาราง 8 ผลการศึกษาความต้องการจำเป็นและการจัดลำดับความสำคัญ ด้านสื่อ วัสดุ อุปกรณ์และแหล่งเรียนรู้ที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการพัฒนาความมีวินัย ความซื่อสัตย์ และความมีจิตสาธารณะ

ข้อ	รายการ	I	D	PNI _{modified}	ลำดับ
1.	ภาพถ่าย	4.29	3.23	0.327*	12
2.	สมุดภาพ	4.14	3.09	0.341*	10
3.	ภาพยนตร์	4.58	2.95	0.554*	2
4.	แผนภูมิ	4.10	2.75	0.489*	3
5.	แผนภาพ	4.13	2.96	0.393*	7
6.	โปสเตอร์	4.04	3.10	0.304*	13
7.	การ์ตูน	4.22	3.00	0.405*	4
8.	หุ่นจำลอง	4.02	2.48	0.626*	1
9.	นิทรรศการ	4.65	3.33	0.396*	5
10.	วิดีโอ หรือวีดิทัศน์	4.71	3.64	0.294*	14
11.	คอมพิวเตอร์ช่วยสอน	4.51	3.35	0.347*	9
12.	ทัศนศึกษา	4.61	3.38	0.366*	8
13.	สถานที่สำคัญในชุมชนหรือท้องถิ่น	4.69	3.50	0.338*	11
14.	บุคคลตัวอย่าง	4.67	3.35	0.394*	6

หมายเหตุ: *ข้อรายการที่เป็นความต้องการจำเป็น

จากตาราง 8 ผลการศึกษาความต้องการจำเป็นและการจัดลำดับความสำคัญ ด้านสื่อ วัสดุ อุปกรณ์และแหล่งเรียนรู้ที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการพัฒนาความมีวินัย ความซื่อสัตย์และความมีจิตสาธารณะ พบว่า มีข้อรายการที่เป็นความต้องการจำเป็นจำนวน 14 ข้อ มีค่า PNI_{modified} อยู่ระหว่าง 0.294 ถึง 0.626 ข้อรายการความต้องการจำเป็นที่พบว่ามีค่า PNI_{modified} สูงที่สุด มีความสำคัญเป็นลำดับที่ 1 คือ หุ่นจำลอง (PNI_{modified} = 0.626) รองลงมา ได้แก่ ภาพยนตร์ (PNI_{modified} = 0.554) แผนภูมิ (PNI_{modified} = 0.489) และการ์ตูน (PNI_{modified} = 0.405) ตามลำดับ แสดงว่า ด้านสื่อ วัสดุ อุปกรณ์และแหล่งเรียนรู้ที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการพัฒนาความมีวินัย ความซื่อสัตย์ และความมีจิตสาธารณะ ครูมีความต้องการจำเป็นในการพัฒนาในทุกรายการ

ตาราง 9 ผลการศึกษาความต้องการจำเป็นและการจัดลำดับความสำคัญ

ด้านการวัดผลประเมินผลความมีวินัย ความซื่อสัตย์ และความมีจิตสาธารณะ

ข้อ	รายการ	I	D	PNI _{modified}	ลำดับ
1.	แบบวัดความมีวินัย ความซื่อสัตย์และ ความมีจิตสาธารณะ	4.45	3.20	0.390*	2
2.	การสังเกตพฤติกรรมที่แสดงออกของ นักเรียน	4.78	3.93	0.217*	4
3.	การสัมภาษณ์บุคคลหรือกลุ่มบุคคล	4.68	3.32	0.407*	1
4.	การสอบถามตามคำถามที่กำหนด เกี่ยวกับความมีวินัย ความซื่อสัตย์ และ ความมีจิตสาธารณะ	4.68	3.43	0.364*	3

หมายเหตุ: *ข้อรายการที่เป็นความต้องการจำเป็น

จากตาราง 9 ผลการศึกษาความต้องการจำเป็นและการจัดลำดับความสำคัญด้านการวัดผลประเมินผลความมีวินัย ความซื่อสัตย์และความมีจิตสาธารณะ พบว่ามีข้อรายการที่เป็นความต้องการจำเป็น จำนวน 4 ข้อ มีค่า PNI_{modified} อยู่ระหว่าง 0.217 ถึง 0.407 ข้อรายการความต้องการจำเป็นที่พบว่า มีค่า PNI_{modified} สูงที่สุด มีความสำคัญเป็นลำดับที่ 1 คือ การสัมภาษณ์บุคคลหรือกลุ่มบุคคล (PNI_{modified} = 0.407) รองลงมา ได้แก่ แบบวัดความมีวินัย ความซื่อสัตย์และความมีจิตสาธารณะ (PNI_{modified} = 0.390) การสอบถามตามคำถามที่กำหนดเกี่ยวกับความมีวินัย ความซื่อสัตย์และความมีจิตสาธารณะ (PNI_{modified} = 0.364) และการสังเกตพฤติกรรมที่แสดงออกของนักเรียน (PNI_{modified} = 0.217) ตามลำดับ แสดงว่า ด้านการวัดผลประเมินผลความมีวินัย ความซื่อสัตย์และความมีจิตสาธารณะ ครมมีความต้องการจำเป็นในการพัฒนาในทุกรายการ

ส่วนที่ 1.3 ผลการศึกษาพหุกรณีเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานและแนวทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาที่มีวิธีการปฏิบัติที่ดี (Best Practice)

ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลพื้นฐานและแนวทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาจากสถานศึกษาที่มีวิธีการปฏิบัติที่ดี (Best Practice) ดังนี้

1. ผลการสังเคราะห์เอกสารของสถานศึกษาที่มีวิธีการปฏิบัติที่ดี (Best Practice) ดังนี้

ตาราง 10 ผลการสังเคราะห์เอกสารของสถานศึกษาที่มีวิธีการปฏิบัติที่ดี (Best Practice)

รายการ	โรงเรียน บางมูลนากภูมิวิทยา	โรงเรียน สัตยาไส	โรงเรียน ลำปลายมาศ พัฒนา
1. สภาพปัญหาและ ความจำเป็น	ไม่ปฏิบัติตามระเบียบ ของโรงเรียน ไม่รับผิดชอบงาน ทะเลาะวิวาท สารเสพติด ลักขโมย การพนัน ท้องก่อน วัยเรียน ติดเกม ไม่มีน้ำใจ เห็นแก่ตัว	พื้นฐานชีวิตเริ่มจาก ครอบครัวและ สิ่งแวดล้อมที่เด็ก ได้รับ ควรเริ่มให้ เรียนรู้สิ่งดี ๆ ตั้งแต่ เด็ก ซึ่งในภาย ภาคหน้า ผู้หญิง ควรจะเป็นกุลสตรี ผู้ชายควรจะเป็น สุภาพบุรุษ ลดความเหลื่อมล้ำ ทางสังคม ต้องรู้จัก ช่วยเหลือตนเอง ช่วยเหลือคนอื่นและ เป็นคนดี	โรงเรียนมี เจตนาารมณในการ เป็นแบบอย่างของ การจัดกิจกรรม การเรียนการสอน และเพื่อให้เด็ก ในชนบทมีโอกาส ได้รับการศึกษาที่มี คุณภาพเท่ากับ เด็กในเมือง เพื่อเติบโตเป็น พลเมืองที่ดีของ ประเทศ

ตาราง 10 (ต่อ)

รายการ	โรงเรียน บางมูลนากภูมิวิทยา	โรงเรียน สัตยาไส	โรงเรียน ลำปลายมาศ พัฒนา
2. หลักการและ เหตุผลของรูปแบบ	หลักธรรมของ พระพุทธศาสนา แนวพระราชดำริ พระบาทสมเด็จพระ พระเจ้าอยู่หัว	หลักธรรม: ไตรสิกขา พรหมวิหาร 4 อริยสัจ 4 หลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง	การศึกษาพัฒนา ความเป็นมนุษย์ ที่สมบูรณ์
3. แนวคิดพื้นฐาน	ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา หลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง กระบวนการบริหารงาน ตามวงจรคุณภาพ PDCA	ครูแบบอย่างที่ดี เอ็ดดูแคร์ (นำคุณค่า ความเป็นมนุษย์ ออกมาจากภายใน) การเรียนรู้ แบบร่วมมือ	นักเรียนแต่ละคน ต่างที่มา ควรดูแล ตามศักยภาพของ แต่ละคนให้ได้ ไม่ให้ เหมือนกัน กระบวนการใหญ่ ที่ดูแล คือ ครูและ ผู้ปกครอง
4. วัตถุประสงค์	เพื่อส่งเสริมให้นักเรียน เกิดการเรียนรู้จาก การนำคุณธรรม มาปฏิบัติเป็นจริยธรรม ประจำตน	เพื่อสร้างเด็กให้ เป็นคนดี	เพื่อพัฒนาผู้เรียน ได้เรียนรู้อย่างมี ความสุข เต็มศักยภาพ เป็นคนดีและคนเก่ง สอดคล้องกับวิถีชีวิต และกลมกลืนกับ วิทยาการสมัยใหม่ สู่ความเป็นมนุษย์ ที่สมบูรณ์ พร้อมด้วย คุณธรรม ภูมิปัญญา และสำนึกใน ความเป็นพลเมืองดี

ตาราง 10 (ต่อ)

รายการ	โรงเรียน บางมูลนากภูมิวิทยา	โรงเรียน สัตยาไส	โรงเรียน ลำปลายมาศ พัฒนา
5. โครงสร้างของ รูปแบบ	พัฒนาครู พัฒนานักเรียน พัฒนาสิ่งแวดล้อม	แบ่งออกเป็น 5 บ้าน ภายในบ้านก็จะมี ตั้งแต่รุ่นพี่ จนถึง รุ่นน้องทุกระดับ และ มีครูแม่บ้าน เขาก็จะ ดูแลกันภายในบ้าน พี่ดูแลน้อง เขาก็จะมีพี่ มีเพื่อน มีกิจกรรม มีการเรียนการสอน วันเสาร์ วันอาทิตย์ ก็มีกิจกรรมชมรม ของนักเรียนเอง	ช่วงเช้า เน้นการ พัฒนา ความฉลาด ทางด้านอารมณ์ (EQ) และ จิตวิญญาณ (SQ) ช่วงสาย เน้นการพัฒนา ความฉลาดทาง ด้านสติปัญญา (IQ) ช่วงบ่าย เน้นการ พัฒนาความฉลาด ทางด้านร่างกาย (PQ)
6. กิจกรรม การพัฒนา	6 กิจกรรม ได้แก่ การเสริมสร้างระเบียบ วินัย การเสริมสร้าง ความดี การส่งเสริม ความกตัญญูกตเวที การพัฒนาจริยธรรม การส่งเสริมจิตอาสาและ การพัฒนาโรงเรียนสีขาว	กางเกงนอกเสื้อ, รองเท้าเข้าที่, นั่งสมาธิ สวดมนต์, คู่มือความดี, ใบแดง ใบเหลือง, ใบเขียว, ชมรมจิตอาสา, คู่มือน้องตามรอย พ่อ, โรงเรียนสวย ด้วยมือเรา, สายใย แห่งรัก	ทำให้รู้ตัว, ทำโรงเรียนให้เป็น ชุมชน, กิจกรรมตาม วิชา จิตศึกษา ได้แก่ กอด ภาวนา โยคะ ดนตรี ศิลปะ กำกับ สติ สุนทรียะสนทนา การถ่ายทอด ประสบการณ์ วรรณกรรม นิทาน การให้พลังใจแก่กัน และกัน

ตาราง 10 (ต่อ)

รายการ	โรงเรียน บางมูลนากภูมิวิทยา	โรงเรียนสัตยาไส	โรงเรียน ลำปลายมาศพัฒนา
7. สื่อและ แหล่งเรียนรู้	โปสเตอร์ การ์ตูน ภาพถ่าย บุคคลตัวอย่าง หุ่นจำลอง นิทรรศการ แผนภูมิ แผนภาพ	ภาพถ่าย บุคคล ตัวอย่าง หุ่นจำลอง นิทรรศการ แผนภูมิ โปสเตอร์ การ์ตูน	นิทรรศการ แผนภูมิ แผนภาพ บุคคล ตัวอย่าง หุ่นจำลอง การ์ตูน แผนภาพ
8. การวัดและ ประเมินผล	ประเมินชิ้นงาน สัมภาษณ์ สอบถาม บันทึกการทํากิจกรรม	ประเมินพฤติกรรม นักเรียน ประเมินชิ้นงาน	ไม่มีการสอบ ประเมินตาม สภาพจริง ประเมินผลงานของ แต่ละคน

ตาราง 10 ผลการสังเคราะห์เอกสารจากสถานศึกษาที่มีวิธีการปฏิบัติที่ดี (Best Practice) เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานและแนวทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา จำนวน 3 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนบางมูลนากภูมิวิทยา โรงเรียนสัตยาไส และโรงเรียนลำปลายมาศพัฒนา พบว่า ทุกโรงเรียนมีแนวทางการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนที่แตกต่างกันตามสภาพปัญหาและความจำเป็น หลักการและเหตุผลของรูปแบบแนวคิดพื้นฐาน วัตถุประสงค์ โครงสร้างของรูปแบบ กิจกรรมการพัฒนา สื่อและแหล่งเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล

2. ผลการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีวิธีการปฏิบัติที่ดี (Best Practice) เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานและแนวทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ดังนี้

ตาราง 11 ผลการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีวิธีการปฏิบัติที่ดี (Best Practice)

ประเด็น การสัมภาษณ์	ลัดดา จุลวงศ์ (6 มกราคม 2556)	วิเชียร ไชยบัง (13 กุมภาพันธ์ 2556)	มานพ เกตุเมฆ (10 พฤศจิกายน 2555)	สรุป
1. ท่านมีแนวคิด อย่างไร ในการ พัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน ระดับมัธยมศึกษา	สร้างความดีเหนือสิ่งใด อุปลินัสที่ยังงาม	ผู้เรียนเรียนรู้อย่างมีความสุข เต็มศักยภาพ เป็นคนดีและ คนเก่ง สอดคล้องกับวิถีชีวิตและ กลมกลืนกับวิทยาการสมัยใหม่ สู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ พร้อมด้วยคุณธรรม ภูมิปัญญา และสำนึกในความเป็นพลเมืองดี	“บางมูลนากโมเดล” ก่อนที่เราจะทำนั้น ต้องหาแรงบันดาลใจในการทำ เพราะโดยทั่วไปแล้วเราจะทราบว่า เด็กมัธยมนั้น มีปัญหามากมาย หลายอย่าง เช่น ทะเลาะวิวาท ตั้งครุภ ก่อนวัยเรียน หนีเรียน ดิตเกม เป็นต้น สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ เริ่มขยายขึ้น ทำอย่างไรจะแก้ปัญหาดังนี้ได้ จากจุดตรงนี้เอง ก็มาทำเรื่องคุณธรรม จริยธรรม	แนวคิดในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับ มัธยมศึกษา นั้น มุ่งหวังให้ นักเรียนเป็นคนดี พัฒนาให้เป็น มนุษย์ที่สมบูรณ์

ตาราง 11 (ต่อ)

ประเด็น การสัมภาษณ์	ลัดดา จุลวงศ์ (6 มกราคม 2556)	วิเชียร ไชยบัง (13 กุมภาพันธ์ 2556)	มานพ เกตุเมฆ (10 พฤศจิกายน 2555)	สรุป
2. การพัฒนา คุณธรรม จริยธรรมนักเรียน ระดับมัธยมศึกษา ในโรงเรียนของท่าน เป็นลักษณะใด เพราะเหตุใด	เป็นสถานศึกษาที่ตั้งขึ้นเพื่อยกระดับ จิตใจผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีความเป็นเลิศทางคุณธรรมจริยธรรม โดยยึดหลักคุณค่าความเป็นมนุษย์ 5 ประการ คือ ความรัก ความเมตตา ความจริง ความประพฤติชอบ ความสงบสุขและอหิงสา มีความเคารพ ในศาสนา วัฒนธรรม ประเพณีอันดีงาม ของตนเองและผู้อื่น สามารถดำรงชีวิต อยู่ในสังคมปัจจุบันได้อย่างมีความสุข และรับใช้ช่วยเหลือผู้อื่นด้วย ความเสียสละ	ใช้นวัตกรรมในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน คือ PLC (Professional Learning Community) ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ เป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจาก การทำงานจริง ขับเคลื่อนไปด้วยกัน อาศัยพลังของคนทำงานด้วยกัน ส่วนจิตศึกษาเป็นวิชาที่โรงเรียน ได้พัฒนาขึ้นมาเพื่อพัฒนา ความฉลาดทางอารมณ์และ จิตวิญญาณ เน้นการปลูกฝังวินัย และคุณธรรมแบบลึกให้เห็นคุณค่า ของตนเอง ผู้อื่น และ สรรพสิ่ง	พัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนโดยใช้ “บางมูลนากโมเดล” ซึ่งเป็นการใช้ทฤษฎี 3-6-3 ในการขับเคลื่อน โดย 3 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ ยุทธศาสตร์การพัฒนาครู ยุทธศาสตร์ การพัฒนานักเรียน และยุทธศาสตร์การพัฒนา สภาพแวดล้อม 6 กิจกรรม ได้แก่ การเสริมสร้างระเบียบวินัย การเสริมสร้าง ความดี การส่งเสริมความกตัญญูทวดเวที การพัฒนาจริยธรรม การส่งเสริมจิตอาสาและ การพัฒนาโรงเรียน สีขาว และ 3 คุณธรรม ได้แก่ ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบและ ความพอเพียง เนื่องจากโรงเรียนใช้ กระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ที่เกี่ยวข้อง	การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับ มัธยมศึกษาชั้น พัฒนา โดยการยกระดับจิตใจ ให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เข้ามามีส่วนร่วมในการ ดำเนินการ และ สอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมในการจัด การเรียนการสอน ตลอดจนกิจกรรมของ โรงเรียนและชุมชน

ตาราง 11 (ต่อ)

ประเด็น การสัมภาษณ์	ลัดดา จุลวงศ์ (6 มกราคม 2556)	วิเชียร ไชยบัง (13 กุมภาพันธ์ 2556)	มานพ เกตุเมฆ (10 พฤศจิกายน 2555)	สรุป
3. กระบวนการ ในการพัฒนา คุณธรรม จริยธรรมนักเรียน ระดับมัธยมศึกษา ด้านความมีวินัย เป็นอย่างไร	พัฒนาความมีวินัยของนักเรียน โดยการนำหลักธรรมทาง พระพุทธศาสนาเข้ามาจัดกระบวนการ เรียนการสอน โดยใช้หลักธรรม ไตรสิกขา พรหมวิหาร 4 อริยสัจ 4 และ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยการ ผ่านกระบวนการของโครงการหรือ กิจกรรม ที่มีครูคอยให้คำปรึกษา และการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย	พัฒนาด้านความมีวินัยของนักเรียน โดยให้ทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้อง แสดงพฤติกรรมเป็นแบบอย่างที่ดี พฤติกรรมทุกอย่างจะเริ่มต้นด้วย เรื่องเดียวกัน คือ การทำให้รู้ตัว ทำให้เกิดการเรียนรู้และ การฝึกฝน	พัฒนาด้านความมีวินัยของนักเรียน โดยการพัฒนากิจกรรมส่งเสริม สนับสนุน ยุทธศาสตร์ 3 ด้าน เพื่อให้ขับเคลื่อนไปสู่ การเป็นบางมูลนากโมเดล ประสบความสำเร็จ ใช้กิจกรรมอย่างหลากหลาย ทั้งทางตรงและทางอ้อม ด้านผู้บริหาร คณะครู และบุคลากรทางการศึกษา นักเรียน คณะกรรมการสถานศึกษา เครือข่ายผู้ปกครอง และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง โดยใช้ โครงการต่าง ๆ ในการส่งเสริมสนับสนุน	กระบวนการในการ พัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน ระดับมัธยมศึกษา ด้านความมีวินัยพัฒนา โดยการสอดแทรก ในการจัดกิจกรรม การเรียนการสอน ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ ทุกรายวิชา และจัด กิจกรรมเสริม ด้านความมีวินัย

ตาราง 11 (ต่อ)

ประเด็น การสัมภาษณ์	ลัดดา จุลวงศ์ (6 มกราคม 2556)	วิเชียร ไชยบัง (13 กุมภาพันธ์ 2556)	มานพ เกตุเมฆ (10 พฤศจิกายน 2555)	สรุป
4. กระบวนการ ในการพัฒนา คุณธรรมจริยธรรม นักเรียนระดับ มัธยมศึกษา ด้านความซื่อสัตย์ เป็นอย่างไร	พัฒนาความซื่อสัตย์ของนักเรียน โดยการนำโครงการหรือกิจกรรม มาบูรณาการการจัดกิจกรรมการเรียน การสอน โดยใช้หลักธรรมทาง พระพุทธศาสนา ได้แก่ ไตรสิกขา พรหมวิหาร 4 อริยสัจ 4 และ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีของ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย	พัฒนาด้านความซื่อสัตย์ของ นักเรียน โดยการใช้จิตศึกษาเข้ามา บูรณาการในการจัดกิจกรรม บุคลากรทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วม แสดงพฤติกรรมเป็นแบบอย่าง ที่ดี และจะเน้นการปรับพฤติกรรม ที่เน้น การซื่อถูก มากกว่า การซื่อผิด ครูและบุคลากรจะปรับพฤติกรรม โดยทำเป็นตัวอย่าง หรือชื่นชม สิ่งถูก หรือตั้งคำถามเพื่อให้เด็ก นำไปสู่สิ่งที่ถูกต้อง	พัฒนาด้านความซื่อสัตย์ของนักเรียน โดยการพัฒนาส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม โดยการขับเคลื่อนด้านกิจกรรม พัฒนาผู้เรียน ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 โดยผ่านกระบวนการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมปฏิบัติ จากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อพัฒนาอย่างต่อเนื่อง	กระบวนการในการ พัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน ระดับมัธยมศึกษา ด้านความซื่อสัตย์พัฒนา โดยการสอดแทรกในการ จัดกิจกรรมการเรียน การสอนทุกกลุ่มสาระ การเรียนรู้ ทุกรายวิชา และจัดกิจกรรมเสริม ด้านความซื่อสัตย์

ตาราง 11 (ต่อ)

ประเด็น การสัมภาษณ์	ลัดดา จุลวงศ์ (6 มกราคม 2556)	วิเชียร ไชยบัง (13 กุมภาพันธ์ 2556)	มานพ เกตุเมฆ (10 พฤศจิกายน 2555)	สรุป
5. กระบวนการ ในการพัฒนา คุณธรรมจริยธรรม นักเรียนระดับ มัธยมศึกษา ด้านมีจิตสาธารณะ เป็นอย่างไร	พัฒนาความมีจิตสาธารณะของนักเรียน โดยการเน้นให้นักเรียนจัดทำโครงการ จิตอาสา ซึ่งเป็นการปลูกฝังความมี จิตสาธารณะและใช้หลักธรรม ได้แก่ ไตรสิกขา พรหมวิหาร 4 อริยสัจ 4 และ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี โดยเห็นคุณค่าความเป็นมนุษย์ออกมา จากภายใน	พัฒนาด้านความมีจิตสาธารณะ ของนักเรียน โดยการใช้จิตศึกษา จัดกิจกรรมให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม และแสดงพฤติกรรม เป็นแบบอย่างที่ดี เน้นการชี้ถูก มากกว่าการชี้ผิด	พัฒนาด้านความมีจิตสาธารณะของนักเรียน โดยเราต้องสร้างแรงบันดาลใจให้แก่เด็ก มีจิตใจที่จะอาสาไปทำประโยชน์ให้กับชุมชน ตัวเองและครอบครัว ผ่านกิจกรรมการเรียน การสอน และกิจกรรมของโรงเรียน ที่จัดเสริมขึ้น	กระบวนการในการ พัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน ระดับมัธยมศึกษา ด้านความมีจิตสาธารณะ พัฒนา โดยการ สอดแทรก ในการจัดกิจกรรม การเรียนการสอน ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ ทุกรายวิชา และจัด กิจกรรมเสริม ด้านความมีจิตสาธารณะ ทั้งในและ นอกระบบการศึกษา

ตาราง 11 (ต่อ)

ประเด็น การสัมภาษณ์	ลัดดา จุลวงศ์ (6 มกราคม 2556)	วิเชียร ไชยบัง (13 กุมภาพันธ์ 2556)	มานพ เกตุเมฆ (10 พฤศจิกายน 2555)	สรุป
6. ครูผู้สอน มีบทบาท อย่างไรบ้าง ในการ พัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน ระดับมัธยมศึกษา	การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน ครูที่โรงเรียนนี้ต้องอยู่กับนักเรียน ตลอด 24 ชั่วโมง พร้อมเสมอในการ ช่วยเหลือเด็กตลอดเวลา ต้องเสียสละ ต้องเป็นตัวอย่างที่ดี ต้องกินมังสวิรัต เหมือนเด็ก ต้องปฏิบัติตนเป็นแบบอย่าง ที่ดี รูปแบบการเรียนการสอนหรือ การจัดกิจกรรมจะบูรณาการคุณค่า ความเป็นมนุษย์ 5 ประการเข้าไป โดยมี กิจกรรมเดียวก็จะดูทุกอย่าง แล้วกิจกรรมทุกกิจกรรมให้เป็นวิถีของ เขาเอง	ผู้สอนมีบทบาทสำคัญ อย่างยิ่งในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน ผู้บริหาร ครู ผู้ปกครองนักเรียน ทุกคนที่มี ส่วนเกี่ยวข้องจะต้องร่วมมือกัน แสดงพฤติกรรมเป็นแบบอย่างที่ดี ทำงานเป็นทีม กรอบความคิด ที่เป็นบวก การสร้างปฏิสัมพันธ์ ที่ดีต่อกัน สัมพันธภาพที่ดีระหว่าง ครูกับครู ครูกับผู้เรียน และครูกับ ผู้ปกครองนักเรียน	ในรูปแบบหรือบางมูลนากโมเดลนี้ บุคคลที่มี บทบาทมากที่สุด คือ ครู อาจารย์ ทุกคน ในโรงเรียนต้องร่วมมือกัน ผู้บริหาร ให้การสนับสนุนกับครู อาจารย์ทุกท่าน ครู อาจารย์ ก็จะต้องไปถึงเด็ก เพราะฉะนั้น นักเรียน ครู และฝ่ายบริหาร ต้องร่วมมือกันทำ และแรงเสริมด้านนอก ก็คือ เครือข่าย ผู้ปกครองกับผู้ปกครอง เป็นแรงเสริมที่จะคอย ช่วยกัน และผู้ที่คอยระวังดูแลอยู่ตลอดเวลา ก็คือ เบื้องบน เช่น ท่านองคมนตรี ศูนย์คุณธรรม จริยธรรม เป็นต้น จะคอย ติดตามอยู่ตลอด	ผู้สอนมีบทบาทสำคัญ อย่างยิ่งในการพัฒนา คุณธรรม จริยธรรม นักเรียนทำงานเป็นทีม เป็นที่ปรึกษา เป็นแบบอย่างที่ดีกับ นักเรียน และสามารถ ออกแบบการจัดการ เรียนรู้หรือบูรณาการ คุณธรรม จริยธรรม ในเนื้อหาวิชาที่รับผิดชอบ ควบคู่กัน

ตาราง 11 (ต่อ)

ประเด็น การสัมภาษณ์	ลัดดา จุลวงศ์ (6 มกราคม 2556)	วิเชียร ไชยบัง (13 กุมภาพันธ์ 2556)	มานพ เกตุเมฆ (10 พฤศจิกายน 2555)	สรุป
7. ปัจจัยใดบ้าง ที่มีผลต่อ การพัฒนา คุณธรรม จริยธรรมนักเรียน ระดับ มัธยมศึกษา	ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนบนพื้นฐาน “สร้างคนดีเหนือสิ่งใด” ปลายทาง การศึกษา คือ อุบนิสัยที่ตั้งงาม ตามปรัชญาของโรงเรียน การให้ผู้ที่มิ ส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการจัด กิจกรรม การใช้หลักธรรมทาง พระพุทธศาสนาเข้ามาจัดกระบวนการ เรียนการสอนและการจัดสภาพแวดล้อม	ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนบนพื้นฐาน ความเชื่อที่ว่า “ทุกคนมีค่าความเป็น มนุษย์ที่เท่าเทียมกัน” คือ ฐานความเชื่อสำคัญของโรงเรียน สำหรับการจัดการศึกษา การให้บุคลากรทุกฝ่ายที่มีส่วน เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการจัด กิจกรรม โดยใช้กระบวนการ PLC และจิตศึกษา การแสดงพฤติกรรม ที่เป็นแบบอย่างที่ดี ตลอดจน การสร้างบรรยากาศสภาพแวดล้อม ให้เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียน	ปัจจัยหนึ่งที่ทำให้การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมประสบความสำเร็จ นอกจากการมี ส่วนร่วมของทุกฝ่ายแล้ว การสร้างเครือข่ายก็มี ความสำคัญ โรงเรียนที่จะเริ่มพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนก็คือ การสร้างเครือข่าย ในปัจจุบันได้ขยายไปประมาณ 10 กว่าโรงเรียน แล้ว เมื่อเป็นเครือข่ายของเราแล้ว ศูนย์คุณธรรมที่เป็นองค์กรมหาชนจะมาช่วย สอดส่องดูแลด้วย และก็จะขยายไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะทั่วประเทศไทย เพื่อสร้างเด็กและ เยาวชนของเราให้ดีขึ้น	ปัจจัยที่มีผลต่อ การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับ มัธยมศึกษา คือ การมี ส่วนร่วมของทุกฝ่าย ที่เกี่ยวข้องและเทคนิค วิธีการจัดกิจกรรม การเรียนรู้ที่เหมาะสมกับ การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน

ตาราง 11 (ต่อ)

ประเด็น การสัมภาษณ์	ลัดดา จุลวงศ์ (6 มกราคม 2556)	วิเชียร ไชยบัง (13 กุมภาพันธ์ 2556)	มานพ เกตุเมฆ (10 พฤศจิกายน 2555)	สรุป
8. ปัญหา ในการพัฒนา คุณธรรมจริยธรรม นักเรียนระดับ มัธยมศึกษา มีอะไรบ้าง และมี แนวทางแก้ไข อย่างไร	ปัญหาในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม นักเรียน คือ ความแตกต่างระหว่าง บุคคลและภูมิหลังของนักเรียน มีแนวทางแก้ไข คือ การให้บุคลากร ทุกฝ่าย ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เข้ามา มีส่วนร่วมในการปรับปรุงพฤติกรรมและ แสดงพฤติกรรมแบบอย่างที่ดี เน้นการ นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามา จัดกิจกรรมการเรียนการสอน และ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อยกระดับจิตใจของผู้เรียนให้เป็น มนุษย์ที่สมบูรณ์	ปัญหาในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน คือ ความก้าวหน้าสื่อเทคโนโลยี ทางการสื่อสารและผู้ปกครอง นักเรียน แสดงพฤติกรรม ที่ไม่เหมาะสม มีแนวทางแก้ไข คือ การให้ครูออกไปเยี่ยมบ้านนักเรียน และให้ผู้ปกครองนักเรียนอาสา ในแต่ละวันเข้ามามีส่วนร่วมในการ จัดกิจกรรมการเรียนการสอน ครู นักเรียน ผู้ปกครอง เรียนรู้ร่วมกัน และแสดงพฤติกรรมเป็นแบบอย่าง ที่ดี ที่เน้นการชี้ถูก มากกว่าการชี้ผิด โดยการเชื่อมโยงวิถีชีวิตและ ภูมิปัญญาท้องถิ่น	ปัญหาในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม นักเรียนที่ผ่านมา คือ การติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผล การดำเนินงาน ไม่ทั่วถึงและจำนวนน้อยครั้ง ในแต่ละ ปีการศึกษา มีแนวทางแก้ไข คือ มีการสื่อสารเชิงลึก หรือมีการประชุม เชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ และสะท้อนผลการดำเนินงานภายใน องค์กรอย่างสม่ำเสมอ	แนวทางแก้ไขปัญหาในการ พัฒนาคุณธรรม จริยธรรม นักเรียนระดับมัธยมศึกษา คือ การติดต่อประสานงานกับ ผู้ปกครองนักเรียน การติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผล การดำเนินงาน การสื่อสาร เชิงลึก หรือมีการประชุม เชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจและสะท้อนผล การดำเนินงานภายในองค์กร อย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง

ตาราง 11 (ต่อ)

ประเด็น การสัมภาษณ์	ลัดดา จุลวงศ์ (6 มกราคม 2556)	วิเชียร ไชยบัง (13 กุมภาพันธ์ 2556)	มานพ เกตุเมฆ (10 พฤศจิกายน 2555)	สรุป
9. ข้อค้นพบ อื่น ๆ ที่เป็นจุดเด่น ที่ทำให้การพัฒนา คุณธรรมจริยธรรม นักเรียนระดับ มัธยมศึกษา บรรลุผลสำเร็จ ตามเป้าหมาย	เป็นโรงเรียนต้นแบบการพัฒนา คุณธรรม จริยธรรมชั้นนำของประเทศ เป็นโรงเรียนวิถีพุทธดีเด่น ผู้บริหาร โรงเรียนวิถีพุทธดีเด่น โครงการ คุณธรรมเฉลิมพระเกียรติยอดเยี่ยม ระดับประเทศ และมีผู้มาศึกษาดูงาน แนวคิด และวิธีดำเนินงานของโรงเรียน	โรงเรียนลำปลายมาศพัฒนา ผ่านการประเมินจากต่างประเทศ (Utas) ผ่านการประเมิน สมศ. ระดับดีมาก กิจกรรมจิตศึกษา และเป็นแหล่งอบรม และศึกษา ดูงาน	โรงเรียนบางมูลนากภูมิวิทยาคมเป็นโรงเรียน ต้นแบบด้านคุณธรรม จริยธรรม โดยใช้ทฤษฎี 3-6-3 หรือบางมูลนากโมเดล เป็นที่ยอมรับ และเป็นหลักสูตรกระบวนการสร้างโรงเรียน ต้นแบบด้านคุณธรรม จริยธรรมให้กับ กระทรวงศึกษาธิการ อีกปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อ ความสำเร็จของการขับเคลื่อนสู่ความเป็น บางมูลนากโมเดล คือ กระบวนการมีส่วนร่วม ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการ ดำเนินงาน	ข้อค้นพบต่าง ๆ ที่เป็น จุดเด่นที่ทำให้การพัฒนา คุณธรรม จริยธรรม นักเรียนระดับมัธยมศึกษา บรรลุผลสำเร็จตาม เป้าหมายนั้นขึ้นอยู่กับ การมีส่วนร่วมของ ผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครองนักเรียนและ ชุมชน ในการดำเนินงาน

จากตาราง 11 ผลการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีวิธีการปฏิบัติที่ดี (Best Practice) เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานและแนวทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา พบว่า โรงเรียนบางมูลนากภูมิวิทยาคม โรงเรียนสัตยาไส และโรงเรียนลำปลายมาศพัฒนา ทั้ง 3 โรงเรียน มีรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาแตกต่างกันตามวัตถุประสงค์ โดยโรงเรียนบางมูลนากภูมิวิทยาคมมีกิจกรรมเด่น 6 กิจกรรม ได้แก่ การเสริมสร้างระเบียบวินัย การเสริมสร้างความคิด การส่งเสริมความกตัญญูกตเวที การพัฒนาจริยธรรม การส่งเสริมจิตอาสาและการพัฒนาโรงเรียนสีขาว โรงเรียนสัตยาไสเน้นสร้างเด็กให้เป็นคนดี และโรงเรียนลำปลายมาศพัฒนาเน้นพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

ส่วนที่ 1.4 ผลการศึกษาแนวทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

ผลการศึกษาแนวทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา โดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 คน สรุปดังนี้

ตาราง 12 ผลการศึกษาแนวทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาโดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

ประเด็น การสัมภาษณ์	ศ. ดร.ธีระ รุณเจริญ (18 มีนาคม 2556)	รศ. ดร.ชายชัย อินทรประวีติ (11 มกราคม 2556)	ท่านพระครูวิสิฐนันทวุฒิ ดร. (29 มีนาคม 2556)	สรุป
1. การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม มีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาหรือไม่ อย่างไร	การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม มีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน เพราะในปัจจุบันเด็กและเยาวชนไทยกำลังประสบปัญหาในด้านจิตใจ เห็นได้จากข่าวในสังคมทำให้จิตใจอ่อนแอ เพราะมีสิ่งยั่วยุเสี่ยงให้เด็กหลงผิด ปัญหาความเสื่อมโทรมทางสังคม ยาเสพติด การพนัน เกม และเทคโนโลยีสารสนเทศต่าง ๆ ดังนั้น ทุกคนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ควรหันมาให้ความสำคัญของการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมให้กับเด็ก เพื่อจะได้เป็นคนดีในอนาคตต่อไป	การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมมีความจำเป็นต่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนอย่างยิ่ง เพราะจากปัญหาในปัจจุบัน เด็กและเยาวชนไทยอยู่ในสถานการณ์ที่น่าเป็นห่วงหลายด้าน ขณะเดียวกัน คนไทยกำลังประสบปัญหาวิกฤติค่านิยมที่เป็นผลกระทบจากการเลือนไหลทางวัฒนธรรมต่างชาติเข้าสู่ประเทศ ทั้งทางสื่อและเทคโนโลยีสารสนเทศ การคัดกรองและเลือกรับวัฒนธรรมที่ดีงาม ทำให้คุณธรรม จริยธรรมของคนไทยลดลง โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน เนื่องจากวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป ทำให้สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และสถาบันศาสนา มีบทบาทในการอบรมเลี้ยงดู ให้ความรู้ ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมลดน้อยลง นำไปสู่ค่านิยมและพฤติกรรมที่เน้นวัตถุนิยม และบริโภคนิยมเพิ่มมากขึ้น	นักเรียนในระดับชั้นมัธยม ซึ่งถือได้ว่าเป็นระดับชั้นที่หัวเลี้ยวหัวต่อและเป็นเรื่องที่มีความสำคัญจริง ๆ ที่จริงการจัดการศึกษาโดยเฉพาะการนำคุณธรรม จริยธรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์จริง ๆ แล้ว ในหลักการแห่งพระพุทธศาสนาถือว่า จะต้องดำเนินการในการที่จะพัฒนาคุณภาพของนักเรียน โดยเฉพาะในเรื่องของจริยธรรมให้เกิดประโยชน์มากยิ่งขึ้น จริง ๆ เราต้องวางเป้าหมายในการอบรมในเรื่องของคุณธรรม จริยธรรม ตั้งแต่ในวัยเป็นเยาวชนเริ่มแรก เป็นสิ่งสำคัญที่สุด การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมที่มีผลต่อเด็กและเยาวชนนั้นในจิตวิทยาของเด็กแล้วเราก็ต้องส่งเสริมแน่นอน มีความจำเป็นอย่างแน่นอน ถ้าในระดับนี้ได้รับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมแล้วก็จะส่งผลให้เป็นผู้ใหญ่ได้ ช่วงมัธยมศึกษาเป็นช่วงที่เด็ก ๆ จะมีการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมได้อย่างชัดเจน หมายความว่า ถ้ามีหลักการแห่งการพัฒนาในทางที่ดีเด็กก็จะได้รับผล ความสำเร็จในทางที่ดีด้วย ในระดับนี้จำเป็นอย่างยิ่ง	การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม มีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน เนื่องจากในปัจจุบัน เด็กและเยาวชนไทยกำลังประสบปัญหาในด้านจิตใจ และจากปัญหาในปัจจุบัน เด็กและเยาวชนไทยอยู่ในสถานการณ์ที่น่าเป็นห่วงหลายด้าน ดังนั้น การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนนั้น ก็คือ การพัฒนาจิตใจและสังคมของนักเรียน

ตาราง 12 (ต่อ)

ประเด็น การสัมภาษณ์	ศ. ดร.ธีระ รุณเจริญ (18 มีนาคม 2556)	รศ. ดร.ชาญชัย อินทรประวัตติ (11 มกราคม 2556)	ท่านพระครูวิสิฐนันทวุฒิ ดร. (29 มีนาคม 2556)	สรุป
2. แนวคิดในการพัฒนา คุณธรรม จริยธรรม นักเรียน ระดับมัธยมศึกษา มีอะไรบ้าง	แนวทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม สำหรับนักเรียนนั้น โดยคิดเป็น กรอบรูปแบบที่เรานำมาพัฒนาขึ้นนั้น เราจะอาศัยหลักการของความสอดคล้อง ในชีวิตประจำวัน หลักการพัฒนาทั้งในและ นอกโรงเรียน หลักการมีส่วนร่วมของคน ทุกฝ่าย หลักความยั่งยืน เราจะต้อง อย่างไร แม้กระทั่งหลักการสอนโดยเน้น ผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นต้น ถ้าเรามีกรอบ ในลักษณะแบบนี้ ก็จะนำไปสู่กิจกรรม อย่างไร ที่ Satisfy ต่าง ๆ กิจกรรม ที่โรงเรียนจะทำอะไร นอกโรงเรียนจะทำ อย่างไร วัตถุประสงค์ทั้งในและนอกนั้นจะมี กรอบชัดเจนได้ เช่น โรงเรียนเป็นฐานระบบ สังคม (Social System)	ควรปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน 3 รูปแบบ ได้แก่ 1) การใช้เงื่อนไขตามทฤษฎีของสกินเนอร์ (Skinner) คือ ใช้รางวัล ใช้การลงโทษ ใช้การเอื้อประโยชน์ ไม่เอื้อประโยชน์ การเปิดโอกาส ไม่เปิดโอกาส โดยมีความจำเป็นทั้งสิ้น ถึงแม้ว่า มันจะเป็นเงื่อนไขภายนอกก็ตาม บางครั้งมนุษย์ ใช้ใจบังคับตนเองไม่ได้ 2) การใช้โมเดล โดยใช้ตัวคน เป็นแบบอย่างตามทฤษฎีของแบนดูรา (Bandura) ซึ่งเราต้อง หาคนที่ เป็นแบบอย่างมาให้เด็ก อาจจะเป็นพ่อ แม่ ครู หรือ บุคคลที่เด็กชื่นชอบ 3) การคิดอย่างมีวิจารณญาณ โดยใช้ ตัวเด็กเองเป็นตัวคิด โดยมีคนมาทำให้กระบวนการเกิดจาก คำนิยม หรือ Values Clarific Clarification ให้แก่เด็ก ให้เด็ก คิดเอาเอง ตรวจสอบเอง ว่า ทำอย่างนั้นมันถูกไหม ควรไหม เหมาะสมหรือไม่ ทำไม่ควรทำอย่างนั้น ทำไม่ไม่ควรทำ อย่างนั้น ซึ่งจะต้องอาศัยกระบวนการสอนให้เด็กคิด ต้องปลูกฝังเรื่องกระบวนการคิดให้แก่เด็ก โดยจะต้องมี คนคอยแนะนำให้แก่เด็ก และคอยถามว่า “ลองคิดดูซิว่า ถ้าคนอื่นทำอย่างนี้กับเราแล้ว เราจะเป็นอย่างไร” “ลองคิด ดูซิว่า ถ้าเราเก็บเงินได้แล้วไม่ไปคืนเจ้าของ เจ้าของ จะลำบากไหม” จะต้องมีคนคอยให้สติแก่เด็ก ถึงจะทำให้ เด็กคิดได้ เพราะว่ามนุษย์ทุกคนจะมี Sense ในเรื่องของ ความดีอยู่ด้วยกันทั้งนั้น แต่ในบางครั้งถูกอำนาจกิเลส เข้ายวน ทำให้เราเหลือตัวคิดไปเป็นอย่างอื่น	นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาสอดแทรก บูรณาการกับกลุ่มเนื้อหาต่าง ๆ ได้แก่ คุณธรรม 8 ประการ หรือจัดกิจกรรมโครงการต่าง ๆ ที่ส่งเสริม สนับสนุนการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน	แนวคิดในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน ระดับมัศึกษานั้น อาศัย หลักการของความสอดคล้อง ในชีวิตประจำวัน หลักการ พัฒนาทั้งในและนอกโรงเรียน ในลักษณะของโครงการหรือ กิจกรรมต่าง ๆ

ตาราง 12 (ต่อ)

ประเด็น การสัมภาษณ์	ศ. ดร.ธีระ รุณเจริญ (18 มีนาคม 2556)	รศ. ดร.ชาญชัย อินทรประวัตติ (11 มกราคม 2556)	ท่านพระครูวิสิฐนันทวุฒิ ดร. (29 มีนาคม 2556)	สรุป
3. คุณธรรม จริยธรรม ของนักเรียนระดับ มัธยมศึกษา 3 ประการ ประกอบด้วย 1) ความมีวินัย 2) ความซื่อสัตย์ 3) ความมีจิตสาธารณะ ควรมีแนวทางในการ พัฒนาอย่างไรบ้าง	การสร้างรูปแบบต้องมีเหตุผล มีความแน่นอนและมีความยืดหยุ่น โดยการบูรณาการเข้ากับบทเรียนและ สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน การใช้กิจกรรมที่สอดคล้องกับธรรมชาติ พัฒนาการของนักเรียนวัยรุ่น การเป็น แบบอย่างที่ดี การสร้างค่านิยมที่ถูก การสร้างสภาพแวดล้อมและบรรยากาศ ในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม การทำ กิจกรรมเชิงบวกและได้ฝึกปฏิบัติจริง	การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนด้านความมีวินัย ความซื่อสัตย์ และความมีจิตสาธารณะนั้น ควรได้รับความร่วมมือจากสถาบันครอบครัว โรงเรียน สถาบันศาสนาเข้ามามีส่วนร่วมปลูกฝังในเรื่องคุณธรรม จริยธรรม การคิดวิเคราะห์และประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี	การจัดการเรียนการสอน ถ้าไม่เอาหลักธรรมมาใช้ก็ต้องมี กิจกรรมเสริม เช่น โครงการต่าง ๆ ในตัวโครงการต่าง ๆ เริ่มตั้งแต่กิจกรรมที่เข้ามาสู่โรงเรียน กิจกรรมพบครูอาจารย์ ที่หน้าโรงเรียน และกิจกรรมที่สำคัญที่สุด คือ กิจกรรม หน้าเสาธง กิจกรรมในการเข้าห้อง การยกย่องกับสามเณร ที่เป็นผู้มีระเบียบวินัย มีความซื่อสัตย์ การยกย่องของ ห้องต่าง ๆ ชั้นต่าง ๆ มีการประกวด มีการแข่งขัน ภาพทั้งหลายก็จะเป็นรูปธรรมมากขึ้น เพราะว่า คำว่าวินัย ความซื่อสัตย์ ความมีจิตสาธารณะนั้น เป็นนามธรรม ทำอย่างไรให้เป็นรูปธรรม ก็มีโครงการ มีวิธีการ ปฏิบัติจนถึงการสรุป ประเมินโครงการทั้งหลายให้ผลออกมา อย่างชัดเจน คอยฟังว่า วันนี้ใครเทศนา วันนี้ใครเป็นคนสอน มาจากที่ไหน เนื้อหาสาระคืออะไร ก็จะได้สิ่งที่เป็นประโยชน์ แก่เด็ก ครู อาจารย์ก็ต้องเป็นผู้คอยสนับสนุนชี้แนะให้เด็ก ไปในทางที่ดี ที่ถูกต้อง ก็ถือว่าเป็นการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม อีกประการหนึ่งนั่นก็คือ สถาบันต่าง ๆ เช่น สถาบันทางพระพุทธศาสนา เด็กก็จะไปวัดบ้าง นิมนต์ พระสงฆ์มาที่โรงเรียนบ้าง ประกอบพิธีพุทธ นอกจาก พระแล้ว ก็จะมีผู้ที่เป็นผู้นำทางธรรมชาติ เช่น ผู้ที่ไผ่ในเรื่อง ของคุณธรรม จริยธรรมเป็นตัวอย่างของนักเรียนได้	แนวทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับ มัธยมศึกษา 3 ประการ ประกอบ ด้วย 1) ความมีวินัย 2) ความซื่อสัตย์ และ 3) ความมีจิตสาธารณะนั้น ควรสร้างรูปแบบการพัฒนาที่มี เหตุผล มีความแน่นอนและ มีความยืดหยุ่น โดยการ บูรณาการเข้ากับบทเรียนและ สามารถนำไปใช้ใน ชีวิตประจำวัน การใช้กิจกรรม ที่สอดคล้องกับธรรมชาติ พัฒนาการของนักเรียนวัยรุ่น การเป็นแบบอย่างที่ดี การสร้าง สภาพแวดล้อมและบรรยากาศ การทำกิจกรรมที่สร้างสรรค์ และได้ปฏิบัติจริงในการปลูกฝัง คุณธรรม จริยธรรมนักเรียน

ตาราง 12 (ต่อ)

ประเด็น การสัมภาษณ์	ศ. ดร. ชีระ รุณเจริญ (18 มีนาคม 2556)	รศ. ดร.ชาญชัย อินทรประวัติ (11 มกราคม 2556)	ท่านพระครูวิสิฐนันท์วุฒิ ดร. (29 มีนาคม 2556)	สรุป
5. การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับ มัธยมศึกษาในโรงเรียน ควรเป็นลักษณะใด เพราะเหตุใด	วิธีการพัฒนาที่ดีในโรงเรียน ก็คือ ครูทุกคนมีหน้าที่ ไม่ใช่ ชั่วโมงสังคม ชั่วโมงวัฒนธรรมที่รับผิดชอบ ต้องแทรกเข้าไป ในทุกวิชา ซึ่งจริง ๆ แล้ว ครูไม่ค่อยได้สอดแทรกเข้าไป ทุกคนต้องยึดว่า สอนให้เด็กมีคุณธรรมแล้วจะเก่งเอง ซึ่งเราต้องพัฒนาครูให้เข้าใจและยอมรับในเรื่องนี้ ครูบางคนไม่ยอมรับ เพราะห่วงแต่ว่า มัวไปแทรกคุณธรรม แล้วจะสอนให้หมดเนื้อหาได้อย่างไร ไม่ครบหลักสูตร	สถานศึกษาควรมีการบูรณาการทุกกลุ่มสาระและ สอดแทรกการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ในเรื่องคุณธรรม จริยธรรมทุกครั้งที่มีโอกาส	ควรศึกษาความพร้อมของโรงเรียนว่า ควรจัด กิจกรรมหรือโครงการใด เช่น โรงเรียนสีขาว โรงเรียน ครูพระสอนศีลธรรม โรงเรียนวิถีพุทธ	ลักษณะของการพัฒนา คุณธรรม จริยธรรมนักเรียน ระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียน ควรสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมเข้าไปในทุกวิชา ตลอดจนจัดในลักษณะกิจกรรม หรือโครงการต่าง ๆ
6. แนวทางการวัดและ ประเมินผลการพัฒนา คุณธรรม จริยธรรม นักเรียนระดับ มัธยมศึกษาควรเป็น ลักษณะใด เพราะเหตุใด	การประเมินรูปแบบ ใครเป็นผู้ประเมิน เครื่องมือประเมิน คนเป็นอย่างไร เกณฑ์ความเหมาะสม เกณฑ์ความเป็น ไปได้ เกณฑ์ประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นจริง การประเมิน ความเหมาะสม เป็นการประเมินเนื้อหาสาระ (Content Viability) หาค่า IOC ด้าน Viability แต่ไม่ใช่รูปแบบ ดังนั้น รูปแบบน่าจะมีการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบ ก็คือ เหมาะสมที่จะใช้กับโรงเรียนมัธยม ความเป็นไปได้ ในการนำไปปฏิบัติในโรงเรียนมัธยม จะเกิดประโยชน์ก็คือ สามารถนำไปใช้พัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ตามเป้าหมาย เราได้	ควรประเมินพฤติกรรมการแสดงออกของนักเรียน	ควรวัดจากการแสดงพฤติกรรมของนักเรียนที่แสดง ออกมาว่า เขาสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมี ความสุข โดยการนำเอาคุณธรรม 8 ประการ มาใช้ ในชีวิตประจำวัน	การวัดและประเมินผล การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม นักเรียนระดับมัศึกษานั้น ประเมินรูปแบบการพัฒนาและ ประเมินพฤติกรรม การแสดงออกของผู้ที่ผ่าน การพัฒนาแล้ว

จากตาราง 12 ผลการศึกษาแนวทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา โดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการพัฒนา ออกแบบกิจกรรมการพัฒนา การวัดและประเมินผลที่สอดคล้องกับ ผู้รับการพัฒนา

ตอนที่ 2 ผลการสร้างรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

ส่วนที่ 2.1 การยกกร่างรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

1. สภาพปัญหาและความจำเป็น

ด้วยสภาพของสังคมไทยในปัจจุบันสถาบันครอบครัวและสถาบันการศึกษาซึ่งทำหน้าที่หล่อหลอมทางสังคมให้กับเด็กและเยาวชนนั้น ขาดประสิทธิภาพในการดำเนินการและขาดการบูรณาการร่วมกัน พ่อ แม่ ผู้ปกครอง อบรมเลี้ยงดูเด็กแบบปล่อยปละละเลย เพราะด้วยสภาวะทางเศรษฐกิจบีบบังคับทำให้ต้องแก่งแย่งแข่งขันกันทำมาหากินเพื่อความอยู่รอด จนมองข้ามความสำคัญของการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมให้กับบุตรหลานของตน ในส่วนสถาบันการศึกษา พบว่า หลักสูตรการเรียนการสอนขั้นพื้นฐานทุกระดับชั้น ยังขาดการสอดแทรกเรื่องคุณธรรม จริยธรรม จิตสำนึกสาธารณะและคุณลักษณะของพลเมืองที่ดีให้กับนักเรียน นักศึกษา อย่างต่อเนื่อง และเป็นแบบแผนในการเรียนการสอนวิชาจริยธรรม มุ่งศึกษาเพียงภาคทฤษฎีแต่ไม่ได้มุ่งเน้นการฝึกปฏิบัติอย่างจริงจัง ขาดกระบวนการในการประเมินและฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมของผู้สอนส่งผลให้บุคลากรบางส่วน มีพฤติกรรมไม่เหมาะสม เช่น ลงโทษนักเรียนรุนแรงเกินกว่าเหตุกระทำอนาจารลูกศิษย์กลายเป็นแบบอย่างที่ไม่ดีให้กับเด็กและเยาวชน บรรทัดฐานของสังคมเน้นให้คุณค่าทางวัตถุมากกว่าจิตใจ ให้คุณค่ากับคนเก่งมากกว่าคนดี จึงทำให้เด็กและเยาวชนจำนวนมากมองข้ามความสำคัญของคุณธรรมและจริยธรรมประจำใจ ละเลยคำสอนทางศาสนาและวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของประเทศชาติ ลุ่มหลงไปกับค่านิยมตะวันตก ประกอบกับสภาพสังคมในปัจจุบันได้ประสบกับปัญหาการเกิดวิกฤตทางศีลธรรมในสังคมเกิดความไม่สอดคล้องกันของคนในชาติ มีการแบ่งแยกเป็นฝักฝ่ายของประชาชนในประเทศ อันก่อให้เกิดภาวะสังคมไร้ระเบียบ ซึ่งได้ส่งผลกระทบต่อเด็กและเยาวชนอย่างมหาดศาล จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ทุกภาคส่วนของสังคมจะต้องร่วมมือกันในการดำเนินการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ควบคู่ไปกับการพัฒนาศักยภาพให้กับเด็กและเยาวชนในทุก ๆ ด้าน ซึ่งเปรียบเสมือนการป้องกันปัญหาระยะยาวของประเทศชาติ มิให้เด็กและเยาวชนมีพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปจากบรรทัดฐานของสังคมและกลายเป็นปัญหาสังคมต่อไปในอนาคต อันจะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศชาติอย่างใหญ่หลวง และหากมีการหยิบยกปัญหาคุณธรรมจริยธรรมมาถกกันในเวทีใดก็ตาม เสียงสะท้อนจากทุกภาคส่วนต่างมีความเห็นสอดคล้องต้องกันว่า เกิดจากความล้มเหลวด้านการจัดการศึกษา เพราะมองว่า การปลูกฝังผู้เรียนให้มีคุณธรรมจริยธรรมเพื่อเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตนั้น

เป็นภาระหน้าที่ของสถานศึกษา และแม้แต่ในสถานศึกษายังเข้าใจว่า เป็นหน้าที่ของครูผู้สอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ในสาระที่ 1 ศาสนา ศิลปกรรม จริยธรรมที่กำหนดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้พุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ ซึ่งนั่นคือ ความเข้าใจที่ไม่ค่อยจะถูกต้อง การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมจะต้องเริ่มต้นที่ครอบครัวก่อนเพื่อเป็นพื้นฐานที่มั่นคง จากนั้นสถานศึกษาทุกระดับต้องมีความเข้มแข็งในการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ควบคู่ไปกับคุณธรรม จริยธรรมรู้เท่าทันกับความซับซ้อนของสังคม รู้จักเลือกรับแต่สิ่งดี ๆ ไม่ใช่รับทุกอย่าง โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบที่จะตามมา และที่สำคัญต้องเข้าใจบริบทและข้อจำกัดของตนเอง โดยมีผู้ใหญ่จากทุกภาคส่วนในสังคมเป็นแบบอย่างที่ดี

จากหลักสูตรการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่ว่าจะเป็นหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 หรือหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 หรือหลักสูตรใหม่ ล้วนมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยและปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของศาสนาที่ตนนับถือ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่กำหนดไว้เป็นจุดหมายเพื่อให้เกิดกับผู้เรียน เมื่อจบการศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน นอกจากนี้ยังได้กำหนดให้สถานศึกษาพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์สำคัญ คือ รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ซื่อสัตย์สุจริต มีวินัย ใฝ่เรียนรู้ อยู่อย่างพอเพียง มุ่งมั่นในการทำงาน รักความเป็นไทยและมีจิตสาธารณะ หลายคนคิดว่า การพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรม จริยธรรม สถานศึกษาต้องเน้นให้เด็กได้เรียนวิชาที่ว่าด้วย ศิลปกรรม คุณธรรม จริยธรรมหรือหลักธรรมของศาสนาเท่านั้น แต่การสร้างคุณธรรม จริยธรรมให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนนั้น กระบวนการเรียนรู้สามารถพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนได้ โดยการสอดแทรกในกระบวนการจัดการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เพราะคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่กำหนดไว้ในหลักสูตร สามารถสร้างให้เกิดได้โดยผ่านกระบวนการปฏิบัติงาน ทำงานส่วนบุคคลและการปฏิบัติงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ดังนั้น ต้องเริ่มต้นจากการที่ครูผู้สอนร่วมกันวิเคราะห์สาระการเรียนรู้ว่า สามารถสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมในเรื่องใดบ้าง แม้จะเป็นสาระการเรียนรู้เดียวกันยังสามารถสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมที่แตกต่างกันให้เหมาะสมตามวัยและชั้นปีแล้ว จึงกำหนดแผนการจัดการเรียนรู้ให้สามารถจัดการเรียนรู้ที่สอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมได้อย่างต่อเนื่องและไม่ซ้ำซ้อน การสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมเฉพาะในห้องเรียน อาจยังไม่เพียงพอต่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมให้เกิดขึ้นในผู้เรียนได้อย่างยั่งยืนและถาวร สถานศึกษาจึงจำเป็นต้องจัดกิจกรรมเสริมที่หลากหลาย โดยใช้ศักยภาพและทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่า อีกทั้งเปิดให้ผู้เรียนมีโอกาส

ได้รับประสบการณ์ทางคุณธรรม จริยธรรมด้วยวิธีการและจากแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย ทั้งจากเพื่อน ครู ครอบครัว ชุมชน และสังคม ครูผู้สอนคงจะไม่สามารถพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมแก่ผู้เรียนให้ประสบความสำเร็จได้ หากขาดการสนับสนุนของผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารจำเป็นต้องมีวิสัยทัศน์และมีทักษะด้านบริหารจัดการมีความสามารถในการสร้างเครือข่ายเพื่อจัดสรรและระดมทรัพยากรจากชุมชน องค์กรท้องถิ่น หน่วยงาน ทั้งภาครัฐและเอกชนมาร่วมสนับสนุนกิจกรรม และที่สำคัญ ผู้บริหารและครูผู้สอนต้องมีคุณธรรม จริยธรรม เพราะต้องไม่ลืมว่า แบบอย่างที่ดีสามารถช่วยให้เกิดการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ได้ดีกว่าการสั่งสอนหรือการสั่งให้ทำและการกระทำใด ๆ ที่ขัดแย้งกับคำสอนของตนเอง จะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมเป็นอย่างมาก แม้สังคมจะมีบรรทัดฐานที่ชัดเจนว่า คุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่จะให้เกิดขึ้นในเด็กและเยาวชนไทยเป็นอย่างไร แต่การพัฒนาคุณลักษณะที่จะให้เกิดขึ้นภายในจิตใจ คือ คุณธรรม ซึ่งเป็นนามธรรมนั้น เป็นภารกิจที่ยากยิ่งต่อการวัดและประเมินผลของครูผู้สอน ซึ่งจะเป็นประเด็นปัญหาสำคัญที่จะเป็นตัวชี้วัดทำลายความสามารถของครูผู้สอนต่อไป ถึงเวลาแล้วที่ทุกภาคส่วนในสังคม จะต้องตระหนักถึงการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ต้องมีความมุ่งมั่นตั้งใจลงมือปฏิบัติ อย่างจริงจัง ผู้ใหญ่ต้องเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็ก เยาวชน พ่อ แม่ ผู้ปกครองต้องดูแลเอาใจใส่ บุตรหลานอย่างใกล้ชิด ครูต้องมีสำนึกและจิตวิญญาณของความเป็นครูเพิ่มขึ้น หน่วยงาน ทั้งภาครัฐและเอกชน องค์กรศาสนา สื่อมวลชนทั้งหลาย ต้องตื่นตัวผนึกกำลังร่วมกัน เพื่อพัฒนาและขับเคลื่อนให้สังคมไทยเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ยึดหลักคุณธรรมนำชีวิตไปสู่ ความสุข และที่สำคัญ ต้องเป็นความสุขแบบเรียบง่ายและยั่งยืน

2. หลักการและเหตุผลของรูปแบบ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานข้อคิดที่สำคัญไว้ว่า การให้ การศึกษาและคุณธรรมนั้น ต้องควบคู่ไปด้วยกัน ผู้สำเร็จการศึกษาจำเป็นต้องมีคุณธรรม ประจำตนเพื่อให้เป็นเสมือนหางเสือที่คอยกำกับการตัดสินใจในการดำเนินชีวิตให้ถูกต้อง ตามทำนองคลองธรรม ดังนั้น ภายในสภาพสังคมวัตถุนิยมที่เห็นตัวเองเป็นใหญ่ ผู้เรียน จำเป็นต้องได้รับการพัฒนาไม่เพียงความเป็นเลิศในความรู้ทางวิชาการเท่านั้น แต่ยังต้องได้รับการส่งเสริมและพัฒนาให้มีคุณธรรมและจริยธรรมที่ถูกต้อง โดยการจัดให้มีหลักสูตร การพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมเชิงปฏิบัติแก่นักเรียน ซึ่งคุณธรรมและจริยธรรมที่ควรสร้าง ให้เกิดขึ้นในผู้เรียน ได้แก่ ความซื่อสัตย์ ความสุจริต ความสำนึกถึงส่วนรวม ความอดทน การชื่นชมยกย่องคนดี เป็นต้น (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2543, หน้า 61-63)

สภาพสังคมไทยในปัจจุบัน ปรากฏหลักฐานเป็นที่ประจักษ์โดยทั่วกันแล้วว่า การที่ประเทศมุ่งพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจอย่างมาก แม้จะก่อให้เกิดการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและความเจริญทางด้านวัตถุอย่างเห็นได้ชัด แต่ความเจริญและการพัฒนานั้นก็ได้เป็นไปอย่างยั่งยืน นอกจากนั้น การพัฒนาประเทศโดยมุ่งความเจริญทางเศรษฐกิจและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว โดยขาดความสมดุลกับการพัฒนาทางด้านจิตใจ คุณธรรมและจริยธรรม และค่านิยมยังก่อให้เกิดปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนในประเทศจำนวนมาก ผลของความเจริญทางด้านวัตถุที่ขาดการพัฒนาทางจิตใจ เป็นที่มาของปัญหาสังคมที่ดูเหมือนจะทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ เช่น ปัญหายาเสพติด อาชญากรรม ความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ปัญหาการทุจริตฉ้อราษฎร์บังหลวง ปัญหาแหล่งอบายมุข แหล่งเร่ร่อนย์ โสเภณีเด็ก การใช้แรงงานเด็กและการละเมิดสิทธิเด็ก ปัญหาแหล่งเสื่อมโทรม มลภาวะ ปัญหาการจราจรและอุบัติเหตุ รวมทั้งปัญหาสุขภาพทั้งทางกายและทางจิต เหล่านี้ล้วนเป็นปัญหาที่เป็นผลพวงของการพัฒนาทางวัตถุอย่างขาดความสมดุลกับการพัฒนาทางด้านจิตใจทั้งสิ้น ปัญหาเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความเสื่อมโทรมของสังคม (ทิตนา แคมมณี, 2545, หน้า 1-2)

ขณะที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยที่กำหนดให้ไว้ว่า “รัฐต้องจัดการศึกษาอบรมและสนับสนุนให้โรงเรียนจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม (คุณธรรมนำความรู้) จัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ ปรับปรุงให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม สร้างเสริมความรู้ และปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สนับสนุนการค้นคว้าวิจัยในศิลปวิทยาการต่าง ๆ เร่งรัดพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาประเทศ พัฒนาวิชาชีพครูและส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะและวัฒนธรรมของชาติจากสภาพสังคม และการดำรงชีวิตของคนเราในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ในขณะที่มนุษย์มีความต้องการขั้นพื้นฐานไม่สิ้นสุด คือ สุข ความสมบูรณ์ ทั้งวัตถุและจิตใจ ความต้องการดังกล่าวของมนุษย์เอง มีการแข่งขัน แย่งชิง เอารัดเอาเปรียบในทุก ๆ วิธีทาง ทำเพื่อตนเองมากขึ้น ละเลยสังคมและผลกระทบจากการพัฒนาที่โลกก้าวสู่ยุคโลกาภิวัตน์ (พิมพ์พันธ์ เดชะคุป และเพยาวี ยินดีสุข, 2544, หน้า 60)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 มาตรา 4 มาตรา 6 มาตรา 7 ว่าด้วย การศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสวนทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัด

สภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขภายใต้การเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และในมาตรา 49 บัญญัติว่า ให้มีสำนักงานรองรับมาตรฐาน และประเมินคุณภาพภายนอกและทำการประเมินผลการจัดการศึกษาให้มีการตรวจสอบคุณภาพของสถานศึกษา โดยคำนึงถึงความมุ่งหมาย หลักการ และแนวการจัดการศึกษา ในแต่ละระดับตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้ ให้มีการประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษาทุกแห่งอย่างน้อยหนึ่งครั้งในทุกห้าปี นับตั้งแต่การประเมินครั้งสุดท้าย และเสนอผลการประเมินต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสาธารณชน สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) กำหนดมาตรฐานด้านผู้เรียนในมาตรฐานที่ 1 คือ มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ โดยมีตัวบ่งชี้ ได้แก่ ความมีวินัย ความรับผิดชอบ ความประหยัด ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า มีเมตตากรุณา โอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่เห็นแก่ตัว มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความกตัญญูและปฏิบัติตนเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม การพัฒนาชาติบ้านเมือง การพัฒนาคนถือเป็นภารกิจสำคัญยิ่ง จะต้องพัฒนาคนให้ดีและมีคุณธรรมเสียก่อนจึงค่อยหันไปพัฒนาคนให้ดีและมีคุณภาพ คุณธรรม จริยธรรม จะต้องปลูกฝังหล่อหลอมตั้งแต่เบื้องต้น โดยมุ่งไปที่เด็กกำลังเจริญเติบโตเป็นกำลังในอนาคตของชาติบ้านเมือง ทำอย่างไรจึงจะทำให้เด็กดีและมีคุณธรรม ตามมาด้วยเก่งและมีคุณภาพนักเรียน คือ ผู้ที่มีบทบาทสำคัญต่อชุมชน นักเรียนจะต้องมีความองงามทางด้านคุณธรรม เป็นแบบอย่างให้แก่สังคมได้ พร้อมทั้งทำหน้าที่นักเรียนตัวอย่างที่ดีแห่งความสำเร็จ ซึ่งสำเร็จทั้งทางด้านดี มีคุณธรรม จริยธรรม และมีคุณภาพ เป็นประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติ พัฒนาบ้านเมืองต่อไป

การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของคนไทยในสังคมให้เป็นคนดี จึงเป็นเรื่องที่จำเป็น เพราะคนในสังคมต่างเรียกร้องในเรื่องคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดขึ้นในสังคมไทย แม้เป็นเรื่องที่มีความยากเย็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นกระบวนการที่มีความสลับซับซ้อนและมืองค์ประกอบอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องมากมาย ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องดำเนินการในเรื่องการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งเป็นเครื่องมือในการกำหนดความสงบสุขของสังคมไทย ได้วิเคราะห์แล้ว พบว่า สังคมใดมีผู้เพียบพร้อมด้วยคุณธรรม จริยธรรม สังคมนั้นจะมีแต่ความสงบสุข ในขณะเดียวกัน หากคนในสังคมใดมีความบกพร่องด้านจิตใจ ขาดคุณธรรมและจริยธรรม แม้สังคมนั้นจะมีความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจก็หาความสงบสุขได้ยาก สรุปภาพรวม

ของปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นกับคนในชาติทุกกลุ่มเป้าหมายนับวันจะรุนแรงและทวีคูณมากขึ้น ที่มีผลต่อประเทศและสังคมไทยโดยรวม ดังนั้น สถานศึกษามีความสำคัญต่อการช่วยพัฒนา ผู้เรียนในทุก ๆ ด้าน มีอิทธิพลต่อตัวบุคคลและสังคม หลักสูตรสถานศึกษาต้องพัฒนา หลักคุณธรรมและความอิสระของผู้เรียน และช่วยบุคคลในรูปแบบอื่นใดที่ดำเนินกิจกรรม เพื่อประโยชน์ของสาธารณะและการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม นักเรียนจึงต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จึงควรมีแนวทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมให้กับนักเรียน ระดับมัธยมศึกษาเพิ่มเติม นอกเหนือจากการพัฒนาด้วยการใช้หลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน แต่เพียงอย่างเดียว รูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา จึงเป็นแนวทางหนึ่งในการเสริมสร้างความเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรมให้แก่ นักเรียนต่อไป

3. แนวคิดพื้นฐาน

รูปแบบระบบที่มีลักษณะบางประการของระบบเปิด (Ivancevich, et al., 1989 อ้างอิงใน จินตนา ตักดีภู่อราม, 2545, หน้า 10) เป็นรูปแบบที่แสดงถึงองค์ประกอบย่อยของระบบ ซึ่งประกอบด้วย 4 ส่วน คือ 1) ปัจจัยนำเข้า 2) กระบวนการ 3) ผลผลิต 4) ข้อมูลป้อนกลับจากสภาพแวดล้อม

การพิจารณารูปแบบในลักษณะนี้ ถือว่า ผลผลิตของระบบเกิดผลผลิตขึ้นและให้ความสนใจกับข้อมูลป้อนกลับจากสภาพแวดล้อมภายนอก ซึ่งแสดงถึงการเริ่มมีลักษณะของความเป็นระบบเปิด ซึ่งองค์ประกอบของรูปแบบจะเป็นส่วนสำคัญอีกประการหนึ่งที่บ่งบอกถึง คุณลักษณะของรูปแบบที่ดี

รูปแบบเป็นเครื่องมือทางความคิดที่บุคคลใช้ในการสืบสอบหาคำตอบ ความรู้ ความเข้าใจในปรากฏการณ์ทั้งหลายรูปแบบเช่นเดียวกันกับสมมติฐานที่บุคคลอาจสร้างขึ้น จากความคิด ประสบการณ์ การใช้อุปมาอุปไมยหรือจากทฤษฎีและหลักการต่าง ๆ ได้ แต่รูปแบบไม่ใช่ทฤษฎี คีฟส์ (Keeves, 1997, pp. 386-387) กล่าวว่า รูปแบบโดยทั่วไป จะต้องมียุทธศาสตร์ประกอบที่สำคัญ (ทีศนา แคมมณี, 2552, หน้า 2) ดังนี้

1. รูปแบบจะต้องนำไปสู่การทำนาย (Prediction) ผลที่ตามมาซึ่งสามารถพิสูจน์ได้ ทดสอบได้ กล่าวคือ สามารถนำไปสร้างเครื่องมือเพื่อไปพิสูจน์ทดสอบได้
2. โครงสร้างของรูปแบบจะต้องประกอบด้วยความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ (Causal Relationship) ซึ่งสามารถใช้อธิบายปรากฏการณ์หรือเรื่องนั้นได้
3. รูปแบบจะต้องสามารถช่วยสร้างจินตนาการ (Imagination) ความคิดรวบยอด (Concept) และความสัมพันธ์ (Interrelations) รวมทั้งช่วยขยายขอบเขตของการสืบเสาะความรู้

4. รูปแบบควรจะประกอบด้วยความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง (Structural Relationships) มากกว่าความสัมพันธ์เชิงเชื่อมโยง (Associative Relationships)

รูปแบบทางด้านศึกษาศาสตร์มักจะเป็นรูปแบบเชิงสาเหตุและการใช้คำว่า รูปแบบการเรียนการสอน มีความหมายในลักษณะเดียวกันกับระบบการเรียนการสอน ซึ่งเป็นลักษณะของการเรียนการสอนที่จัดขึ้นอย่างเป็นระบบระเบียบตามปรัชญา ทฤษฎี หลักการหรือความเชื่อต่าง ๆ โดยมีความครอบคลุมองค์ประกอบที่สำคัญของระบบนั้น และได้รับการยอมรับหรือพิสูจน์ ทดสอบถึงประสิทธิภาพของระบบนั้น ๆ มาแล้ว แต่ตามความนิยมแล้ว นักการศึกษาโดยทั่วไปมักใช้คำว่า “ระบบ” ในความหมายที่เป็นระบบใหญ่ครอบคลุมองค์ประกอบสำคัญ ๆ ของการศึกษาหรือการเรียนการสอน ในภาพรวมนิยมใช้คำว่า “รูปแบบ” กับระบบที่ย่อยกว่า โดยเฉพาะกับ “วิธีการสอน”

ดังนั้น หลักการของรูปแบบ วัตถุประสงค์ และผลที่จะได้รับจากการใช้รูปแบบ ลำดับขั้นตอนของการใช้รูปแบบที่เหมาะสมสำหรับการนำไปใช้ในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา จำนวน 5 กลุ่ม คือ

1. รูปแบบการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain)
2. รูปแบบการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านจิตพิสัย (Affective Domain)
3. รูปแบบการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านทักษะพิสัย (Psycho-Motor Domain)
4. รูปแบบการสอนที่เน้นการพัฒนาทักษะกระบวนการ (Process Skill)
5. รูปแบบการสอนที่เน้นการบูรณาการ (Integration)

4. วัตถุประสงค์

เมื่อนักเรียนผ่านการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมแล้วจะเป็นผู้ที่มีคุณลักษณะ ดังนี้

- 4.1 มีความรู้ ความเข้าใจในปัญหา ความสำคัญ ความจำเป็นของการเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม
- 4.2 มีพฤติกรรมการมีคุณธรรม จริยธรรมในด้านความมีวินัย ด้านความซื่อสัตย์ และด้านความมีจิตสาธารณะ
- 4.3 มีความสามารถในการวิเคราะห์ปัญหาและแก้ปัญหาต่าง ๆ ส่งเสริมพฤติกรรมการมีคุณธรรม จริยธรรมได้อย่างเป็นระบบ

5. โครงสร้างของรูปแบบ

โครงสร้างของรูปแบบ แบ่งออกเป็น 3 แผน การดำเนินกิจกรรมใช้เวลาจำนวน 18 ชั่วโมง มีรายละเอียดเนื้อหา ดังนี้

- 5.1 แผนการดำเนินกิจกรรมหน่วยที่ 1 ความมีวินัย (6 ชั่วโมง) แบ่งเป็น

- 5.1.1 กิจกรรมการพัฒนาที่ 1 วินัยนี้คืออะไร เวลา 2 ชั่วโมง
- 5.1.2 กิจกรรมการพัฒนาที่ 2 เหตุใดคนจึงขาดวินัย เวลา 2 ชั่วโมง
- 5.1.3 กิจกรรมการพัฒนาที่ 3 อริยสัจสี่ทางออก เวลา 2 ชั่วโมง
- 5.2 แผนการดำเนินกิจกรรมหน่วยที่ 2 ความซื่อสัตย์ (6 ชั่วโมง) แบ่งเป็น
 - 5.2.1 กิจกรรมการพัฒนาที่ 1 ความซื่อสัตย์เป็นคุณสมบัติของคนดี เวลา 2 ชั่วโมง
 - 5.2.2 กิจกรรมการพัฒนาที่ 2 ความซื่อสัตย์ต่อตนเอง เวลา 2 ชั่วโมง
 - 5.2.3 กิจกรรมการพัฒนาที่ 3 ความซื่อสัตย์ต่อผู้อื่น เวลา 2 ชั่วโมง
- 5.3 แผนการดำเนินกิจกรรมหน่วยที่ 3 ความมีจิตสาธารณะ (6 ชั่วโมง) แบ่งเป็น
 - 5.3.1 กิจกรรมการพัฒนาที่ 1 โรงเรียนสวยด้วยมือเรา เวลา 2 ชั่วโมง
 - 5.3.2 กิจกรรมการพัฒนาที่ 2 ความร่วมมือร่วมใจ เวลา 2 ชั่วโมง
 - 5.3.3 กิจกรรมการพัฒนาที่ 3 ประโยชน์เพื่อส่วนรวม เวลา 2 ชั่วโมง

6. กิจกรรมการพัฒนา

การจัดกิจกรรมพัฒนาเน้นให้ผู้เรียนผู้เข้ารับการพัฒนาได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาลงมือกระทำด้วยตนเอง มีการเรียนรู้ร่วมกันกับสมาชิกในกลุ่มใหญ่ และกลุ่มย่อยทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดซึ่งกันและกันเพื่อให้ผู้เรียนผู้เข้ารับการพัฒนาได้ค้นพบเรียนรู้ด้วยตนเองจนเกิดการยอมรับและสามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

จากหลักการดังกล่าวข้างต้น ได้ดำเนินการพัฒนาตามรายละเอียดในแต่ละแผนการดำเนินกิจกรรมพัฒนา มีขั้นตอนการทำงานกิจกรรม ดังนี้

1. การแบ่งกลุ่มจะมีการแบ่งเป็นกลุ่มย่อยขนาดเล็ก จำนวน 6 คน ต่อ 1 กลุ่ม เพื่อความทั่วถึงในการแบ่งความรับผิดชอบในการทำกิจกรรมพัฒนา
2. การจัดสถานที่ ห้องประชุมให้มีบรรยากาศที่เอื้อต่อการพัฒนาเหมาะสมกับการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน และสอดคล้องกับกิจกรรมพัฒนาในแต่ละแผนการดำเนินกิจกรรมพัฒนา
3. การดำเนินกิจกรรมการพัฒนา ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ดังนี้
 - 3.1 ชี้นำเข้าสู่กิจกรรมพัฒนาเป็นขั้นที่นำเข้าสู่กิจกรรมพัฒนาที่ต้องทำร่วมกันของผู้เรียนผู้เข้ารับการพัฒนาแต่ละคน หรือสมาชิกภายในกลุ่มทำกิจกรรมร่วมกัน โดยให้วิทยากรชี้แจงเกี่ยวกับจุดประสงค์การพัฒนาของแต่ละกิจกรรมพัฒนา

3.2 ชั้นกิจกรรมการพัฒนาเป็นขั้นที่นักเรียนผู้เข้ารับการพัฒนาทุกคนในกลุ่มลงมือทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่กำหนดให้เพื่อหาคำตอบจากกิจกรรมการพัฒนาและนำมาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันในห้องประชุมหรือแต่ละกลุ่ม

3.3 ชั้นสรุปกิจกรรมการพัฒนาเป็นการสรุปความคิดเห็นต่าง ๆ ร่วมกันเพื่อให้ได้แนวคิดและวิธีการที่นำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาตนเองต่อไป

4. รูปแบบผลการนำเสนอผลการเรียนรู้ ให้นักเรียนผู้เข้ารับการพัฒนาแต่ละกลุ่มบันทึกผลการเรียนรู้จากเทคนิคการสอนต่าง ๆ ได้แก่ กระบวนการกลุ่ม การระดมสมอง การอภิปรายกลุ่มย่อย กรณศึกษา การแสดงบทบาทสมมติ การได้วาที การสร้างความตระหนัก การจัดอบรมโน้ตทัศน์ การทำโครงการ การรับใช้สังคม การสืบเสาะกระบวนการคิด การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้ตามสภาพจริง และการเน้นประสบการณ์ลงในกระต่ายพื้ฟด้วยปากกาเมจิคคละสีไม่น้อยกว่าสามสี สำหรับให้นักเรียนผู้เข้ารับการพัฒนา เขียนผลการเรียนรู้ลงในกระต่ายพื้ฟเพื่อนำเสนอหน้าห้องประชุม หรืออาจให้นักเรียนผู้เข้ารับการพัฒนาระบุผลการเรียนรู้ในใบงานที่แจกให้ก่อนแล้วนำมาบันทึกลงแผ่นโปร่งใส เพื่อนำเสนอหน้าห้องประชุมอีกครั้งหนึ่ง

7. สื่อและแหล่งเรียนรู้

สื่อและแหล่งเรียนรู้ ได้แก่ 1) หุ่นจำลอง 2) ภาพยนตร์ 3) แผนภูมิ 4) การ์ตูน 5) นิทรรศการ 6) บุคคลตัวอย่าง 7) แผนภาพ 8) ทัศนศึกษา 9) คอมพิวเตอร์ช่วยสอน 10) สมุดภาพ 11) สถานที่สำคัญในชุมชนหรือท้องถิ่น 12) ภาพถ่าย 13) โปสเตอร์ 14) วิดีโอ หรือวีดิทัศน์

8. การวัดและประเมินผล

แนวทางในการประเมินผลคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตามแนวคิด ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2524, หน้า 2-3) แบ่งออกเป็น 4 ประการ ประกอบด้วย

1. การวัดความรู้เชิงจริยธรรม หมายถึง การตัดสินการมีความรู้ สามารถบอกได้ว่า การกระทำชนิดใดดี ควรกระทำ การกระทำใดเลว ควรดเว้น ค่านิยมสังคมไทยเป็นอย่างไร ความรู้เชิงจริยธรรมของบุคคลจะมีมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับ อายุ ระดับการศึกษา และระดับสติปัญญา

2. การวัดเจตคติเชิงจริยธรรม หมายถึง การตัดสินความรู้สึกเกี่ยวกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมว่า ชอบหรือไม่ชอบเพียงใด ทัศนคติเชิงจริยธรรมจะแปรเปลี่ยนไปตามความรู้เชิงจริยธรรม

3. การวัดเหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง การตัดสินที่บุคคลใช้เหตุผลในการเลือกที่จะกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เหตุผลที่กล่าวมานั้นจะแสดงให้เห็นถึงแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลังการกระทำต่าง ๆ ของบุคคล การศึกษาเหตุผลเชิงจริยธรรมจะทำให้ทราบว่า บุคคลที่จริยธรรมแตกต่างกัน อาจมีการกระทำที่คล้ายคลึงกันได้ และบุคคลที่มีการกระทำเหมือนกัน อาจจะมีเหตุผลที่เบื้องหลังการกระทำและมีจำนวนจริยธรรมในระดับที่แตกต่างกัน

4. การวัดพฤติกรรมเชิงจริยธรรม หมายถึง การตัดสินการกระทำที่บุคคลแสดงออกมาตามที่สังคมชมชอบหรืองดเว้นการแสดงพฤติกรรมที่ฝ่าฝืนค่านิยมในสังคมนั้น

ดังนั้น การประเมินผลคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 2 ด้าน คือ วัดเหตุผลเชิงจริยธรรมและวัดพฤติกรรมเชิงจริยธรรม

การประเมินผลรูปแบบพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

การประเมินผลรูปแบบพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา มีทั้งการประเมินรายกลุ่มและรายบุคคล ซึ่งแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. การประเมินรายกิจกรรมในแต่ละกิจกรรมวิทยากรเป็นผู้ประเมินผล ดังนี้

1.1 ประเมินจากใบงานที่ได้รับมอบหมายในแต่ละกิจกรรมการเรียนรู้

1.2 ประเมินจากการนำเสนอแนวคิดจากการระดมสมอง การแสดงบทบาทสมมติและการอภิปรายกลุ่มในแต่ละกิจกรรมการเรียนรู้

1.3 ประเมินจากแบบสังเกตการมีส่วนร่วมในการทำแต่ละกิจกรรมการเรียนรู้

1.4 ประเมินจากแบบสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ในแต่ละกิจกรรมการเรียนรู้

2. การประเมินเหตุผลเชิงจริยธรรมและพฤติกรรมนักเรียนแบ่งเป็น 3 ระยะ ดังนี้

2.1 ก่อนการพัฒนาประเมินเหตุผลเชิงจริยธรรม โดยเป็นแบบทดสอบวัดระดับเหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนที่รับการพัฒนา

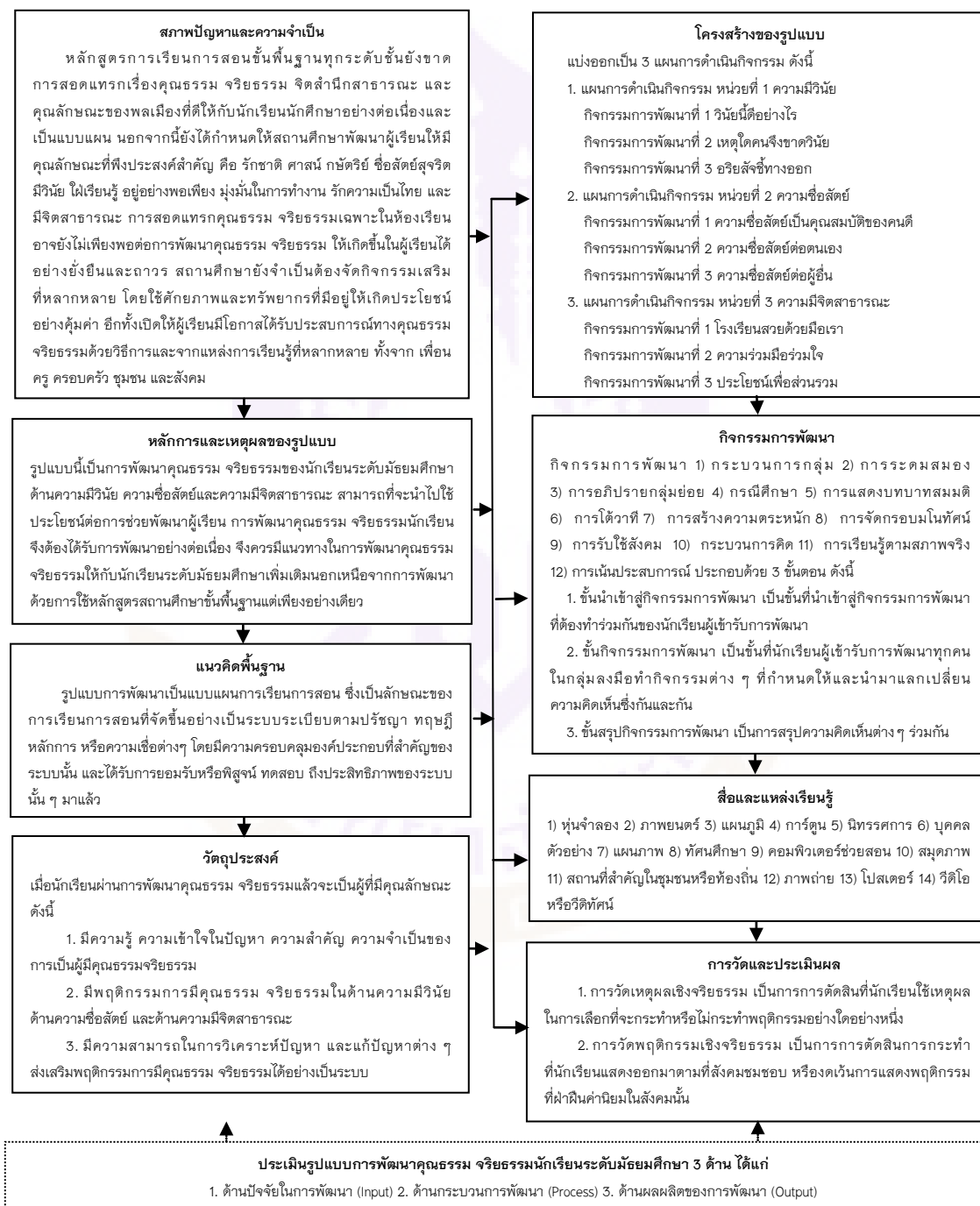
2.2 ระหว่างการพัฒนาเป็นการประเมินรายกิจกรรม ซึ่งวิทยากรเป็นผู้ประเมินในแต่ละกิจกรรม

2.3 หลังการพัฒนา ประเมินเหตุผลเชิงจริยธรรม ประเมินพฤติกรรมนักเรียน และประเมินความพึงพอใจที่มีต่อรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ดังนี้

2.3.1 ประเมินเหตุผลเชิงจริยธรรมเป็นแบบทดสอบวัดระดับเหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียน

2.3.2 ประเมินพฤติกรรมนักเรียนเป็นการประเมินการมีคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนโดยผู้ปกครองนักเรียนและครูที่ปรึกษาเป็นผู้ประเมิน

2.3.3 ประเมินความพึงพอใจที่มีต่อรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา โดยนักเรียนที่รับการพัฒนาเป็นผู้ประเมิน

ภาพ 9 รูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

ส่วนที่ 2.2 ผลการตรวจสอบรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน
ระดับมัธยมศึกษา

ตาราง 13 ผลการตรวจสอบความเหมาะสมรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม
นักเรียนระดับมัธยมศึกษา

ข้อ	องค์ประกอบของรูปแบบ	\bar{X}	S.D.	ระดับ ความเหมาะสม
1.	สภาพปัญหาและความจำเป็น			
	1.1 ความชัดเจนสภาพปัญหาและความจำเป็น ในการพัฒนารูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา	4.11	0.782	มาก
	1.2 การเรียบเรียงสภาพปัญหาและความจำเป็น ในการพัฒนารูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา	4.00	0.707	มาก
2.	หลักการและเหตุผลของรูปแบบ			
	2.1 หลักการในการพัฒนารูปแบบการพัฒนา คุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา	4.00	0.866	มาก
	2.2 เหตุผลในการพัฒนารูปแบบการพัฒนา คุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา	4.11	0.601	มาก
3.	แนวคิดพื้นฐาน			
	3.1 แนวคิดพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบ การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน ระดับมัธยมศึกษา	4.22	0.833	มาก
	3.2 ภาษาที่ใช้ในการบรรยายแนวคิดพื้นฐาน	4.33	0.707	มาก
4.	วัตถุประสงค์			
	4.1 วัตถุประสงค์แสดงสิ่งที่มุ่งหวังให้เกิดขึ้น ในตัวผู้เรียน	4.56	0.527	มากที่สุด
	4.2 วัตถุประสงค์มีความเป็นไปได้	4.44	0.882	มาก
5.	โครงสร้างของรูปแบบ			
	5.1 การกำหนดโครงสร้างสมบูรณ์ตาม ความต้องการจำเป็น	4.56	0.527	มากที่สุด
	5.2 แต่ละองค์ประกอบมีความสัมพันธ์และ สอดคล้องกัน	4.67	0.500	มากที่สุด

ตาราง 13 (ต่อ)

ข้อ	องค์ประกอบของรูปแบบ	\bar{X}	S.D.	ระดับ ความเหมาะสม
5.3	การเรียงลำดับของแต่ละองค์ประกอบ	4.78	0.441	มากที่สุด
6.	กิจกรรมการพัฒนา			
6.1	กิจกรรมสอดคล้องกับวัตถุประสงค์	4.67	0.500	มากที่สุด
6.2	กิจกรรมเหมาะสมกับแนวทางการพัฒนา คุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา	4.78	0.441	มากที่สุด
7.	สื่อและแหล่งเรียนรู้			
7.1	สื่อ อุปกรณ์การสอนและ แหล่งเรียนรู้ เหมาะสมกับกิจกรรมการพัฒนา	4.78	0.441	มากที่สุด
7.2	สื่อและอุปกรณ์การสอนเพียงพอและทันสมัย	4.67	0.500	มากที่สุด
8.	การวัดและประเมินผล			
8.1	สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของรูปแบบ การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับ มัธยมศึกษา	4.11	0.782	มาก
8.2	เกณฑ์และแนวทางการประเมินนำไปสู่ การปฏิบัติได้	4.22	0.972	มาก
	รวม	4.41	0.648	มาก

จากตาราง 13 ผลการตรวจสอบความเหมาะสมรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม
จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา พบว่า รูปแบบการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน
ระดับมัศึกษามีความเหมาะสมในระดับมาก ($\bar{X}=4.41$)

ตอนที่ 3 ผลการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน
ระดับมัธยมศึกษา

ตาราง 14 ผลการวัดเหตุผลเชิงจริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ก่อนและหลัง
การพัฒนา

คุณธรรม จริยธรรม	ก่อนการพัฒนา			หลังการพัฒนา		
	\bar{X}	S.D.	ระดับ เหตุผลเชิง จริยธรรม	\bar{X}	S.D.	ระดับ เหตุผลเชิง จริยธรรม
ความมีวินัย	4.12	0.992	มาก	4.51	0.631	มากที่สุด
ความซื่อสัตย์	3.57	1.204	มาก	4.07	0.865	มาก
ความมีจิตสาธารณะ	4.23	0.763	มาก	4.42	0.649	มาก
รวม	3.97	0.489	มาก	4.32	0.203	มาก

จากตาราง 14 ผลการวัดเหตุผลเชิงจริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ก่อนการพัฒนาในภาพรวมและรายด้านความมีวินัย ความซื่อสัตย์และความมีจิตสาธารณะ อยู่ในระดับมาก และหลังการพัฒนา โดยใช้รูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน ระดับมัธยมศึกษาในภาพรวมอยู่ในระดับมาก พิจารณารายด้าน พบว่า นักเรียนมีเหตุผลเชิงจริยธรรมความมีวินัยอยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ ความซื่อสัตย์และความมีจิตสาธารณะอยู่ในระดับมาก ตามลำดับ

ตาราง 15 ผลการประเมินเหตุผลเชิงจริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ก่อนและหลัง
การพัฒนา

ช่วงเวลา	n	\bar{X}	S.D.	df	t
ก่อนพัฒนา	37	3.97	0.489	36	5.022*
หลังพัฒนา	37	4.32	0.203		

หมายเหตุ: * $p < 0.05$

จากตาราง 15 พบว่า ค่าเฉลี่ยผลการประเมินเหตุผลเชิงจริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาหลังการพัฒนา โดยใช้รูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาสูงกว่าก่อนการพัฒนาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตาราง 16 ผลการสังเกตพฤติกรรมกรณีคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา
โดยผู้ปกครองนักเรียน

รายการสังเกตพฤติกรรม	ปฏิบัติ		ไม่ปฏิบัติ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ด้านความมีวินัย				
1. นักเรียนมีการประพฤติตามระเบียบข้อบังคับของโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ	37	100.00	0	0.00
2. นักเรียนมาโรงเรียนทุกวันที่เปิดเรียน	36	97.30	1	2.70
3. นักเรียนปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจนเสร็จเรียบร้อยทุกครั้ง	37	100.00	0	0.00
4. นักเรียนเคารพสิทธิของผู้อื่น	36	97.30	1	2.70
5. นักเรียนทำการบ้านทุกครั้งที่คุณครูประจำวิชา มอบหมายให้ทำการบ้าน	35	94.59	2	5.41
6. นักเรียนเป็นคนตรงต่อเวลาและรักษาเวลาเสมอ	32	86.49	5	13.51
7. นักเรียนต่อแถวทุกครั้งในการซื้อของหรือซื้ออาหาร	37	100.00	0	0.00
8. นักเรียนแต่งกายตามระเบียบข้อบังคับของโรงเรียนทุกวัน	35	94.59	2	5.41
ด้านความซื่อสัตย์				
9. นักเรียนมีการกล่าวคำขอโทษเมื่อตัวเองกระทำความผิด	35	94.59	2	5.41
10. นักเรียนเห็นเพื่อนทำความผิดระเบียบแล้ว ปิดบังไม่ยอมให้เพื่อนถูกลงโทษ	27	72.97	10	27.03
11. นักเรียนเป็นคนรักษาคำพูดและไม่โกหก	37	100.00	0	0.00
12. นักเรียนกล้ายอมรับผิดเมื่อกระทำความผิด	37	100.00	0	0.00
13. นักเรียนเก็บของหายได้แล้วส่งคืนเจ้าของ และแจ้งให้ผู้ปกครองทราบ	37	100.00	0	0.00
14. นักเรียนไม่ลอกการบ้าน	25	67.57	12	32.43
15. นักเรียนทำงานที่ได้รับมอบหมายด้วยตัวเอง	37	100.00	0	0.00

ตาราง 16 (ต่อ)

รายการสังเกตพฤติกรรม	ปฏิบัติ		ไม่ปฏิบัติ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
16. นักเรียนหยิบสิ่งของหรือเงินต้องได้รับอนุญาตจากผู้ปกครองก่อนทุกครั้ง	37	100.00	0	0.00
ด้านความมีจิตสาธารณะ				
17. นักเรียนช่วยรักษาความสะอาดของห้องเรียน บริเวณต่าง ๆ ในโรงเรียนหรือช่วยพ่อแม่ทำงานบ้าน	35	94.59	2	5.41
18. นักเรียนทิ้งขยะในถังขยะทุกครั้ง	35	94.59	2	5.41
19. นักเรียนอาสาและเต็มใจช่วยงานทุกครั้ง	36	97.30	1	2.70
20. นักเรียนรับประทานอาหารแล้วเก็บจานข้าวของตัวเองและคนอื่น	33	89.19	4	10.81
21. นักเรียนใช้อุปกรณ์ส่วนรวมแล้วเก็บเข้าที่เดิม	31	83.78	6	16.22
22. นักเรียนนำสมบัติของโรงเรียนติดตัวกลับบ้านด้วย	3	8.11	34	91.89
23. นักเรียนมีการปฏิบัติเข้ากลุ่มงานช่วยเหลือในสังคม ชุมชนเป็นประจำ	37	100.00	0	0.00
24. นักเรียนร่วมปฏิบัติกิจกรรมพัฒนาโรงเรียนหมู่บ้านชุมชน	37	100.00	0	0.00

จากตาราง 16 ผลการสังเกตพฤติกรรมกรรมกรมีคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา โดยผู้ปกครองนักเรียน

ด้านความมีวินัย พบว่า นักเรียนมีการประพฤติตามระเบียบข้อบังคับของโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอร้อยละ 100 (37 คน) นักเรียนมาโรงเรียนทุกวันที่เปิดเรียน ร้อยละ 97.30 (36 คน) นักเรียนปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจนเสร็จเรียบร้อยทุกครั้ง ร้อยละ 100 (37 คน) นักเรียนเคารพสิทธิของผู้อื่น ร้อยละ 97.30 (36 คน) นักเรียนทำการบ้านทุกครั้งที่คุณครูประจำวิชามอบหมายให้ทำการบ้าน ร้อยละ 94.59 (35 คน) นักเรียนเป็นคนตรงต่อเวลาและรักษาเวลาเสมอ ร้อยละ 86.49 (32 คน) นักเรียนต่อแถวทุกครั้งในการซื้อของหรือซื้ออาหาร ร้อยละ 100 (37 คน) นักเรียนแต่งกายตามระเบียบข้อบังคับของโรงเรียนทุกวัน ร้อยละ 94.59 (35 คน)

ด้านความซื่อสัตย์ พบว่า นักเรียนมีการกล่าวคำขอโทษเมื่อตัวเองกระทำความผิด ร้อยละ 94.59 (35 คน) นักเรียนเห็นเพื่อนทำความผิดระเบียบแล้วปิดบังไม่ยอมให้เพื่อนถูกลงโทษ ร้อยละ 72.97 (27 คน) นักเรียนเป็นคนรักษาคำพูดและไม่โกหก ร้อยละ 100 (37 คน) นักเรียนกล้ายอมรับผิดเมื่อกระทำความผิด ร้อยละ 100 (37 คน) นักเรียนเก็บของหายได้แล้วส่งคืนเจ้าของและแจ้งให้ผู้ปกครองทราบ ร้อยละ 100 (37 คน) นักเรียนไม่ลอกการบ้าน ร้อยละ 67.57 (25 คน) นักเรียนทำงานที่ได้รับมอบหมายด้วยตัวเอง ร้อยละ 100 (37 คน) นักเรียนหยิบสิ่งของหรือเงินต้องได้รับอนุญาตจากผู้ปกครองก่อนทุกครั้ง ร้อยละ 100 (37 คน)

ด้านความมีจิตสาธารณะ พบว่า นักเรียนช่วยรักษาความสะอาดของห้องเรียน บริเวณต่าง ๆ ในโรงเรียนหรือช่วยพ่อแม่ทำงานบ้าน ร้อยละ 94.59 (35 คน) นักเรียนทิ้งขยะในถังขยะทุกครั้ง ร้อยละ 94.59 (35 คน) นักเรียนอาสาและเต็มใจช่วยงานทุกครั้ง ร้อยละ 97.30 (36 คน) นักเรียนรับประทานอาหารเช้าแล้วเก็บจานข้าวของตัวเองและคนอื่น ร้อยละ 89.19 (33 คน) นักเรียนใช้อุปกรณ์ส่วนรวมแล้วเก็บเข้าที่เดิม ร้อยละ 83.78 (31 คน) นักเรียนนำสมบัติของโรงเรียนติดตัวกลับบ้านด้วย ร้อยละ 8.11 (3 คน) นักเรียนมีการปฏิบัติเข้ากลุ่มงานช่วยเหลือในสังคม ชุมชนเป็นประจำ ร้อยละ 100 (37 คน) นักเรียนร่วมปฏิบัติกิจกรรมพัฒนาโรงเรียน หมู่บ้าน ชุมชน ร้อยละ 100 (37 คน)

ตาราง 17 ผลการสังเกตพฤติกรรมการมีคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา
โดยครูที่ปรึกษา

รายการสังเกตพฤติกรรม	ปฏิบัติ		ไม่ปฏิบัติ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ด้านความมีวินัย				
1. นักเรียนมีการประพฤติตามระเบียบข้อบังคับของโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ	37	100.00	0	0.00
2. นักเรียนมาโรงเรียนทุกวันที่เปิดเรียน	34	91.89	3	8.11
3. นักเรียนปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจนเสร็จเรียบร้อยทุกครั้ง	36	97.30	1	2.70
4. นักเรียนเคารพสิทธิของผู้อื่น	37	100.00	0	0.00
5. นักเรียนทำการบ้านทุกครั้งที่คุณครูประจำวิชา มอบหมายให้ทำการบ้าน	34	91.89	3	8.11
6. นักเรียนเป็นคนตรงต่อเวลาและรักษาเวลาเสมอ	33	89.19	4	10.81
7. นักเรียนต่อแถวทุกครั้งในการซื้อของหรือซื้ออาหาร	36	97.30	1	2.70
8. นักเรียนแต่งกายตามระเบียบข้อบังคับของโรงเรียนทุกวัน	36	97.30	1	2.70
ด้านความซื่อสัตย์				
9. นักเรียนมีการกล่าวคำขอโทษเมื่อตัวเองกระทำความผิด	37	100.00	0	0.00
10. นักเรียนเห็นเพื่อนทำความผิดระเบียบแล้วปิดบังไม่ยอมให้เพื่อนถูกลงโทษ	21	56.76	16	43.24
11. นักเรียนเป็นคนรักษาคำพูดและไม่โกหก	31	83.78	6	16.22
12. นักเรียนกล้ายอมรับผิดเมื่อกระทำความผิด	36	97.30	1	2.70
13. นักเรียนเก็บของหายได้แล้วส่งคืนเจ้าของและแจ้งให้ผู้ปกครองทราบ	37	100.00	0	0.00
14. นักเรียนไม่ลอกการบ้าน	22	59.46	15	40.54
15. นักเรียนทำงานที่ได้รับมอบหมายด้วยตัวเอง	35	94.59	2	5.41

ตาราง 17 (ต่อ)

รายการสังเกตพฤติกรรม	ปฏิบัติ		ไม่ปฏิบัติ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
16. นักเรียนหยิบสิ่งของหรือเงินต้องได้รับอนุญาตจากผู้ปกครองก่อนทุกครั้ง	34	91.89	3	8.11
ด้านความมีจิตสาธารณะ				
17. นักเรียนช่วยรักษาความสะอาดของห้องเรียน บริเวณต่าง ๆ ในโรงเรียนหรือช่วยพ่อแม่ทำงานบ้าน	37	100.00	0	0.00
18. นักเรียนทิ้งขยะในถังขยะทุกครั้ง	37	100.00	0	0.00
19. นักเรียนอาสาและเต็มใจช่วยงานทุกครั้ง	37	100.00	0	0.00
20. นักเรียนรับประทานอาหารเช้าแล้วเก็บจานข้าวของตัวเองและคนอื่น	37	100.00	0	0.00
21. นักเรียนใช้อุปกรณ์ส่วนรวมแล้วเก็บเข้าที่เดิม	36	97.30	1	2.70
22. นักเรียนนำสมบัติของโรงเรียนติดตัวกลับบ้านด้วย	10	27.03	26	70.27
23. นักเรียนมีการปฏิบัติเข้ากลุ่มงานช่วยเหลือในสังคม ชุมชน เป็นประจำ	35	94.59	2	5.41
24. นักเรียนร่วมปฏิบัติกิจกรรมพัฒนาโรงเรียนหมู่บ้านชุมชน	36	97.30	1	2.70

จากตาราง 17 ผลการสังเกตพฤติกรรมการณ์คุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา โดยครูที่ปรึกษา

ด้านความมีวินัย พบว่า นักเรียนมีการประพฤติตามระเบียบข้อบังคับของโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ ร้อยละ 100 (37 คน) นักเรียนมาโรงเรียนทุกวันที่เปิดเรียน ร้อยละ 91.89 (34 คน) นักเรียนปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจนเสร็จเรียบร้อยทุกครั้ง ร้อยละ 97.30 (36 คน) นักเรียนเคารพสิทธิของผู้อื่น ร้อยละ 100.00 (37 คน) นักเรียนทำการบ้านทุกครั้งที่ครูประจำวิชามอบหมายให้ทำการบ้าน ร้อยละ 91.89 (34 คน) นักเรียนเป็นคนตรงต่อเวลาและรักษาเวลาเสมอ ร้อยละ 89.19 (33 คน) นักเรียนต่อแถวทุกครั้งในการซื้อของหรือซื้ออาหาร ร้อยละ 97.30 (36 คน) นักเรียนแต่งกายตามระเบียบข้อบังคับของโรงเรียนทุกวัน ร้อยละ 97.30 (36 คน) ด้านความซื่อสัตย์ พบว่า นักเรียนมีการกล่าวคำขอโทษเมื่อตัวเองกระทำความผิด ร้อยละ 100 (37 คน) นักเรียนเห็นเพื่อนทำผิดระเบียบแล้วปิดบังไม่ยอมให้เพื่อนถูกลงโทษ ร้อยละ 56.76 (21 คน) นักเรียนเป็นคนรักษาคำพูดและไม่โกหก ร้อยละ 83.78 (31 คน) นักเรียนกล้ายอมรับผิดเมื่อกระทำความผิด ร้อยละ 97.30 (36 คน) นักเรียนเก็บของหายได้แล้วส่งคืนเจ้าของ และแจ้งให้ผู้ปกครองทราบ ร้อยละ 100 (37 คน) นักเรียนไม่ลอกการบ้าน ร้อยละ 59.46 (22 คน) นักเรียนทำงานที่ได้รับมอบหมายด้วยตัวเอง ร้อยละ 94.59 (35 คน) นักเรียนหยิบสิ่งของหรือเงินต้องได้รับอนุญาตจากผู้ปกครองก่อนทุกครั้ง ร้อยละ 91.89 (34 คน)

ด้านความมีจิตสาธารณะ พบว่า นักเรียนช่วยรักษาความสะอาดของห้องเรียน บริเวณต่าง ๆ ในโรงเรียนหรือช่วยพ่อแม่ทำงานบ้าน ร้อยละ 100 (37 คน) นักเรียนทิ้งขยะในถังขยะทุกครั้ง ร้อยละ 100 (37 คน) นักเรียนอาสาและเต็มใจช่วยงานทุกครั้ง ร้อยละ 100 (37 คน) นักเรียนรับประทานอาหารแล้วเก็บจานข้าวของตัวเองและคนอื่น ร้อยละ 100 (37 คน) นักเรียนใช้อุปกรณ์ส่วนรวมแล้วเก็บเข้าที่เดิม ร้อยละ 97.30 (36 คน) นักเรียนนำสมบัติของโรงเรียนติดตัวกลับบ้านด้วย ร้อยละ 27.03 (10 คน) นักเรียนมีการปฏิบัติเข้ากลุ่มงานช่วยเหลือในสังคม ชุมชนเป็นประจำ ร้อยละ 94.59 (35 คน) นักเรียนร่วมปฏิบัติกิจกรรมพัฒนาโรงเรียน หมู่บ้าน ชุมชน ร้อยละ 97.30 (36 คน)

ตอนที่ 4 ผลการประเมินรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน
ระดับมัธยมศึกษา

ตาราง 18 ผลประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม
จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

รายการประเมิน	\bar{X}	S.D.	ระดับความพึงพอใจ
1. ปัจจัยในการพัฒนา (Input)	4.05	0.759	มาก
1.1 โครงสร้างและองค์ประกอบของรูปแบบ การพัฒนา	4.03	0.726	มาก
1.2 วิทยากร	4.14	0.976	มาก
1.3 ความพร้อมของนักเรียน	3.89	0.699	มาก
1.4 อุปกรณ์ประกอบการพัฒนา	4.16	0.688	มาก
1.5 สถานที่ทำการพัฒนา	4.05	0.705	มาก
2. กระบวนการพัฒนา (Process)	3.97	0.757	มาก
2.1 กระบวนการใช้รูปแบบการพัฒนา มีความเหมาะสมกับสภาพและสิ่งแวดล้อม	4.32	0.669	มาก
2.2 กิจกรรมในการพัฒนา	4.08	0.595	มาก
2.3 กระบวนการใช้รูปแบบการพัฒนา มีความเหมาะสมกับสภาพที่เป็นจริงของนักเรียน	4.16	0.688	มาก
2.4 การใช้รูปแบบการพัฒนามีปัญหา หรือข้อบกพร่อง	3.54	0.869	มาก
2.5 เวลาที่ใช้ในการพัฒนา	3.73	0.962	มาก
3. ผลผลิตของการพัฒนา (Output)	4.30	0.587	มาก
3.1 นักเรียนมีคุณสมบัติตรงตามจุดมุ่งหมาย ของการใช้รูปแบบการพัฒนา	4.05	0.468	มาก
3.2 นักเรียนสามารถคิดวิเคราะห์ได้ อย่างเป็นระบบ	4.22	0.672	มาก
3.3 นักเรียนเป็นแบบอย่างที่ดีได้	4.22	0.584	มาก
3.4 นักเรียนมีพฤติกรรมและตระหนักถึงสิ่งที่ จำเป็นต่อการเรียนรู้ในอนาคต	4.51	0.607	มากที่สุด
3.5 นักเรียนมีพฤติกรรมและตระหนักถึง ภาวะของการอยู่ร่วมกันในสังคม	4.51	0.607	มากที่สุด
รวม	4.11	0.701	มาก

จากตาราง 18 ผลการประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา พบว่า ในภาพรวมนักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.11$) เมื่อพิจารณารายด้าน

ด้านปัจจัยในการพัฒนา (Input) พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.97$) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด โดยข้อที่ค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ได้แก่ อุปกรณ์ประกอบการพัฒนา ($\bar{X}=4.16$) รองลงมาได้แก่ วิทยากร ($\bar{X}=4.14$) และสถานที่ทำการพัฒนา ($\bar{X}=4.05$) ตามลำดับ

ด้านกระบวนการพัฒนา (Process) พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.05$) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด โดยข้อที่ค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ได้แก่ กระบวนการใช้รูปแบบการพัฒนามีความเหมาะสมกับสภาพและสิ่งแวดล้อม ($\bar{X}=4.32$) รองลงมา ได้แก่ กระบวนการใช้รูปแบบการพัฒนามีความเหมาะสมกับสภาพที่เป็นจริงของนักเรียน ($\bar{X}=4.16$) และกิจกรรมในการการพัฒนา ($\bar{X}=4.08$) ตามลำดับ

ด้านผลผลิตของการพัฒนา (Output) พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.30$) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด ได้แก่ นักเรียนมีพฤติกรรมและตระหนักถึงสิ่งที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ในอนาคต ($\bar{X}=4.51$) นักเรียนมีพฤติกรรมและตระหนักถึงภาวะของการอยู่ร่วมกันในสังคม ($\bar{X}=4.51$) รองลงมา ได้แก่ นักเรียนสามารถคิดวิเคราะห์ได้อย่างเป็นระบบ ($\bar{X}=4.22$) และนักเรียนเป็นแบบอย่างที่ดีได้ ($\bar{X}=4.22$)

บทที่ 5

บทสรุป

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ซึ่งใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน ระหว่างวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา และมีวัตถุประสงค์เฉพาะ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานและแนวทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา 2) เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา 3) เพื่อทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา 4) เพื่อประเมินรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา โดยสรุปผลการดำเนินการวิจัย รวม 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานและแนวทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

ส่วนที่ 1.1 ผลการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

1. แหล่งข้อมูล

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดเป็นกรอบแนวคิดเบื้องต้นในการวิจัยโดยการศึกษาหลักการ แนวคิดและสาระสำคัญของ ดังนี้ 1) แนวคิดในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา 2) แนวคิดและทฤษฎีทางการบริหารสถานศึกษา

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ตารางวิเคราะห์เนื้อหา

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ ซึ่งเผยแพร่เป็นตำรา เอกสารหรือเผยแพร่ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ส่วนที่ 1.2 ผลการศึกษาความต้องการจำเป็นในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

1. แหล่งข้อมูล

ประชากร ได้แก่ ครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตภาคเหนือตอนบน ประกอบด้วย 8 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดลำปาง จังหวัดลำพูน จังหวัดเชียงราย จังหวัดพะเยา จังหวัดแพร่ และจังหวัดน่าน จำนวน 9,476 คน ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 370 คน โดยกำหนดขนาดด้วยการเปิดตารางของ Krejcie and Morgan และสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-Stage Sampling)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามความต้องการจำเป็นในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา โดยใช้รูปแบบการตอบสนองรายการคู่ (Dual-Response Format) ลักษณะเป็นแบบมาตราประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ แต่ละข้อประกอบด้วย ข้อมูล 2 ส่วน ได้แก่ ระดับสภาพปัจจุบัน และระดับสภาพที่พึงประสงค์เกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยส่งแบบสอบถามข้อมูลพื้นฐานการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาไปยังครูผู้สอนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง โดยประสานผ่านทางสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 34, 35, 36 และ 37 ในการขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูล

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 ข้อมูลทั่วไปผู้ตอบแบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percent)

4.2 ข้อมูลแบบสอบถามความต้องการจำเป็นในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาเป็นแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) เป็นการศึกษาความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนในเรื่องใดบ้างและอยู่ในระดับมาก/น้อยเพียงใด วิเคราะห์ข้อมูลโดยการจัดเรียงลำดับความต้องการจำเป็นจากน้อยไปหามาก โดยวิธี Modified Priority Needs Index (PNI(Modified))

4.3 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ วิเคราะห์ข้อมูล โดยการจำแนกจัดกลุ่ม วิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และหาค่าความถี่ (Frequency)

ส่วนที่ 1.3 ผลการศึกษาพฤติกรรมเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานและแนวทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาที่มีวิธีการปฏิบัติที่ดี (Best Practice)

1. แหล่งข้อมูล

สถานศึกษาที่จัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี (Best Practice) จำนวน 3 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนบางมูลนากภูมิวิทยา โรงเรียนสัตยาไส และโรงเรียนลำปลายมาศพัฒนา

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 1) แบบสังเกตระหัดเอกสารสถานศึกษาที่มีวิธีการปฏิบัติที่ดี (Best Practice) 2) แบบสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีวิธีการปฏิบัติที่ดี (Best Practice) เป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure Interview)

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการประสานงานสถานศึกษาที่ได้รับคัดเลือก จำนวน 3 แห่ง เพื่อติดต่อเข้าศึกษาดูงานและสัมภาษณ์ผู้บริหารของสถานศึกษา

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ส่วนที่ 1.4 ผลการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

1. แหล่งข้อมูล

ผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษาที่มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา จำนวน 3 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่ ศาสตราจารย์ ดร.ธีระ รุณเจริญ รองศาสตราจารย์ ดร.ชาญชัย อินทรประวัตติ และท่านพระครูวิสิฐนันทวุฒิ ดร.

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาลักษณะกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure Interview)

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยขอความอนุเคราะห์จากวิทยาลัยการศึกษามหาวิทยาลัยพะเยา ในการทำหนังสือถึงผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษาในการสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย นัดหมาย วัน เวลา และสถานที่ในการสัมภาษณ์ และเข้าสัมภาษณ์ตามวัน เวลา และสถานที่ที่นัดหมาย

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์โดยการถอดเทป แล้ววิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ตอนที่ 2 ผลการสร้างรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

ส่วนที่ 2.1 การยกร่างรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

นำผลการศึกษาและวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของการศึกษาข้อมูลพื้นฐานและแนวทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนของสถานศึกษา พหุกรณีที่มีวิธีปฏิบัติที่ดีและผลการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ที่ได้จากการศึกษาในขั้นตอนที่ 1 มายกร่างรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

ส่วนที่ 2.2 ผลการตรวจสอบร่างรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

1. แหล่งข้อมูล

แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการตรวจสอบเอกสารรูปแบบและเอกสารประกอบรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบประเมินความเหมาะสมของรูปแบบและเอกสารประกอบรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา เป็นแบบประเมินความเหมาะสมชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale)

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยประสานงานกับผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 9 คน และเก็บข้อมูลด้วยตนเอง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบประเมินความเหมาะสมของรูปแบบและเอกสารประกอบรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา เป็นแบบประเมินความเหมาะสมชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) โดยนำคำตอบของผู้ทรงคุณวุฒิแต่ละคนมาหาค่าเฉลี่ยของคะแนน

ความเหมาะสม โดยเกณฑ์การตัดสินความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา มีค่าเฉลี่ย 3.50 ขึ้นไป

ตอนที่ 3 ผลการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

1. แหล่งข้อมูล

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเพื่อทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในครั้งนี้ จำนวน 75 คน ได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ประกอบด้วย ครูที่ปรึกษา จำนวน 1 คน นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 37 คน และผู้ปกครองนักเรียน จำนวน 37 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย 1) แบบวัดเหตุผลเชิงจริยธรรม สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ก่อนและหลังการพัฒนาแบบเลือกตอบ 5 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ 2) แบบสังเกตพฤติกรรมการมีคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา โดยครูที่ปรึกษาและผู้ปกครองนักเรียน

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ทำหนังสือขอความร่วมมือในการวิจัยจากวิทยาลัยการศึกษา ถึงโรงเรียนนาน้อย อำเภอพาน จังหวัดน่าน และทดลองใช้ตามรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบวัดเหตุผลเชิงจริยธรรมสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ก่อนและหลังการพัฒนา สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสังเกตพฤติกรรมการมีคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาโดยครูที่ปรึกษาและผู้ปกครองนักเรียน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่และร้อยละ

ตอนที่ 4 ผลการประเมินรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

1. แหล่งข้อมูล

การประเมินรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 37 คน โดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) การประเมินผลประกอบด้วย 3 ด้าน

ได้แก่ ปัจจัยในการพัฒนา (Input) กระบวนการพัฒนา (Process) และผลผลิตของการพัฒนา (Output)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

แจกแบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาให้กับนักเรียนทำการประเมินความพึงพอใจแล้วรับแบบประเมินคืนจากนักเรียน

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานและแนวทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

1.1 ผลการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

1.1.1 ผลการศึกษาแนวคิดในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา พบว่า คุณธรรม จริยธรรมมีคุณค่าและมีความสำคัญทั้งต่อตัวบุคคลและต่อสังคมส่วนรวม เนื่องจากการดำเนินชีวิตให้อยู่ได้ในสังคมอย่างมีความสุขนั้น ต้องเริ่มต้นที่ตนเองก่อน และจากการคิดดีทำดีเป็นผลต่อเนื่องถึงสังคมดี ดังนั้น การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาจึงมุ่งพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมที่สำคัญและจำเป็นมากที่สุด 3 ประการ ได้แก่ ความมีวินัย ความซื่อสัตย์ และความมีจิตสาธารณะ

ผลการศึกษาแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาเป็นการบูรณาการของรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมโดยครอบครัว โรงเรียน สถาบันศาสนา และชุมชน เพื่อพัฒนานักเรียนระดับมัธยมศึกษาให้เป็นคนดี ซึ่งมี 8 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) สภาพปัญหาและความจำเป็น 2) หลักการและเหตุผลของรูปแบบ 3) แนวคิดพื้นฐาน 4) วัตถุประสงค์ 5) โครงสร้างของรูปแบบ 6) กิจกรรมการพัฒนา 7) สื่อและแหล่งเรียนรู้ 8) การวัดและประเมินผล

ผลการศึกษาการวัดและประเมินผลคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา มี 4 ประเภท ได้แก่ 1) วัดความรู้เชิงจริยธรรม 2) วัดทัศนคติเชิงจริยธรรม 3) เหตุผลเชิงจริยธรรม 4) พฤติกรรมเชิงจริยธรรม

1.1.2 ผลการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีทางการบริหารสถานศึกษา ประกอบด้วย 2 แนวคิด ได้แก่ 1) แนวคิดกระบวนการบริหารด้วยวงจรคุณภาพ กระบวนการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่จัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ การวางแผน (Plan: P) การปฏิบัติตามแผน (Do: D) การตรวจสอบหรือการประเมิน (Check: C) และการปรับปรุง (Act: A) 2) แนวคิดทฤษฎีระบบสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่จัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาเป็นระบบเปิดระบบหนึ่งของสังคม ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ ปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) ผลผลิต (Output) สภาพแวดล้อม (Environment) และข้อมูลป้อนกลับ (Feedback) โดยมีข้อมูลป้อนกลับเป็นกลไกในการควบคุมการทำงานทุกองค์ประกอบให้บรรลุผลตามเป้าหมายของการจัดการศึกษา

1.2 ผลการศึกษาความต้องการจำเป็นในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

ผลการศึกษาความต้องการจำเป็นและการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ครูมีความต้องการจำเป็นในทุกด้าน โดยมีค่า $PNI_{modified}$ อยู่ระหว่าง 0.344 ถึง 0.451 รายการความต้องการจำเป็นมีความสำคัญเป็นลำดับที่ 1 คือ ด้านเทคนิควิธีการจัดกิจกรรมการพัฒนา รองลงมา ได้แก่ ด้านสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ และแหล่งเรียนรู้ ที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการพัฒนาและด้านการวัดผลประเมินผล ตามลำดับ

ผลการศึกษาความต้องการจำเป็นและการจัดลำดับความสำคัญด้านเทคนิควิธีการจัดกิจกรรม การพัฒนาความมีวินัย ความซื่อสัตย์ และความมีจิตสาธารณะ พบว่ามีข้อรายการที่เป็นความต้องการจำเป็น จำนวน 12 ข้อ มีค่า $PNI_{modified}$ อยู่ระหว่าง 0.339 ถึง 0.608 ข้อรายการความต้องการจำเป็นที่มีความสำคัญเป็นลำดับที่ 1 คือ การแสดงบทบาทสมมุติ ($PNI_{modified} = 0.608$) รองลงมาได้แก่ การอภิปรายกลุ่มย่อย ($PNI_{modified} = 0.594$) การโต้วาที ($PNI_{modified} = 0.585$) และกรณีศึกษา ($PNI_{modified} = 0.573$) ตามลำดับ และด้านเทคนิควิธีการจัดกิจกรรมการพัฒนาความมีวินัย ความซื่อสัตย์ และความมีจิตสาธารณะ ครูมีความต้องการจำเป็นในการพัฒนาในทุกรายการ

ผลการศึกษาความต้องการจำเป็นและการจัดลำดับความสำคัญด้านสื่อ วัสดุ อุปกรณ์และแหล่งเรียนรู้ที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการพัฒนาความมีวินัย ความซื่อสัตย์และ

ความมีจิตสาธารณะ พบว่า มีข้อรายการที่เป็นความต้องการจำเป็น จำนวน 14 ข้อ มีค่า $PNI_{modified}$ อยู่ระหว่าง 0.294 ถึง 0.626 ข้อรายการความต้องการจำเป็นที่มีความสำคัญเป็นลำดับที่ 1 คือ หุ่นจำลอง ($PNI_{modified} = 0.626$) รองลงมา ได้แก่ ภาพยนตร์ ($PNI_{modified} = 0.554$) แผนภูมิ ($PNI_{modified} = 0.489$) และการ์ตูน ($PNI_{modified} = 0.405$) ตามลำดับ

ผลการศึกษาความต้องการจำเป็นและการจัดลำดับความสำคัญด้านการวัดผลประเมินผลความมีวินัย ความซื่อสัตย์ และความมีจิตสาธารณะ พบว่า มีข้อรายการที่เป็นความต้องการจำเป็น จำนวน 4 ข้อ มีค่า $PNI_{modified}$ อยู่ระหว่าง 0.217 ถึง 0.407 ข้อรายการความต้องการจำเป็นที่มีความสำคัญเป็นลำดับที่ 1 คือ การสัมภาษณ์บุคคลหรือกลุ่มบุคคล ($PNI_{modified} = 0.407$) รองลงมา ได้แก่ ทดสอบความรู้ความมีวินัย ความซื่อสัตย์และความมีจิตสาธารณะ ($PNI_{modified} = 0.390$) การสอบถามตามคำถามที่กำหนดเกี่ยวกับความมีวินัย ความซื่อสัตย์ และความมีจิตสาธารณะ ($PNI_{modified} = 0.364$) และการสังเกตพฤติกรรมที่แสดงออกของนักเรียน ($PNI_{modified} = 0.217$) ตามลำดับ

1.3 ผลการศึกษาพหุกรณีเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานและแนวทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาที่มีวิธีการปฏิบัติที่ดี (Best Practice)

ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานและแนวทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาจากสถานศึกษาที่มีวิธีการปฏิบัติที่ดี (Best Practice) จำนวน 3 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนบางมูลนากภูมิวิทยา โรงเรียนสัตยาไส และโรงเรียนลำปลายมาศพัฒนา พบว่า ทั้ง 3 โรงเรียน มีรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาแตกต่างกันตามวัตถุประสงค์ โดยโรงเรียนบางมูลนากภูมิวิทยามีกิจกรรมเด่น ได้แก่ การขับเคลื่อนโดย 3 ยุทธศาสตร์ 6 กิจกรรม 3 คุณธรรม ซึ่งการขับเคลื่อนโดย 3 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ ยุทธศาสตร์การพัฒนาครู ยุทธศาสตร์การพัฒนา นักเรียนและยุทธศาสตร์การพัฒนาสภาพแวดล้อม 6 กิจกรรม ได้แก่ การเสริมสร้างระเบียบวินัย การเสริมสร้างความคิด การส่งเสริมความกตัญญูกตเวที การพัฒนาจริยธรรม การส่งเสริมจิตอาสาและการพัฒนาโรงเรียนสีขาว และ 3 คุณธรรม ได้แก่ ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ และความพอเพียง โรงเรียนสัตยาไสเน้นสร้างเด็กให้เป็นคนดี และโรงเรียนลำปลายมาศพัฒนาเน้นพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

1.4 ผลการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

ผลการศึกษาแนวทางในรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม

นักเรียนขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการพัฒนาออกแบบกิจกรรม การพัฒนาการวัดและประเมินผลสอดคล้องกับผู้รับการพัฒนา

2. ผลการสร้างรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

2.1 ผลการยกร่างรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

รูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาประกอบด้วย 1) สภาพปัญหาและความจำเป็น 2) หลักการและเหตุผลของรูปแบบ 3) แนวคิดพื้นฐาน 4) วัตถุประสงค์ 5) โครงสร้างของรูปแบบ 6) กิจกรรมการพัฒนา 7) สื่อและแหล่งเรียนรู้ 8) การวัดและประเมินผล

2.2 ผลการตรวจสอบร่างรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม

นักเรียนระดับมัธยมศึกษาผลการตรวจสอบร่างรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาโดยผู้เชี่ยวชาญ พบว่า รูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัศึกษามีความเหมาะสมในระดับมาก

3. ผลการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

ผลการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปรากฏว่า นักเรียนมีพฤติกรรมการมีคุณธรรม จริยธรรม ด้านความมีวินัย ด้านความซื่อสัตย์ และมีเหตุผลเชิงจริยธรรมหลังการทดลองใช้รูปแบบสูงกว่าก่อนการทดลองใช้รูปแบบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4. ผลการประเมินรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

นักเรียนมีความพึงพอใจต่อรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ในภาพรวมนักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านปัจจัยในการพัฒนา (Input) นักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ด้านกระบวนการพัฒนา (Process) นักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก และด้านผลผลิตของการพัฒนา (Output) นักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก

อภิปรายผลการวิจัย

จากสรุปผลการวิจัยมีประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. ผลการศึกษาความต้องการจำเป็นในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

ผลการศึกษาความต้องการจำเป็นและการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ครูมีความต้องการจำเป็นในทุกด้าน โดยมีค่า $PNI_{modified}$ อยู่ระหว่าง 0.344 ถึง 0.451 รายการความต้องการจำเป็นที่พบว่า มีค่า $PNI_{modified}$ สูงที่สุด มีความสำคัญเป็นลำดับที่ 1 คือ ด้านเทคนิควิธีการจัดกิจกรรมการพัฒนา รองลงมา ได้แก่ ด้านสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ และแหล่งเรียนรู้ที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการพัฒนาและด้านการวัดผลประเมินผล ตามลำดับ น่าจะเป็นเพราะเป็นสิ่งจำเป็นที่ครูต้องเรียนรู้ แล้วนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมพัฒนานักเรียน เนื่องจากเทคนิควิธีการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนั้น ครูต้องออกแบบให้เหมาะสมกับความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน ซึ่งปฏิเสธไม่ได้ว่า ผู้เรียนมีระดับคุณธรรม จริยธรรม เพศ อายุ ตลอดจนพื้นฐานครอบครัวแตกต่างกัน ดังนั้น เทคนิควิธีการจัดกิจกรรมการพัฒนา ควรหลากหลายและเหมาะสมกับผู้เรียนให้มากที่สุด ผลการศึกษาความต้องการจำเป็นและการจัดลำดับความสำคัญด้านเทคนิควิธีการจัดกิจกรรมการพัฒนา ความมีวินัย ความซื่อสัตย์ และความมีจิตสาธารณะ พบว่า ข้อที่มีความต้องการเป็นลำดับที่ 1 คือ การแสดงบทบาทสมมติ รองลงมา ได้แก่ การอภิปรายกลุ่มย่อย การโต้วาที และกรณีศึกษา ตามลำดับ เนื่องจากเป็นเทคนิคการจัดกิจกรรมสอดคล้องกับความถนัดความสามารถของนักเรียน และทุกคนมีส่วนร่วมในกิจกรรม ผลการศึกษาความต้องการจำเป็นและการจัดลำดับความสำคัญ ด้านสื่อ วัสดุ อุปกรณ์และแหล่งเรียนรู้ที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการพัฒนาความมีวินัย ความซื่อสัตย์ และความมีจิตสาธารณะ พบว่า ข้อที่มีความต้องการเป็นลำดับที่ 1 คือ หุ่นจำลอง รองลงมา ได้แก่ ภาพยนตร์ แผนภูมิ และการ์ตูน ตามลำดับ เนื่องจากสื่อที่ดีที่สุดนั้น สามารถสื่อให้ผู้เรียนเข้าใจในสิ่งที่ต้องการให้รู้ และการที่นักเรียนได้เห็นหรือสัมผัสโดยตรงจะช่วยให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น ทั้งนี้ หมายถึง องค์พระพุทธรูป หุ่นจำลองบุคคลสำคัญ ที่ทำให้ผู้เรียนเห็นหรือสัมผัสแล้วรู้สึกละเอียดอ่อนต่อการทำผิด ศรัทธา หรือเคารพนับถือ ดังนั้น หุ่นจำลองที่ใช้เป็นสื่อในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนจึงมีความจำเป็นและสำคัญที่สุด ส่วนสื่อ วัสดุ อุปกรณ์และแหล่งเรียนรู้อื่น ๆ ก็มีความสำคัญเช่นเดียวกันทุกชนิด ได้แก่ หุ่นจำลอง ภาพยนตร์ แผนภูมิ การ์ตูน นิทรรศการ บุคคลตัวอย่าง แผนภาพ ทัศนศึกษาคอมพิวเตอร์ช่วยสอน สมุดภาพ สถานที่สำคัญในชุมชนหรือท้องถิ่น ภาพถ่าย โปสเตอร์ วิดีโอหรือวีดิทัศน์และด้านสื่อ วัสดุ อุปกรณ์และแหล่งเรียนรู้ที่ใช้ในการจัด

กิจกรรมการพัฒนาความมีวินัย ความซื่อสัตย์ และความมีจิตสาธารณะ ครูมีความต้องการจำเป็นในการพัฒนาในทุกรายการ ผลการศึกษาความต้องการจำเป็นและการจัดลำดับความสำคัญด้านการวัดผลประเมินผลความมีวินัย ความซื่อสัตย์ และความมีจิตสาธารณะ พบว่า ข้อที่มีความต้องการเป็นลำดับที่ 1 คือ การสัมภาษณ์บุคคลหรือกลุ่มบุคคล รองลงมา ได้แก่ ทดสอบความรู้ความมีวินัย ความซื่อสัตย์ และความมีจิตสาธารณะ การสอบถามตามคำถามที่กำหนดเกี่ยวกับความมีวินัย ความซื่อสัตย์ และความมีจิตสาธารณะ และการสังเกตพฤติกรรมที่แสดงออกของนักเรียน ตามลำดับ ทั้งนี้ เนื่องจากการสัมภาษณ์บุคคลหรือกลุ่มบุคคลเป็นการวัดผลประเมินผลคุณธรรม จริยธรรมที่โดยตรงและชัดเจน ส่วนการสังเกตพฤติกรรมต้องใช้ระยะเวลาในการวัดผลประเมินผล และที่สำคัญ ถ้าผู้ถูกประเมินผลรู้ตัวก่อนจะทำให้การประเมินผลคลาดเคลื่อน ผิดจากความเป็นจริง ซึ่งผู้ถูกประเมินนั้นย่อมแสดงออกเพื่อให้ได้คะแนนหรือแกเล้งแสดงพฤติกรรมนั้น ๆ และด้านการวัดผลประเมินผลความมีวินัย ความซื่อสัตย์ และความมีจิตสาธารณะ ครูมีความต้องการจำเป็นในการพัฒนาในทุกรายการ

ผลการศึกษาพหุกรณีเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานและแนวทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาที่มีวิธีการปฏิบัติที่ดี (Best Practice) ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานและแนวทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาจากสถานศึกษาที่มีวิธีการปฏิบัติที่ดี (Best Practice) จำนวน 3 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนบางมูลนากภูมิวิทยา โรงเรียนสัตยาไส และโรงเรียนลำปลายมาศพัฒนา พบว่า ทั้ง 3 โรงเรียน มีรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาแตกต่างกันตามวัตถุประสงค์ โดยโรงเรียนบางมูลนากภูมิวิทยามีกิจกรรมเด่น ได้แก่ การขับเคลื่อนโดย 3 ยุทธศาสตร์ 6 กิจกรรม 3 คุณธรรม การขับเคลื่อนโดย 3 ยุทธศาสตร์ คือ ยุทธศาสตร์การพัฒนาครู ยุทธศาสตร์การพัฒนานักเรียน และยุทธศาสตร์การพัฒนาสภาพแวดล้อม 6 กิจกรรม ได้แก่ การเสริมสร้างระเบียบวินัย การเสริมสร้างความคิด การส่งเสริมความกตัญญูกตเวที การพัฒนาจริยธรรม การส่งเสริมจิตอาสา และการพัฒนาโรงเรียนสีขาว และ 3 คุณธรรม ได้แก่ ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ และความพอเพียง โรงเรียนสัตยาไสเน้นสร้างเด็กให้เป็นคนดี และโรงเรียนลำปลายมาศพัฒนาเน้นพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ในแต่ละโรงเรียนมีเอกลักษณ์และวิธีการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนแตกต่างกันตามจุดประสงค์ของการพัฒนา ดังนั้น การนำรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมมาใช้ในโรงเรียนนั้น ขึ้นอยู่กับบริบทและความพร้อมของแต่ละโรงเรียน ผู้วิจัยจึงนำข้อมูลพื้นฐานและแนวทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

ที่มีวิธีการปฏิบัติที่ดี (Best Practice) ของทั้ง 3 โรงเรียน มากร่างรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

2. รูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ประกอบด้วย

1) สภาพปัญหาและความจำเป็น 2) หลักการและเหตุผลของรูปแบบ 3) แนวคิดพื้นฐาน 4) วัตถุประสงค์ 5) โครงสร้างของรูปแบบ 6) กิจกรรมการพัฒนา 7) สื่อและแหล่งเรียนรู้ 8) การวัดและประเมินผล ซึ่งในทำนองเดียวกับ ไพโรจน์ เนียมนาค (2553) วิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการสอนเพื่อส่งเสริมจริยธรรมด้านความมีวินัยในตนเองสำหรับนักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏ พบว่า รูปแบบการสอนเพื่อส่งเสริมจริยธรรมด้านความมีวินัยในตนเองที่พัฒนาขึ้น มีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ 1) แนวคิดหลักการที่สำคัญของรูปแบบการสอน 2) จุดประสงค์ของรูปแบบ 3) เนื้อหา 4) กิจกรรมการเรียนการสอน 5) สื่อการสอน และ 6) การวัดและประเมินผล ผลการตรวจสอบความเหมาะสมรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา พบว่า รูปแบบการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา มีความเหมาะสมในระดับมาก เนื่องจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา การศึกษาความต้องการจำเป็นในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา การศึกษาพฤติกรรมเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานและแนวทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาที่มีวิธีการปฏิบัติที่ดี (Best Practice) และการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ทำให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องชัดเจนที่นำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการสร้างรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา โดยกำหนดองค์ประกอบของรูปแบบให้ชัดเจนทำให้รูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาที่สร้างขึ้นมีคุณภาพและสามารถนำไปใช้ได้จริง ในทำนองเดียวกับ วิริยา ศรีวิเชียร (2551) วิจัยเรื่องการพัฒนาคู่มือส่งเสริมคุณธรรมในโรงเรียน: บทเรียนรู้จากโรงเรียนที่มีการปฏิบัติ ผลการประเมิน พบว่า รูปแบบและเนื้อหา มีความเหมาะสมกว่าร้อยละ 80 สูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่ตั้งไว้ และกลุ่มผู้ใช้มีความเห็นว่ เนื้อหาในคู่มือสามารถนำไปปรับใช้ได้จริงมากกว่าร้อยละ 80 สูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่ตั้งไว้

3. ผลการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ปรากฏว่า นักเรียนมีพฤติกรรมการมีคุณธรรม จริยธรรม ด้านความมีวินัย ความซื่อสัตย์และความมีจิตสาธารณะ และการวัดเหตุผลเชิงจริยธรรมนักเรียนระดับมัศึกษาก่อนการพัฒนา ในภาพรวมและรายด้าน ความมีวินัย ความซื่อสัตย์ และความมีจิตสาธารณะอยู่ในระดับมาก และหลังการพัฒนาโดยใช้รูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า นักเรียนมีเหตุผลเชิงจริยธรรม

ความมีวินัยอยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาได้แก่ ความซื่อสัตย์และความมีจิตสาธารณะอยู่ในระดับมาก ตามลำดับ ซึ่งในแต่ละด้านมีระดับเหตุผลเชิงจริยธรรมเฉลี่ยหลังการพัฒนาสูงกว่าก่อนการพัฒนา ทั้งนี้ นักเรียนได้รับการพัฒนาความมีคุณธรรม จริยธรรมแล้วทำให้มีเหตุผลเชิงจริยธรรมมากขึ้นทั้ง 3 ด้าน สอดคล้องกับ จักรพงษ์ นิลพงษ์ (2542) ศึกษาจริยธรรมนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานประถมศึกษาจังหวัดชัยภูมิ พบว่า นักเรียนแต่ละระดับชั้นมีจริยธรรมแตกต่างกันในทำนองเดียวกับ นवलลอบ แสงสุข (2544) ศึกษาพฤติกรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง พบว่า นักเรียนมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมในด้านความมีวินัยในตนเอง ความซื่อสัตย์ การพึ่งตนเอง ความขยันหมั่นเพียร ความเสียสละในระดับมาก ส่วนพฤติกรรมด้านความรับผิดชอบมีพฤติกรรมอยู่ในระดับปานกลาง และนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง ปานกลาง และต่ำ มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมแตกต่างกัน ในทำนองเดียวกับ ภัทร ยันตรกร (2543) ศึกษาระดับคุณธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นของโรงเรียนสาธิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พบว่า นักเรียนมีคุณธรรมในระดับปานกลางทั้งสามด้าน ได้แก่ ด้านความขยันหมั่นเพียร ด้านความรับผิดชอบ และด้านความมีระเบียบวินัย ซึ่งด้านวินัยเป็นด้านที่ต่ำที่สุด มีข้อเสนอแนะว่า ควรเร่งดำเนินการปลูกฝังคุณธรรมด้านระเบียบวินัย โดยร่วมปรึกษาหารือในทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง อาจารย์ที่ปรึกษาให้ความเอาใจใส่ดูแล รวมทั้งความร่วมมือจากครูทุกคนในโรงเรียน และการเสริมสร้างคุณธรรมให้นักเรียนเริ่มต้นจากที่บ้านและสานต่อให้แน่นแฟ้นที่โรงเรียน การเป็นแบบอย่างที่ดีของพ่อ แม่ ครู อาจารย์ ในสถานศึกษาเพื่อให้เกิดความศรัทธาและยึดถือเป็นแบบอย่าง

4. ผลการประเมินรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา นักเรียนมีความพึงพอใจต่อรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในภาพรวม นักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านปัจจัยในการพัฒนา (Input) นักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ด้านกระบวนการพัฒนา (Process) นักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก และด้านผลผลิตของการพัฒนา (Output) นักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ รูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาเป็นรูปแบบที่ดี สามารถพัฒนานักเรียนให้มีพฤติกรรมที่ดีขึ้นและตระหนักถึงความจำเป็นต่อความมีวินัย ความซื่อสัตย์ และความมีจิตสาธารณะ ตลอดจนตระหนักถึงสถานการณ์ต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม ในทำนองเดียวกับ ไพโรจน์ เนียมนาค (2553) วิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการสอนเพื่อส่งเสริมจริยธรรมด้านความมีวินัยในตนเองสำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ พบว่า นักศึกษามีความพึงพอใจต่อการใช้รูปแบบการสอนเพื่อส่งเสริมจริยธรรมด้านความมีวินัยในตนเองในระดับมาก

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1.1 ควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และส่งเสริมความรู้ความเข้าใจให้กับครูผู้สอนในการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ และสอดแทรกเนื้อหาคุณธรรม จริยธรรมในรายวิชาที่สอน และการวัดผลประเมินผลต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และกิจกรรมการพัฒนา

1.2 ควรส่งเสริม สนับสนุนนักเรียนที่มีคุณธรรม จริยธรรม เช่น รางวัลเกียรติบัตร ยกย่อง ชมเชย ทู่นการศึกษา เป็นต้น เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีและเป็นแรงบันดาลใจในการประพฤติดีมีคุณธรรม จริยธรรม

1.3 ควรมีการปรับเครื่องมือวัดเหตุผลเชิงจริยธรรม โดยให้เห็นว่านักเรียนมีระดับเหตุผลเชิงจริยธรรมแบบต่อเนื่องหรือไม่ หลังจากพัฒนาตามรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

1.4 ควรติดตามนักเรียนที่ผ่านการพัฒนาตามรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาอย่างต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรวิจัยและพัฒนายุทธศาสตร์การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

2.2 ควรวิจัยและพัฒนารูปแบบการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กนกวรรณ วิวัฒน์ธนศิษฐ์. (2545). การศึกษาองค์ประกอบคุณธรรม จริยธรรมและ
ค่านิยมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สังกัดกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์
กศ.ม., มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, กรุงเทพฯ.
- กรมการศาสนา. (2543). การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม. กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์การศาสนา.
- กรมการศาสนา. (2550). คู่มือศูนย์การเรียนรู้ศีลธรรมในวัด. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุม
สหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กรมการศาสนา. (2551). กรมการศาสนา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตร
แห่งประเทศไทย.
- กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน. (2555). รายงานการดำเนินงานของรัฐต่อสาธารณะ
รายปี ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2555. กรุงเทพฯ: กรมราชทัณฑ์ กระทรวง
ยุติธรรม.
- กรมวิชาการ. (2542). กระบวนการเรียนรู้และยุทธศาสตร์การเรียนรู้. กรุงเทพฯ:
เดอะมาสเตอร์กรุ๊ปแมนเนจเม้นท์.
- กรมวิชาการ. (2543). แนวทางการบริหารโรงเรียนปฏิรูปการเรียนรู้. กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว.
- กรมวิชาการ. (2544). หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544. กรุงเทพฯ:
พัฒนาคุณภาพวิชาการ (พว).
- กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). โครงการยกย่องชูเกียรติบุคคลและสถาบันดีเด่นทาง
วัฒนธรรมของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. สืบค้นเมื่อ
15 สิงหาคม 2555, จาก <http://www.m-culture.go.th>
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2550). การจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการแก้ปัญหา. กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช
2551. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กีรติ บุญเจือ. (2519). ชุดพื้นฐานปรัชญาจริยศาสตร์สำหรับผู้เริ่มเรียน. กรุงเทพฯ:
ไทยวัฒนาพานิช.

- กีรติ บุญเจือ. (2542). **จริยศาสตร์สำหรับผู้เริ่มเรียน**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2541). **คลื่นลูกที่ 5 ประชาชนสังคม: สังคมที่พึงประสงค์ ในศตวรรษที่ 21**. กรุงเทพฯ: ชัคเซสมิเดีย.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2543). **การจัดการเครือข่าย: กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา**. กรุงเทพฯ: ชัคเซสมิเดีย.
- ไชศรี พานิกุล. (2546). **การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่เรียนเรื่องหลักธรรมในพุทธศาสนา โดยการสอนแบบไตรสิกขากับการสอนแบบธรรมสภาัจฉา**. วิทยานิพนธ์ กศ.ม., มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.
- จักรพงษ์ นิลพงษ์. (2542). **การศึกษาจริยธรรมนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชัยภูมิ**. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม., มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.
- จินตนา คักดีภู่อราม. (2545). **การนำเสนอรูปแบบการบริหารโรงเรียนในกำกับของรัฐสำหรับประเทศไทย**. วิทยานิพนธ์ ค.ด., จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- จุมพล พูลภัทรชีวิน. (2547). **เทคนิคการวิจัยอนาคตแบบ EDFR (Ethnographic Delphi Futures Research) เทคนิคการวิเคราะห์นโยบาย (พิมพ์ครั้งที่ 5)**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์. (2537). **การพัฒนาหลักสูตร: หลักการและแนวปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ: อลีน เพรส.
- ชินนทร์ แสงแก้ว. (2546). **การบริหารงานตามมาตรฐานโรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2541 ด้วยวัฏจักรคุณภาพของเดมมิ่งในโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกาญจนบุรี**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ชัยณรงค์ ศรีสุข. (2545). **คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย**. วิทยานิพนธ์ กศ.ม., มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม.
- ชัยยงค์ พรหมวงศ์. (2536). **การจัดระบบการศึกษา: หน่วยที่ 1-2**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

- ดวงเดือน พันธุมนาวิน. (2522). **การพัฒนาจริยธรรมของเยาวชนชาวไทย**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน. (2524). **จิตวิทยาจริยธรรมและจิตวิทยาภาษา**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน. (2538). **ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรม: การวิจัยและการพัฒนาบุคคล**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน. (2543). **ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรม: การวิจัยและการพัฒนาบุคคล**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน (ผู้บรรยาย). (26-29 ตุลาคม 2548). ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรมสำหรับคนไทย: อดีต ปัจจุบัน และอนาคต. ใน **การประชุมปฏิบัติการ (รุ่นที่ 1 ครั้งที่ 1) เรื่องการใช้ และการผลิตผลงานวิจัยทางจิตพฤติกรรมศาสตร์เพื่อประโยชน์แก่สังคมไทย**. กรุงเทพฯ: โครงการวิจัยแม่บท: การวิจัยและพัฒนาาระบบพฤติกรรมไทย, สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- เดือน คำดี. (2541). **ศาสนศาสตร์**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ถวัลย์รัฐ วรเทพพุดพิงษ์. (2540). **การกำหนดและวิเคราะห์นโยบายสาธารณะ: ทฤษฎีและการประยุกต์ใช้**. กรุงเทพฯ: เสมาธรรม.
- เถกิงศักดิ์ ไชยกาญจน์. (2546). **การพัฒนาเครื่องมือประเมินความต้องการจำเป็น สำหรับการจัดการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาคนอกเวลาราชการ สาขาการศึกษา**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา. (2555). **จริยศาสตร์เบื้องต้น: มนุษย์กับอุดมคติและมาตรการทางศีลธรรม**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ทิตนา แคมมณี. (2545). **รูปแบบการเรียนการสอนทางเลือกที่หลากหลาย**. กรุงเทพฯ: ด้านสุทธาการพิมพ์.
- ทิตนา แคมมณี. (2552). **รูปแบบการเรียนการสอน: ทางเลือกที่หลากหลาย (พิมพ์ครั้งที่ 6)**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทิตนา แคมมณี. (2555). **ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการวัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทีมข่าวหน้า 1. (18 มกราคม 2555). **รู้มือโพสต์ 7 นร. หญิง. เดลินิวส์, 1.**
- ทีมข่าวหน้า 1. (20 มกราคม 2555). **โจ้ห้องก่อนวัยพุ่ง สลด ม.2 กลัวผัวจะไปมีกิ๊ก. เดลินิวส์, 1.**
- เทียมจันทร์ พาณิชย์ผลินไชย. (ม.ป.ป.). **ระเบียบวิธีวิจัย**. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.

- ธนาคารออมสินและสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.)
กระทรวงศึกษาธิการ (2552). **ประกวดโรงเรียน-นักเรียนดีเด่น**. สืบค้นเมื่อ
22 กันยายน 2556, จาก www.cti2.obec.go.th/sompon1/pubic01.doc
- วัชชัย ชัยจิรฉายากุล และวราพรพรณ น้อยสุวรรณ. (2546). **การพัฒนาหลักสูตรและ
วิธีการการสอน หน่วยที่ 8-15** (พิมพ์ครั้งที่ 5). นนทบุรี: มหาวิทยาลัย
สุโขทัยธรรมมาธิราช.
- อัมพร บัวศรี. (2542). **ทฤษฎีหลักสูตร: การออกแบบและพัฒนา**. กรุงเทพฯ: พัฒนาศึกษา.
- ธีระพร สุนทร. (2549). **คู่มือพัฒนาความซื่อสัตย์ของเด็กปฐมวัย**. วิทยานิพนธ์ กศ.ม.,
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.
- ธีระพร อูวรรณโณ. (2535). **เอกสารการสอบชุดจริยศึกษา หน่วยที่ 4**. กรุงเทพฯ:
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- นवलลอบ แสงสุข. (2544). **การศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา
ตอนต้น โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง**. รายงานการวิจัย ภาควิชา
พื้นฐานการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- นิคม ชมพุลอง. (2545). **วิธีการและขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดทำ
หลักสูตรสถานศึกษา**. มหาสารคาม: อภิชิตการพิมพ์.
- เนื่องน้อย บุญยเนตร. (2539). **จริยศาสตร์ตะวันตก**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- บัณฑิตย์ ศรีพุทธางกูร, จตุรงค์ เปรมชัยพร และกิตติ เกียรติกนก. (2543). **การศึกษารูปแบบ
การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ประชาชนในชนบท: ศึกษาเฉพาะกรณี
พระอาจารย์สุบิน ปณีโต**. ระยอง: สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดระยอง.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2543). **การวิจัยเบื้องต้น**. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- บุญมี แทนแก้ว. (2539). **จริยศาสตร์** (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.
- บุญเลี้ยง ทุมทอง. (2554). **การพัฒนาหลักสูตร**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุรชัย ศิริมหาสาร. (2546). **เทคนิคการจัดการเรียนการสอน เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะ
ที่พึงประสงค์**. กรุงเทพฯ: บัณฑิต พอยท์.
- ประทีป สวาโย. (2545). **หลักธรรมคำสอนของศาสนาอิสลาม**. กรุงเทพฯ: โอ เอส พริ้นติ้ง.
- ประกาศรี สีหอำไพ. (2538). **พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม**. กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ปราณี กล่ำส้ม และปรีชา ช่างขวัญยืน. (2533). **จริยธรรมกับบุคคล**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ปรีชา ธรรมมา. (2545). **วินัยแห่งตนในสารานุกรมศึกษาศาสตร์**. กรุงเทพฯ: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ปรียานุช สถาวรมณี. (2548). **การพัฒนากิจกรรมในหลักสูตรเสริมเพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิเคราะห์ของนักเรียน**. วิทยานิพนธ์ กศ.ด., มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.
- พรธณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์. (2542). **การพัฒนาจริยธรรมตามแนวคิดของโคลเบอร์ก**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พรทิพย์ นิมแสง. (2548). **การพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม โดยใช้กระบวนการกลุ่มแก้ปัญหาของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ปีที่ 1**. วิทยานิพนธ์ ค.ม., มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต, ภูเก็ต.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2542). **วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม**. กรุงเทพฯ: สยาม.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2543). **พุทธวิธีแก้ปัญหาเพื่อศตวรรษที่ 21**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2544). **พุทธวิธีในการสอน**. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2554). **การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) (พิมพ์ครั้งที่ 19)**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- พระมหาพงศ์นรินทร์ ฐิตวิไล. (2551). **คู่มือโครงการคุณธรรม เฉลิมพระเกียรติ “เยาวชนไทย ทำดีถวายในหลวง”**. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.
- พระมหาอุเทน ปัญญาปริทัตต์. (2545). **ธรรมะกับชีวิตประจำวัน**. กรุงเทพฯ: ธรรมดา.
- พระราชวรมนี (ประยูรค์ ปยุตโต). (2530). **ทางสายกลางของการศึกษาไทย**. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์.
- พระเทพคุณาภรณ์ (โสภณ โสภณจิตฺโต). (3 ธันวาคม 2554). **ธรรมะวันหยุด; พ่อหลวงของชาวไทย (1). ข่าวสดรายวัน, 23.**
- พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์ และเพียว ยินดีสุข . (2544). **วิจัยในชั้นเรียน: หลักการสู่การปฏิบัติ**. กรุงเทพมหานคร: เดอะมาสเตอร์กรุ๊ป.

- ไพโรจน์ เนียมมาศ. (2553). **การพัฒนารูปแบบการสอนเพื่อส่งเสริมจริยธรรมด้านความมีวินัยในตนเองสำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ**. วิทยานิพนธ์ กศ.ด., มหาวิทยาลัยนเรศวร, พิษณุโลก.
- ภัทร ยันตรกร. (2543). **ระดับคุณธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยเชียงใหม่**. สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542**. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- ฤกษ์ชัย คุณูปการ. (2539). **หลักการและทฤษฎีการปลูกฝังจริยธรรม**. พิษณุโลก: สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม.
- วรภัทร ภูเจริญ. (2541). **แนวทางการประเมินคุณภาพในสถานศึกษา**. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี.
- วรินทร์า ปันงาม. (2549). **รูปแบบการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนในโรงเรียนวิถีพุทธ: การศึกษาการปฏิบัติดีแบบข้ามกรณีในจังหวัดอ่างทอง**. วารสารวิถีวิทยาการวิจัย, 21(1), 83-100.
- วิจิตร ศรีสอ้าน. (2549). **รายงานวิจัยการศึกษาและพัฒนาโครงสร้างสถาบันพระบรมราชชนก**. กรุงเทพฯ: สถาบันพระบรมราชชนก.
- วิชัย ประสิทธิ์วุฒิมิเชช. (2542). **การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น: สานต่อที่ท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ: เซ็นเตอร์ดีสคัฟเวอรี.
- วิชัย วงษ์ใหญ่. (2543). **กระบวนการค้นคว้าใหม่ในการพัฒนาหลักสูตร**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมชिरาช.
- วิบูลย์ ดงมั่น. (2548). **สภาพการบริหารงานเชิงคุณภาพตามแนวปฏิรูปการเรียนรู้ของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดกาญจนบุรี**. วิทยานิพนธ์ ค.ม., มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, สุราษฎร์ธานี.
- วิริยา ศรีวิเชียร. (2551). **การพัฒนาคู่มือส่งเสริมคุณธรรมในโรงเรียน: บทเรียนรู้จากโรงเรียนที่มีการปฏิบัติพบว่ากระบวนการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมในโรงเรียน**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วีระพล บดีรัฐ. (2543). **PDCA วงจรสู่ความสำเร็จ**. กรุงเทพฯ: ประชาชน จำกัด.
- วีรพงษ์ เฉลิมจิระรัตน์. (2541). **คู่มือพัฒนาระบบคุณภาพสู่มาตรฐาน ISO 9002 ฉบับล่าสุด**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ผู้จัดการ.
- ศักดิ์ชัย นิรัญทวี. (2525). **จริยศาสตร์ศึกษา**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

- ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม. (2548). **คุณธรรม จริยธรรม**. กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม.
- สมบูรณ์ ชิตพงศ์. (2544). **เอกสารการสอนชุดวิชาสถิติและการประเมินผลทางการศึกษา**. กรุงเทพฯ: อรุณการพิมพ์.
- สมบูรณ์ ศาลยาชีวิน. (2525). **การศึกษาพัฒนาการการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- สมปอง สมญาติ, วิชชุลาวัณย์ พิทักษ์ผล และธัญลักษณ์ พู่กัน. (2548). **รายงานการศึกษา เรื่องสารสนเทศภูมิศาสตร์เพื่อพัฒนาและส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ของคนไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- สมศักดิ์ สินธุระเวชญ์. (2541). การประกันคุณภาพการศึกษา. **วารสารวิชาการ**, 1(5), 27.
- สังัด อุทรานันท์. (2532). **การนิเทศ.หลักการทฤษฎีและปฏิบัติการ**. กรุงเทพฯ: มิตรสยาม.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. (2547). **โครงการวิจัยเพื่อพัฒนาประชาคมด้านเด็ก และประเมินสถานการณ์และกระบวนการแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนของจังหวัดเชียงราย**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2542). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542**. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟิก.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2543). **แนวทางการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา เพื่อพร้อมรับการประเมินคุณภาพภายนอก**. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). **แนวทางการวัดผลประเมินผลในชั้นเรียน กลุ่มสาระวิทยาศาสตร์ หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).
- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2544). **คู่มือสร้างระบบบริหาร**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน.
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (2551). **พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับการส่งเสริมความซื่อสัตย์สุจริต**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2550). **ยุทธศาสตร์ การพัฒนาระบบโลจิสติกส์ของประเทศไทย พ.ศ. 2550-2554**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

- สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. (2548). **ระบบคิดและทัศนคติแบบวิทยาศาสตร์ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งเป็นโรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานคร: บทสรุปสำหรับผู้บริหาร รายงานการวิจัย (Scientific thinking and scientific attitude of the B.M.A.'s students)**. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2547). **ข้อเสนอยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษา**. กรุงเทพฯ: 21 เซ็นจูรี.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2550). **ยุทธศาสตร์การพัฒนาคณาภพการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ**. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ. (2556). **รายงานการพัฒนาเด็กและเยาวชนประจำปี 2554**. กรุงเทพฯ: สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ.
- สำนักทดสอบทางการศึกษา. (2554). **แนวทางการประเมินคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักพระพุทธรักษาแห่งชาติ.
- สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2542). **จริยธรรมทางวิชาการ (พิมพ์ครั้งที่ 2)**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สุทธิภรณ์ แหม่มรักษา. (2546). **พฤติกรรมความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน จังหวัดนครปฐม**. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม., มหาวิทยาลัยรามคำแหง, กรุงเทพฯ.
- สุวรรณ เพชรนิล. (2536). **พุทธปรัชญาเบื้องต้น**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ. (2547). **20 วิธีจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และการเรียนรู้โดยการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง (พิมพ์ครั้งที่ 5)**. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- สุวิมล ว่องวานิช. (2538). **การวิจัยและพัฒนาระบบการประเมินผลภายในของสถานศึกษา**. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมสหกรณ์.
- สุวิมล ว่องวานิช. (2544). **การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวิมล ว่องวานิช. (2550). **การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์. (2545). รายงานการวิจัยรูปแบบเครือข่ายการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาตามพระราชบัญญัติแห่งชาติ พ.ศ. 2552. กรุงเทพฯ: สำนักงานข้าราชการครู.
- แสงนภา ภักดีศิริวงษ์. (2548). การมีส่วนร่วมของสถาบันศาสนาในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม นักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐ จังหวัดนนทบุรี. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม., มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- หัตยา สารสิทธิ์. (2547). ผลการใช้ชุดการสอนเพื่อพัฒนาความมีระเบียบวินัยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. วิทยานิพนธ์ กศ.ม., มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, สงขลา.
- อมรวิรัช นาครทรรพ และจุฬารัตน์ มาเสถียรวงศ์. (2549). เมื่อความทุกข์ไล่ล่าเด็ก: ข้อเท็จจริงจากงานวิจัยภาคสนามกับคำถามที่สุดท้ายในการเสริมสร้างสุขภาวะให้เด็กไทย. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทัพบสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.).
- อภิชา แดงจำรูญ. (2548). การศึกษาการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษารุงเทพมหานคร. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อ้อมเดือน สดมณี, พรเทพ เสถียรนพเก้า และสุขุมาล เกษมสุข. (2548). ประสิทธิภาพในการฝึกอบรมทักษะและจิตลักษณะที่มีผลต่อพฤติกรรมประหยัดน้ำและไฟฟ้าของนักเรียนระดับประถมศึกษา: รายงานการวิจัย ฉบับที่ 98. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- อุทุมพร จามรมาน. (2533). คู่มือการประเมินโครงการฝึกอบรม. กรุงเทพฯ: พันปีพับบลิชชิง.
- อุทุมพร จามรมาน. (2541). โม่เดล. วารสารวิชาการ, 1(2), 22–26.
- Abelson, Raziel and Friquegnon, Marie-Louise. (1955). *Ethics for Modern Life* (5th ed.). New York: St. Martin.
- Altschuld, J. W., and Witkin, B. R. (2000). *From Needs Assessment to Action: Transforming Needs Into Solution Strategies*. Sage Publications: Thousand Oaks, CA.
- Bardo, J. W. and Hartman, J. J. (1982). *Urban Sociology: A Systematic Introduction*. U.S.A.: F.E. Peacock.

- Bertalanffy, L.V. (1973). **Educational Administration and the Behavioral Science: A Systems Perspective**. Boston: Allyn and Bacon.
- Brown, W.J. (1968). **Administering Education Media: Instructional Technology and Library Services**. New York: McGraw-Hill.
- Burgette, J.E. (2007). **Transformational Leadership and Moral Development: A Study of College Students as Future Leaders**. Retrieved June 20, 2012, from <http://proquest.umi.com>
- Carter V. Good. (1973). **Dictionary of Education**. New York: McGraw-Hill Book.
- Child watch. (2005–2006). **รายงานสภาการณ์เด็กและเยาวชนปี 2548–2549: การติดตามสภาการณ์เด็กและเยาวชนรายจังหวัด (Child Watch) สำหรับภาคเหนือตอนบน (เชียงใหม่ พะเยา แพร่ น่าน แม่ฮ่องสอน ลำพูน และลำปาง)**. ลำปาง: มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง.
- Darwall, Stephen. (1998). **Philosophical Ethics**. Colorado: Westview.
- Eisner, E. (1976). Education Connoisseurship and Criticism: Their form and Function in Education Evaluation. **Journal of Aesthetic Education**, 39(2), 192–193.
- Gagne, R.M. and Medsker, K.L. (1996). **The Conditions of Learning: Training Applications**. Fort Worth, TX: Harcourt Brace Publishers.
- Gilmore, G. D. and Campbell, M. D. (1996). **Needs Assessment Strategies for Health Education and Promotion**. WI: Brown and Benchmark.
- Global Position. (2005). **Global Positioning System**. Redlands, Calif: ESRI Press.
- Hiebert M. and Smallwood W. (1987). Now for a Completely Different Look at Needs Analysis. **Training and Development Journal**, 41, 75–79.
- James A. Banks and Cherry A. McGee Banks. (2001). **Multicultural Education: issues and Perspectives** (4th ed.). New York: John Wiley & Sons.
- Kast, Fremont E. and Rosenzweig, James E. (1985). **Organization and Contingency Approach** (4th ed.). Singapore: McGraw-Hill.
- Kaufman, R. and English, F.W. (1981). **Needs assessment: Concepts and application**. Englewood Cliffs, NJ: Educational Technology Publications.

- Kaufman, R. (1987). Do abused children become abusive parents?. **American Journal of Orthopsychiatry**, 57, 186–192.
- Kaufman, R., Rojas, A.M. and Mayer, H. (1993). **Needs assessment: A User's Guide**. Englewood Cliffs, NJ: Educational Technology Publications.
- Keeves, J.P. (1988). **Educational Research Methodology and Measurement: An International Handbook**. Oxford: Pergaman Press.
- Keeves, J.P. (1997). Models and Model Building. In Keeves, J.P.(Eds.). **Educational Research, Methodology and Measurement: An International Handbook** (2nd ed.). Oxford: Peraman Press.
- Kohlberg, L. (1969). Stage and Sequence: The Cognitive–Developmental Approach to Socialization. In D. Gustin (Eds.). **Handbook of Socialization Theory and Research** (pp. 349–480). New York: Rand MacNally.
- Kohlberg, L.. (1975). Moral education for a society in moral transition. **Educational Leadership**, 33(1), 46–54.
- Kubr, M. and J. Prokopenko. (1991). Diagnosing Management Development and Training Needs. **Management Development Series No. 29**. Geneva: International Labour Office.
- Langmeyer L., (1993). Advertising Images of Mature Adults: An Update. **Journal of Current Issues in Research and Advertising**, 15, 81–91.
- Lee, A. K. (2007). **The Role of Television on Moral Development from the Perspective of the Young Adult**. Retrieved July 1, 2012, from <http://proquest.umi.com>
- Lindner, R. W. and Harris, B. (2000) Self–Regulated Learning: Its Assessment and Instructional Implication. **Educational Research Quarterly**, 16(2), 29–37.
- Miller and Bersoff. (2008). **Moral Development' s Development**. Retrieved July 1, 2012, form <http://www.hopeedu/academic/psychology/335/webrep/moraldey.html>
- Nucci, L. (1987). Synthesis of Research on Moral Development. **Educational Leadership**, February, 86–92.

- Oliva, P. F. (1992). **Developing the Curriculum** (3th ed.). New York, United States of America: Harper Collins Publishers.
- Piaget, J. (1965). **The moral judgment of the child**. New York: Free Press.
- QSI International Services. (2002). **QSI–Qualitative Similarity Index**. QR–2002. Stges. Barcelona (spain).
- Rawls, John (1999). **A Theory of Justice**. Oxford: Oxford University Press, revised edition.
- Rest, J. (1969). Level of Moral Development as the Determinant of Preference and Comprehension of Moral Judgments Made by Others. **Journal of Personality**, 37, 225–252.
- Reviere, Susan L. (1996). **Memory of Childhood Trauma: A Clinician's Guide to the Literature**. New York: Guilford.
- Rossi, P. H. and Freeman, H. (1993). **Evaluation: A systematic approach** (5th ed). Newbury Park, Ca.: Sage.
- Robert H. Rouda and Mitchell E. Kusy, J. (1995). Needs Assessment: The First Step. Retrieved July 1, 2012, from <http://alumnus.caltech.edu/>
- Saylor, J. G., Alexander, W. M. and Lewis, A. J. (1981). **Curriculum Planning for Better Teaching and Learning** (4th ed.). New York, NY: Holt, Rinehart & Winston.
- Schoderbeck, P.P., Schoderbeck, C. G., and Kefalas, A. G. (1990). **Management System: Conceptual Consideration**. Boston, UA: Richard D. Irwin.
- Scriven, M. (1991). **Duty of the Teacher**. Great Britain: T.J.Press.
- Suarez. (1990). Inhibition Patterns and Seasonal Availability of Nematodes for Beef Cattle Grazing on Argenting's western Pampas. **Int. J. Parasitol**, 20, 1031–1036.
- Swist, J. (2001). **Conducting training needs assessment**. Retrieved June 12, 2012, from http://www.amxi.com/amx_mi30.htm
- Trimby, M. J. (1979). **Needs assessment models: A comparison**. Educational Technology, 19(2), 25–8.
- US Army Model. (2001). **Field Manual Number 1**. Headquarters: Department of the Army, Washington, DC.
- Van der Werff, T. (1999). **Strategic planning for fun and profit**. Global Future Report. (May). Retrieved March 23, 2012.

- Wilkin, B.R. (1984). **Assessing Needs in Education and Social Prom gram.**
San Francisco: Jossey Bass Publisher.
- Wilkin, B.R. (1994). Need assessment since 1981: The state of the practice. **Evaluation Practice**, 15(1), 17–27.
- Wilkin, B.R. and Altschuld, J.W. (1995). **Planning and Conducting needs assessments.**
A practical guide. Thousand Osk, CA: Sage Publication. Inc.
- Wilson, B. (1991). **Systems: Concepts, Methodologies and Applications** (2nd ed.)
New York: John Wiley&Sons.
- Wirtz, E. F. (2007). **The Moral Integrity Development of Nursing Students in two-year Colleges.** Retrieved July 14, 2012, from <http://proquest.umi.com>.
- White, G. (2002). **Performance Management, Note for Presentation in FM Thailand Seminar 2002.** Bangkok: Chulalongkorn University.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก รายนามผู้เชี่ยวชาญ

รายนามผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือเพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐาน และแนวทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

1. รองศาสตราจารย์ ดร.เทียมจันทร์ พานิชย์พลินไชย
ตำแหน่ง รองคณบดีฝ่ายวางแผนและพัฒนา
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์
สถานที่ทำงาน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์
หมายเลขโทรศัพท์ 055-962406
E-mail: teacjanp@nu.ac.th
2. ดร.มนต์นภัส มโนการณ
ตำแหน่ง ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านสบเป็ด
สถานที่ทำงาน โรงเรียนบ้านสบเป็ด ตำบลผาตอ อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน
หมายเลขโทรศัพท์ 089-2615859
3. ดร.สันติ บุรณะชาติ
ตำแหน่ง อาจารย์ประจำภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยพะเยา
สถานที่ทำงาน คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา
หมายเลขโทรศัพท์ 081-5344598
4. นายเสรี พิมพ์มาศ
ตำแหน่ง ที่ปรึกษาคณะกรรมการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 37
สถานที่ทำงาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 37
เลขที่ 2 ถนนแพร่-ลอง ตำบลในเวียง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่
หมายเลขโทรศัพท์ 054-511137, FAX: 054-521796, 085-0315657
E-mail: mattayom37@hotmail.com
5. นางสาวรุ่ง ธาดาจันทร์
ตำแหน่ง วัฒนธรรมจังหวัดน่าน
สถานที่ทำงาน สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดน่าน ถนนพากอง ตำบลในเวียง
อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน 55000
หมายเลขโทรศัพท์ 054-711650-1 ต่อ 13-18: โทรสาร 054-711650
Email: nan-culture@hotmail.com

ภาคผนวก ข เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม
นักเรียนระดับมัธยมศึกษา

ประเด็นที่เกี่ยวกับแนวคิด	หลักการของแนวคิด
1. สภาพปัญหาและความจำเป็นในการพัฒนา คุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา
2. แนวคิดในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม นักเรียนระดับมัธยมศึกษา 2.1) การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม 2.2) รูปการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม นักเรียน 2.3) การวัดคุณธรรม จริยธรรม
3. แนวคิดและทฤษฎีทางการบริหาร สถานศึกษา 3.1) แนวคิดกระบวนการบริหารด้วยวงจร คุณภาพ 3.2) แนวคิดทฤษฎีระบบ
4. หลักการและเหตุผลของรูปแบบ

**แบบสอบถามความต้องการจำเป็นในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม
นักเรียนระดับมัธยมศึกษา**

คำชี้แจง

แบบสอบถามความต้องการจำเป็นในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ฉบับนี้เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลของวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอก หลักสูตรการศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยพะเยา เรื่องรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา โดยเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลในขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐานและแนวทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ซึ่งในส่วนนี้เป็นแบบสอบถามสำหรับครูผู้สอน โดยแบบสอบถามฉบับนี้แบ่งเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการจำเป็นในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน ประกอบด้วย 3 ประการ ได้แก่ 1) ความมีวินัย 2) ความซื่อสัตย์ 3) ความมีจิตสาธารณะ

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านในการให้ข้อมูลเพื่อประโยชน์ทางการศึกษาและขอขอบพระคุณที่เสียสละเวลาให้ความร่วมมือในการวิจัยนี้อย่างดียิ่ง

ประไพรัตน์ ลำใจ

นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ลงใน หน้าข้อความที่ตรงกับความเป็นจริง

1. เพศ

- (1) ชาย
 (2) หญิง

2. ประสบการณ์การทำงาน

- (1) น้อยกว่า 10 ปี
 (2) 10-20 ปี
 (3) มากกว่า 20 ปี

3. วุฒิการศึกษา

- (1) อนุปริญญาหรือเทียบเท่า
 (2) ปริญญาตรี
 (3) ปริญญาโท
 (4) ปริญญาเอก
 (5) อื่น ๆ โปรดระบุ.....

ข้อ	รายการ	สภาพปัจจุบัน					สิ่งที่ควรจะเป็น					
		5	4	3	2	1	5	4	3	2	1	
	3. การวัดผลประเมินผลความมีวินัย ความซื่อสัตย์และความมีจิต สาธารณะ											
1.	แบบวัดความมีวินัย ความซื่อสัตย์และ ความมีจิตสาธารณะ											
2.	การสังเกตพฤติกรรมที่แสดงออกของ นักเรียน											
3.	การสัมภาษณ์บุคคลหรือกลุ่มบุคคล											
4.	การสอบถามตามคำถามที่กำหนด เกี่ยวกับความมีวินัย ความซื่อสัตย์และ ความมีจิตสาธารณะ											

ตอนที่ 3 ข้อเสนอนั้นอื่นๆ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม

แบบสังเคราะห์เอกสารสถานศึกษาที่มีวิธีการปฏิบัติที่ดี (Best Practice)

คำชี้แจง

แบบสังเคราะห์เอกสารสถานศึกษาที่มีวิธีการปฏิบัติที่ดี (Best Practice) ฉบับนี้เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลของวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอก หลักสูตร การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยพะเยา เรื่องรูปแบบ การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา โดยเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูล ในขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐานและแนวทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน ระดับมัธยมศึกษา ซึ่งในส่วนนี้เป็นแบบสังเคราะห์เอกสารสถานศึกษาที่มีวิธีการปฏิบัติที่ดี (Best Practice) เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน

1. ข้อมูลพื้นฐานของโรงเรียน

1.1 ชื่อโรงเรียน

.....

1.2 ที่ตั้ง

.....

1.3 ชื่อผู้บริหารโรงเรียน

.....

1.4 จำนวนรองผู้อำนวยการ.....คน ชาย.....คน หญิง..... คน

จำนวนครูรวม.....คน แบ่งเป็นครูชาย.....คน ครูหญิง.....คน

1.5 จำนวนนักเรียน

รวมทั้งหมด.....คน แบ่งเป็นชาย.....คน หญิง.....คน

1.6 ผลงานดีเด่นของโรงเรียน

.....

.....

1.7 วิสัยทัศน์ (Vision)

.....
.....

1.8 พันธกิจ (Mission)

.....
.....
.....

1.9 เป้าประสงค์ (Goal)

.....
.....
.....

1.10 โครงสร้างการบริหารงาน

.....
.....
.....
.....

1.11 สภาพแวดล้อมของโรงเรียน

.....
.....

1.12 สภาพแวดล้อมภายนอกโรงเรียน

.....
.....

2. โครงการ/กิจกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน

รายการ	ความมีวินัย	ความซื่อสัตย์	ความมีจิตสาธารณะ
1. สภาพปัญหา และความจำเป็น
2. หลักการและ เหตุผลของ รูปแบบ
3. แนวคิดพื้นฐาน
4. วัตถุประสงค์
5. โครงสร้างของ รูปแบบ
6. การออกแบบ การจัดการเรียนรู้
7. เทคนิควิธีการ จัดกิจกรรม
8. สื่อและ แหล่งเรียนรู้
9. การวัดและ ประเมินผล

แบบสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีวิธีการปฏิบัติที่ดี
(Best Practice)

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษานี้ เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลของวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอก หลักสูตรการศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยพะเยา เรื่องรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา โดยเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลในขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐานและแนวทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ซึ่งในส่วนนี้เป็นแบบสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีวิธีการปฏิบัติที่ดี (Best Practice) เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน

ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....

ตำแหน่ง.....

สถานที่ทำงาน.....

หมายเลขโทรศัพท์.....

เรื่องที่สัมภาษณ์ แนวทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

ผู้สัมภาษณ์ นางสาวประไพรัตน์ ลำไจ

สัมภาษณ์เมื่อวันที่.....เดือน.....พ.ศ.....สถานที่.....

เริ่มสัมภาษณ์เวลา.....น. สิ้นสุดการสัมภาษณ์เวลา.....น.

ประเด็นสัมภาษณ์

- ประเด็นที่ 1 ท่านมีแนวคิดอย่างไรในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา
- ประเด็นที่ 2 การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนของท่านเป็นลักษณะใด เพราะเหตุใด
- ประเด็นที่ 3 กระบวนการในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาด้านความมีวินัยเป็นอย่างไร
- ประเด็นที่ 4 กระบวนการในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาด้านความซื่อสัตย์เป็นอย่างไร
- ประเด็นที่ 5 กระบวนการในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาด้านมีจิตสาธารณะเป็นอย่างไร
- ประเด็นที่ 6 ครูผู้สอนมีบทบาทอย่างไรบ้างในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา
- ประเด็นที่ 7 ปัจจัยใดบ้างที่มีผลต่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา
- ประเด็นที่ 8 ปัญหาในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัศึกษามีอะไรบ้าง และมีแนวทางแก้ไขอย่างไร
- ประเด็นที่ 9 ข้อค้นพบอื่น ๆ ที่เป็นจุดเด่นที่ทำให้การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย

**แบบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนาคุณธรรม
จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา**

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษาฉบับนี้ เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลของวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอก หลักสูตรการศึกษาคุณวุฒิบัณฑิต สาขาวิชาการบริหาร การศึกษา มหาวิทยาลัยพะเยา เรื่องรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน ระดับมัธยมศึกษา โดยเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลในขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน และแนวทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ซึ่งในส่วนนี้ เป็นแบบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน ระดับมัธยมศึกษา

ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....

ตำแหน่ง.....

สถานที่ทำงาน.....

หมายเลขโทรศัพท์.....

เรื่องที่สัมภาษณ์ แนวทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

ผู้สัมภาษณ์ นางสาวประไพรัตน์ ลำไจ

สัมภาษณ์เมื่อวันที่.....เดือน.....พ.ศ.....สถานที่.....

เริ่มสัมภาษณ์เวลา.....น. สิ้นสุดการสัมภาษณ์เวลา.....น.

ประเด็นสัมภาษณ์

- ประเด็นที่ 1** การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมมีความสำคัญต่อการพัฒนานักเรียนระดับมัธยมศึกษาหรือไม่ อย่างไร
- ประเด็นที่ 2** แนวคิดในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัศึกษามีอะไรบ้าง
- ประเด็นที่ 3** คุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา 3 ประการ ประกอบด้วย 1) ความมีวินัย 2) ความซื่อสัตย์ 3) ความมีจิตสาธารณะ ควรมีแนวทางในการพัฒนาอย่างไรบ้าง
- ประเด็นที่ 4** ปัจจัยใดบ้างที่มีผลต่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา
- ประเด็นที่ 5** การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียน ควรเป็นลักษณะใด เพราะเหตุใด
- ประเด็นที่ 6** การประเมินผลการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัศึกษามีแนวทางการวัดและประเมินผลอย่างไรบ้าง

**แบบประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม
จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา**

ข้อ	รายการประเมิน	ระดับความคิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ					ข้อเสนอแนะ
		5	4	3	2	1	
1.	สภาพปัญหาและความจำเป็น						
	1.1 ความชัดเจนสภาพปัญหาและความจำเป็น ในการพัฒนารูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา	
	1.2 การเรียงเรียงสภาพปัญหาและ ความจำเป็นในการพัฒนารูปแบบการพัฒนา คุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา	
2.	หลักการและเหตุผลของรูปแบบ						
	2.1 หลักการในการพัฒนารูปแบบการพัฒนา คุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา	
	2.2 เหตุผลในการพัฒนารูปแบบการพัฒนา คุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา	
3.	แนวคิดพื้นฐาน						
	3.1 แนวคิดพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบ การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับ มัธยมศึกษา	
	3.2 ภาษาที่ใช้ในการบรรยายแนวคิดพื้นฐาน	

ข้อ	รายการประเมิน	ระดับความคิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ					ข้อเสนอแนะ
		5	4	3	2	1	
4.	วัตถุประสงค์						
	4.1 วัตถุประสงค์แสดงสิ่งที่มุ่งหวังให้เกิดขึ้น ในตัวผู้เรียน	
	4.2 วัตถุประสงค์มีความเป็นไปได้	
5.	โครงสร้างของรูปแบบ						
	5.1 การกำหนดโครงสร้างสมบูรณ์ ตามความต้องการจำเป็น	
	5.2 แต่ละองค์ประกอบมีความสัมพันธ์และ สอดคล้องกัน	
	5.3 การเรียงลำดับของแต่ละองค์ประกอบ	
6.	กิจกรรมการพัฒนา						
	6.1 กิจกรรมสอดคล้องกับวัตถุประสงค์	
	6.2 กิจกรรมเหมาะสมกับแนวทาง การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน ระดับมัธยมศึกษา	
7.	สื่อและแหล่งเรียนรู้						
	7.1 สื่อ อุปกรณ์การสอนและแหล่งเรียนรู้ เหมาะสมกับกิจกรรมการพัฒนา	
	7.2 สื่อและอุปกรณ์การสอนเพียงพอและ ทันสมัย	
8.	การวัดและประเมินผล						
	8.1 สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของรูปแบบ การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน ระดับมัธยมศึกษา	
	8.2 เกณฑ์และแนวทางการประเมินนำไปสู่ การปฏิบัติได้	

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ลงชื่อ

(.....)

ตำแหน่ง

**แบบสังเกตพฤติกรรมกรรมการมีคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน
ระดับมัธยมศึกษา โดยครูที่ปรึกษา**

คำชี้แจง อ่านข้อความในแต่ละข้อแล้วพิจารณาตัดสินใจว่าเป็นการแสดงออกหรือการกระทำ
ของนักเรียนแล้วทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง ปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติ แล้วระบุสาเหตุ (ถ้ามี)

รายการ	ปฏิบัติ	ไม่ปฏิบัติ	สาเหตุ
ด้านความมีวินัย			
1. นักเรียนมีการประพฤติตามระเบียบข้อบังคับของโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ
2. นักเรียนมาโรงเรียนทุกวันที่เปิดเรียน
3. นักเรียนปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจนเสร็จเรียบร้อยทุกครั้ง
4. นักเรียนเคารพสิทธิของผู้อื่น
5. นักเรียนทำการบ้านทุกครั้งที่ครูประจำวิชามอบหมายให้ทำการบ้าน
6. นักเรียนเป็นคนตรงต่อเวลาและรักษาเวลาเสมอ

รายการ	ปฏิบัติ	ไม่ปฏิบัติ	สาเหตุ
7. นักเรียนต่อแถวทุกครั้งในการซื้อของหรือซื้ออาหาร
8. นักเรียนแต่งกายตามระเบียบข้อบังคับของโรงเรียนทุกวัน
ด้านความซื่อสัตย์			
9. นักเรียน มีการกล่าวคำขอโทษเมื่อตัวเองกระทำความผิด
10. นักเรียนเห็นเพื่อนทำความผิดระเบียบแล้วปิดบัง ไม่อยากให้เพื่อนถูกลงโทษ
11. นักเรียนเป็นคนรักษาคำพูดและไม่โกหก
12. นักเรียนกล้ายอมรับผิดเมื่อกระทำความผิด
13. นักเรียนเก็บของหายได้แล้วส่งคืนเจ้าของและแจ้งให้ผู้ปกครองทราบ
14. นักเรียนไม่ลอกการบ้าน
15. นักเรียนทำงานที่ได้รับมอบหมายด้วยตัวเอง

รายการ	ปฏิบัติ	ไม่ปฏิบัติ	สาเหตุ
16. นักเรียนหยิบสิ่งของหรือเงิน ต้องได้รับอนุญาตจากผู้ปกครอง ก่อนทุกครั้ง
ด้านความมีจิตสาธารณะ			
17. นักเรียนช่วยรักษาความสะอาด ของห้องเรียน บริเวณต่าง ๆ ใน โรงเรียนหรือช่วยพ่อแม่ทำงานบ้าน
18. นักเรียนทิ้งขยะในถังขยะ ทุกครั้ง
19. นักเรียนอาสาและเต็มใจ ช่วยงานทุกครั้ง
20. นักเรียนรับประทานอาหาร แล้วเก็บจานข้าวของตัวเองและ คนอื่น
21. นักเรียนใช้อุปกรณ์ส่วนรวม แล้วเก็บเข้าที่เดิม
22. นักเรียนนำสมบัติของโรงเรียน ติดตัวกลับบ้านด้วย
23. นักเรียนมีการปฏิบัติเข้ากลุ่ม งานช่วยเหลือในสังคม ชุมชน เป็นประจำ
24. นักเรียนร่วมปฏิบัติกิจกรรม พัฒนาโรงเรียน หมู่บ้านชุมชน

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ลงชื่อ.....
(.....)

ครูที่ปรึกษา

**แบบสังเกตพฤติกรรมกรรมการมีคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน
ระดับมัธยมศึกษา โดยผู้ปกครองนักเรียน**

คำชี้แจง อ่านข้อความในแต่ละข้อแล้วพิจารณาตัดสินใจว่าเป็นการแสดงออกหรือการกระทำ
ของนักเรียนแล้วทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง ปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติ แล้วระบุสาเหตุ (ถ้ามี)

รายการ	ปฏิบัติ	ไม่ปฏิบัติ	สาเหตุ
ด้านความมีวินัย			
1. นักเรียนมีการประพฤติตามระเบียบข้อบังคับของโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ
2. นักเรียนมาโรงเรียนทุกวันที่เปิดเรียน
3. นักเรียนปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจนเสร็จเรียบร้อยทุกครั้ง
4. นักเรียนเคารพสิทธิของผู้อื่น
5. นักเรียนทำการบ้านทุกครั้งที่ครูประจำวิชามอบหมายให้ทำการบ้าน
6. นักเรียนเป็นคนตรงต่อเวลาและรักษาเวลาเสมอ

รายการ	ปฏิบัติ	ไม่ปฏิบัติ	สาเหตุ
7. นักเรียนต่อแถวทุกครั้งในการซื้อของหรือซื้ออาหาร
8. นักเรียนแต่งกายตามระเบียบข้อบังคับของโรงเรียนทุกวัน
ด้านความซื่อสัตย์			
9. นักเรียน มีการกล่าวคำขอโทษเมื่อตัวเองกระทำความผิด
10. นักเรียนเห็นเพื่อนทำความผิดระเบียบแล้วปิดบัง ไม่อยากให้เพื่อนถูกลงโทษ
11. นักเรียนเป็นคนรักษาคำพูดและไม่โกหก
12. นักเรียนกล้ายอมรับผิดเมื่อกระทำความผิด
13. นักเรียนเก็บของหายได้แล้วส่งคืนเจ้าของและแจ้งให้ผู้ปกครองทราบ
14. นักเรียนไม่ลอกการบ้าน
15. นักเรียนทำงานที่ได้รับมอบหมายด้วยตัวเอง

รายการ	ปฏิบัติ	ไม่ปฏิบัติ	สาเหตุ
16. นักเรียนหยิบสิ่งของหรือเงิน ต้องได้รับอนุญาตจากผู้ปกครอง ก่อนทุกครั้ง
ด้านความมีจิตสาธารณะ			
17. นักเรียนช่วยรักษาความสะอาด ของห้องเรียน บริเวณต่าง ๆ ใน โรงเรียนหรือช่วยพ่อแม่ทำงานบ้าน
18. นักเรียนทิ้งขยะในถังขยะ ทุกครั้ง
19. นักเรียนอาสาและเต็มใจ ช่วยงานทุกครั้ง
20. นักเรียนรับประทานอาหาร แล้วเก็บจานข้าวของตัวเองและ คนอื่น
21. นักเรียนใช้อุปกรณ์ส่วนรวม แล้วเก็บเข้าที่เดิม
22. นักเรียนนำสมบัติของโรงเรียน ติดตัวกลับบ้านด้วย
23. นักเรียนมีการปฏิบัติเข้ากลุ่ม งานช่วยเหลือในสังคม ชุมชน เป็นประจำ
24. นักเรียนร่วมปฏิบัติกิจกรรม พัฒนาโรงเรียน หมู่บ้านชุมชน

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....
.....
.....
.....
.....
.....

ลงชื่อ.....

(.....)

ผู้ปกครองของ (นาย/นางสาว)

แบบวัดเหตุผลเชิงจริยธรรมสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษา
ก่อนและหลังการพัฒนา

คำชี้แจง

1. แบบวัดเหตุผลเชิงจริยธรรมฉบับนี้ ต้องการทราบระดับเหตุผลเชิงจริยธรรม ด้านความมีวินัย ความซื่อสัตย์และความมีจิตสาธารณะ ซึ่งในการตอบคำถามนี้จะไม่มีผลต่อการเรียนของนักเรียนแต่อย่างใด ขอให้นักเรียนตอบคำถามให้ตรงตามความเป็นจริงของนักเรียนมากที่สุด
2. แบบวัดเหตุผลเชิงจริยธรรมฉบับนี้ แบ่งออกเป็น 3 ตอน จำนวน 30 ข้อ ได้แก่
 - ตอนที่ 1 วัดเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความมีวินัย จำนวน 10 ข้อ
 - ตอนที่ 2 วัดเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์ จำนวน 10 ข้อ
 - ตอนที่ 3 วัดเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความมีจิตสาธารณะ จำนวน 10 ข้อ
3. เวลาที่ใช้ในการทำแบบทดสอบ 30 นาที
4. วิธีการตอบคำถาม ให้นักเรียนอ่านข้อความที่เป็นสถานการณ์ที่กำหนด แล้วให้นักเรียนทำเครื่องหมาย **X** ลงในช่องตัวเลือก ก ข ค ง จ ที่คิดว่าตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด

ตอนที่ 1 วัดเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความมีวินัย ข้อ 1-10

1. หลังจากเลิกเรียนวิชาพลศึกษาแล้ววิโรจน์จะรีบวิ่งขึ้นไปอาคารก่อนเพื่อนคนอื่น ๆ ทุกครั้ง โดยไม่ค่อยช่วยเพื่อนเก็บอุปกรณ์กีฬาเลย ถ้านักเรียนเป็นวิโรจน์ นักเรียนจะทำเช่นนี้หรือไม่
 - ก. ทำ เพราะเดี๋ยวจะไปเรียนวิชาต่อไปไม่ทัน
 - ข. ทำ เพราะแดดร้อนมากต้องรีบวิ่งเข้าร่มให้เร็วที่สุดเดี๋ยวจะไม่สบาย
 - ค. ไม่ทำ เพราะต้องขึ้นไปบนอาคารพร้อม ๆ กันกับเพื่อน ๆ
 - ง. ไม่ทำ เพราะต้องช่วยครูและเพื่อนเก็บอุปกรณ์กีฬาทุกครั้งหลังเล่นเสร็จ
 - จ. ไม่ทำ เพราะยังเหนื่อยอยู่ไม่ควรรีบเร่งอาจทำให้เหนื่อยกว่าเดิมส่งผลให้ไม่มีสมาธิในการเรียนวิชาต่อไป

2. วันนี้ปรกรณ์เป็นเวรทำความสะอาดห้องเรียนประจำวัน โดยเพื่อน ๆ มอบหมายให้ปรกรณ์เป็นคนจัดโต๊ะเรียนและเก้าอี้ ปรกรณ์จะรีบลากเก้าอี้ด้วยความแข็งแรง
 - ก. ไม่ทำ เพราะถ้าพื้นเป็นรอยมาก ๆ จะถูกครูทำโทษ
 - ข. ไม่ทำ เพราะเดี๋ยวโดนเพื่อนว่าที่ไม่ช่วยรักษาสมบัติของห้องเรียน
 - ค. ไม่ทำ เพราะเดี๋ยวขาเก้าอี้หักและพื้นเป็นรอยอาจต้องรับผิดชอบเอง
 - ง. ไม่ทำ เพราะถ้าพื้นห้องเป็นรอยมาก ๆ จะดูไม่สะอาดและไม่สวยงาม
 - จ. ไม่ทำ เพราะเป็นหน้าที่ของนักเรียนทุกคนต้องช่วยกันใช้ของส่วนรวมอย่างทะนุถนอม

3. เมื่อกนกวรรณเข้าไปใช้ห้องคอมพิวเตอร์เสร็จแล้ว จะเก็บเมาส์และแป้นพิมพ์เข้าที่ทุกครั้ง ถ้านักเรียนเป็นกนกวรรณ นักเรียนจะทำเช่นนี้หรือไม่ เพราะเหตุใด
 - ก. ทำ เพราะครูทราบเข้าจะโดนทำโทษ
 - ข. ทำ เพราะเดี๋ยวก็มีคนอื่นมาใช้จะได้สะดวก
 - ค. ทำ เพราะถ้าครูเห็นอาจจะได้รับคำชมเชยและรางวัล
 - ง. ทำ เพราะเป็นหน้าที่ของเราทุกคนที่ใช้แล้วต้องเก็บเข้าที่ให้เรียบร้อย
 - จ. ทำ เพราะเป็นการช่วยครูดูแลอุปกรณ์ของโรงเรียนและสะดวกต่อการใช้งานของคนต่อไป

4. เมื่อสกล กินขนมเสร็จจะทิ้งเศษขยะลงในถังขยะของโรงเรียนเสมอ ถ้านักเรียนเป็นสกล นักเรียนจะทำเช่นนี้หรือไม่ เพราะเหตุใด

- ก. ทำ เพราะสงสารภารโรงที่ต้องคอยเก็บขยะอยู่ทุกวัน
- ข. ทำ เพราะเป็นระเบียบของโรงเรียนที่ต้องช่วยกันรักษาความสะอาด
- ค. ทำ เพราะถ้าไม่ทิ้งขยะลงถังขยะครูเห็นเข้าอาจจะถูกตักเตือนหรือทำโทษได้
- ง. ทำ เพราะอยากให้โรงเรียนสะอาด น่าอยู่ และเป็นการใช้ของโรงเรียนอย่างถูกวิธี
- จ. ทำ เพราะเป็นหน้าที่ของนักเรียนทุกคนที่จะต้องช่วยกันดูแลรักษาความสะอาดของโรงเรียน

5. หลังจากอ่านหนังสือในห้องสมุดเสร็จแล้วก่อนออกจากห้องสมุด ปรียานุชจะเก็บหนังสือที่วางชั้นทุกครั้ง ถ้านักเรียนเป็นปรียานุช นักเรียนจะทำเช่นนี้หรือไม่ เพราะเหตุใด

- ก. ทำ เพราะใช้ของแล้วทุกครั้งต้องเก็บ
- ข. ทำ เพราะเป็นคนใช้เองก็ต้องเก็บคืนเอง
- ค. ทำ เพราะกลัวครูบรรณารักษ์ดูและทำโทษ
- ง. ทำ เพราะถ้าไม่ทำอาจถูกคนอื่นหาว่าใช้ของแล้วไม่รู้จักเก็บ
- จ. ทำ เพราะสงสารครูบรรณารักษ์ที่ต้องคอยเก็บหนังสือจำนวนมากเข้าชั้นทุกครั้ง

6. มงคลชัยชอบขีดเขียนข้อความบนโต๊ะทำให้สกปรก นักเรียนคิดว่า มงคลชัยทำไมไม่ถูกด้วยวิธีใด

- ก. เพราะไม่ใช่โต๊ะของเขาที่จะทำอะไรก็ได้
- ข. เพราะครูสั่งห้ามขีดเขียนข้อความบนโต๊ะ
- ค. เพราะนักเรียนทุกคนมีหน้าที่ช่วยกันดูแลรักษาสมบัติของโรงเรียน
- ง. เพราะโต๊ะเรียนเป็นสมบัติของโรงเรียนไม่ใช่สมบัติส่วนตัวตนจึงไม่มีสิทธิทำอะไรตามใจชอบ
- จ. เพราะเป็นการทำให้โต๊ะเรียนสกปรก ไม่น่านั่งและเสียบรรยากาศในการเรียน

7. ขณะนั่งเรียนวิทยุมักจะนั่งโยกเก้าอี้เสมอ ถ้านักเรียนเป็นวินัยจะทำเช่นนี้หรือไม่ เพราะเหตุใด

- ก. ทำ เพราะไม่ได้ทำผิดระเบียบของโรงเรียน
- ข. ทำ เพราะเป็นการเปลี่ยนอิริยาบถทำให้รู้สึกสบายและไม่ง่วง
- ค. ไม่ทำ เพราะเป็นการใช้เก้าอี้อย่างไม่ถูกวิธีและอาจจะทำให้ขาเก้าอี้หักได้ง่ายขึ้น
- ง. ไม่ทำ เพราะถ้าครูเห็นอาจคิดว่าเราไม่ตั้งใจเรียนและเป็นการรบกวนสมาธิของเพื่อนที่นั่งอยู่ข้างๆ
- จ. ไม่ทำ เพราะเป็นการใช้เก้าอี้อย่างไม่ทะนุถนอม อาจทำให้ขาเก้าอี้หักและได้รับอันตรายง่ายขึ้น

8. ขณะเดินไปส่งงานวิชาสังคมศึกษา สุวิทย์สังเกตเห็นน้อง ม.1 ซีดเขียนข้อความบนฝาผนังหรือกำแพงอาคารเรียน ถ้านักเรียนเป็นสุวิทย์จะทำอย่างไร

- ก. รีบเดินเลี่ยงไป เพราะไม่ใช่ธุระของเรา
- ข. เดินไปบอกครูที่อยู่ใกล้ที่สุดเพราะมีอำนาจมากกว่า
- ค. เดินผ่านไปเฉย ๆ เพราะน้องคงไม่ฟังหรือไม่อาจจะโกรธก็ได้ ถ้าถูกตักเตือน
- ง. เข้าไปต่อว่าน้องคนนั้นและนำตัวไปพบครูที่อยู่ใกล้ที่สุด
- จ. เดินเข้าไปห้ามน้องแล้วบอกว่าเราต้องช่วยกันดูแลรักษาความสะอาดของโรงเรียนและรักษาสम्บัติของโรงเรียน

9. ทุกครั้งที่ครูมอบหมายงานให้ วันชัยจะทำด้วยความเต็มใจเสมอ นักเรียนคิดว่า วันชัยทำถูกด้วยเหตุผลใด

- ก. เพราะจะได้คะแนนเยอะ ๆ
- ข. เพราะครูจะได้รักและเอ็นดู
- ค. เพราะถ้าเป็นคำสั่งครู นักเรียนไม่ควรปฏิเสธ
- ง. เพราะเป็นหน้าที่ของนักเรียนที่จะต้องคอยช่วยเหลือและตอบแทนพระคุณครูเมื่อมีโอกาส
- จ. เพราะการได้อาสาหรือแบ่งเบาภาระงานของครูถือเป็นการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวมหรือโรงเรียนนั่นเอง

10. เมื่อครูบอกให้เดชาไปเก็บขยะบริเวณหน้าเสาธง เดชาปฏิเสธและบอกครูว่า ผมไม่ได้หิ๊งนักเรียนคิดว่า เดชาทำถูกหรือไม่ เพราะเหตุใด

- ก. ถูก เพราะเป็นสิทธิของเขาและเขาไม่ได้หิ๊งจริง ๆ
- ข. ไม่ถูก เพราะไม่ควรขัดคำสั่งครู ครูสั่งให้ทำอะไร ถ้าทำได้ก็ควรทำ
- ค. ไม่ถูก เพราะอาจทำให้ครูไม่พอใจได้ ควรรีบทำให้เสร็จตามคำสั่งดีกว่า
- ง. ถูก เพราะถ้ามีคนคอยเก็บให้ประจำคนหิ๊งก็จะพอใจและจะไม่เลิกพฤติกรรม
- จ. ไม่ถูก เพราะควรเสียสละเพื่อส่วนรวมและเป็นการแสดงออกซึ่งความไม่มีน้ำใจต่อครูและโรงเรียน

ตอนที่ 2 วัดเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์ ข้อ 11-20

11. เอกเป็นพ่อค้าขายอาหารสัตว์ เขาได้เอาอาหารสัตว์ที่มีคุณภาพดีผสมกับอาหารสัตว์คุณภาพต่ำ แล้วขายเท่าราคาอาหารสัตว์คุณภาพดี ถ้านักเรียนเป็นพ่อค้าจะทำเช่นนี้หรือไม่ เพราะเหตุใด

- ก. ไม่ทำ เพราะถ้าถูกจับได้ต้องได้รับโทษ
- ข. ไม่ทำ เพราะเสียชื่อเสียงวงศ์ตระกูล
- ค. ไม่ทำ เพราะประชาชนจะเดือดร้อน
- ง. ไม่ทำ เพราะการเอาเปรียบผู้อื่นเป็นเรื่องไม่ดี
- จ. ไม่ทำ เพราะสัตว์จะได้รับอาหารที่ไม่มีคุณภาพ

12. สุรียาเก็บกระเป๋าสตางค์ได้ในบริเวณโรงเรียน แล้วนำส่งครูประกาศหาเจ้าของ ถ้านักเรียนเป็นสุรียาจะทำเช่นนี้หรือไม่ เพราะเหตุใด

- ก. ทำ เพราะไม่ควรเอาของคนอื่นมาเป็นของตนเอง
- ข. ทำ เพราะกลัวถูกจับได้แล้วถูกตำหนิว่าขโมย
- ค. ทำ เพราะต้องการให้โรงเรียนอยู่อย่างสันติสุข
- ง. ทำ เพราะได้คำชมเชยและยกย่องว่าเป็นคนดีจากครูและนักเรียนคนอื่น ๆ
- จ. ทำ เพราะเห็นใจเจ้าของเงินที่ทำหายจะไม่มีเงินใช้

13. โอภาสมาโรงเรียนทันเวลาเช้าแถวทุกวัน ถ้านักเรียนเป็นโอภาสจะทำเช่นนี้หรือไม่ เพราะเหตุใด

- ก. ทำ เพราะรับปากกับเพื่อนในห้องไว้เดี๋ยวเพื่อนจะหาว่าเป็นคนพูดจาโกหก
- ข. ทำ เพราะถ้ามาไม่ทันครูจะทำโทษ
- ค. ทำ เพราะเป็นความสำนึกของนักเรียนเอง
- ง. ทำ เพราะจะได้มีเวลาทำการบ้านหรืออ่านหนังสือในตอนเช้า
- จ. ทำ เพราะเป็นการแสดงความจงรักภักดีต่อชาติ

14. ครูประจำชั้นมอบหมายให้นักเรียนทำความสะอาดห้องเรียน เจนจิราทำงานอย่างขยัน ถ้านักเรียนเป็นเจนจิราจะทำเช่นนั้น เพราะเหตุใด

- ก. ถ้าไม่ทำ ครูจะทำโทษ
- ข. เป็นความรับผิดชอบในตนเอง
- ค. โรงเรียนส่งประกวดด้านสิ่งแวดล้อม
- ง. ได้คะแนนมากและได้รับคำชมจากครู
- จ. เป็นการรักษาทรัพย์สินสมบัติของชาติ

15. ในขณะที่ครูกำลังสอนหนังสือ สู้ทัศน์ง่วงนอนเพราะไปเที่ยวมาจนดึก จึงโกหกครูว่าไม่สบาย ครูจึงอนุญาตให้ไปพักผ่อนที่ห้องพยาบาล ถ้านักเรียนเป็นสู้ทัศน์จะไม่ทำเช่นนั้น เพราะเหตุใด

- ก. ถ้าครูจับได้จะถูกตำหนิ
- ข. เป็นการกระทำที่เห็นแก่ตัว
- ค. อาจทำให้เพื่อนในห้องเป็นห่วง
- ง. อาจทำให้ผู้ที่ไม่สบายจริง ๆ ไม่ได้พักที่ห้องพยาบาล
- จ. กลัวจะเรียนตามเพื่อนทัน

16. ในการสอบวิชาภาษาอังกฤษ ครูตรวจให้คะแนนนพดลเกินมา 1 คะแนน นพดลจึงแจ้งให้ครูเปลี่ยนคะแนนตามความเป็นจริง ถ้านักเรียนเป็นนพดลจะทำเช่นนั้น เพราะเหตุใด

- ก. ถ้าครูจับได้จะให้สอบตก
- ข. พอใจในคะแนนที่ตนทำได้
- ค. อาจทำให้ครูเสียชื่อเสียง
- ง. เป็นการเอาเปรียบเพื่อนคนอื่น ๆ
- จ. ครูอาจให้คะแนนเพิ่มที่บอกความจริง

17. รัตนาทำแก้วนํ้าที่บ้านแตก ตอนเย็นแม่กลับมาบ้าน รัตนาจึงเล่าให้แม่ฟัง ถ้านักเรียนเป็นรัตนาจะทำเช่นนั้น เพราะเหตุใด

- ก. เมื่อทำผิดต้องกล้ารับผิด
- ข. แม่จะทำโทษถ้าทราบภายหลัง
- ค. ต้องการให้แม่ภูมิใจในการรับผิดชอบของตน
- ง. สังคมจะน่าอยู่ถ้าทุกคนกล้ารับในสิ่งที่ตนทำ
- จ. ต่อไปจะระมัดระวังมากขึ้น

18. พ่อให้เงินยงยุทไปซื้อรองเท้า ยงยุทได้นำเงินทอนที่เหลือมาคืนให้พ่อ ถ้านักเรียนเป็นยงยุทจะทำเช่นนั้น เพราะเหตุใด

- ก. กลัวถูกพ่อตำหนิ
- ข. ภูมิใจในการทำเช่นนี้
- ค. พ่ออาจจำเป็นต้องใช้เงินที่เหลือ
- ง. สมาชิกในครอบครัวจะไม่เดือดร้อน
- จ. พ่ออาจให้เงินทอนที่เหลือเป็นรางวัล

19. ครูให้สุดาเยี่ยมหนังสือภาษาไทยใช้เรียน สุดาทำหนังสือฝึกขาดไปหนึ่งหน้า จึงได้บอกครู ถ้านักเรียนเป็นสุดาจะทำเช่นนี้ เพราะเหตุใด

- ก. รุ้หนังสือจะเดือดร้อน
- ข. ถ้าครูทราบจะถูกตำหนิ
- ค. หนังสือเป็นสมบัติของส่วนรวม
- ง. เป็นความรับผิดชอบในตัวเอง
- จ. จะได้ช่วยครูซ่อมหนังสือที่ตนเองทำขาด

20. ลักษณะรึทราบแหล่งขายยาบ้า จึงได้แจ้งต่อเจ้าหน้าที่บ้านเมืองทราบ ถ้านักเรียนเป็นลักษณะรึจะทำเช่นนี้ เพราะเหตุใด

- ก. ยาบ้า ยาเสพติดเป็นสิ่งไม่ดี
- ข. จะทำให้ประเทศชาติเสียหาย
- ค. อยากได้รางวัลในการแจ้งข่าว
- ง. ไม่อยากให้แพร่ระบาดในสังคม
- จ. ไม่อยากเห็นคนที่เสพยาบ้าทำร้ายคนอื่น

ตอนที่ 3 วัดเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความมีจิตสาธารณะ ข้อ 21-30

21. ในขณะที่อัญญาเดินไปส่งงานวิชาภาษาไทยนั้น อัญญาสังเกตเห็นโต๊ะของครูรกเต็มไปด้วยเอกสาร จึงถามครูว่า “ให้หนูช่วยทำความสะอาดโต๊ะให้ไหมคะ” ถ้านักเรียนเป็นอัญญา นักเรียนจะทำอย่างนี้หรือไม่ เพราะเหตุใด

- ก. ทำ เพราะอยากอาสาช่วยเหลือครู
- ข. ไม่ทำ เพราะไม่กล้าถามครูกลัวโดนดุ
- ค. ไม่ทำ เพราะครูจะหาว่า มายุ่งอะไรด้วย
- ง. ทำ เพราะเป็นครูที่เราต้องเรียนด้วยตลอดปี
- จ. ทำ เพราะสงสารครูที่ไม่มีเวลาดูแลความสะอาดโต๊ะ จึงอยากแบ่งเบาภาระครูบ้าง

22. วันนี้อยู่พักกลางวัน จิตตราไปซื้อดินสอที่ห้องสหกรณ์โรงเรียน เห็นครูชายของสหกรณ์โดยลำพัง จึงขออนุญาตครูเพื่อช่วยขายของ ถ้านักเรียนเป็นจิตตรา นักเรียนจะทำอย่างนี้หรือไม่

- ก. ทำ เพราะอยากจะทำประโยชน์ให้กับโรงเรียน
- ข. ไม่ทำ เพราะจะเสียโอกาสในการเล่นกับเพื่อน ๆ
- ค. ไม่ทำ เพราะเป็นงานที่อยู่ยากและคงจะเหนื่อยมาก
- ง. ทำ เพราะอยากขายของและเป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
- จ. ไม่ทำ เพราะตอนพักกลางวันก็ต้องได้พักหรือเตรียมตัวเรียนในวิชาในภาคบ่าย

23. วันนี้ที่โรงเรียนมีกิจกรรมเวียนเทียนเนื่องในวันวิสาขบูชา วรนุชเป็นนักเรียนชั้น ม.5 ครูวิชาพระพุทธศาสนาขอให้มาช่วยจัดดอกไม้ ธูป เทียน เพื่อแจกให้กับครูและนักเรียนทุกคน วรนุชบอกกับครูว่า ตนเองไม่ว่าง ถ้านักเรียนเป็นวรนุชนักเรียนจะทำอย่างนี้หรือไม่ เพราะเหตุใด

- ก. ไม่ทำ เพราะกลัวครูเสียใจ
- ข. ไม่ทำ เพราะกลัวบาปต่อพระพุทธศาสนา
- ค. ไม่ทำ เพราะนักเรียนทุกคนต้องร่วมกิจกรรมอยู่แล้วจะบอกว่างได้อย่างไร
- ง. ไม่ทำ เพราะครูอาจจะจัดดอกไม้ ธูป เทียนไม่ทัน ส่งผลให้กิจกรรมไม่ราบรื่นได้
- จ. ไม่ทำ เพราะถือเป็นโอกาสสำคัญในการทำประโยชน์ให้กับโรงเรียนและปฏิบัติต่อ

หน้าที่ชาวพุทธที่ดี

24. ในวันขึ้นปีใหม่ที่โรงเรียนมีกิจกรรมทำบุญตักบาตร ครูขอให้พิชิตมาช่วยถือถุงใส่ข้าวสารอาหารแห้งและจตุปัจจัยให้กับพระสงฆ์ พิชิตปฏิบัติตามคำขอของครูด้วยความเต็มใจ ถ้านักเรียนเป็นพิชิต นักเรียนจะทำอย่างนี้ด้วยเหตุผลใด

- ก. เพราะเกรงว่าถ้าปฏิเสธจะบาป
- ข. เพราะอยากได้คะแนนพิเศษจากครู
- ค. เพราะอยากปฏิบัติตนเป็นชาวพุทธตัวอย่าง
- ง. เพราะอยากทำประโยชน์ให้กับส่วนรวม
- จ. เพราะเป็นการทำความดีที่มีคนเห็นและรับรู้มากมาย

25. วันพรุ่งนี้ครูบอกว่า ให้นักเรียนเตรียมเงินมาบริจาคตามกำลังเพื่อนำไปช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัยในจังหวัดแถบภาคอีสาน ถ้านักเรียนจะเตรียมเงินมาบริจาคหรือไม่ เพราะเหตุใด

- ก. เตรียมเงินมา เพราะไม่อยากขัดคำสั่งครู
- ข. ไม่เตรียมเงินมา เพราะไม่อยากสิ้นเปลือง
- ค. ไม่เตรียมเงินมา เพราะคิดว่าไม่ใช่ภาระของเรา
- ง. เตรียมเงินมา เพราะเป็นการทำประโยชน์ให้กับผู้อื่น
- จ. เตรียมเงินมา เพราะรู้สึกสงสารและอยากช่วยเหลือผู้ประสบภัยที่เดือดร้อน

26. อนุวัตรเป็นประธานนักเรียนมีความรู้สึกที่ห้องเรียนแต่ละห้องนั้นค่อนข้างสกปรก จึงอยากแก้ปัญหานี้ด้วยการจัดทำโครงการแข่งขันความสะอาดของห้องเรียนขึ้น เพื่อหวังว่าจะช่วยแก้ปัญหาคความสกปรกของห้องเรียนในโรงเรียนได้บ้าง นักเรียนเห็นด้วยกับความคิดของอนุวัตรหรือไม่ เพราะเหตุใด

- ก. เห็นด้วย เพราะคิดว่าผลที่จะได้รับน่าจะเป็นประโยชน์ต่อโรงเรียนบ้าง
- ข. เห็นด้วย เพราะนอกจากจะเป็นการบำเพ็ญประโยชน์ให้กับโรงเรียนแล้ว ยังอาจได้รับรางวัล
- ค. เห็นด้วย เพราะเป็นการเข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของโรงเรียนอย่างสร้างสรรค์ในวิสัยที่สามารถทำได้
- ง. เห็นด้วย เพราะนอกจากจะเป็นการบำเพ็ญประโยชน์ให้กับโรงเรียนแล้ว ยังอาจได้รับคำชมจากครูและผู้บริหารโรงเรียน
- จ. เห็นด้วย เพราะผลงานที่ได้น่าจะเป็นการสร้างศรัทธาในตัวของประธานนักเรียนและอาจจะได้รับ ความไว้วางใจในการเลือกตั้งใหม่ในปีการศึกษาหน้า

27. ตอนเลิกเรียนวีระชัย เห็นครูช่วยกันทำป้ายเวที เพื่อจัดงานวันไหว้ครูในวันพรุ่งนี้ วีระชัยซึ่งมีความสามารถด้านศิลปะวาดเขียนจึงไปขอช่วยครูทำป้ายเวที ถ้านักเรียนเป็นวีระชัย นักเรียนจะทำอย่างนี้หรือไม่ เพราะเหตุใด

- ก. ไม่ทำ เพราะต้องรีบกลับบ้าน
- ข. ทำ เพราะเป็นการช่วยเหลือครูและโรงเรียน
- ค. ไม่ทำ เพราะเป็นเรื่องของผู้ใหญ่ เด็กไม่ควรยุ่ง
- ง. ทำ เพราะสงสารครูที่ยังต้องทำงานตอนเลิกเรียน
- จ. ทำ เพราะอยากมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน

28. ในวันพรุ่งนี้จะมีกิจกรรมทำความสะอาดของโรงเรียน เทวาและเพื่อน ๆ อีกหลายคนนัดกันหยุดเรียน เพราะไม่อยากทำความสะอาด ถ้าเป็นนักเรียนจะทำอย่างนี้หรือไม่ เพราะเหตุใด

- ก. ไม่ทำ เพราะไม่อยากอยู่บ้าน
- ข. ไม่ทำ เพราะกลัวครูประจำชั้นจับได้
- ค. ไม่ทำ เพราะอยากช่วยเหลือโรงเรียน
- ง. ไม่ทำ เพราะไม่อยากเอาเปรียบเพื่อน
- จ. ไม่ทำ เพราะเป็นการแสดงออกถึงความเห็นแก่ตัว

29. ในวันพรุ่งนี้ครูบอกว่า เราจะมีกิจกรรมคืนน้ำใสให้กับคลองชลประทาน ซึ่งมีขยะและวัชพืชขึ้นเยอะมาก โดยการช่วยกันเก็บขยะและกำจัดวัชพืช ถ้าเป็นนักเรียนจะเข้าร่วมกิจกรรมนี้หรือไม่ เพราะเหตุใด

- ก. เข้าร่วม เพราะไม่อยากขาดเรียน
- ข. เข้าร่วม เพราะจะได้ถือโอกาสไปเที่ยว
- ค. เข้าร่วม เพราะไปกันหลายคนคงสนุกดี
- ง. เข้าร่วม เพราะเป็นกิจกรรมของโรงเรียน
- จ. เข้าร่วม เพราะอยากมีส่วนร่วมในการรักษาสิ่งแวดล้อม

30. ในขณะที่เข้าร่วมกิจกรรมเข้าค่ายวิทยาศาสตร์นอกสถานที่ วิรัตน์จะคอยช่วยเหลือครูผู้รับผิดชอบโครงการตลอดเวลา ทั้งก่อนเดินทาง ระหว่างเดินทาง ขณะร่วมกิจกรรมและเดินทางกลับ นักเรียนคิดว่า วิรัตน์ทำถูกด้วยเหตุผลใด

- ก. เพราะถ้าไม่ช่วยครูก็ไม่มีใครช่วย
- ข. เพราะการช่วยเหลือครูจะทำให้ครูรักและเมตตา
- ค. เพราะเป็นการเสียสละและแสดงถึงความกตัญญู
- ง. เพราะเป็นการให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมของโรงเรียน
- จ. เพราะเป็นการช่วยเหลือนแบ่งภาระงานของครูและเป็นการทำประโยชน์ให้กับส่วนรวม

**แบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม
นักเรียนระดับมัธยมศึกษา**

รายการประเมิน	ระดับความพึงพอใจ				
	5	4	3	2	1
1. ปัจจัยในการพัฒนา (Input)					
1.1 โครงสร้างและองค์ประกอบของ รูปแบบการพัฒนา
1.2 วิทยากร
1.3 ความพร้อมของนักเรียน
1.4 อุปกรณ์ประกอบการพัฒนา
1.5 สถานที่ทำการพัฒนา
2. กระบวนการพัฒนา (Process)					
2.1 กระบวนการใช้รูปแบบการพัฒนา มีความเหมาะสมกับสภาพและสิ่งแวดล้อม
2.2 กิจกรรมในการการพัฒนา
2.3 กระบวนการใช้รูปแบบการพัฒนา มีความเหมาะสมกับสภาพที่เป็นจริงของ นักเรียน.....
2.4 การใช้รูปแบบการพัฒนามีปัญหาหรือ ข้อบกพร่อง
2.5 เวลาที่ใช้ในการพัฒนา

รายการประเมิน	ระดับความพึงพอใจ				
	5	4	3	2	1
3. ผลผลิตของการพัฒนา (Output)					
3.1 นักเรียนมีคุณสมบัติตรงตาม จุดมุ่งหมายของการใช้รูปแบบการพัฒนา
3.2 นักเรียนสามารถคิดวิเคราะห์ได้ อย่างเป็นระบบ
3.3 นักเรียนเป็นแบบอย่างที่ดีได้
3.4 นักเรียนมีพฤติกรรมและตระหนักถึง สิ่งที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ในอนาคต
3.5 นักเรียนมีพฤติกรรมและตระหนักถึง ภาวะของการอยู่ร่วมกันในสังคม

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบประเมิน

ภาคผนวก ค รูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

รูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน
ระดับมัธยมศึกษา

ประไพรัตน์ ลำใจ

มหาวิทยาลัยพะเยา

2556

สารบัญ

	หน้า
รูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา	
หลักการและเหตุผล	1
แนวคิดพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบ	3
วัตถุประสงค์ของรูปแบบการพัฒนา	5
โครงสร้างของรูปแบบ	5
กระบวนการดำเนินรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา	6
กิจกรรมการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา	7
สื่อกิจกรรมการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา	8
การประเมินผลรูปแบบพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา	8
บทบาทนักเรียน	9
คู่มือวิทยากร	10
คำแนะนำรูปแบบ	10
เทคนิคการพัฒนา	11
แผนการดำเนินกิจกรรมหน่วยที่ 1 เรื่อง ความมีวินัย	18
กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 1 เรื่อง วินัยดีอย่างไร	19
กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 2 เรื่อง เหตุใดคนจึงขาดวินัย	27
กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 3 เรื่อง อริยสัจสี่ทางออก	41
แผนการดำเนินกิจกรรมหน่วยที่ 2 เรื่อง ความซื่อสัตย์	57
กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 1 เรื่อง ความซื่อสัตย์เป็นคุณสมบัติของคนดี	58
กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 2 เรื่อง ความซื่อสัตย์ต่อตนเอง	75
กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 3 เรื่อง ความซื่อสัตย์ต่อผู้อื่น	84
แผนการดำเนินกิจกรรมหน่วยที่ 3 เรื่อง ความมีจิตสาธารณะ	97
กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 1 เรื่อง โรงเรียนสวยด้วยมือเรา	98
กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 2 เรื่อง ความร่วมมือร่วมใจ	109
กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 3 เรื่อง ประโยชน์เพื่อส่วนรวม	114
แบบทดสอบหลังการพัฒนา	118

กำหนดการใช้รูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

วัน เดือน ปี	รายการ	เวลา	วิทยากร
7 มิถุนายน 2556	- พิธีเปิดการใช้รูปแบบการพัฒนา คุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับ มัธยมศึกษา - ทดสอบก่อนเรียน	09.00-11.00 น.	นายกฤษดา นันทวาสน์ และคณะครูโรงเรียน นาน้อย
14 มิถุนายน 2556	หน่วยที่ 1 ความมีวินัย กิจกรรมที่ 1 วินัยนี้ดีอย่างไร	14.00-16.00 น.	นางปริยากร คำสำอาง
18 มิถุนายน 2556	กิจกรรมที่ 2 เหตุใดคนจึงขาดวินัย	14.00-16.00 น.	ว่าที่ ร.ต.มงคล หนูสา
26 กรกฎาคม 2556	กิจกรรมที่ 3 อริยสัจสี่ทางออก	14.00-16.00 น.	น.ส.ธิษฎาภรณ์ สิทธิยศ
6 สิงหาคม 2556	หน่วยที่ 2 ความซื่อสัตย์ กิจกรรมที่ 1 ความซื่อสัตย์ เป็นคุณสมบัติของคนดี	14.00-16.00 น.	นางวิจิตรตา ตาดี
2 สิงหาคม 2556	กิจกรรมที่ 2 ความซื่อสัตย์ ต่อตนเอง	14.00-16.00 น.	น.ส.สุกานดา ไชยดีณะ
30 กรกฎาคม 2556	กิจกรรมที่ 3 ความซื่อสัตย์ ต่อผู้อื่น	14.00-16.00 น.	นายศุภณัฐ วงศ์สกุล
9 สิงหาคม 2556	หน่วยที่ 3 ความมีจิตสาธารณะ กิจกรรมที่ 1 โรงเรียนสวย ด้วยมือเรา	14.00-16.00 น.	น.ส.จุฑารัตน์ สุรัตน์ตะนันท์กุล
19 กรกฎาคม 2556	กิจกรรมที่ 2 ความร่วมมือ ร่วมใจ	09.00-12.00 น.	นายชูชาติ ใจบุญ
4 สิงหาคม 2556	กิจกรรมที่ 3 ประโยชน์เพื่อ ส่วนรวม	9.00-12.00 น.	นางสงศรี เรือนอุ้น

รูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนมัธยมศึกษา

หลักการเหตุและผล

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานข้อคิดที่สำคัญไว้ว่า การให้การศึกษาและคุณธรรมนั้นต้องควบคู่ไปด้วยกัน ผู้สำเร็จการศึกษาจำเป็นต้องมีคุณธรรมประจำตนเพื่อให้เป็นเสมือนหางเสือที่คอยกำกับการตัดสินใจในการดำเนินชีวิตให้ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม ดังนั้น ภายในสภาพสังคมวัตถุนิยมที่เห็นตัวเองเป็นใหญ่ ผู้เรียนจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาไม่เพียงความเป็นเลิศในความรู้ทางวิชาการเท่านั้น แต่ยังต้องได้รับการส่งเสริมและพัฒนาให้มีคุณธรรมและจริยธรรมที่ถูกต้อง โดยการจัดให้มีหลักสูตรการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมเชิงปฏิบัติแก่นักเรียนซึ่งคุณธรรมและจริยธรรมที่ควรสร้างให้เกิดขึ้นในผู้เรียน ได้แก่ ความซื่อสัตย์ ความสุจริต ความสำนึกถึงส่วนรวม ความอดทน การชื่นชมยกย่องคนดี เป็นต้น (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2543, หน้า 61-63)

สภาพสังคมไทยในปัจจุบัน ปรากฏหลักฐานเป็นที่ประจักษ์โดยทั่วกันแล้วว่า การที่ประเทศมุ่งพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจอย่างมาก แม้จะก่อให้เกิดการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและความเจริญทางด้านวัตถุอย่างเห็นได้ชัด แต่ความเจริญและการพัฒนานั้นก็ได้เป็นไป อย่างยั่งยืน นอกจากนั้น การพัฒนาประเทศโดยมุ่งความเจริญทางเศรษฐกิจและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว โดยขาดความสมดุลกับการพัฒนาทางด้านจิตใจ คุณธรรมและจริยธรรม และค่านิยมยังก่อให้เกิดปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนในประเทศจำนวนมาก ผลของความเจริญทางด้านวัตถุที่ขาดการพัฒนาทางจิตใจเป็นที่มาของปัญหาสังคมที่ดูเหมือนจะทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ เช่น ปัญหา ยาเสพติด อาชญากรรม ความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ปัญหาการทุจริตฉ้อราษฎร์บังหลวง ปัญหาแหล่งอบายมุข แหล่งเร่ร่อนมั่วสุม เส่กณีเด็ก การใช้แรงงานเด็ก และการละเมิดสิทธิเด็ก ปัญหาแหล่งเสื่อมโทรม มลภาวะ ปัญหาการจราจรและอุบัติเหตุ รวมทั้งปัญหาสุขภาพ ทั้งทางกาย และทางจิต เหล่านี้ล้วนเป็นปัญหาที่เป็นผลพวงของการพัฒนาทางวัตถุอย่างขาดความสมดุลกับการพัฒนาทางด้านจิตใจทั้งสิ้น ปัญหาเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความเสื่อมโทรมของสังคม (ทีศนา แคมมณี, 2545, หน้า 1-2)

ขณะที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยที่กำหนดให้ไว้ว่า “รัฐต้องจัดการศึกษาอบรมและสนับสนุนให้โรงเรียนจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม (คุณธรรมนำความรู้) จัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ ปรับปรุงให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม สร้างเสริมความรู้และปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมือง การปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สนับสนุน

การค้นคว้าวิจัยในศิลปะวิทยาการต่าง ๆ เร่งรัดพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อการพัฒนาประเทศ พัฒนาวิชาชีพครู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะและวัฒนธรรม ของชาติจากสภาพสังคม และการดำรงชีวิตของคนเราในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ในขณะที่มนุษย์มีความต้องการขั้นพื้นฐานไม่สิ้นสุดคือ ความสุข ความสมบูรณ์ ทั้งวัตถุ และจิตใจ ความต้องการดังกล่าวของมนุษย์เองมีการแข่งขัน แย่งชิง เอาวัดเอาเปรียบ ในทุก ๆ วิธีทาง ทำเพื่อตนเองมากขึ้น ละเลยสังคม และผลกระทบจากการพัฒนาที่โลกก้าวสู่ ยุคโลกาภิวัตน์ (พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์ และเพียวาร์ ยินดีสุข, 2544, หน้า 60)

ส่วนพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 มาตรา 4 มาตรา 6 มาตรา 7 ว่าด้วย การศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้ เพื่อความเจริญของงามของบุคคล และสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัด สภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้ และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถ อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขภายใต้การเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมี พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545, หน้า 5) และในมาตรา 49 บัญญัติว่า ให้มีสำนักงานรองรับมาตรฐานและประเมินคุณภาพ ภายนอก และทำการประเมินผลการจัดการศึกษาให้มีการตรวจสอบคุณภาพของสถานศึกษา โดยคำนึงถึงความมุ่งหมาย หลักการ และแนวการจัดการศึกษาในแต่ละระดับตามที่กำหนดไว้ ในพระราชบัญญัตินี้ ให้มีการประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษาทุกแห่งอย่างน้อยหนึ่ง ครั้งในทุกห้าปี นับตั้งแต่การประเมินครั้งสุดท้าย และเสนอผลการประเมินต่อหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องและสาธารณชน สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์กร เอกชน) กำหนดมาตรฐานด้านผู้เรียน ในมาตรฐานที่ 1 คือ มีคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยม ที่พึงประสงค์ โดยมีตัวบ่งชี้ ได้แก่ ความมีวินัย ความรับผิดชอบ ความประหยัด ใช้ทรัพยากร อย่างคุ้มค่า มีเมตตากรุณา โอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่เห็นแก่ตัว มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความกตัญญู และปฏิบัติตนเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา แห่งชาติ, 2545, หน้า 28-29)

การพัฒนาชาติบ้านเมือง การพัฒนาคนถือเป็นภารกิจสำคัญยิ่งจะต้องพัฒนาคนให้ดี และมีคุณธรรมเสียก่อน จึงค่อยหันไปพัฒนาคนให้ดีและมีคุณภาพ คุณธรรมจริยธรรมจะต้อง ปลูกฝังหล่อหลอมตั้งแต่เบื้องต้น โดยมุ่งไปที่เด็กกำลังเจริญเติบโตเป็นกำลังในอนาคตของชาติ บ้านเมือง ทำอย่างไรจึงจะทำให้เด็กดีและมีคุณธรรม ตามมาด้วยเก่งและมีคุณภาพ นักเรียน

คือผู้ที่มิพบทบาทสำคัญต่อชุมชน นักเรียนจะต้องมีความมุงอกงามทางด้านคุณธรรม เป็นแบบอย่างให้แก่สังคมได้ พร้อมทั้งทำหน้าที่นักเรียนตัวอย่างที่ดีแห่งความสำเร็จ ซึ่งสำเร็จ ทั้งทางด้านดี มีคุณธรรม จริยธรรมและมีคุณภาพ เป็นประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติพัฒนา บ้านเมืองต่อไป (พระมหาอุเทน ปัญญาปริทัศน์, 2545, หน้า 1)

การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของคนไทยในสังคมให้เป็นคนดี จึงเป็นเรื่องที่จำเป็น เพราะคนในสังคมต่างเรียกร้องในเรื่องคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดขึ้นในสังคมไทยแม้เป็นเรื่องที่มีความยากเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นกระบวนการที่มีความสลับซับซ้อนและมีองค์ประกอบอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องมากมาย ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องดำเนินการในเรื่องการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งเป็นเครื่องมือในการกำหนดความสงบสุขของสังคมไทย ได้วิเคราะห์แล้ว พบว่า สังคมใดมีผู้เพียบพร้อม ด้วยคุณธรรม จริยธรรม สังคมนั้นจะมีแต่ความสงบสุข ในขณะเดียวกัน หากคนในสังคมใดมีความบกพร่องด้านจิตใจ ขาดคุณธรรมและจริยธรรม แม้สังคมนั้นจะมีความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจก็หาความสงบสุขได้ยาก สรุปรวมของปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นกับคน ในชาติทุกกลุ่มเป้าหมาย นับวันจะรุนแรงและทวีคูณมากขึ้นที่มีผลต่อประเทศและสังคมไทย โดยรวม ดังนั้นสถานศึกษา มีความสำคัญต่อการช่วยพัฒนาผู้เรียนในทุก ๆ ด้าน มีอิทธิพลต่อตัว บุคคลและสังคม หลักสูตรสถานศึกษาต้องพัฒนาหลักคุณธรรมและความอิสระของผู้เรียนและ ช่วยบุคคลในรูปแบบอื่นใดที่ดำเนินกิจกรรมเพื่อประโยชน์ของสาธารณะและการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนจึงต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จึงควรมีแนวทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมให้กับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาเพิ่มเติมนอกเหนือจากการพัฒนาด้วยการใช้หลักสูตร สถานศึกษาขั้นพื้นฐานแต่เพียงอย่างเดียว รูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน ระดับมัธยมศึกษาจึงเป็นแนวทางหนึ่งในการเสริมสร้างความเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรมให้แก่ นักเรียนต่อไป

แนวคิดพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบ

รูปแบบระบบที่มีลักษณะบางประการของระบบเปิด (Ivancevich, et al., 1989 อ้างอิง ใน จินตนา คักดีภู่อราม, 2545, หน้า 10) เป็นรูปแบบที่แสดงถึงองค์ประกอบย่อยของระบบ ซึ่งประกอบด้วย 4 ส่วน คือ 1) ปัจจัยนำเข้า 2) กระบวนการ 3) ผลผลิต 4) ข้อมูลป้อนกลับ จากสภาพแวดล้อม

การพิจารณารูปแบบในลักษณะนี้ ถือว่าผลผลิตของระบบเกิดผลผลิตขึ้น และให้ความสนใจกับข้อมูลป้อนกลับจากสภาพแวดล้อมภายนอก ซึ่งแสดงถึงการเริ่มมีลักษณะของ ความเป็นระบบเปิด ซึ่งองค์ประกอบของรูปแบบจะเป็นส่วนสำคัญอีกประการหนึ่งที่บ่งบอกถึง คุณลักษณะของรูปแบบที่ดี

รูปแบบเป็นเครื่องมือทางความคิดที่บุคคลใช้ในการสืบสอบหาคำตอบ ความรู้ ความเข้าใจในปรากฏการณ์ทั้งหลาย รูปแบบเช่นเดียวกันกับสมมติฐานที่บุคคลอาจสร้างขึ้น จากความคิด ประสบการณ์ การใช้อุปมาอุปไมยหรือจากทฤษฎีและหลักการต่าง ๆ ได้ แต่รูปแบบไม่ใช่ทฤษฎี คีฟส์ (Keeves, 1997, 386-387) กล่าวว่า รูปแบบโดยทั่วไปจะต้องมี องค์ประกอบที่สำคัญ (ทิตินา แชมมณี, 2552, หน้า 2) ดังนี้

1. รูปแบบจะต้องนำไปสู่การทำนาย (prediction) ผลที่ตามมา ซึ่งสามารถพิสูจน์ได้ ทดสอบได้ กล่าวคือ สามารถนำไปสร้างเครื่องมือเพื่อไปพิสูจน์ทดสอบได้
2. โครงสร้างของรูปแบบจะต้องประกอบด้วยความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ (Causal Relationship) ซึ่งสามารถใช้อธิบายปรากฏการณ์หรือเรื่องนั้นได้
3. รูปแบบจะต้องสามารถช่วยสร้างจินตนาการ (Imagination) ความคิดรวบยอด (Concept) และความสัมพันธ์ (Interrelations) รวมทั้งช่วยขยายขอบเขตของการสืบเสาะความรู้
4. รูปแบบควรจะต้องประกอบด้วยความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง (Structural Relationships) มากกว่าความสัมพันธ์เชิงเชื่อมโยง (Associative Relationships)

รูปแบบทางด้านศึกษาศาสตร์ มักจะเป็นรูปแบบเชิงสาเหตุและการใช้คำว่ารูปแบบ การเรียนการสอนมีความหมายในลักษณะเดียวกันกับระบบการเรียนการสอน ซึ่งเป็นลักษณะ ของการเรียนการสอนที่จัดขึ้นอย่างเป็นระบบระเบียบตามปรัชญา ทฤษฎี หลักการ หรือ ความเชื่อต่าง ๆ โดยมีความครอบคลุมองค์ประกอบที่สำคัญของระบบนั้น และได้รับการยอมรับหรือพิสูจน์ ทดสอบถึงประสิทธิภาพของระบบนั้น ๆ มาแล้ว แต่ตามความนิยมแล้ว นักการศึกษาโดยทั่วไป มักใช้คำว่า “ระบบ” ในความหมายที่เป็นระบบใหญ่ ครอบคลุม องค์ประกอบสำคัญ ๆ ของการศึกษาหรือการเรียนการสอนในภาพรวมนิยมใช้คำว่า “รูปแบบ” กับระบบที่ย่อยกว่า โดยเฉพาะกับ “วิธีการสอน”

ดังนั้น หลักการของรูปแบบ วัตถุประสงค์และผลที่จะได้รับจากการใช้รูปแบบ ลำดับขั้นตอนของการใช้รูปแบบที่เหมาะสมสำหรับการนำไปใช้ในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา จำนวน 5 กลุ่ม คือ

1. รูปแบบการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain)
2. รูปแบบการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านจิตพิสัย (Affective Domain)
3. รูปแบบการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านทักษะพิสัย (Psycho-Motor Domain)
4. รูปแบบการสอนที่เน้นการพัฒนาทักษะกระบวนการ (Process Skill)
5. รูปแบบการสอนที่เน้นการบูรณาการ (Integration)

วัตถุประสงค์ของรูปแบบ

เมื่อนักเรียนผ่านการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมแล้วจะเป็นผู้ที่มีคุณลักษณะ ดังนี้

1. มีความรู้ ความเข้าใจในปัญหา ความสำคัญ ความจำเป็นของการเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม
2. มีพฤติกรรมการมีคุณธรรม จริยธรรมในด้านความมีวินัย ด้านความซื่อสัตย์ และด้านความมีจิตสาธารณะ
3. มีความสามารถในการวิเคราะห์ปัญหาและแก้ปัญหาต่าง ๆ ส่งเสริมพฤติกรรมการมีคุณธรรม จริยธรรมได้อย่างเป็นระบบ

โครงสร้างของรูปแบบ

โครงสร้างของรูปแบบ แบ่งออกเป็น 3 แผนการดำเนินกิจกรรม ใช้เวลาจำนวน 18 ชั่วโมง มีรายละเอียดเนื้อหา ดังนี้

แผนการดำเนินกิจกรรม หน่วยที่ 1 ความมีวินัย (6 ชั่วโมง)

แบ่งเป็น

กิจกรรมการพัฒนาที่ 1 วินัยนี้ดีอย่างไร	เวลา 2 ชั่วโมง
กิจกรรมการพัฒนาที่ 2 เหตุใดคนจึงขาดวินัย	เวลา 2 ชั่วโมง
กิจกรรมการพัฒนาที่ 3 อริยสัจสี่ทางออก	เวลา 2 ชั่วโมง

แผนการดำเนินกิจกรรม หน่วยที่ 2 ความซื่อสัตย์ (6 ชั่วโมง)

แบ่งเป็น

กิจกรรมการพัฒนาที่ 1 ความซื่อสัตย์เป็นคุณสมบัติของคนดี	เวลา 2 ชั่วโมง
กิจกรรมการพัฒนาที่ 2 ความซื่อสัตย์ต่อตนเอง	เวลา 2 ชั่วโมง
กิจกรรมการพัฒนาที่ 3 ความซื่อสัตย์ต่อผู้อื่น	เวลา 2 ชั่วโมง

แผนการดำเนินกิจกรรม หน่วยที่ 3 ความมีจิตสาธารณะ (6 ชั่วโมง)

แบ่งเป็น

กิจกรรมการพัฒนาที่ 1 โรงเรียนสวยด้วยมือเรา	เวลา 2 ชั่วโมง
กิจกรรมการพัฒนาที่ 2 ความร่วมมือร่วมใจ	เวลา 2 ชั่วโมง
กิจกรรมการพัฒนาที่ 3 ประโยชน์เพื่อส่วนรวม	เวลา 2 ชั่วโมง

กระบวนการดำเนินกิจกรรมการพัฒนา

เครือข่ายเนื้อหาหลักสูตร	เทคนิคการพัฒนา											
	1. กระบวนการกลุ่ม	2. การระดมสมอง	3. การอภิปรายกลุ่มย่อย	4. กรณีศึกษา	5. การแสดงบทบาทสมมติ	6. การได้ทำที่	7. การสร้างความตระหนัก	8. การจัดการอบเนโมทัศน์	9. การรับใช้สังคม	10. กระบวนการคิด	11. การเรียนรู้ตามสภาพจริง	12. การเน้นประสบการณ์
1. ความมีวินัย												
1.1 วินัยนี้ดีอย่างไร	✓	✓				✓	✓			✓		
1.2 เหตุใดคนจึงขาดวินัย		✓	✓		✓		✓	✓		✓		
1.3 อริยสัจสี่ทางออก	✓	✓					✓			✓		
2. ความซื่อสัตย์												
2.1 ความซื่อสัตย์เป็นคุณสมบัติของคนดี	✓	✓		✓			✓			✓		
2.2 ความซื่อสัตย์ต่อตนเอง	✓	✓		✓			✓			✓		
2.3 ความซื่อสัตย์ต่อผู้อื่น	✓	✓			✓		✓			✓		
3. ความมีจิตสาธารณะ												
3.1 โรงเรียนสวยด้วยมือเรา							✓	✓	✓	✓	✓	✓
3.2 ความร่วมมือร่วมใจ								✓		✓	✓	✓
3.3 ประโยชน์เพื่อส่วนรวม							✓	✓		✓	✓	✓

กิจกรรมการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

การจัดกิจกรรมการพัฒนาเน้นให้ผู้เรียนผู้เข้ารับการพัฒนาดำเนินการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนา ลงมือกระทำด้วยตนเอง มีการเรียนรู้ร่วมกันกับสมาชิกในกลุ่มใหญ่และกลุ่มย่อย ทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดซึ่งกันและกัน เพื่อให้ผู้เรียนผู้เข้ารับการพัฒนาดำเนินการได้ค้นพบ เรียนรู้ด้วยตนเองจนเกิดการยอมรับและสามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

จากหลักการดังกล่าวข้างต้น ได้ดำเนินการพัฒนาตามรายละเอียดในแต่ละแผนการดำเนินกิจกรรมการพัฒนา มีขั้นตอนการทำกิจกรรม ดังนี้

1. การแบ่งกลุ่มจะมีการแบ่งเป็นกลุ่มย่อยขนาดเล็ก จำนวน 6 คน ต่อ 1 กลุ่ม เพื่อความทั่วถึงในการแบ่งความรับผิดชอบในการทำกิจกรรมการพัฒนา

2. การจัดสถานที่ ห้องประชุม ให้มีบรรยากาศที่เอื้อต่อการพัฒนาเหมาะสมกับการจัดกิจกรรม เพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนและสอดคล้องกับกิจกรรมการพัฒนาในแต่ละแผนการดำเนินกิจกรรมการพัฒนา

3. การดำเนินกิจกรรมการพัฒนา ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ดังนี้

3.1 ขั้นนำเข้าสู่กิจกรรมการพัฒนา เป็นขั้นที่นำเข้าสู่กิจกรรมการพัฒนาที่ต้องทำร่วมกันของผู้เรียนผู้เข้ารับการพัฒนาแต่ละคนหรือสมาชิกภายในกลุ่มทำกิจกรรมร่วมกัน โดยให้วิทยากรชี้แจงเกี่ยวกับจุดประสงค์การพัฒนาของแต่ละกิจกรรมการพัฒนา

3.2 ขั้นกิจกรรมการพัฒนา เป็นขั้นที่นักเรียนผู้เข้ารับการพัฒนาทุกคนในกลุ่มลงมือทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่กำหนดให้เพื่อหาคำตอบจากกิจกรรมการพัฒนา และนำมาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันในห้องประชุมหรือแต่ละกลุ่ม

3.3 ขั้นกิจกรรมการพัฒนา เป็นการสรุปความคิดเห็นต่าง ๆ ร่วมกัน เพื่อให้ได้แนวคิดและวิธีการที่นำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาตนเองต่อไป

4. รูปแบบผลการนำเสนอผลการเรียนรู้ ให้นักเรียนผู้เข้ารับการพัฒนาแต่ละกลุ่มบันทึกผลการเรียนรู้จากเทคนิคการสอนต่าง ๆ ได้แก่ กระบวนการกลุ่ม การระดมสมอง การอภิปรายกลุ่มย่อย กรณีศึกษา การแสดงบทบาทสมมติ การโต้วาทีการสร้าง ความตระหนัก การจัดอบรมโน้ตค้น การทำโครงการ การรับใช้สังคม การสืบเสาะ กระบวนการคิด การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้ตามสภาพจริง และการเน้นประสบการณ์ ลงในกระดาศบรู๊ฟ ด้วยปากกาเมจิกคละสีไม่น้อยกว่าสามสีสำหรับให้นักเรียนผู้เข้ารับการพัฒนาเขียนผลการเรียนรู้ลงในกระดาศบรู๊ฟเพื่อนำเสนอหน้าห้องประชุมหรืออาจให้นักเรียนผู้เข้ารับการพัฒนานำบันทึกผลการเรียนรู้ในใบงานที่แจกให้ก่อน แล้วนำมาบันทึกลงแผ่นโป่งใส เพื่อนำเสนอหน้าห้องประชุมอีกครั้งหนึ่ง

สื่อกิจกรรมการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

สื่อการสอนมีบทบาทในการทำให้การเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ แม้สื่อการสอนจะมีความสำคัญและมีประโยชน์มาก แต่ก็ต้องอาศัยเทคนิคในการใช้สื่อการสอนด้วย ซึ่งในรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ใช้สื่อในการจัดกิจกรรม ดังนี้

1. ภาพถ่ายอาชญากรรมจากข่าวหนังสือพิมพ์
2. ภาพยนตร์สั้น เรื่อง นักเรียนดีมีวินัย
3. วีดิโอ เรื่อง เก็บตก

การประเมินผลรูปแบบพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

การประเมินผลรูปแบบพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา มีทั้งการประเมินรายกลุ่มและรายบุคคล ซึ่งแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. การประเมินรายกิจกรรม ในแต่ละกิจกรรมวิทยากรเป็นผู้ประเมินผล ดังนี้
 - 1.1 ประเมินจากใบงานที่ได้รับมอบหมายในแต่ละกิจกรรมการเรียนรู้
 - 1.2 ประเมินจากการนำเสนอแนวคิด จากการระดมสมอง การแสดงบทบาทสมมติ และการอภิปรายกลุ่มในแต่ละกิจกรรมการเรียนรู้
 - 1.3 ประเมินจากแบบสังเกตการมีส่วนร่วมในการทำแต่ละกิจกรรมการเรียนรู้
 - 1.4 ประเมินจากแบบสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ในแต่ละกิจกรรมการเรียนรู้
2. การประเมินเหตุผลเชิงจริยธรรมและพฤติกรรมนักเรียน แบ่งเป็น 3 ระยะ ดังนี้
 - 2.1 ก่อนการพัฒนา ประเมินเหตุผลเชิงจริยธรรมโดยเป็นแบบทดสอบวัดระดับเหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนที่รับการพัฒนา
 - 2.2 ระหว่างการพัฒนา เป็นการประเมินรายกิจกรรมซึ่งวิทยากรเป็นผู้ประเมินในแต่ละกิจกรรม
 - 2.3 หลังการพัฒนา ประเมินเหตุผลเชิงจริยธรรม ประเมินพฤติกรรมนักเรียนและประเมินความพึงพอใจที่มีต่อรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ดังนี้
 - 2.3.1 ประเมินเหตุผลเชิงจริยธรรมเป็นแบบทดสอบวัดระดับเหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียน
 - 2.3.2 ประเมินพฤติกรรมนักเรียน เป็นการประเมินการมีคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน โดยผู้ปกครองนักเรียนและครูที่ปรึกษาเป็นผู้ประเมิน

2.3.3 ประเมินความพึงพอใจที่มีต่อรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม
นักเรียนระดับมัธยมศึกษาโดยนักเรียนที่รับการพัฒนาเป็นผู้ประเมิน

บทบาทนักเรียนผู้เข้ารับการพัฒนา

นักเรียนผู้เข้ารับการพัฒนาลงมือปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเอง (Active Learner) โดยมี
ลักษณะดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมระดมสมอง
2. ทำงานเป็นทีม
3. แสดงความคิดเห็นในกิจกรรมอภิปราย
4. การเรียนรู้ด้วยตนเองจากการจัดกิจกรรมการพัฒนาโดยใช้เทคนิคการพัฒนา
เป็นกลยุทธ์ในการจัดกิจกรรมการพัฒนา 12 วิธี ดังนี้
 - 4.1 กระบวนการกลุ่ม
 - 4.2 การระดมสมอง
 - 4.3 การอภิปรายกลุ่มย่อย
 - 4.4 กรณีศึกษา
 - 4.5 การแสดงบทบาทสมมติ
 - 4.6 การไต่สวน
 - 4.7 การสร้างความตระหนัก
 - 4.8 การจัดกรอบมโนทัศน์
 - 4.9 การรับใช้สังคม
 - 4.10 กระบวนการคิด
 - 4.11 การเรียนรู้ตามสภาพจริง
 - 4.12 การเน้นประสบการณ์

คู่มือวิทยากร

รูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

คำแนะนำสำหรับวิทยากร

1. ศึกษาเอกสารรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ทั้งฉบับอย่างลึกซึ้ง
2. ศึกษาคู่มือวิทยากรทั้งฉบับ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมที่มุ่งเน้น การพัฒนาพฤติกรรม การมีคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนผู้เข้ารับการ พัฒนา และวิธีการ จัดการพัฒนาที่ยึดหลักการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นผู้กระทำ ซึ่งมีกลยุทธ์วิธีในการสอนที่ใหม่ และหลากหลาย โดยให้ดำเนินการพัฒนาตามขั้นตอนที่กำหนดให้
3. วางแผนการจัดเตรียมห้องประชุมที่มีบรรยากาศเอื้อต่อการเรียนรู้และเอื้อต่อ การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนแต่ละกิจกรรม
4. เตรียมสื่อการจัดกิจกรรมการพัฒนาให้ครบและสอดคล้องกับกิจกรรมการฝึกอบรม เช่น ใบงาน ใบความรู้ แบบสังเกตการณ์จัดกิจกรรมการเรียนรู้การพัฒนา เป็นต้น
5. ดำเนินกิจกรรมการพัฒนาและการประเมินผลตามที่ได้ระบุไว้ในแผนการดำเนิน กิจกรรม
6. หลังการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาในแต่ละแผนการดำเนินกิจกรรมเสร็จสิ้น ควรใช้ กิจกรรมนันทนาการ เช่น เพลงและเกมส์ให้นักเรียนผู้เข้ารับการ พัฒนาได้ผ่อนคลาย และ มีความสนุกสนานในการเรียนรู้ยิ่งขึ้น

การแนะนำรูปแบบ

รูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนี้เป็นรูปแบบที่มุ่งพัฒนาพฤติกรรม การมีคุณธรรม จริยธรรมสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

รูปแบบการพัฒนา

รูปแบบแบ่งออกเป็น 3 แผน การดำเนินกิจกรรมการพัฒนาใช้เวลาในการพัฒนาจำนวน 18 ชั่วโมง มีรายละเอียดเนื้อหา ดังนี้

แผนการดำเนินกิจกรรมการพัฒนา หน่วยที่ 1 ความมีวินัย (6 ชั่วโมง) แบ่งเป็น

กิจกรรมการพัฒนาที่ 1 วินัยนี้ได้อย่างไร	เวลา 2 ชั่วโมง
กิจกรรมการพัฒนาที่ 2 เหตุใดคนจึงขาดวินัย	เวลา 2 ชั่วโมง
กิจกรรมการพัฒนาที่ 3 อริยสัจสี่ทางออก	เวลา 2 ชั่วโมง

แผนการดำเนินกิจกรรมการพัฒนา หน่วยที่ 2 ความซื่อสัตย์ (6 ชั่วโมง) แบ่งเป็น

กิจกรรมการพัฒนาที่ 1 ความซื่อสัตย์เป็นคุณสมบัติของคนดี	เวลา 2 ชั่วโมง
กิจกรรมการพัฒนาที่ 2 ความซื่อสัตย์ต่อตนเอง	เวลา 2 ชั่วโมง
กิจกรรมการพัฒนาที่ 3 ความซื่อสัตย์ต่อผู้อื่น	เวลา 2 ชั่วโมง

แผนการดำเนินกิจกรรมการพัฒนา หน่วยที่ 3 ความมีจิตสาธารณะ (6 ชั่วโมง) แบ่งเป็น

กิจกรรมการพัฒนาที่ 1 โรงเรียนสวยด้วยมือเรา	เวลา 2 ชั่วโมง
กิจกรรมการพัฒนาที่ 2 ความร่วมมือร่วมใจ	เวลา 2 ชั่วโมง
กิจกรรมการพัฒนาที่ 3 ประโยชน์เพื่อส่วนรวม	เวลา 2 ชั่วโมง

เทคนิคการพัฒนา

1. การจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการกลุ่ม
2. การจัดการเรียนรู้โดยใช้การระดมสมอง
3. การจัดการเรียนรู้โดยใช้การอภิปรายกลุ่มย่อย
4. การจัดการเรียนรู้โดยใช้กรณีศึกษา
5. การจัดการเรียนรู้โดยใช้การแสดงบทบาทสมมติ
6. การจัดการเรียนรู้โดยใช้การได้วาที
7. การจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการสร้างความตระหนัก
8. การจัดการเรียนรู้โดยใช้การจัดกรอบมโนทัศน์
9. การจัดการเรียนรู้โดยการรับใช้สังคม
10. การจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการคิด
11. การจัดการเรียนรู้โดยใช้การเรียนรู้ตามสภาพจริง
12. การจัดการเรียนรู้โดยใช้การเน้นประสบการณ์

แนวทางการดำเนินกิจกรรมการพัฒนา หน่วยที่ 1
เรื่อง ความมีวินัย

วัตถุประสงค์กิจกรรมการพัฒนา

เมื่อสิ้นสุดการพัฒนาแผนการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาหน่วยที่ 1 นักเรียนผู้เข้ารับการพัฒนามีความสามารถ ดังนี้

1. มีความรู้ ความเข้าใจในปัญหา ความสำคัญ และความจำเป็นของความมีวินัยได้
2. มีพฤติกรรมที่ดีต่อความมีวินัย
3. สามารถวิเคราะห์ปัญหาและเสนอแนะแนวทางการแก้ปัญหาที่เกิดจากการขาดวินัยได้

เนื้อหากิจกรรมการพัฒนา

กิจกรรมพัฒนาที่ 1 วินัยนี้ดีอย่างไร	เวลา 2 ชั่วโมง
กิจกรรมพัฒนาที่ 2 เหตุใดคนจึงขาดวินัย	เวลา 2 ชั่วโมง
กิจกรรมพัฒนาที่ 3 อริยสัจสี่ทางออก	เวลา 2 ชั่วโมง

กิจกรรมการพัฒนาที่ 1

เรื่อง วินัยดีอย่างไร

เวลา 2 ชั่วโมง

1. จุดประสงค์กิจกรรมการเรียนรู้

- 1.1 เพื่อให้ นักเรียนผู้เข้ารับการพัฒนารู้ความหมาย ความสำคัญ และความจำเป็นของการมีวินัยได้
- 1.2 เพื่อให้ นักเรียนผู้เข้ารับการพัฒนารู้สาเหตุของปัญหาการขาดวินัยและเสนอแนวทางการแก้ปัญหาได้
- 1.3 เพื่อให้ นักเรียนผู้เข้ารับการพัฒนามีพฤติกรรมที่ดีต่อความมีวินัย

2. แนวคิดกิจกรรมการพัฒนา

“วินัย” เป็นคำที่มีความหมายได้หลายอย่าง ครูและผู้บริหารแต่ละคนก็อาจมีความคิดเห็นในเรื่องของวินัยไม่ตรงกัน บางคนอาจเข้าใจว่า วินัย หมายถึง ความสามารถที่จะควบคุมความประพฤติของนักเรียน บางคนอาจเข้าใจว่า วินัยหมายถึงการทำโทษนักเรียนในอดีตวินัยมักจะหมายถึงการทำโทษนักเรียนที่ประพฤติผิดไปจากแบบแผนของโรงเรียน วินัยกลายเป็นการบังคับให้นักเรียนปฏิบัติในสิ่งที่ครูเห็นว่าเป็นของดีงาม ในปัจจุบันวินัยถือเป็นการบวกรอย่างหนึ่งของการศึกษา ในการที่จะปรับปรุงและส่งเสริมความประพฤติของนักเรียน แม้ว่าวินัยอาจเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติตามกฎหรือข้อบังคับของโรงเรียน แต่ไม่ใช่เป็นการขู่เข็ญบังคับ แต่วินัยมุ่งที่จะให้นักเรียนควบคุมตนเอง (Self-Control) มีวินัยในตนเอง (Self-Discipline) และรู้จักปกครองตนเอง นักการศึกษาในปัจจุบันอาจยอมรับว่าวินัยยังคงเกี่ยวข้องกับการสร้างกฎข้อบังคับ แต่นักการศึกษาส่วนใหญ่ก็เน้นในการศึกษาเพื่อให้เกิดวินัยในตนเองสังคมปัจจุบันเป็นสังคมที่ซับซ้อน จึงเป็นเป็นหน้าที่ของโรงเรียนที่จะพัฒนาความประพฤติให้นักเรียนมีวินัยในตนเอง ควบคุมตนเองจากภายใน (Within) มากกว่าที่จะให้กฎเกณฑ์หรือสิ่งแวดล้อมเป็นตัวบังคับของความประพฤติ (เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์, 2545, หน้า 101)

3. เทคนิคกิจกรรมการพัฒนา กระบวนการกลุ่ม การระดมสมอง การได้วาที การสร้าง ความตระหนัก กระบวนการคิด

4. เนื้อหากิจกรรมการเรียนรู้

การเรียนรู้เรื่อง วินัยดีอย่างไรด้วยกระบวนการระดมสมอง เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ประเภทหนึ่งที่นักเรียนผู้เข้าฝึกอบรมแต่ละคนได้แสดงความคิดเห็นหรือให้ข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหาให้มากที่สุด โดยเสนอได้อย่างเสรี ไม่มีการวิพากษ์วิจารณ์ความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะที่เสนอมามีการบันทึกความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะทั้งหมดไว้ หลังจากนั้นอาจจะจัดให้มีการอภิปราย ทบทวนความคิดเห็นทั้งหมดจัดเป็นหมวดหมู่หรือประเภท นักเรียนผู้เข้ารับการพัฒนามีแนวคิดใหม่ที่กว้างขวางและสามารถนำแนวคิดเหล่านั้นไปสู่การตัดสินใจหรือการแก้ปัญหาได้ดี (ปรียานุช สถาวรณีนี, 2548, หน้า 33-34) และขยายความรู้ด้วยการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และนำเสนอความคิดเห็นในรูปแบบการโต้วาทีเพื่อให้นักเรียนผู้เข้ารับการพัฒนาดำเนินการในสิ่งที่ถูกต้อง

5. กระบวนการการจัดกิจกรรมการพัฒนา

5.1 ขั้นนำเข้าสู่กิจกรรมการพัฒนา

5.1.1 วิทยากรแจ้งจุดประสงค์การเรียนรู้ให้ผู้เข้ารับการพัฒนารู้อทราบแล้วยกตัวอย่างเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดจากการขาดวินัยของคนในการใช้ชีวิตประจำวัน เช่น การขับรถฝ่าไฟแดง การทิ้งขยะในที่สาธารณะ การไม่เข้าคิวในการรับบริการต่าง ๆ เป็นต้น แล้วให้นักเรียนผู้เข้ารับการพัฒนายกตัวอย่างเหตุการณ์ลักษณะเดียวกันนี้ที่นักเรียนผู้เข้ารับการพัฒนายเคยพบเห็นว่า มีอะไรอีกบ้าง

5.2 ขั้นกิจกรรมการพัฒนา

5.2.1 วิทยากรนำเสนอข่าวหนังสือพิมพ์ที่เกี่ยวข้องกับการทิ้งขยะในที่สาธารณะ ใบความรู้ที่ 1.1 ให้นักเรียนผู้เข้ารับการพัฒนารู้อทราบ แล้วตั้งประเด็น “ขยะเจ้าปัญหาหรือว่าขยะทองคำ” (ประเด็นการโต้วาทีอาจให้นักเรียนผู้เข้ารับการพัฒนานำเสนอญาติกิจการโต้วาทีในประเด็นความมีวินัยตามความสนใจของนักเรียนเองได้) เพื่อตั้งเป็นญาติติให้นักเรียนผู้เข้ารับการพัฒนายเข้าสู่กิจกรรมการโต้วาที และแจกใบความรู้ที่ 1.2 เรื่องการโต้วาที ให้นักเรียนผู้เข้ารับการพัฒนาศึกษา

5.2.2 วิทยากรให้นักเรียนผู้เข้ารับการพัฒนายเสนอชื่อเพื่อนจำนวน 8 คน เพื่อเป็นตัวแทนในการโต้วาที แล้วให้นักเรียนผู้เข้ารับการพัฒนายจับฉลากเพื่อแบ่งกลุ่มเป็นฝ่ายเสนอและฝ่ายค้าน จากนั้นให้เวลาแต่ละฝ่ายในการเลือกหัวหน้าฝ่ายเสนอกับฝ่ายค้าน และเตรียมเนื้อหาสำหรับโต้วาทีประมาณ 10 นาที ขณะที่รอให้เพื่อนนักเรียนผู้เข้ารับการพัฒนายช่วยจัดโต๊ะสำหรับโต้วาทีหน้าห้องประชุมโดยจัดโต๊ะให้ฝ่ายเสนอและฝ่ายค้านข้างละ 4 ชุดหันหน้าเข้าหากัน มีโต๊ะประธานอยู่ตรงกลาง

5.2.3 วิทยากรดำเนินการเป็นประธานในการโต้วาที และมอบหมายให้นักเรียน ผู้เข้ารับการพัฒนา 1 คน เป็นผู้รักษาเวลาโดยให้เวลาหัวหน้าฝ่ายเสนอและหัวหน้าฝ่ายค้าน คนละ 5 นาที สำหรับผู้โต้วาที ฝ่ายเสนอ และฝ่ายค้านคนที่ 1, 2 และ 3 ให้เวลาคนละ 3 นาที ผู้รักษาเวลาจะให้สัญญาณ “สั้นกระดิ่ง 2 ครั้ง” เมื่อเหลือเวลาอีก 1 นาที และสั้นกระดิ่งรัว เมื่อหมดเวลา

5.2.4 วิทยากรให้เวลาหัวหน้าที่มีแต่ละฝ่ายสรุปประเด็นการโต้วาทีอีกคนละ 3 นาที แล้ววิทยากรสรุป จากนั้นให้เพื่อนนักเรียนผู้เข้ารับการพัฒนายกมือเพื่อให้คะแนนแต่ละฝ่าย

5.2.5 วิทยากรตั้งคำถาม ถามนักเรียนผู้เข้ารับการพัฒนาว่า กลุ่มชนะมีเหตุผลอย่างไร จึงชนะใจเพื่อนนักเรียนผู้เข้ารับการพัฒนา ส่วนกลุ่มแพ้ แพ้เพราะเหตุใด ให้นักเรียน ผู้เข้ารับการพัฒนา ร่วมกันแสดงความคิดเห็น จากนั้นวิทยากรสรุปผลการตัดสินใจโต้วาที และกล่าวปิดการโต้วาที

5.3 ชั้นสรุปกิจกรรมการพัฒนา

5.3.1 วิทยากรและนักเรียนผู้เข้ารับการพัฒนา ร่วมกันอภิปรายสรุปให้เห็นถึงความสำคัญ ความจำเป็นของควมมีวินัย และสาเหตุของการขาดวินัย รวมถึงแนวทางแก้ไข การขาดวินัย

5.3.2 วิทยากรสรุปแนวคิดตามจุดประสงค์การเรียนรู้การพัฒนา ดังนี้ “การมีวินัย การเคารพกฎระเบียบและกติกาในการอยู่ร่วมกัน ช่วยให้บุคคลในสังคมอยู่เป็นปกติสุข การละเลยไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบที่ตั้งไว้ของแต่ละคน ทำให้เกิดความเดือดร้อนและความเสียหายแก่บุคคลและส่วนรวมได้”

6. สื่อการจัดกิจกรรมการพัฒนา

- 6.1 ใบความรู้ที่ 1.1 เรื่อง การทิ้งขยะในที่สาธารณะ 30 ชุด
- 6.2 ใบความรู้ที่ 1.2 เรื่อง การโต้วาที 30 ชุด
- 6.3 ฉลาก 8 ใบ แบ่งเป็นฝ่ายเสนอ 4 ใบ และฝ่ายค้าน 4 ใบ
- 6.4 นาฬิกาจับเวลา และกระดิ่งสัญญาณ

7. การประเมินผลกิจกรรมการพัฒนา

การประเมินผล ให้แบ่งนักเรียนผู้เข้ารับการพัฒนาเป็น 5 กลุ่ม แล้วให้ทีมวิทยากร แบ่งกันประเมินนักเรียนผู้เข้ารับการพัฒนาในแต่ละกลุ่มโดยใช้แบบสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ พิจารณาจากประเด็น ดังต่อไปนี้

7.1 การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการได้วาที

7.2 การแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นความสำคัญ ความจำเป็นของควมามีวินัย สาเหตุของการขาดวินัยและแนวทางแก้ไขการขาดวินัย

7.3 หากประเมินแล้วนักเรียนผู้เข้ารับการพัฒนาดได้ผลการประเมินต่ำกว่า 80% ให้บันทึกแล้วสัมภาษณ์นักเรียนผู้เข้ารับการพัฒนาดถึงสาเหตุที่ไม่ผ่านเกณฑ์ในประเด็นต่าง ๆ แล้วพูดคุยทำความเข้าใจให้นักเรียนผู้เข้ารับการพัฒนาดมีความเข้าใจและเห็นความสำคัญ ต่อการพัฒนาดตนเองด้านควมามีวินัย เพื่อการอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

ใบความรู้เรื่องที่ 1.1

เรื่อง การทิ้งขยะในที่สาธารณะ

กทม.เล็กเดือนเจอทิ้งขยะปรับทันที นายมานิต เตชอภิโชค รองปลัดกรุงเทพมหานคร (กทม.) เปิดเผยว่า ตนในฐานะกำกับดูแลสำนักเทศกิจ ปัจจุบันมีการทิ้งขยะและสิ่งปฏิกูลลงแม่น้ำลำคลองกันมากขึ้น จึงได้กำชับให้สำนักเทศกิจจัดโครงการรณรงค์ ไม่ให้มีการทิ้งขยะสิ่งปฏิกูลลงแม่น้ำ คู คลอง ลำธาร และที่สาธารณะ โดยหากพบเห็นประชาชนทิ้งขยะที่ไม่เหมาะสม เจ้าหน้าที่เทศกิจจะต้องดำเนินการทันที ไม่ใช่เพียงแค่ตักเดือน จะต้องมีบทลงโทษด้วย ตามพระราชบัญญัติรักษาความสะอาดฯ คือ จับ-ปรับ เป็นจำนวนเงินต่ำสุด 200 บาท สูงสุด 2,000 บาท และหากทิ้งขยะลงแม่น้ำลำคลองสามารถปรับได้ถึง 10,000 บาท หรือใช้บทลงโทษทางสังคม เช่น การบำเพ็ญประโยชน์โดยการเก็บขยะตามสถานที่ต่าง ๆ เป็นต้น เพื่อกระตุ้นให้ประชาชนตระหนักและเห็นความสำคัญในการรักษาความสะอาดและการรักษาสีน้ำใส และเกรงกลัวจากบทลงโทษ ทั้งนี้ การทิ้งขยะให้เป็นที่เป็นทาง ไม่ใช่เป็นเพียงแต่ทำให้บ้านเมืองสะอาดตา แต่ยังเป็นการช่วยให้ระบายน้ำต่าง ๆ ไม่อุดตัน ไม่ขวางทางน้ำ และเมื่อฝนตกจะทำให้น้ำไหลได้เร็ว ไม่เกิดน้ำท่วมขัง เพราะสถานการณ์ฝนในกรุงเทพฯ ในช่วงที่ผ่านมา เกิดฝนตกหนักติดต่อกันหลายวัน และในปริมาณมาก ดังนั้น การเตรียมพร้อมรับมือจึงเป็นสิ่งจำเป็น (เดลินิวส์ วันจันทร์ที่ 3 ธันวาคม 2555 เวลา 07.50 น.)

ใบความรู้ที่ 1.2

การโต้วาที (Debate)

การโต้วาที หมายถึง การหาข้อในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่มีผู้เห็นแตกต่างกัน ตั้งแต่ 2 ฝ่ายขึ้นไป ในทางการเมืองของอเมริกันนั้น ได้มีการใช้คำนี้เพื่อหมายถึง รายการทางโทรทัศน์ที่ซึ่งผู้สมัครชิงตำแหน่งประธานาธิบดีและรองประธานาธิบดี ทุกคนนำเสนอความคิดเห็นของตน และของพรรคการเมืองของตนเพื่อตอบคำถามจากสื่อมวลชนหรือผู้ชม การโต้วาทีเช่นนี้อาจจัดทางวิทยุหรือสถานที่ประชุมประจำชุมชน และอาจจัดขึ้นสำหรับผู้สมัครชิงตำแหน่งทางการเมืองไม่ว่าจะเป็นระดับใด

การโต้วาที เป็นการกล่าวพูดโต้แย้งกันอย่างมีเหตุผลเกี่ยวกับหัวข้อหนึ่งของผู้พูด 2 กลุ่ม เรียกว่า ฝ่ายเสนอ เป็นฝ่ายเสนอความคิดเห็น และฝ่ายค้านอีกฝ่ายหนึ่ง เป็นฝ่ายคัดค้านความคิดเห็นของฝ่ายเสนอ แต่ต้องคัดค้านหรือแสดงความไม่เห็นด้วยอย่างมีเหตุผล ผู้พูดทั้ง 2 ฝ่าย จะต้องใช้ศิลปะการพูดจูงใจคนให้คล้อยตามความคิดเห็นของฝ่ายตน การโต้วาทีเป็นการพูดถึงปัญหาหรือหัวข้อใดหัวข้อหนึ่ง มีจุดมุ่งหมายเพื่อชี้แจงทำความเข้าใจในเรื่องที่พูดอย่างมีเหตุผล ผู้พูดต้องมีความรู้ในเรื่องที่พูดอย่างดี เพื่อให้ความคิดเห็นที่สมบูรณ์และการโต้วาทียังเป็นการฝึกให้ผู้พูดมองปัญหาหรือมองเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างละเอียดถี่ถ้วน รู้จักคิดและเสนอความคิดเห็นที่ถูกต้อง

วิธีการโต้วาที

1. การโต้วาทีที่ต้องมีหัวข้อเรื่องที่พูด เรียกว่า ญัตติ หัวข้อจะมีลักษณะเป็นการขัดแย้งหรือลักษณะเสนอความคิดเห็น เช่น เป็นครูดีกว่าหมอ อยู่ในชนบทดีกว่าอยู่ในเมือง
2. การโต้วาทีจะมีประธานการโต้วาที เป็นผู้ดำเนินการโต้วาที ประธานการโต้วาทีมีหน้าที่กล่าวนำการโต้วาที บอกจุดประสงค์การโต้วาที ญัตติการโต้วาที แนะนำผู้โต้วาที และเชิญผู้โต้วาทีขึ้นพูด และรักษาเวลาในการพูดของแต่ละคน
3. การโต้วาทีต้องมีผู้พูด 2 ฝ่าย ประกอบด้วย ฝ่ายเสนอและฝ่ายค้าน ทั้ง 2 ฝ่ายมีผู้พูดเท่า ๆ กัน ฝ่ายเสนอมีหัวหน้าฝ่ายเสนอ และผู้สนับสนุนฝ่ายเสนออีกไม่เกิน 3 คน และฝ่ายค้านก็เช่นเดียวกัน มีหัวหน้าค้าน 1 คน และผู้สนับสนุนฝ่ายค้านอีกไม่เกิน 3 คน

หน้าที่ของผู้พูด

1. หัวหน้าฝ่ายเสนอกล่าวทักทายผู้ฟัง แล้วจึงพูดชี้แจงประเด็นที่จะพูด อธิบายให้ชัดเจน พร้อมยกตัวอย่างประกอบ
2. หัวหน้าฝ่ายค้าน กล่าวทักทายผู้ฟัง แล้วชี้แจงข้อบกพร่องของฝ่ายเสนอชี้ข้อเท็จจริง และกล่าวสรุปประเด็นสำคัญ
3. ผู้สนับสนุนฝ่ายเสนอ จะชี้แจงประเด็นสำคัญของฝ่ายเสนอและโต้แย้งประเด็นสำคัญของฝ่ายค้าน
4. ผู้สนับสนุนฝ่ายค้าน จะชี้แจงประเด็นสำคัญ และโต้แย้งประเด็นสำคัญของฝ่ายเสนอ
5. วิธีการเสนอความคิดเห็น ให้ใช้วิธีการพูดสลับกันระหว่างฝ่ายเสนอและฝ่ายค้าน โดยหัวหน้าฝ่ายเสนอพูดก่อน แล้วจึงหัวหน้าฝ่ายค้านพูด จากนั้นจึงให้ผู้สนับสนุนฝ่ายเสนอพูดสลับด้วยผู้สนับสนุนฝ่ายค้านจนหมดผู้พูด แล้วให้หัวหน้าฝ่ายค้านและหัวหน้าฝ่ายเสนอกกล่าวสรุปอีกครั้งหนึ่ง การพูดของแต่ละคนจะต้องพูดตามเวลาที่กำหนดให้ เช่น หัวหน้าฝ่ายเสนอและหัวหน้าฝ่ายค้านพูดคนละ 5 นาที ผู้สนับสนุนฝ่ายเสนอและผู้สนับสนุนฝ่ายค้านพูดคนละ 3 นาที แล้วให้หัวหน้าฝ่ายค้าน และหัวหน้าฝ่ายเสนอพูดสรุปอีกคนละ 3-5 นาที เป็นต้น

การตัดสินใจผลการโต้วาที

การตัดสินใจให้มีฝ่ายชนะ และฝ่ายแพ้ อาจทำได้ด้วยวิธีการดังต่อไปนี้ คือ

1. การตัดสินใจโดยคณะกรรมการ ตามปกติผู้จัดให้มีการโต้วาทีจะแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นมาชุดหนึ่ง มีจำนวน 2-3 คน เป็นผู้ตัดสินผลการโต้วาที
2. การตัดสินใจโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ตามปกติแล้วการโต้วาทีนั้น มักจะมีผู้ทรงคุณวุฒิมานั่งฟังอยู่ด้วยจำนวนหนึ่ง คณะผู้จัดอาจเชิญให้ผู้ทรงคุณวุฒิเหล่านั้นเป็นผู้วิจารณ์ฝ่ายใดเป็นฝ่ายชนะ ฝ่ายใดเป็นฝ่ายแพ้ ผู้ฟังก็จะได้รับทราบเหตุผลผลการแพ้ชนะไปด้วย การเชิญผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้มีเกียรติให้เป็นผู้ตัดสินใจการโต้วาทีนั้น ควรเชิญมาล่วงหน้าจะดีกว่าเชิญ ณ ที่นั้นเลย
3. ประธานการโต้วาทีเป็นผู้ตัดสิน ในบางกรณีประธานการโต้วาทีจะเป็นผู้ตัดสินใจวาทีด้วยบางครั้งผลการตัดสินของคณะผู้ตัดสินปรากฏว่าเสมอกัน ประธานก็ต้องเป็นผู้ชี้ขาด
4. ผู้ฟังเป็นผู้ตัดสิน ผู้ฟังเป็นผู้ที่ตัดสินใจในการโต้วาทีในครั้งนั้นอย่างจริงจังจึงได้มาฟังเพราะฉะนั้น เขาจะฟังด้วยความสนใจและตั้งใจ การให้ผู้ฟังเป็นผู้ตัดสินก็นับว่าดีในแง่ที่ว่าผู้ฟังได้มีส่วนร่วมด้วย และอาจจะเป็นวิธีการหนึ่งที่ยุติธรรมได้ วิธีการตัดสินมักจะทำให้ผู้ฟังยกมือหรือลงบัตรหรือปรบมือ ซึ่งใช้การจับเวลาความนานของการปรบมือ

แบบสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้การพัฒนา

พฤติกรรม (จากการตอบ คำถาม/แสดง ความคิดเห็น) กลุ่ม รายชื่อ	ความ เข้าใจ เข้าใจ ความหมาย ของความมี วินัย			เข้าใจ ความสำคัญ และ ความจำเป็น ของความมี วินัย			รู้สาเหตุของ ปัญหา การขาดวินัย			รู้แนวทาง การแก้ปัญหา การขาดวินัย			มีพฤติกรรมที่ดี ต่อความมีวินัย			หมายเหตุ (ระบุสาเหตุในกรณี ที่นักเรียน ได้คะแนน 1 คะแนน)	
	3	2	1	3	2	1	3	2	1	3	2	1	3	2	1		
1.																	
2.																	
3.																	
4.																	
5.																	
6.																	
7.																	
8.																	
9.																	
10.																	

เกณฑ์การประเมิน ระดับเกณฑ์ ดี พอใช้ ปรับปรุง
ระดับคะแนน 3 2 1

ประวัติผู้วิจัย

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ นามสกุล	ประไพรัตน์ ลำไจ
วัน เดือน ปี เกิด	17 ธันวาคม 2521
ที่อยู่ปัจจุบัน	145 หมู่ 7 ตำบลผาตอ อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน
ที่ทำงานปัจจุบัน	โรงเรียนน่านน้อย อำเภอน่านน้อย จังหวัดน่าน
ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน	ครู
ประสบการณ์การทำงาน	
พ.ศ. 2549	ครูโรงเรียนน่านน้อย อำเภอน่านน้อย จังหวัดน่าน
พ.ศ. 2549	ครูโรงเรียนราษฎร์รัฐพัฒนา อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน
พ.ศ. 2545	ครูโรงเรียนบ้านสบมาง อำเภอป่อเกลือ จังหวัดน่าน
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2551	กศ.ม. (การบริหารการศึกษา) มหาวิทยาลัยรามคำแหง
พ.ศ. 2545	วท.บ. (เคมี) มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์
ผลงานการตีพิมพ์	
ที่เกี่ยวข้องกับวิทยานิพนธ์	
ประไพรัตน์ ลำไจ. (2557). รูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา, 2(2), พฤษภาคม-สิงหาคม 2557.	
ผลงานการตีพิมพ์อื่น ๆ	